СЕРІЯ «МОЯ ВІННИЧЧИНА»
ЗАСНОВАНА ЖУРНАЛОМ «ВІННИЦЬКИЙ КРАЙ» У 2013 РОЦІ

ВИПУСК 98

Володимир ЖИТНИК

НАШІ ЖИВОТІВ

ВИДАВНИЧИЙ ДІМ
Бук-Друк
Житомир • 2024

УДК 94(477.44-22)
ББК 63.3(4УКР)-4ВІН
Ж74

ІНІЦІАТИВНА ГРУПА З НАПИСАННЯ КНИГИ:
Житник Володимир Григорович
Мельничук Михайло Якович
Сербіна Тетяна Володимирівна
Осюк Катерина Миколаївна
Скоропад Артур Васильович
Сторожук Валентина Петрівна

Книга видана за рахунок автора
ЖИТНИКА Володимира Григоровича

Редактор серії: **Михайло Каменюк**
Випуск 98

Депутати Вінницької обласної ради на 13 сесії 7 скликання 20.12.2016 р.
своїм рішенням № 227 доповнили Регіональну програму сприяння розвитку
інформаційного простору та громадянського суспільства
у Вінницькій області на 2016–2018 роки пунктом 2.2 «Створення літопису історії міст
та сіл Вінниччини», чим схвалили започатковане журналом «Вінницький край»
видання з 2013 р. серії «Село і люди»,
що відтепер називається «Моя Вінниччина»

Ж74

Житник В.
Наш Животів. Серія «Моя Вінниччина» ВОКУ «Видавничий Дім «Моя Вінниччина». Випуск 98. – Житомир, Бук-Друк, 2024. – 160 с.
ISBN 978-617-560-103-7

У своєму краєзнавчому нарисі автор, відомий громадський діяч, підприємець Володимир Житник змальовує історію свого рідного села Новоживотів Вінницького району (колишнього княжого, полкового і сотенного міста Животова) з давнини й до сьогодення. Тут споконвіку зводили житла і сіяли жито-пшеницю, колисали дітей і співали пісні, а в грізну годину боронили рідний край від завойовників.

Про Животів писали відомі дослідники, науковці й мандрівники – ціле гроно достойних імен. Село дало світові письменників, політичних і громадських діячів, журналістів, науковців і Героїв, які хоробро захищають свободу й незалежність України.

Видання розраховане на широке коло читачів та сприятиме патріотичному вихованню молоді.

УДК 94(477.44-22)

© Житник В.Г., текст, 2024
© ТОВ «Видавничий дім “Бук-Друк”», видання, 2024

ISBN 978-617-560-103-7

У церковнослов'янській мові слово «живот» означало життя; майно, добро

ПІСНЯ ПРО НОВОЖИВОТІВ

Слова Валентини Сторожук ***Музика Віктора Черкасенка***

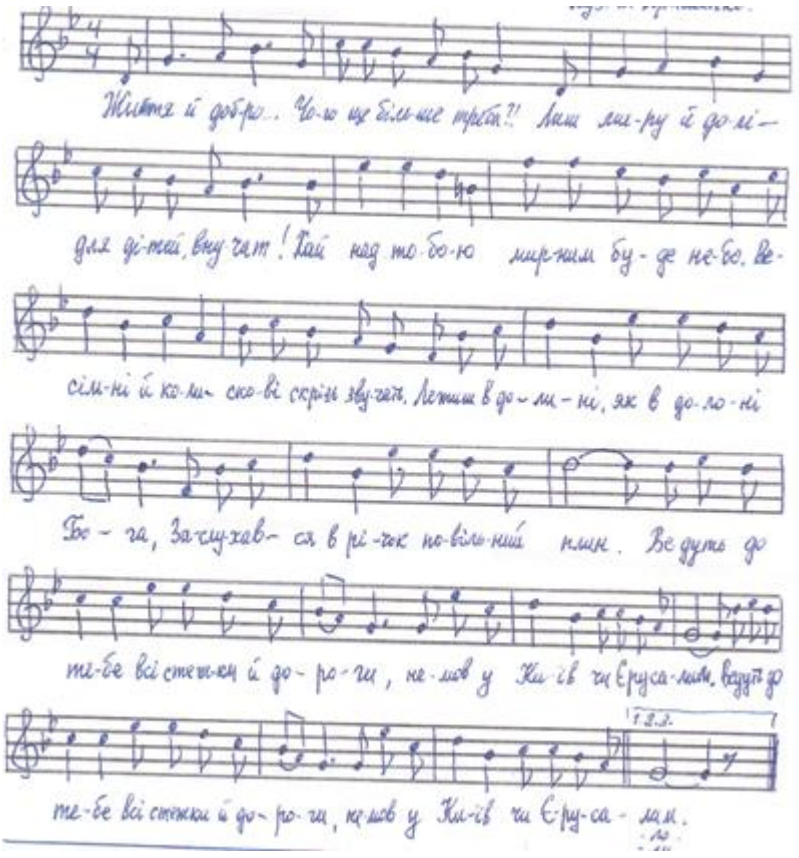

Життя й добро… Чого ще більше треба?!
Лиш миру й долі – для дітей, внучат!
Хай над тобою мирним буде небо,
Весільні й колискові скрізь звучать.

Лежиш в долині, як в долоні Бога,
Заслухався в річок повільний плин.
Ведуть до тебе всі стежки й дороги,
Немов у Київ чи Єрусалим.

Тут вишня край воріт, неначе мама,
І вишиті на щастя рушники.
В легендах оживає княжий замок,
Спішить козацький полк через віки.

Тут перші подих, крик, і крок, і слово,
Кохання, що в душі не відцвіло.
Люблю тебе, мій Новоживотове,
Найкраще на землі усій село.

Стоять лани пшениці золотої,
Не замовкає птаство по садках.
І день, і ніч твої сини-герої
Вітчизну захищають на фронтах.

Величний дзвін до храму кличе знову.
Гудуть комбайни, бо жнива прийшли.
Живи й цвіти, мій Новоживотове,
Збирай родини дружні за столи!

ТАМ, ДЕ ЗАКОПАНА ПУПОВИНА

Де закопана пуповина,
там Батьківщина.
Українське народне прислів'я

Люби землю.
Вона не успадкована тобою
у твоїх батьків – вона позичена
тобою у твоїх внуків.
Індіанське народне прислів'я

У давнину, коли народжувалася дитина, повитуха, представниця однієї з найстаріших професій, проводила магічне дійство – обрізання та зав'язування пуповини. Пуповину хлопчика відсікали ножем на сокирі, щоб був господарем, майстром, а дівчинки – на гребені, щоби багато пряла і ткала. Потім пуповину і послід закопували в хаті під полом (порогом або піччю), в коморі, хліві чи у глухому кінці двору, де ніхто не ходить, а ще – під молодим родючим деревом, щоб і маля так само швидко росло. Часто разом із пуповиною в ямку клали хліб і сіль, зерно. Так, окрім побажання щасливої долі, в дитячу душу засівали зернятка любові до рідної оселі.

Із відкриттям пологових будинків відпала потреба в повитухах, тому пуповині вже не надається таке значення, як колись. Та коли чуємо фразу «Тут закопана моя пуповина», то аж серце тенькає! Так висловлюються люди (переважно мудрі, досвідчені, з посрібленими скронями) про магнетично-притягальну силу отчого краю.

Нічого гріха таїти, в юності нам хотілося швидше випурхнути з батьківського обійстя, як ластів'ятам-непосидам – із гніздечка, що над вікном. Поспішали з села до міста, а з міста – до мегаполісу чи за кордон. Там, мовляв, прогрес, доступ до усіх благ цивілізації, більше можливостей розвиватися і вдосконалюватися.

Чому ж через роки, озираючись у босоноге дитинство, з таким щемом і трепетом пригадуємо рідний дім, дитячі пустощі й забави, шкільних друзів?.. Ох, певне, дехто дорого заплатив би, щоб промчати знайомою вулицею! Не біда, коли упадеш і зіб'єш коліна чи лікті: мама прикладе до рани цілющий листок подорожника, а тато обійме за плечі й пожартує, що до весілля загоїться. Доки батьки живі – це найбільше у світі щастя: до тих пір ми діти, хоч і самі вже маємо внуків. І навіть коли найдорожчі відходять у Вічність, то з Небесної високості моляться за нас. Доки стоїть хата, що вони збудували, плодоносять посаджені ними дерева й усміхаються з-під вишитих рушників родинні ікони та пожовклі світлини, ми – не сироти…

Є у нас, різних за віком, професіями, смаками і переконаннями, одна спільна ознака. Ми – новоживотівці, нащадки працьовитих, мужніх, незламних предків, для яких ця земля була не просто шматком ґрунту, на якому вирощують рослини, а передусім – краєм, країною, державою. Вони жили тут із прадавніх часів, кропили її потом і кров'ю, сіяли житопшеницю та випікали сонячні короваї, ліпили з глини житла й посуд і постійно боронили поселення від загарбників різних мастей.

Наші родоводи – із глибини сивих віків. ***Бондаренки, Богачуки, Бражні, Волинці, Житники, Катраги, Кулибаби, Ладні, Осіпчуки, Сапіги, Хмілі, Хом'ячуки, Щерби***… Ці прізвища зафіксовані в козацьких реєстрах, першому загальному переписі населення 1895 року, викарбувані на гранітних плитах у центрі Новоживотова та містах і селах України, Польщі, Угорщини, Румунії, Австрії, Росії, Білорусі, Латвії.

Тут майже в кожній домівці перед тобою відчинять навстіж двері й душу, розділять навпіл окраєць хліба і радість чи тривогу, нагадають твої давні таємниці та прізвиська твого роду. Тут стільки легенд і переказів розкажуть не лише старожили, а й «дуби Хмельницького» – свідки багатьох важливих подій.

Після гомінких проспектів, авеню, площ легко й затишно дихається на ***Гарбарівці, Огрудку, Стінці, Буртах, Козаках чи Басерабії***! І найпікантніші страви з найдорожчих ресторанів не такі смачні, як бабусин (мамин,

сестрин, тещин, тітчин) борщ із духмяними пирогами!

А хто не любив літнього вечора лягти горілиць у густому спориші й дивитися на ті сузір'я, що вабили предків, і слухати, як на ***Кривді, Бовкунах, Кисликах і Містечку*** лунають старовинні народні пісні, ще, може, ті, що співали козаки, вирушаючи в походи. І хоч Животівський полк проіснував недовго, але брав участь у вікопомних битвах, і в наших генах досі живе дух непокори, незламності, героїзму.

Тепер небо сумне і в сонячну днину й не співається так, як колись, бо йде запекла, кровопролитна війна. Ми, новоживотівці, як і всі жителі України та більшості цивілізованого світу, робимо посильний внесок у Перемогу: воюємо в лавах ЗСУ і збираємо кошти для підтримки захисників.

Нехай же благословенний Новоживотів довго кличе нас із далеких доріг, надихає на працю, творчість і ратні подвиги. Адже нині, в часи важких випробувань, він став ще дорожчим, бо ми відчули, що таке воля і незалежність, що значить бути господарями на своїй землі. Нехай його добра аура, славне минуле живлять нас, як пуповина – плід. Хай тих, хто творить його сьогодення, з любов'ю і повагою згадають нащадки.

ЧИ ЛЕГКО ПИСАТИ ІСТОРІЮ РІДНОГО КРАЮ

Не має пошани пророк у вітчизні своїй.

Євангеліє від св. Івана, 4,44

Людині двадцять першого століття, яка звикла за допомоги найновіших технологій фіксувати кожен свій крок у соціальних мережах, а також дізнаватися останні новини «з перших уст», важко уявити, як далекі (й не дуже) предки без цього всього обходилися. Як вони могли скніти весь вік в одноманітному середовищі? Чому не залишили по собі достатньо писемних згадок, щоби нащадки дізналися про їхні побут, звичаї, традиції, вподобання?..

Та що там говорити за простих смертних, коли не завжди знаходимо достовірні життєписи видатних особистостей вітчизняної історії!

Отож інформацію про села і містечка зі славним минулим дослідники визбирують, наче коштовні перлини, й несказанно тішаться, трепетно беручи до рук вицвілі папки з грифом «Секретно» чи записавши від старожилів спогади.

Основна причина відсутності необхідних писемних пам'яток – лихоліття, що упродовж віків спіткали землі сучасної України та її населення: набіги, поневолення, закріпачення, заборони, революції, розкуркулення, голодомори.

В усі часи завойовники (здебільшого московські) докладали максимум зусиль, щоби позбавити наш народ історичної пам'яті. Бо той, хто не тримається своїх коренів, схожий на перекотиполе: йому немає «разніци», якою мовою говорити, до якої церкви ходити. Того, хто забуває, якого він роду й народу, легко зробити наймитом чи найманцем.

У новітній війні, що ціле десятиліття знекровлює Українську державу, знищено чи вивезено до Росії фонди багатьох архівів, музеїв, приватних збірок і колекцій. Якщо документи не були заздалегідь оцифровані, такі втрати непоправні, і майбутні дослідники стикнуться з аналогічними проблемами. Але вони не опускатимуть рук, щоби поменшало «білих плям» в історії країни та краю і, може, хтось «незлим, тихим словом», як писав Тарас Шевченко, згадає нинішніх літописців, як ми тепер – попередників.

Труд краєзнавця – клопіткий, виснажливий, відповідальний і не завжди належним чином поцінований сучасниками, однак це знають тільки ті, хто віддав йому довгі роки або й усе життя.

Краєзнавство Вінниччини освячене іменами ***Михайла Грушевського, Володимира Антоновича, Юхима Сіцінського, Йосипа Ролле, Миколи Білинського, Миколи Яворського, Валентина Отамановського***. На теренах Оратівщини добрий слід залишив незабутній ***Василь Огороднік***.

Небаченого розквіту краєзнавство набуло після відновлення державної незалежності України, коли фахівцям цієї галузі та численним аматорам відкрилися величезні можливості, а головне – зникла загроза отримати за свої пошуки тавро «ворога народу» чи кримінальну статтю.

З 2013 року за підтримки Вінницької обласної ради виходить серія книг «Моя Вінниччина». Це – історії наших сіл і містечок (деяких із них, на жаль, не залишилося). Їх пишуть краєзнавці, журналісти, письменники, громадські активісти, усі небайдужі громадяни, яким є що сказати про ба́тьківщину – невід'ємну й вагому частину Батьківщи́ни.

Видані книги були презентовані в громадах: до епідемії ковіду й повномасштабної війни – в переповнених будинках культури з концертними програмами, виставками й частуваннями, останнім часом – у вузькому колі. Але кожного разу такі дійства відбуваються щиро, з любов'ю і вдячністю до всіх, хто вклав у солідні ошатні томи знання, вміння, а найперше – тепло своїх сердець. Адже відтепер ці села й містечка (деякі вперше) мають власні родоводи, принаймні те, що не втратилося, не загубилося, не згоріло, як Неопалима Купина.

Ця книга – історія села Новоживотів (нині Вінницького району), що, завдяки доступним документам, постає перед нами як середньовічне укріплене місто Животів. Воно переходило від одних власників до інших, не раз було спустошене дотла. Коли читаєш скупі рядки про ті незліченні трагедії, переконуєшся, що наш народ – живучий та безсмертний. Дасть Бог, і після цієї війни Україна відродиться, як фенікс: здіймуться ще кращі будинки, зацвітуть на попелищах сади, люди веселитимуться й святкуватимуть, як раніше.

Це земля ораторів (хоч Оратівський район учергове розформовано) і край козацької звитяги. Він був ареною запеклих боїв у добу Української Народної Республіки і в Другу світову війну. Тут у Голодомор вимирали цілі хліборобські родини, а під час репресій у 1933–1937 роках «чорний ворон» уночі забирав тих, хто не хотів ходити, як віл у ярмі, і мав свою думку.

Звісно, не можливо зібрати детальну інформацію про Новоживотів (Животів, Старий і Новий Животів), але й того, що є, до-

Пишемо книгу
про Новоживотів разом

статньо, щоби наші серця сповнювалися гордістю за власний рід і народ.

Спасибі вам, дорогі односельці, що допомогли нам написати цю книгу, таку важливу для кожного з нас. Кожен із вас зробив посильний внесок своїми спогадами, сімейними переказами, фотографіями, газетними вирізками.

Вдячний моїм помічникам, без яких важко було би впоратися з цим нелегким завданням, – новоживотівцям з діда-прадіда ***Михайлу Яковичу Мельничуку, Тетяні Володимирівні Сербіні, Катерині Миколаївні Осюк, Артуру Скоропаду*** за злагоджену роботу, а письменниці ***Валентині Сторожук*** – за редагування і впорядкування.

Дякую працівникам Державного архіву Вінницької області, Обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського, Оратівського краєзначого музею, комунальної установи «Видавничий дім «Моя Вінниччина».

Хай ця книга стане місточком між поколіннями, і кожен, хто візьме її, притисне до грудей і гордо повторить: «Наш Новоживотів».

ІЗ ГЛИБИНИ ВІКІВ

Якщо ввести в Інтернеті в пошуку: ***«Животів, Новий Животів, Старий Животів, Животівський полк, Животівський замок, князі Четвертинські»***, можна знайти багато цікавих відомостей. Однак у цій книзі використані лише ті, що підтверджені документально, бо часом автори деяких статей подають неперевірені факти.

У першому розділі зібрані матеріали істориків і письменників минулого й позаминулого століть. Деякі з них можуть видатися надто науковими і трохи незрозумілими, але, вдумливо перечитавши їх, ви переконаєтеся, що недарма до цієї стражденної землі були прикуті погляди таких відомих постатей.

Найцінніші та найдостовірніші матеріали про Животів у давнину, його власників беремо з праць польського історика, етнографа, дослідника Правобережної України ***Едварда Руліковського***, українського історика, краєзнавця ***Леонтія Похилевича***, польського історика, етнографа ***Александера Яблоновського***. У їхньому розпорядженні були документи, до яких нинішні науковці, на жаль, не мають доступу. Вміщуємо ці твори повністю, хоча не завжди поділяємо погляди авторів. Зокрема, Е. Руліковський ідеалізував економічне становище населення України під владою Речі Посполитої, негативно ставився до національно-визвольної війни українського народу 1648–1654, до гайдамацького руху XVIII століття.

Відомості про наше містечко часів Хмельниччини, Животівський полк й Животівську сотню знаходимо в ***Четвертинському, Густинському і Хмільницькому літописах***, ***Реєстрі Війська Запорозького***, козацьких літописах ***Самовидця, Самійла Величка, Григорія Грабянки***, працях ***Захарії Копистенського, Миколи Костомарова, Йосипа Антонія Ролле, Івана Фундуклея, Івана Крип'якевича, Михайла Грушевського, В'ячеслава Липинського,*** щоденниках польсько-шляхетського мемуариста, маршалка при гетьмані Станіславі Конецпольському ***Станіслава Освенціма***, у мемуарах польського хроніста, учасника каральних експедицій в Україні середини XVII століття ***Миколая Ємьоловського***, кримськотатарського літописця, історика XVII століття, біографа Іслама-Гірея III ***Гаджі Мегмеда Сенаї (Сеная)*** та сучасних істориків і краєзнавців.

Великий масив документів зі Старого і Нового Животова міститься у фондах ***Державного архіву Київської області***. Сподіваємося, що в майбутньому дослідники їх опрацюють. Нині на сайті ДАКО є оцифровані матеріали першого загального перепису населення с. Ново-Животова 1897 року. Подаємо посилання на сам документ для тих, хто вив-

чає історію свого роду ***(ДАКО, 384/opys_11/F384_11_82).***

Також у «світовій павутині» є значна більшість згаданих видань, тому всі, хто бажає, можуть поглибити знання з історії рідного краю.

Вивчаймо і примножуймо нашу історичну спадщину, бо, як сказав видатний письменник Максим Рильський, «хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього, хто не відає про славу своїх предків, той сам не вартий пошани».

ВАЖЛИВІ ПОДІЇ В ІСТОРІЇ НАСЕЛЕНОГО ПУНКТУ

1482 р. – Під час вторгнення Менглі Гірея Животів, як і всі околиця, міг зазнали знищення.

1569 р. – Після Люблінської унії Животів відійшов від Великого князівства Литовського до Польщі. Перша половина XVI ст. – Животів належав князеві Матвію Четвертинському.

1574 р. – Анна Четвертинська записала всі маєтки своєму чоловікові князю Янушу Збаразькому.

Близько 1599 р. – Князь Збаразький спорудив оборонний замок і з четвертого, доступного, боку та замкнув його штучно залитим ровом. Животів згадується в документах як велика осада.

1602 р. – Животів згадують серед тогочасних великих міст. На обширах Животівщини виросло 11 осад.

1609 р. – Брати Збаразькі, Єжи і Криштоф, позичивши 20000 злотих у Івана Микулинського, віддали йому Животів (Старий і Новий з присілками) у заставу.

1618 р. – Животовом володів Володимир Микулинський, син Івана.

1620 р. – Князь Стефан Четвертинський виїхав зі своїх волинських маєтків до Животова, щоби прийняти єрусалимського патріарха Феофана III.

3–6 лютого 1621 р. – Перебування Патріарха Єрусалимського і всієї Палестини Феофана III у Животові.

1627 р. – Помер князь Криштоф Збаразький, всі його маєтки успадкував брат князь Єжи.

1629 р. – Князь Стефан Четвертинський платив з міста Животова з 1689 димів 844 злотих 15 грошів подимного.

1631 р. – Після бездітної смерті князя Єжи Збаразького усі дідичні маєтки згаслого роду Збаразьких перейшли до князів Вишневецьких.

1633 р. – Старий і Новий Животів з укріпленнями на обох берегах річки Роськи були подаровані князю Стефану Четвертинському.

1643 р. – Князь Стефан Четвертинський платив «з маєтності своєї з міста Животова, з міста Скали і двох селищ (висілок) – від димів 1701, з млинами двома дав – злотих 1701». Євреї Животова платили від 60 димів 60 злотих.

Червень 1648 р. – створено Животівський полк. Животів став полковим містом.

Вересень 1648 р. – Животівським полковником, ймовірно, був Іван Чорнота.

1649 р. – Хмельницький об'єднався з Кримським ханом Ісламом-Гіреєм на Чорному шляху за Животовом і звідси разом пішли до Збаража проти поляків. Після Зборівського договору Животів став сотенним містечком Української козацької держави.

1651 р. – Хмельницький прибув під Животів, заклав обоз. Тут він приймав двох чаушів від турецького султана з грамотою і двома «аграмаками» (кіньми) в подарунок. Звідси вислав до султана своїх послів Павла Клодніцького і Івана Петрова.

1652 р. – Польний гетьман Марцін Калиновський з Животова вирушив під Ладижин, де відбулася одна з найважливіших битв Хмельниччини – Батозька. Князь Стефан Четвертинський виїхав на сталу резиденцію на Поліссі і осів у Володимирці.

1664 р.– Згідно з тарифом подимного, «в Животові 43 дими, млин на потужній воді, каменів 6, по 3 злотих 16 грошів; млин весняк 15 грошів; ступи одні 1 злотий».

1665 р. – Князь Стефан Четвертинський віддав Животів своєму синові Стефанові.

1667 р. – За Андрусівським договором навколишні землі повернуто під владу Польщі.

1711 р. – До Животівщини повернулися її давні дідичі, маєток розділили між Красіцькими і Вижицькими. Єжи Вижицький на місці давніх укріплень звів фортецю з підйомними мостами, вежами з бійницями та гарнізоном вояків.

1737 р. – Збудована Свято-Миколаївська церква, що була перебудована і розширена в 1848 р.

1737 р. – Кароль-Єжи Вижицький, волинський каштелян, помер. Дідичем Животова став його син Антоній-Кароль, пінський стольник.

1742 р. – Варвара Вижицька дала письмові записи на володіння землі двом животівським церквам.

1754 р. – Миколай Четвертинський здобув Животівський замочок.

1763 р. – Цєшковські й інші учасники та утримувачі Животівщини з допомогою козаків Вінницького староства повернули замочок.

1768 р. – Під час народно-визвольного повстання («Коліївщина») загін гайдамаків під керівництвом ватажка Серединенка захопив містечко.

1768-1769 рр. – Жителі Животова та навколишніх сіл брали участь у Коліївщині. Серед закатованих учасників повстання – Прохор Корнієнко з Животова, Яків Пастух з Ружичні-Животівської, Максим Тихохід з Попівки-Животівської, Андрій Конопельчук із Закриниччя-Животівського.

1768 р. – Животівська фортеця витримала останній штурм татарської орди хана Керім-Гірея.

Близько 1776 р. – Розкопки валів древнього замку. Знайдена мармурова плита, на якій написано слов'янськими буквами, що на цьому місці похована княгиня Ірина Четвертинська.

Остання чверть XVIII ст. – Оборонні вали стали розкопувати, рови засипати.

Близько 1790 р.– Федір Цешковський продав Животів з Плисковом Валентію Якубовському.

1793 р. – Після 2-го поділу Польщі Животів – у складі Російської імперії.

1796–1925 рр. – Животів у складі Київської губернії.

1840 р. – Власницею Животова стає Марціана Якубовська (в заміжжі Красовська).

1848 р. – Перебудована і розширена Свято-Миколаївська церква.

1863 р. – Проживало 1870 православних, 43 католиків, 1052 євреї, було 4619 десятин землі.

1873 р. – Княгиня А. П. Абомелек продала маєток у м. Старий Животів Таращанського повіту баронесі Л. О. Де-Шодуар з усіма землями, лісами, дачами за ціною 71 500 крб.

1894 р. – У Старому Животові було 202 двори, млинів 3, церков дерев'яних 2, кам'яна каплиця, єврейська школа дерев'яна, заводи винокурний, пивоварний, цегляний, черепичний, медоварний. Виробляли із глини люльки. Через кожні два тижні ярмарки.

1900 р. – У Старому Животові було 487 дворів, мешкали 3273 особи, діяли казенна та земська поштові станції, православна церква, каплиця, 3 синагоги, церковнопарафіяльна і єврейська школи, працювали казенний винний склад, вальцьовий водяний і звичайний водяний млини, 6 кузень, 46 мануфактурних, бакалійних і борошняних лавок.

У Новому Животові – 282 двори, 1380 осіб, православна церква, каплиця, церковнопарафіяльна школа, 2 водяних і 1 вітряний млини, 2 кузні.

1906 р. – Засновано Староживотівську чотирирічну земську школу.

До середини 1920-х рр. Старий Животів мав статус містечка.

1924 р. – У Старому Животові мешкало 1972, Новому Животові – 1625 осіб.

1932–1933 рр. – Від голоду померло близько 500 жителів.

Від липня 1941-го р. до січня 1944-го – Старий Животів і Новий Животів під німецькою окупацією.

1960-і рр. – Об'єднання сіл Старий Животів і Новий Животів.

1991 р. – Встановлено пам'ятники жертвам Голодомору на обох кладовищах.

У 1992 р. – Колгосп перейменовано на сільськогосподарське підприємство «Промінь». На підприємстві працювало 326 осіб. Господарство мало 2730 га землі, 42 трактори, 16 комбайнів, 34 автомашини.

2001 р. – За переписом населення проживало 1413 осіб; переважно українці.

Тетяна Сербіна

Новоживо́тів – село Вінницького (до 2020 – Оратівського) району Вінницької області. 2020 Новоживотів. сільс. рада увійшла до складу Оратів. селищ. об'єднаної територіал. громади. Н. розкинувся на р. Роська (бас. Дніпра), у місці впадіння в неї Живки та Живої (Гнилої) з притокою Пікалка, неподалік від межі з Київ. обл. (зокрема сіл Голодьки, Росішки та Теліжинці Тетіїв. міської об'єднаної територіал. громади), за 93 км від Вінниці, 48 км від м. Липовець, 40 км від м. Іллінці та 9 км від смт Оратів. Пл. 4,7 км^2. За переписом насел. 2001, проживали 1413 осіб; переважно українці. Проходить автомобіл. шлях Біла Церква–Гуменне (Вінн. р-н). Виявлено слов'ян. поселення 6–7 ст. До 1960-х рр. тут було 2 окремих села Старий Животів (до серед. 1920-х рр. – містечко) і Новий Животів, які об'єднали в одне село під назвою Н. На думку дослідників, на цих землях у XV ст. вже було м. Животів, що належало князям Четвертинським. Після Люблін. унії 1569 відійшло від Великого князівства Литовського до Польщі. У литов.-польс. період споруджено животів. фортецю. Жит. брали участь у Визв. війні під проводом Б. Хмельницького, гайдамац. русі та повстанні на чолі з фастів. полковником С. Палієм. 1648–1649 – полк. місто. За Андрусів. договором 1667 навколишні землі повернуто під владу Польщі. Після 2-го поділу Польщі 1793 – у складі Рос. імперії. 1796–1925 – у межах Київ. губ. Тривалий час існувала Староживотів. (Животів.) волость, що належала до Таращан. пов. Здавна тут сформувалася значна євр. громада. 1900 у Старому Животові було 487 дворів, мешкали 3273 особи, діяли казенна та земська пошт. станції, православна церква, каплиця, 3 синагоги, церковнопарафіял. і євр. школи, працювали казен. винний склад, вальцьовий водяний і звичай. водяний млини, 6 кузень, 46 мануфактур., бакалій. і борошняних лавок; у Новому Животові – 282 двори, 1380 осіб, православна церква, каплиця, церковнопарафіял. школа, 2 водяних і 1 вітр. млини, 2 кузні. 1906 засн. Староживотів. 4-річну земську школу. Під час воєн. дій 1918–1920 влада неодноразово змінювалася. 1923–1925 – у складі Бердичів., 1925–1930 – Уман. округ; 1932–1939 – Київ., від 1939 – Вінн. обл. 1923 з Плисківо-Андрушів. і Животів. (без с. Клюки) волостей утвор. Плисків. р-н. 1924 у Старому Животові мешкали 1972, Новому Животові – 1625 осіб. 1925 Староживотів. і Новоживотів. сільс. ради передано до Оратів. р-ну. Жит. потерпали від голодомору 1932–1933 (встановлено імена 218 жертв; 1993 освячено пам'ят. знак), зазнали сталін. репресій. У 1930-х рр. функціонували 3 школи: Новоживотів. 4-річна політех., Староживотів. середня (8–10 класи; у ній навч. діти з 10-ти навколиш. сіл; остан. випуск відбувся 1941) і Староживотів. неповна середня (7-річна; під час нім.-рад. війни була закрита; від 1959 – 8-річна, від 1963 – Новоживотівська, від 1968 – середня). Від липня 1941 до січня 1944 – під нім. окупацією. На фронтах 2-ї світової війни загинули 220 воїнів-земляків (1971 споруджено пам'ятник). У брат. могилі поховано 93 рад. воїни-визволителі. 1962–1965 – у складі Липовец., 1965–1979 – Іллінец., 1979–2020 – Оратів. (вдруге) р-нів. У Н. – заг.- осв. школа, Будинок культури, амбулаторія заг. практики сімей. медицини. Збереглася дерев'яна Покров. церква (1907–1912). Серед видат. уродженців – лікар-ендокринолог К. Зак, письменники Є. Гуцало, А. Любченко, живописець А. Люмкіс, політ. діяч М. Волинець, учасник 2-ї світової війни, Герой Рад. Союзу В. Гайдуков.

Енциклопедія Сучасної України

СПИСОК НАЙБІЛЬШИХ МІСТ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ЗА РОКАМИ

На одному з Інтернетсайтів є перелік найбільших міст України, починаючи з давніх-давен. Поряд з містами, що не втратили своєї величі до наших днів, є й Животів.

Список найбільших міст на території України за роками [ред. | ред. код]

Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії.

30 змін у цій версії очікують на перевірку. Стабільну версію було перевірено *16 квітня 2021*.

Цей список включає в себе найбільші міста, що протягом історії знаходились на території сучасної України. Кількість населення до XIX століття є не достовірним переписом, а лише оцінкою істориків, визначеною за певними критеріями. В спірних питаннях серед істориків щодо чисельності населення наведене середнє ймовірне значення.

1300—1650 роки [ред. | ред. код]

Починаючи з 1245 року на території України починають проводити перші переписи за вимогою татарських ханів Золотої Орди, пізніше, в XVI столітті на зміну їм починаються переписи населення в межах Речі Посполитої, надалі — переписи козацького стану Богдана Хмельницького.[60] Але більшість тогочасного населення міст історики все одно визначають за кількістю будівель розташованих на той час у містах.[61]

№	Місто	1300[62]	1350	1400[63][64]	1450	1500[65]	1550	1600[66]	1650[67]
1	Бахчисарай[68][69]	0	0	0	0	0	4000	5000	6000
2	Шехр-аль-Джедід[70][71]	20000	20000	0	0	0	0	0	0
3	Сім Мечетей[72]	5000	5000	0	0	0	0	0	0
4	Солхат[73]	10000	20000	10000	7000	5000	5000	5000	5000
5	Чуфут-Кале[74]	5000	5000	5000	4500	4000	1000	1000	1000
6	Солдайя[75]	8000	7000	7000	7000	3000	3000	3000	3000
7	Кафа[76]	20000	50000	70000	70000	70000	70000	70000	80000
8	Монкастро[77]	10000	15000	20000	20000	5000	15000	20000	25000
9	Мангуп[78]	10000	15000	5000	10000	2000	2000	2000	2000
10	Львів[79]	3000	6000	10000	12000	15000	20000	25000	30000
11	Белз[80]	2000	2000	2000	2500	3000	4000	4000	4000
12	Стрий[81]	0	0	1000	2500	3000	4000	4000	3000
13	Кам'янець[82]	1000	1500	2500	4000	8000	10000	12000	10000
14	Меджибіж[83]	1000	1000	1000	2000	5000	7000	10000	12000
15	Животів[84]	0	0	0	0	0	1000	1000	10100
16	Київ[85]	1500	2000	3000	4000	5000	5500	20000	15000
17	Луцьк[86]	2000	2000	2000	4500	4000	4500	5000	5000
18	Брацлав	0	0	2000	3000	5000	5000	5000	5000
19	Крем'янець[87]	1500	1500	2000	3500	5000	5000	6500	7000
20	Острог[88][89]	1000	2000	2000	3000	4500	5000	7000	10000
21	Ковель	500	1000	2000	2500	3500	3500	3500	3500
22	Володимир[90]	1000	1500	2000	3000	3500	3500	3500	3500
23	Канів[91]	1000	1000	2000	2000	2000	2000	7000	13000
24	Вінниця	0	0	500	1000	2000	4000	4500	5000

ЖИВОТІВСЬКА ФОРТЕЦЯ (ЗАМОК) ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XV - ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVIII СТОЛІТЬ

На Вінниччині збереглося багато старовинних замків і фортець. Одні – у задовільному стані, інші – у критичному, багато – в руїнах. Від Животівської фортеці не залишилося навіть підмурівка. Тільки перекази, що межують із легендами, та нечасті згадки в різних дослідженнях.

Відтворюємо історію Животівського замку (фортеці) за статтею вінницького краєзнавця ***Миколи Мудраченка****.*

Животівські землі були в зоні інтенсивного оборонного будівництва, тому що у давнину тут проходив один із основних напрямків татарських нападів – Чорний шлях. З другої половини XIV ст. на Поділлі почався процес становлення магнатського землеволодіння, що посилювало політичну нестабільність у краї. Поселення Животів перекази відносять до часів монголо-татарського панування, яке належало до годівничих маєтностей хана (XIII–XIV). У другій половині XV ст. у Животові на березі річки Роськи вже існував замок князів Четвертинських, але був знищений татарами наприкінці століття (**1482**).

1574 р. поселення перейшло по жіночій лінії до князів ***Збаразьких***. Близько **1599 р.** ***Януш Збаразький*** спорудив нову фортецю на високому півострові, оточеному з трьох сторін великими ставками, зібраними річкою Роською. Перешийок півострова був перекопаний ровом, заповненим водою, який утворив штучний острів. З військового огляду ця фортеця була дерев'яно-земляним укріпленням зі значним оборонним потенціалом. По всьому периметру (понад 2700 м) острів був оточений земляним валом з дубовим частоколом, який повторював його конфігурацію. Ймовірно, що за зовнішньою стіною йшли дві внутрішньо міські з ровом між ними. Через рів з півночі та через річку з південно-східної сторони фортеці були побудовані підйомні на ланцюгах мости, які піднімалися на ніч. Біля мостів були налаштовані бійниці з гарматами.

Площа фортеці становила майже 24 га. Напевне, саме в цей час розпочалися роботи зі спорудження оборонних укріплень на високому східному березі Роськи напроти острова (місце не локалізовано). Саме побудова цих фортифікацій значно зміцнювала обороноздатність животівської фортеці, готувала її до тривалої кругової оборони і проведення контратак.

На плацу фортеці розміщувалися різні будівлі. Серед них могли бути, в різні періоди, житловий будинок феодала, сотенна канцелярія, церква, колодязь, льохи із запасами зброї, казарми. На кошти животівських власників утримувався гарнізон із найманих козаків (нерідко із волохів, татар і навіть циган), який ніс постійну охоронну службу, як у фортеці, так і «польову сторожу» на навколишніх курганах.

По смерті ***Єжи Збаразького*** **1631 р.** укріплене поселення перейшло до князів ***Вишневецьких.*** **У 1633 р.** Старий і Новий Животів з укріпленнями на обох берегах річки Роськи були подаровані князю Стефану Четвертинському.

У роки Національно-визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького містечко постійно перебувало в центрі збройних та державотворчих подій. Животів став збірним пунктом козацьких полків Хмельницького з військом союзника козаків – кримського хана Іслам-Гірея. На початку червня **1648 р.** фортеця була захоплена козацько-татарськими загонами. Перед походом на Збараж (**1649 р.**) Хмельницький знову зупиняється на збірному пункті під Животовом.

Після Зборівського договору **1649 р.** Животів став сотенним містечком Української козацької держави.

До реєстру Війська Запорозького занесено 131 козака із мешканців містечка та передмість і сформована Животівська сотня, яка входила до складу Кальницького полку Федоренка Івана (Яцковського-Куницького) та Івана Богуна. Козаки з сотником ***Логвином*** **(? – 1649 – ?)** утримували та удосконалювали фортецю залежно від ситуацій і найновіших військових досягнень свого часу.

Втретє Хмельницький розташував табір біля Животова перед нещасливою битвою під Берестечком. Тут він прийняв двох послів з грамотою від турецького султана та водночас відіслав до султана двох своїх послів – Павла Колодницького та Івана Петрова.

Восени 1654 року Животів був спустошений війною і контролювався польськими військами. Животівська фортеця разом з містечком зазнавала чимало штурмів та руйнацій, але кожного разу її відновлювали. Так, **з 1711 р.** власником Старого і Нового Животова став ***Кароль Єжи Вижицький***, який на острові, на місці давніх укріплень, звів фортецю з підйомними мостами, вежами з бійницями та гарнізоном вояків.

Під час народно-визвольного повстання 1768 р. («Коліївщина») загін гайдамаків під керівництвом ватажка ***Серединенка*** захопив містечко. В тому ж році животівська фортеця витримала останній штурм татарської орди хана Керім-Гірея.

В останній чверті XVIII ст. оборонні вали стали розкопувати, рови засипати. Первісної забудови або об'єктів з будь-якого періоду розвитку містечка на замчищі не збереглося, за винятком підземних ходів на острівній його частині. Сьогодні територія замкової гори зайнята садибами та городами.

ІВАН ФУНДУКЛЕЙ ПРО ЖИВОТІВ

Фундуклей Іван Іванович **(1804–1880)** – державний і громадський діяч, меценат, краєзнавець. **У 1839–1852 роках** – київський цивільний губернатор.

Коштом і за участі І. Фундуклея було видано книги ***«Обозрение Киева в отношении к древностям»*** (**1847**), ***«Обозрение могил, валов и городищ Киевской губернии»*** (**1848**), ***«Статистическое описание Киевской губернии»*** в трьох томах (**1852**).

«В містечку Старому Животові на острові річки Роськи, на якому лежить і само містечко, є сліди замковища, в валах уже майже стертих. Заснування цього замку і самого містечка переказ відносить до часів панування Татар. Воно, кажуть, належало до кормових помість ханських і від того отримало свою назву», – читаємо у книзі ***«Обозрение могил, валов и городищ Киевской губернии»***.

У першому томі ***«Статистичного опису Київської губернії»***, перераховуючи головні поштові й торгові дороги, що пролягають через губернію (ті, що з'єднують віддалені пункти імперії, і внутрішні), Іван Фундуклей наголошує, що всі вони можуть слугувати для військових потреб, і додає до цього переліку інші, великі та менші, путівці, що можуть використовуватися у військових ці-

Іван Фундуклей

лях. Один із них – «з Полтавської губернії в м. Липовець через м. Трахтемирів, с. Потапці, с. Потік, м. Богуслав, містечка П'ятигори, Тетіїв, Животів і с. Медівку. До Богуслава дорога пролягає по хвилястій місцевості, але не становить труднощів; але далі до м. Таращі пересікається ровами і лощинами, і під самим містом, піднявшись на круту гору, покриту товстим шаром глини, йде лісом, по глибокому піску, упродовж шести верст. Решта шляху досить зручна і не становить особливих труднощів».

ЛАВРЕНТІЙ ПОХИЛЕВИЧ ПРО ЖИВОТІВ

Похилевич Лаврентій Іванович **(1816–1893)** – духовний служитель, український історик і краєзнавець. Відомий завдяки своїм книгам ***«Монастыри и церкви г. Киева. Прежнее и нынешнее состояниеих и средства содержания причтов, а также иноверческие молитвенные дома»*** (**1865**) і ***«Сказания о населенных местностях Киевской губернии»*** (**1864**). Остання – цінний опис містечок, сіл і храмів сучасних Київської, Черкаської, частин Житомирської та Вінницької областей станом на **1864 рік**. Роботі над нею Л. Похилевич присвятив ціле десятиліття.

Могила Лаврентія Похилевича

Як відзначав сам автор, це була перша спроба у вітчизняній науці систематичного опису поселень цілого краю, основаного на переказах самого народу. **У 1865 році** Петербурзькою Імператорською академією наук праця удостоєна малої Уварівської премії і вже тоді визнана бібліографічною рідкістю. Не втратила вона своєї актуальності й нині.

Оцифровану версію книги можна прочитати на сайті Національної бібліотеки України ім. Володимира Вернадського.

Становить інтерес і праця Лаврентія Похилевича ***«Уезды Киевский и Радомысльский. Статистические и исторические заметки о всех населенных местностях в этих уездах и с подробными картами их»*** (**1887**).

Портретів Л. Похилевича не збереглося. На його могилі – металевий литий надгробок із зображенням розгорнутої книги «Сказания о населенных местностях Киевской губернии» (*За матеріалами Вікіпедії*).

ЖИВОТІВ*, містечко в західній частині Таращанського повіту, за 80 верст від Таращі, розміщене по обох сторонах Роськи, що мальовниче тече між скелями, і по струмках, що впадають в неї з лівого боку. Жителів обох статей: православних 1870, римських католиків 43, євреїв 1052; землі 4619 десятин.

Середина містечка населена нині виключно євреями, вигином річки утворює

** Збережено особливості стилю автора. Розбито на абзаци і виділено прізвища редактором*

СКАЗАНІЯ
О
НАСЕЛЕННЫХЪ МѢСТНОСТЯХЪ
КІЕВСКОЙ ГУБЕРНІИ
СОБРАЛЪ Л. ПОХИЛЕВИЧЪ.
КІЕВЪ.
1864.

Обкладинка книги

півострів з вузьким перешийком до півночі. Схожість цього півострова зі шлунком, помалоросійськи з животом, дала в давнину назву населенню. Пояснення назви Животова від слова життя і кормове помістя – нове, хоч воно базується на родючості ґрунтів і друковано висловлене (в огляді могил Фундуклея стор. 55.).

Опис містечка вміщено також у віснику Географ. товариства за **1851 рік** № 5). Під час польського панування, коли кожен пан, посварившись зі своїм сусідом, починав війну, по-тодішньому – робити заїзди*, Животів слугував значним укріпленим місцем. Перешийок, що з'єднував півострів з землею, був перекопаний каналом, так що укріплення було оточене зі всіх сторін водою і посилене дубовим частоколом.

Через канал і через річку з південно-східного боку були влаштовані підйомні на цепах мости, які на кожну ніч були підняті. При мостах були бійниці з гарматами.

Гарнізон із навколишніх селян чи козаків утримувався за рахунок власників Животівських. Начальник гарнізону називався отаманом. Животівські старики розповідали про останнього Животівського отамана ***Івана Зражевського***, прозваного за своє мистецтво в стрільбі з гармат Палієм. Він служив при поміщикові Животівському ***Петрі Доленго-Цешковському***, а брат його ***Павло*** був священиком при Животівській Миколаївській Церкві.

Втім три кургани в південній і південно-східній стороні при в'їзді в Животів і декілька могил на полях, також замчище за рікою на східній стороні містечка, потрібно відносити до епохи, що передувала пануванню польських магнатів.

Побудову замку народ приписує Руським князям Четвертинським; про могили ж не збереглося ніяких переказів.

Чудово, що **близько 1776 року**, коли були розкопувані вали древнього замку, то знайдена мармурова плита, на якій написано було слов'янськими буквами, що на цьому місці похована княгиня ***Ірина Четвертинська***. Але тодішній поміщик Цешковський, по фанатизму, яким тоді відзначалися всі зайшлі з Польщі власники українських маєтків, велів цей пам'ятник, що свідчив про православ'я колишніх князів Животівських, розбити на дрібні куски і покидати їх у воду. Роблять висновок, що при князях Четвертинських, на місці поховання княгині Ірини, ще не було валу і по всій імовірності стояла церква, оточена житлами; що підтверджується і тим, що поблизу цього місця під валами, знайдені були підвалини і фундаменти кам'яних будівель і залишки погребів. Взагалі немає місця ні в містечку, ні навколо нього, де б не були викопані людські кості у великій кількості.

Древні кам'яні хрести, серед нинішніх єврейських жител і на передмістях, також свідчать про існуючі колись церкви і при них кладовища, за давнім звичаєм і про велике християнське населення Животова. Без сумніву, побудова більшої частини укріплень повинна бути приписана Полякам, які в Животові і в околицях його утримували часто війська для держання в послуху Руського населення.

---

* *Заїзд – несподівані наїзди, наскоки на кого-небудь, що-небудь. (Тут і далі примітки редактора)*

В 61 стат. Трактату заключеного Богданом Хмельницьким у Білій-церкві з поляками, було постановлено: *«а Польское войско содержатися имать около г. Животова, а въ Брацлавщину не входя, ажъ по совершенью и списанью списка войсковаго»*. При Хмельницькому в числі малоросійських полків був і Животівський. **В 1649 році** Хмельницький об'єднався з Кримським ханом Ісламом-Гіреєм на чорному шляху за Животовом, і звідси разом пішли до Збаража Волинського, проти Поляків.

У XV-му столітті Животів називався містом і належав православним і Руським князям ***Четвертинським***[1], нащадкам св. Володимира, які згодом, до сорому свого, зі світських намірів зрадили і вітчизні і вірі предків своїх.

В 1620 році, коли при сприянні гетьмана ***Сагайдачного***, патріарх Єрусалимський поставляв у Малоросію єпископів на місце відпалих в унію, Животову і його князям довелося в цій справі взяти патріотичну участь. ***Феофан***, уже поставивши в Києві, Трахтемирові, в Білій-церкві єпископів для єпархії Київської, Перемишльської, Туровської і Пінської, Полоцької, Володимирської і Брестської, Луцької і Острозької, на виїзді з Малоросії заїхав з гетьманом Сагайдачним, новопосвяченим митрополитом Київським ***Іовом Борецьким*** і 3000 козаків, які його проводжали, в Животів; тут у князя Четвертинського гостював 3 дні, і тут же з митрополитом поставили на єпископство Холмське і Белзьке ***Паїсія Іполитовича***[2].

Із князів Четвертинських відомий ще в історії Російської церкви ***Гедеон Святополк*** **з 1686 року** митрополит Київський. Думку про посвячення його духовному служінню, пробудив у батьках його той самий патріарх Феофан, під час перебування в Животові. Приватні володіння містами й містечками, як відомо, були перервані в період козацького повстання при Богдані Хмельницькому. Тільки після остаточного втихомирення Малоросії, при допомозі Петра Великого, Польський уряд, на початку минулого століття, став знову роздавати магнатам, які зобов'язалися поширювати в Україні папство і полонізм, міста і села Малоросійські.

Першим польським власником Животова, після утвердження Польського панування, вважають рід ***Вижицьких***, з яких ***Варвара Вижицька*** **в 1742 році** дала письмові записи на володіння землі двом Животівським церквам. У другій половині минулого століття володів Животовом ***Петро Доленго Цешковський,*** який відняв Животів від Вижицької, за переказами жителів, заїздом і силою і син його ***Ігнатій***, підчаший Черніховський.

Від Цешковського успадкував по свояцтву ***Северин Віслоцький***, а по смерті його ***Федір***, який продав Животів з Плисковом **близько 1790 року** ***Валентію Якубовському.*** Хоч Якубовський мав двох синів: ***Карла і Фелікса***, але оскільки обидва вони померли без потомства, то Животів дістався **в 1840 році** доньці Марціані, яка була в заміжжі за ***Піусом Красовським*** (***Марціана Красовська*** латин. сповід., має сина Клима, який живе в Подільській губернії в іншому своєму маєтку і доньку).

Церков у містечку дві, обидві дерев'яні: Свято-Миколаївська на острові, серед єврейських домів і площі, де збираються ярмарки і Покровська на передмісті чи Новому Животові. Будівництво нинішньої Миколаївської церкви відноситься **до 1737 року**, як і значиться в написі над західними дверима; а з боків її північного і південного прироблені **в 1848 році** дві кам'яні прибудови, в одній з яких влаштована тепла церква во ім'я св. Христова Митрофана, а в іншій ризниця.

Покровська побудована трохи пізніше Миколаївської, але невідомо в якому саме році. В недавній час вона піднята на кам'яний фундамент. За штатами обидві церкви причислені до 5-го класу; землі мають перша 87, а друга 62 десятини.

Нинішні Покровська і Миколаївська церкви, без сумніву побудовані на місці давніших церков тих самих найменувань, хоча про час побудови і знищення їх не збереглося письмових свідчень, за винятком кам'яних древніх хрестів. Ці ж хрести, що зосталися в інших місцях Животова, вдалині від нинішніх церков свідчать про давнє існування інших

Животівських церков. На одному з них, що стоїть поблизу недавно побудованої римсько-католицької каплиці, зазначений **1643 рік**, а на другому в передмісті Животова, що називають Привилівкою, церковно-слов'янськими буквами написано, що «**в 1443 році** місяця липня 31-го похована раба Божа ***Домнікія***». Зберігся в народі переказ, що під час нападу Татарського, ця Домнікія – Животівська Жителька, одягнена в козацький одяг і на коні, воювала з ворогами, якими і була вбита і що вона похована на місці своєї смерті.

Там де відшуканий надгробний камінь над княгинею Іриною Четвертинською, в замку на горі, на думку місцевих дослідників, стояла церква, оскільки княгиня не могла бути похована інакше, ніж тільки в церкві чи біля неї. На Київському передмісті названому згодом Якимівкою, здавна існувала особлива церква в ім'я св. Трійці. В Животові побудована нинішньою власницею кам'яна каплиця для латинського богослужіння, але, крім власниці і декількох офіціалістів, немає в містечку сповідуючих латинську віру і сама власниця не живе в маєтку: то каплиця ця запечатана до часу.

До Миколаївської церкви причислено село Попівка, що лежить при річці Росьці вище Животова у 4-х верстах. Жителів у ньому обох статей 411.

Близько 1830 року Попівка була розділена на дві рівні частини, з яких одна належала Бентковським Феліціану і Владиславу, а інша Фаддею Вільчинському. Остання поступила до доньки Вільчинського Юліанії, яка вийшла заміж за Соколова; а перша розділена між спадкоємцями Бентковських у зв'язку зі смертю їх у 1856 році. Таким чином нині в Попівці такі власники:

	жителів	землі дес.
а) Уляна Соколова	183	896
б) Соколовський	30	100
в) Крушинська	29	365
г) Турцевич Адольф	39	200

Недавнім часом причислено до Животівської Покровської церкви село Калинівка, що в 10-ти верстах від Животова віддалене. Воно лежить за селом Осичною, на перетині багатьох доріг. Раніше причислялося до приходу церкви села Осичної, від якого віддалене тільки в 2-х верстах. Село це **до 1830 року** належало братам Карлу і Івану Сінькевичам. Перший брав участь у революції **1830 року**, емігрував за границю разом з князем Адамом Чарторийським, у якого служив бібліотекарем і домашнім секретарем; через що половина села, що йому належала, конфіскована **в 1832 році** в казну. Іван помер **в 1850 році**, а частина, що йому належала, нині у володінні дружини його Юлії Сінькевичевої; землі в кожній половині по 205 десятин. Жителів обох статей в обох половинах 185.

ЯКИМІВКА. Так називається передмістя містечка Животова, що раніше називалося Київським, тому що лежить нижче по річці Росьці, по лівій її стороні, по дорозі з Животова на Київ. Ще до початку минулого століття передмістя це мало особливих від Животова власників, належачи до Тетіївщини, після розпродажу якої, воно належало Констанції Куницькій; після смерті її декільком власникам її спадкоємцям; від них купив Якимівку маршал Шидловський, від племінника якого придбав покупкою Гродзіцький.

По смерті Гродзіцького Якимівка поступила до доньки його Катерини, яка буда замужем за Шкуратовським і продала **в 1856 році** Генріху Павловичу Гнатовському; землі до Якимівки причисляється 1124 десятини. Жителів обох статей 523. Є винокурня, побудована **в 1834 році.**

Церква Свято-Троїцька, дерев'яна, 7-го класу; землі має з хутором 45 десятин; побудована на місці древнішої поміщицею Констанцією Куницькою **в 1748 році**; фундаментально полагоджена і піднята на кам'яний фундамент 1848 р.

1. Князі Четвертинські в гербі своєму, подібно Московському, мають вершника, який поражає списом змія. Генеологісти вважають, що Четвертинські походять від одного з двох синів Святополка Володимировича – Димитрія Святополковича, князя Тверського; тому-то Четвертинські додають до прізвища «Святополк». Додають, що пра-

правнук св. Володимира також називався Святополк, чия сестра Збислава була замужем за королем Болеславом Кривоустим, а син Олександр, поділившись маєтками з іншими братами, отримав в уділ місто Четвертин над річкою Стир'ю. Звідси і прізвище Четвертинських. В пізніші часи із князів Четвертинських відомі: Стефан, підкоморій Брацлавський, згаданий в конституції ***1613 року.*** *Син його Стефан на Животові, Княжій Криниці, хорунжий Волинський був полковником військ Волинських під час посполитого рушення* ***в 1665 році****. Він перший в роду відступив від православ'я і помер монахом в Домініканському ордені. Брат Стефана Олександр убитий під час Шведської війни, а Ян убитий козаками під Тульчином. Григорій – підкоморій Луцький був послом на сеймі* ***1627 року****. Він сповідував православ'я; але сини його Андрій і Вацлав прийняли латинську схизму. Єпископ Луцький* ***з 1618 року*** *Гедеон, був племінником Григорія. Із Несецького.*

2. Про гостювання в Животові говориться в літописі Густинському, а також згадує Памва Беринда в своїй посвяті князю Стефану Четвертинському книги: Бесіди ***1623 року****. (Тут примітки автора статті).*

Переклала з російської
Валентина Сторожук

Едвард Руліковський про Животів

Едвард Леопольд Руліковський **(1825–1900)** – польський історик і етнограф, уродженець і дослідник Правобережної України.

Народився в селі Мотовилівці Васильківського повіту в заможній родині місцевого поміщика Юзефа Казімежа Антонія Руліковського з Гонятичів та його дружини Софії з Борейків. Батько Едварда був маршалком повітової шляхти та засновником костелу в Мотовилівці.

Отримав спочатку домашню освіту, потім навчався у Парижі, в Колеж де Франс та у Сорбонні.

Після повернення в Україну Едвард досліджує шляхетські архіви. Результатом роботи стала його монографія ***«Опис Васильківського повіту з точки зору історії, звичаїв, статистики»*** – перша комплексна краєзнавча праця на південній Київщині та одна з перших в Україні. Руліковський увів до наукового обігу багато нових фактів і матеріалів.

Лаврентій Похилевич, автор «Сказаний о населенных местностях Киевской губернии», у своїх творах часто несправедливо й не зовсім коректно критикує попередника, хоч саме праці Руліковського, а не Похилевича пізніше визнали найкращими краєзнавчими роботами про Київщину XIX століття.

З 1880 року Едвард Руліковський співпрацював з редакцією «Словника географічного Королівства Польського та інших країв слов'янських», був автором багатьох статей про місцевості України та Білорусі.

Географічний словник Королівства Польського та інших слов'янських теренів – 15-томна енциклопедія-довідник, видана наприкінці XIX століття польським географом, редактором часопису «Мандрівник», магістром фізико-математичних наук

Едвард Руліковський

Варшавського університету Філіпом Сулімерським, магістром фізико-математичних наук Варшавського університету Броніславом Хлєбовським, а також землевласником, кандидатом дипломатичних наук Владиславом Валєвським.

Праця вийшла завдяки пожертвам Вітольда Згленіцького та коштам, зібраним за посередництва каси імені Юзефа Мяновського.

Мар'ян Дубецький, видавець книжки «Опис повіту Київського», відзначає, що в «Словнику географічному…» «жодна з земель давньої Речі Посполитої не була так ґрунтовно опрацьована, як ці околиці України, описані Едвардом Руліковським».

«Географічний словник» – джерело для вивчення історії та географії Центрально-Східної Європи *(За матеріалами Вікіпедії).*

Стаття Едварда Руліковського про Животів міститься у XIV томі видання. Він є у відділі рідкісних і цінних видань Обласної бібліотеки ім. Валентина Отамановського.

Животів* Старий і Новий, містечко з обох берегів річки Роськи, повіт Таращанський, у третьому окрузі поліції, волость Животів, парафія католицька Оратів, лежить у 84 верстах на південний захід від Таращі, у 168 верстах від Києва, має загалом 1821 мешканця (1233 у Животові Старому і 585 у Новому).

Згідно з Похилевичем було тут **у 1863 р.** 1870 мешканців православних, 43 католики, 1052 євреї і 4619 десятин землі. У Животові Старому є церква під назвою святого Миколая, споруджена з дерева у 1737 р., перебудована і розширена в 1848 р., наділена 87 десятинами.

До православної парафії належить село Попівка (в чотирьох верстах). У Новому Животові є Покровська церква, яка походить з першої половини минулого сторіччя, наділена 62 десятинами. Обидві ті церкви наділені були **у 1742 році *Барбарою Вижицькою***. До парафії належить село Калинівка (у десяти верстах). Є тут також каплиця католицької парафії Оратів, синагога і єврейський молитовний будинок, фабрика свічок. Торги відбуваються кожної другої неділі.

SŁOWNIK GEOGRAFICZNY
KRÓLESTWA POLSKIEGO
I INNYCH KRAJÓW SŁOWIAŃSKICH
WYDANY POD REDAKCYĄ
Bronisława Chlebowskiego,
Henryka Krzywickiego,
Filipa Sulimierskiego,
Władysława Walewskiego
TOM XIV.
WARSZAWA.

Обкладинка книги

Сторінка тексту

***М**істечко з північного і східного боку оточують пагорби. Простір, який займає Старий Животів, становить півострів, який омивається з трьох боків річкою Роською, котра зібрана у великий став, з рештою поселення його з'єднує вузький перешийок. На півострові є сліди замчиська у валах, щоправда, цілковито розрівняних. У валах при копанні натрапляли на людські скелети, на потовчені уламки і на залишки глибоких погребів.

До містечка прилягають три передмістя: Київське, або Якимівка, Красилівка і Привилівка. Згідно з місцевим переказом у давни-

* *Розбито на абзаци, виділено прізвища і роки редактором*

ну, коли одного разу увірвався під Животів татарський загін, сповнена рицарським духом жінка, пов'язавшись присягою оборони свого міста до останнього, переодягнена у чоловічий одяг, билася на коні зі зброєю в руках, аж в кінці загинула в бою, прошита татарською стрілою. На місці, де полягла (нині передмістя Привилівка) і де її рештки поховано, споруджено кам'яний хрест з написом по-руськи: «**1443 місяця червня 31** похована тут слуга Божа ***Домінікія***».

На замчищі мала бути багато років тому знайдена мармурова плита з написом, що в тому місці спочила княгиня ***Ірена Четвертинська***. Три копці, насипані при в'їзді у містечко, розташовані між собою на певній відстані, є то так звані сигнальні кургани, на яких пильнувала сторожа, застерігала мешканців про наближення ординців.

Довкола Животова залягають величезні простори товстого, змішаного з глиною чорнозему. Копають тут прекрасну гончарську глину, також крейдяну глину, придатну для вироблення люльок. Початок того поселення переказ відносить до панування татар (монголів); мало воно належати до столових маєтків хана і тому виводить свою назву від руського слова «живіт» (життя, шлунок). Правдивіше однак назва Животів має зв'язок зі словом «животина», яке в давній руській мові означало: «худоба, збіжжя, сіно, бджоли». Припускати бо належить, що у ті давні часи тут мусіло бути повно багатих травою і рослинністю лук, на яких могло кишіти дослівно від «животини», від пасік і всякого роду худоби.

Першими відомими дідичами Животова були князі Четвертинські. В одному давньому судовому записі міститься згадка, що один з предків Четвертинських за заслуги взяв той маєток від «Господаря» (*великого князя литовського* – **О. П.**), тим обдарованим міг бути хіба або Александр, князь тверський (**†1444 р.),** або його син князь Василь; тим же «господарем», котрий Четвертинського маєтком обдарував, міг бути в такому разі Казимир Ягеллончик. Під час вторгнення Менглі Гірея **у 1482 р.** Животів так само, як і вся тутешня околиця, міг зазнати знищення. Тому Животів на довгі роки став пусткою і почав в актах згадуватися як «селище».

Князі Четвертинські були потомками Рюрика, походили з князів тверських і, перебравшись на стару Волинь, звили собі нове гніздо на «вислужених» від великих князів литовських маєтках і від Четвертні взяли прізвище Четвертинських.

У першій половині XVI ст., крім маєтків, «вислужених» своїм батьком князем Василем біля Крем'янця (*Онтонів, Стіжок, Залісці, Угорськ й ін., дивись Памєнтнік Кійовскі, т. IV, розділ 2, стор. 205*), князь ***Матвій Четвертинський*** посідав і Животів, одружений був з ***Євдокією Вахановською***, дочкою Теодора. Мав єдину дочку ***Анну***, яка вийшла за князя ***Януша Збаразького***, воєводу брацлавського, і внесла йому в посагові значні маєтки, які дісталися їй у власність після батька, зокрема у Брацлавському воєводстві: половину Немирова, половину Хвастівців, половину Бундурівців, половину селища Медвежої, селище Толошківці, село Сокуля, селище Стави, селище Нападів, селище Ситківці зі Скоморошками, селище Обухове і селище Животів. Коли **у 1574 р.** записала всі ті маєтки своєму чоловікові князю Збаразькому, усі стриєчні її брати виступили з процесом, посилаючись на давні розпорядження своїх предків і на Литовський Статут, який потомкам по жіночій лінії не визнавав права участі у спадках батьківських маєтків (*дивись Литовський Статут, розділ 5, артикул 14, параграф 2*).

Тим часом той-таки Статут в іншому місці (направду досить темний) звільнив був сестер, які не мали братів, від нав'язування стриєчних братів у викупі маєтків (*Чацький. Про литовські і польські закони, т. 1, стор. 261*). А що Анна з Четвертинських Збаразька перебувала у тому останньому випадку, сейм тому визнав селище Животів й інші князю Янушові Збаразькому і його дружині як по предках здавна належне, хоч і листи та привілеї на селище Животів згоріли під час татарського наїзду.

Однак увесь той маєток, не вилучаючи і Животова, був абсолютно порожній і через незаселеність не приносив ніякої користі.

Положення селища Животів більше ніж деінде забезпечувало для мешканців безпеку від несподіваних нападів, оскільки річка Роська з трьох боків робила до нього приступ важкий, а тому і людність, хоч спочатку дуже мала, почала осідати в тому місці.

Коли князь Збаразький спорудив тут ще оборонний замок і з четвертого доступного боку замкнув його штучно залитим ровом, Животів (було те **близько 1599 р.**) виріс на велику і показну осаду. Так само активно зайнявся князь Збаразький заселенням решти того домену, сильно зруйнованого.

З податкового квиту **з 1602 р.** довідуємося, що в Немирівщині було тоді уже 31 сільце, а на обширах Животівщини виросло 11 осад. Уже в 1600 заселена була Княжа Криниця, але Сенявський, який придбав від Юшинських і Облінських Кошилове і Олешове, які межують з Животівщиною, доводив у суді, що Збаразький ті осади й іншу Дещне поселив на обширах кошилівських маєтностей. Зрештою, Княжа Криниця мусіла бути набагато давнішого заснування і тільки після татарського знищення, залишаючись, як пусте урочище, була наново заселена Збаразьким.

Не можемо обминути народної легенди, яка виводить назву села від того, що якась княгиня осідлала румака, який вдарив копитом об тверду скелю, внаслідок чого бризнула криниця. Вода з того джерела мала лікувальні властивості. Голодьки, село, належне до Животова, осаджене було у ті самі часи, хоча незабаром знову спустошене татарами.

Оборона того краю від безперервних татарських нападів потребувала постійної збройної сили, а тому князі з Волині, які нещодавно набули маєтки від давніших брацлавських зем'ян, намножили у себе козаків, які, з часом збільшившись у кількості й силі, уже не тільки давали відсіч нападам невірних, але часто допускалися набігів у турецькі краї, вчиняючи там великі шкоди, що знову наражало Річ Посполиту на наступні відплати як з боку татар, так і Порти Оттоманської, з якою з тієї рації, крім укладених договорів, безупинно загострювалися стосунки.

З боку козаків була то відверта сваволя, на яку князі споглядали поблажливо, а були навіть таті між ними, які самі «козакували», як той, наприклад, «козак милий» князь Дмитро Вишневецький, і багато інших. Так само і князь Януш Збаразький, тримаючи чимало козаків у своїх маєтках, подекуди толерував їх сваволю.

Але Стефан Баторій, уклавши перемир'я з турками, того стерпіти не міг. Тому зробив зауваження воєводі, а шляхті наказав розгромити те розбійництво, яке князь Збаразький «переховує біля Немирова».

Князь Януш Збаразький ще за свого життя віддав управління маєтків двом синам, ***Єжи і Криштофу***. Вони по смерті батька вчинили між собою поділ маєтків, з якого бачимо, що Збаразьким на той час належали: місто і замок Збараж, Базар, Ожогівці, Ямпіль з гарматами, Погребище, Борщагівка, Зубриха, Вахнова Гребля, Ширминці, Торчиця, Дзюньків, Спичинці, Конела, Босівка, Монастирище, Немирів, Печера, Дашів, Самгородок, Жидачин, Скудівка, Кутанівка, Біланівка, Кордюківка, Гушець, Бершади, Собонівка, Сонька, Торки, Княжа Криниця, Білоусівка, частина в Михайлівці, Васильківці, Красна, Скала, Калучин, Сокілець, Ольшаниця, Умислівці, Кривинянка, Маньківці, Поборчинці, Четвертинівка, замок і місто Животів; у Київському – замок і місто Іргачів, Березна, Антонове, Розволож (Володарка) з гарматами у тих замках; у воєводстві Сандомирському: Чепельовичі, кам'яниця в місті Кракові в ринку на розі ксьондзів францисканців; у воєводстві Мазовецькому: Пилиця, Рикачевичі, Руновичі; в повіті Крем'янецькому: Новий Збараж, Прилука замок, Турбів, Лосівка, Щурівка, Нова Гребля, Воробіївка, Курава, Вахна, Баланівка, Скибинці, Калушівка, Ярмушівка, Писарівка.

Тим часом князь ***Януш з Острога Заславський*** заперечив братам Збаразьким посідання Животова, доводячи, що був закладений на просторах прилеглого належного йому Тетієва ще тоді, коли той край лежав увесь у спустошенні від татар. Дальших обставин тієї справи не знаємо, але мусіла вона припинитися, як оперта на безпідставні претензії, без жодного фактичного доказу.

Ще **1609 року** брати Збаразькі, Єжи і Криштоф, позичивши 20000 злотих у ***Івана Микулинського***, віддали місто Животів (Старе і Нове) з присілками у заставу.

У 1618 р. уже володів Животовом ***Володимир Микулинський***, син Івана; сестру мав ***Анну***, у першому шлюбі ***Ярмолинську***, у другому шлюбі за князем Стефаном Четвертинським, якій на свою частину у Животові зробив дарчий запис у сумі 3333 злотих 10 грошів.

Княгиня ***Анна Четвертинська*** записала потім своєму синові, прижитому з Ярмолинським, 4000 злотих, забезпечивши їх на Животові, також зробила своєму чоловікові князю Стефану Четвертинському або потомкові, якого мала народити, дарчу на 10000 злотих, записаних на тому-таки маєткові. Однак померла бездітною, і князь Стефан Четвертинський став єдиним власником записаної нею суми.

У 1627 році помер князь Криштоф Збаразький, великий коронний конюший, після якого всі його маєтки взяв у спадок брат князь Єжи.

Микулинські, зваблюючи чужих підданих, заселили Животівщину. Тариф подимного податку Брацлавського воєводства вказує, що у Животові **1629 року** було 1686 димів. У тому-таки році Княжа Криниця нараховувала уже 248 димів.

По смерті своєї дружини Анни з Микулинських князь Стефан Четвертинський, брацлавський підкоморій, одружився другий раз з ***Анною з Печихвостів Бокіївною***.

Як ревний сповідник східного обряду **у 1620 році** поспішив з маєтків своїх волинських до Животова, щоби прийняти Теофана, єрусалимського патріарха, який мав туди приїхати на кількаденні гостини на зворотному шляху з Києва до Туреччини. Патріарх у Животові висвятив на єпископа східного мелицького Іполитовича. За наказом короля надано патріарху варту, яка складалася з королівського комірника Пацановського і сагайдачного Петра Конашевича з озброєною свитою. Теофан мав у Животові порадити козакам листом, щоб з'являлися на потребу Речі Посполитої проти турків (*дивись: Голубєв. Петро Могила, стор. 320 і Верифікація невинності та ін.*). Петро Конашевич був то шляхтич із Самбора, лицар доведеної відваги, який незабаром потім у битві під Хотином довів докази героїзму. Від зазнаних ран у тому бою помер незабаром у Києві.

З рук Микулинських **1622 року** на теренах Животівщини якийсь Сабаровський заснував село Сабарівку, а Філон Булуйовський село Булаївку.

Князь Стефан Четвертинський, крім сум, записаних йому на Животові і частині заставних на тому ж маєтку і на Дашівці, придбав у Шклінського на волинському Поліссі маєток Володимирець з околицями, а у Брацлавському воєводстві у Кіліяна Свирського купив Рахни, Гунчу, Христинівку, кошилівські і олешківські маєтки.

У 1622 році, коли татари лютували на Червоній Русі, князь Стефан, виконуючи накази гетьмана, збільшив загони, які рухалися на війну, збройними почетами князя Єжи Збаразького, краківського каштеляна, з Прилуки, а також і своєю дружиною. Під Галичем 20 лютого догнав татар і наполовину з гетьманом вчинив битву з ханом, який, не втримавши, з поля бою втік до Кучманя, гнаний аж до Дністра. Син князя Стефана Миколай разом з Михайлом Босим привели невільників (*Вітчизняні спогади, 1, стор. 61–62)*.

По смерті другої дружини Анни Бокіївни князь Стефан утретє одружився із вдовою по ***Геронімові Харленському***, канівському старості, ***Катажиною з Лесньовських***. З Бокіївною мав сина ***Александра***, з Харленською синів: ***Еліаша, Януша, Стефана і Миколая***.

У 1629 році той-таки князь Стефан Четвертинський платив з міста Животова з 1689 димів 844 злотих 15 грошів подимного (*Архив Юго-Западной России, частина VII, т. 3, стор. 405*).

У 1630 році уже мешкали в Животові євреї (*Опис актів Київського центрального архіву, № 14, стор. 44*).

У році 1637 той-таки князь Стефан Четвертинський надав привілей якомусь ***Гжегожеві Рошковському*** на вільне поселення у Животівщині містечок, сіл і спорудження замочків. То Рошковський значно примно-

жив лічбу волості; закликав осадників, роздав пусті поля, обіцяючи їм багаторічні «слободи». Осадницька діяльність Рошковського збереглась у назві села Рошки.

Після бездітної смерті **у 1631 році** князя Єжи Збаразького, краківського каштеляна, усі дідичні маєтки згаслого в його особі роду князів Збаразьких перейшли по матері до князів Вишневецьких. Дідичем їх став князь ***Януш Вишневецький*** після свого батька. В той час князі Четвертинські знов відновили давній процес про Животів й інші маєтки, які вийшли з їх роду по материнській лінії, але і того разу програли справу. Натомість після виграшу справи князь Януш Вишневецький князя Стефана Четвертинського задовольнив і щедро винагородив, бо не тільки зробив на користь нього поступку від Животова і Немирова, але й від інших маєтків на Волині, таких як Антонівців, Тилявки, Стіжка Угорського, Залісся, Корхової і Яловиці.

Надалі в Животові установилася садиба князя Стефана Четвертинського уже не як заставника, але як дідича. Одним з головних його бажань було «повернення відірваних ґрунтів» животівських, які через відсутність ретельно визначених границь сусіди повідривали і до своїх долучили просторів. У Животівському замку князь Стефан утримував озброєний люд, що складався з «волохів, татар і навіть циган, які охороняли і боронили маєтки князя від сусідських зазіхань».

Зокрема, границі від Тетіївщини були не раз кров'ю окроплені. Предметом того сусідського конфлікту було село Війтівка, котру поселив був **у 1641 році** на животівських ґрунтах управитель Тетієва Боровіцький.

Тогочасний малоруський літописець зазначає, що мешканці України перед війною Хмельницького тішилися щедрим побутом; всяке у них заквітало добро (*Літопис Самовидця*). В старих документах з того часу залишився теж слід, що тоді з королівських і приватних маєтків значні партії збіжжя доставлялися до Дніпра на байдаки.

Не менший теж прибуток отримували з худоби, яка випасалася на тутешніх степах. Згідно з тогочасним документом через Животів **у 1644 році** якийсь Пакуліцький прогонив 3000 волів, з яких на користь дідича князя Стефана Четвертинського і його сина Миколая взято по 6 грошів з вола.

Степи тутешні годилися для закладання пасік. Животівські міщани мали свої «хутори, які справді молоком і медом текли». Але добробут той вплинув, що стали зарозумілі, горді, розбрикані і допускали різних зловживань. Боровіцького, управителя Тетіївщини, потурбувавши, жорстоко ув'язнили, було те уже в переддень повстання Хмельницького.

У 1648 році похід козаків прийшовся на Животів. Розгорнулися тут вони, як у збірному пункті, очікуючи на поєднання з кримським ханом. По тому татари підтягнулися під Животів дня ***9 червня***. Упродовж чотирьох днів стоячи, «псували, палили» так в місті Животові, як і в Скалі, Рахнах, Унчі.

Увірвавшись до замку Четвертинського, всякі «коштовності» забрали, «суми готівкові, шати, спорядження, стада худоби розібрали», євреїв дощенту вирубали, не зважаючи ані на стать, ані на вік; ті тільки з євреїв уціліли, котрі здалися татарам (*дивись Шусберг. Брама покути*).

Рігельман повідомляє, що Богдан Хмельницький сформував тут окремий полк животівський, але безпідставно, бо **у 1649 році** стояла тут тільки сотня козацька, що належала до Кальницького полку. Її сотником був тоді ***Легвін*** (*Реєстр і т. д., стор. 182*).

У 1649 році знову на Чорному шляху під Животовом, як на звичному збірному пункті, затрималися юрби козацькі для поєднання з татарами. Перші були під проводом ***Богдана Хмельницького***, других вів кримський хан. Об'єднані загони рушили звідти на Збараж (*Рігельман, ч. 1, стор. 128*).

Аж нарешті **у 1651 році** втретє Хмельницький прибув під Животів і заклав обоз. Затримався тут на якийсь час. Сюди до нього прибуло двоє чаушів від турецького султана з грамотою і з двома в подарунок для нього «аграмаками» (кіньми).

Хмельницький, вдячно те прийнявши, вислав від себе навзаєм до султана свого посла ***Павла Клодніцького і Івана Петрова*** (*Акты Ю.З.Р., т. III, стор. 450–451*). Але по-

хід, у який Богдан звідти пішов, закінчився згубною для нього Берестецькою битвою. Повернувся тоді з недобитками на Україну, а вслід за тим відбулася так звана Білоцерківська угода, внаслідок якої коронні війська під командуванням великого коронного гетьмана Миколая Потоцького зайняли край, розквартирувалися у певних визначених пунктах, де стояти повинні аж до укладання «реєстру». Частина того війська розміщена була у Животові, як важливому посту, де теж незабаром мав місце загальний огляд коронних військ (*Щоденник Освєнціма*).

Мир проте, укладений з козаками, був непевний. Хмельницький чекав тільки приводу до розірвання угоди. Так, коли ***Марцін Калиновський***, польний гетьман, з Животова вирушив під Ладижин і там спіткав ***Тимофія Хмельницького***, який поспішав на своє весілля з господарівною до Ясс, Богдан вхопився за дрібний привід, що ніби Калиновський хотів на його сина вчинити засідку, і, з'єднавшись з татарами, вдарив на гетьмана, який стояв обозом під Батогом, і завдав йому кривавої поразки. Невільники, в числі яких перебував і сам Калиновський, козаками були впень вирубані.

Під час тих збурень князь Стефан Четвертинський виїхав на сталу резиденцію на Поліссі і осів у Володимирці. Але війна та розігнала як шляхту, так і місцевий люд. Однак як тільки стихав брязкіт зброї, то очевидно повертався він до своїх давніх селищ, як про те довідуємося з документа, який зазначає, що **у 1653 році** 402 підданих повернулося до Животова (*Архів Четвертинських і Красіцьких*).

Пізніше людність, яка тут баламутила з Хмельницьким, цілковито перейшла з України західної за Дніпро. Після того край опустів. Животів разом з околицею разюче знелюднів так, що тариф подимного **з 1664 року** каже: «в Животові 43 дими (давніше було тут 1689 димів), млин на потужній воді, каменів 6, по 3 злотих 16 грошів; млин весняк 15 грошів; ступи одні 1 злотий; із села Скали, в якому димів інших немає, тільки млин весняк, грошів 15; з Тележинців з 3 димів 4 злотих 15 грошів, у підсумку сума 89 злотих» (*Архив Ю.З.Р., ч. VII, т. 3, стор. 544–546*).

Князь Стефан Четвертинський **у 1665 році** своєму синові ***Стефанові***, волинському хорунжому, крім поліських маєтків, віддав і Животів. Але і той постійно перебував на Поліссі у селі Озерах, де мав замок, а Животівського маєтку був хіба тільки номінальним дідичем. Дружиною його була ***Регіна з Кашовських***, з якою мав сина ***Влодзімєжа***, сіверського старосту, і дві дочки: ***Констанцію*** за Яном-Станіславом Геральд-Вижицьким, тимбарським старостою, і ***Катажину*** за графом Каролем Красіцьким, холмським каштеляном.

Князь Стефан Четвертинський зазнав прикрої пригоди. Брат його ***Александер***, народжений Бокіївною, загинув у Прусах на війні з Ґуставом-Каролем Шведським. Тим часом якийсь Калусовський, жовнір, вийшовши з неволі в Орді, почав видавати себе за убитого Александра Четвертинського і з того титулу в Животівському маєтку, на той час спустошеному, як у своєму власному розпоряджаючись.

Князь Стефан (ще те було за життя його батька), прибувши в Брацлавське воєводство і переконавшись, що той Калусовський був самозванцем, вигнав його, а потім про привласнення чужого імені позвав до трибуналу, який визнав його за самозванця.

Калусовський зник безвісти, а потім через кілька років з'явився аж на Поліссі у Філіпа Бокія, переконаного ворога князя Стефана, і через помсту намовив його, щоби князя позвав про ніби жорстоке вбивство власного брата князя Александра, а Філіпа Бокія рідного сестринця*.

Справа перейшла до трибуналу; князь Стефан, сильно потерпаючи від того звинувачення, в костелі Божої Матері у домініканців у Луцьку обіцяв, що якщо буде звільнений від звинувачень, то вступить до закону домініканців. Тому на виправдання своє зібрав фактичні докази, що його брат Александер під час прусського походу справді загинув у бою, а оскільки судом від кинутої на

---

* *Сестринець – син сестри.*

нього підозри повністю був звільнений, а Бокій покараний на ув'язнення у вежі, виконуючи свою обітницю, князь Стефан вступив до кляштору луцьких домініканців, прийнявши в законі ім'я Яцека. Був то перший католик у родині (*Ковнацький. Спарта Польська і т. д.*).

Князь Стефан (а тепер уже Яцек у законі), втративши єдиного сина князя Влодзімєжа, увесь свій спадок передав двом донькам: ***Катажині Красіцькій*** дав 80000 злотих і маєтки на Поліссі: Володимирець, Андруху, Кобильову Гуту, Глинище, Липне, Варанки, Луку, Канониче і Хиноче; ***Констанції Вижицькій*** так само 80000 злотих і Озера (де був замок з гарматами), Гранне, Трипутне, Рибчин, Степангород, Дубоя, Печонки; що ж стосується животівського маєтку, то не зробив ніякого розпорядження, бо в часи «руїни» був пустий і покинутий. Помер **1684 року.**

Між Красіцькими і Вижицькими з приводу непевних границь між їх частками незабаром прийшло до неприязні і шокуючих інцидентів. Границі, особливо від Хиночі Красіцьких, були між ними наче кісткою незгоди. Кожен з них подав претензії на певні простори, які становили предмет спору. Вижицький з могутнім загоном вторгся у хиноцькі ґрунти, про що відразу довідалися в Хиночі і зі зброєю в руках поспішили відбивати напад.

Тоді розпочався бій між двома сторонами, але посеред галасу і замішання битви «робочий» Дмитро Щерба, стрілець Красіцького, завдав смертельну рану Вижицькому, який гарячкувато наступав. По смерті Вижицького його вдова і син Єжи-Кароль порушили процес проти Красіцьких за вбивство; справа з Луцька перейшла до Люблінського Трибуналу, який **у 1683 році** Красіцького, холмського каштеляна, покарав на ув'язнення у вежі на цілий рік і сплату Вижицьким за відшкодування крові 32000 злотих, а вбивцю Дмитра Щербу на відрубування голови.

Тим часом Дмитро Щерба, винуватець злочину, утік, а Красіцький у вежі не відсидів, тільки 32000 злотих заплатив. Вдова ж по Вижицькому незабаром після того вийшла другий раз за Яна Кашовського.

Коли **близько 1711 року** на Україні повернувся законний порядок, а люд розігнаний почав осідати у спустілих селах і до знищеної через війни Животівщини повернулися її давні дідичі, маєток розділився на дві частини: одна почала належати Красіцьким, інша Вижицьким. Першу з них посів граф Александер Красіцький, одружений з княгинею Юстиною Саплетанкою, син Кароля і Катажини з Четвертинських Красіцьких; дідичем другої став Кароль-Єжи Вижицький, спочатку підкоморій Великого Князівства Литовського, потім волинський каштелян, одружений з Барбарою Венгожецькою.

За тих щойно дідичів розпочалася наново організація господарства животівських земель. Спочатку тут не було багато людей, але з плином часу почали осідати села: Ружична, Растівка Велика, Растівочка, Китайгород, Солобова Попівка над річкою Роською, Бугаївка, Човновиця, Ситківці, Голодьки, Тележинці, Михайлівка, Осична, Животівка і Княжа Криниця.

Вижицькому з поділу належали: Старий і Новий Животів, Бугаївка, Попівка, Сологубівка, Ружична і Животівка. Кароль-Єжи Вижицький завзято зайнявся підняттям пустих раніше, без пожитку маєтків. У самому Животові збудував наново замочок. Стояв він на місці давнього на півострові, оточений спільно з містком дубовим частоколом. З північної сторони і південної висіли на ланцюгах розвідні мости, які піднімалися з настанням ночі. При мостах стояли обладнані так званими «бійницями» башти, з яких в разі нападу стріляли з гармат. Замочок перебував у постійній готовності до війни, а на стражницькій вежі пильнували козаки.

Ще нині на берегах річки Роськи викопують уламки зброї, наконечників і залізні кулі. Уже тоді боязні від татар не було, але повно було хтивого до наживи гультяйства, яке, об'єднуючись в дрібні ватаги, нападало на двори і навіть на замочки. Мали вони у Животівщині свої пристановища і шляхи. Ці шкідники, притаївшись на дорогах, зазвичай нападали на тих, хто їхав на ярмарки у Животів, і, затягавши до ярів, обдирали до нитки.

Грабіжникам укріплення Животівського замку імпонували і не замахувалися на нього зовсім, але притому усі найближчі його околиці занапастили.

У 1748 році животівські надвірні козаки у першій з ними сутичці розгромили їх, ватажка вбили і відбили награбоване (*Архив Ю.З.Р., ч. III, т. 3. с. 393*).

Кароль-Єжи Вижицький, волинський каштелян, помер **у 1737 році**. Дідичем Животова став його син Антоній-Кароль, пінський стольник, одружений з Евою Пепловською. По смерті Антонія-Кароля Вижицького, а потім бездітній смерті його сина Кароля, локницького старости, Животівська маєтність була розділена між різними родинами, кревними Вижицьких, зокрема: ***Куницьких, Кашовських, Цєшковських, Бекєрських і Вєльгорських***. Але і князі Четвертинські підняли давні свої претензії стосовно спадкового поділу того-таки домену між князем Стефаном Четвертинським та його братами Еліашем і Янушем, які померли бездітними і по яких вони навпіл з Красіцькими стали природними спадкоємцями тих-таки князів.

Тоді князь Миколай Четвертинський, як претендент на певну частину Животівського маєтку, розпочав процес зі спадкоємцями по Вижицькому і Красіцькими. Не дочекавшись, однак, кінця справи, зі збройною допомогою, яку йому надав відомий організатор наїздів Юзеф Чосновський, уланівський староста, **1754 року** здобув Животівський замочок.

Водночас Цєшковські й інші учасники і утримувачі Животівщини з допомогою козаків Вінницького староства **1763 року** повернули замочок.

Відтоді на теренах широко зруйнованої Животівщини в силу поділів поосідали кілька родів, і так графи Красіцькі посіли Княжу Криницю, Човновицю, Ситківці, Тележинці, Скалу, Шабастівку й інші; Мєжвінські – Мервин, котрий самі заснували; Кашовські – Растівець, Растівку, Растовечку і Ружичну; Бекєрські – Осичну, а князі Четвертинські – Китайгород і інші; Животів же з селами залишився у Цєшковських. Залюднення робило великі зміни, у Животові окрему частину людності становили євреї.

У 1768 році те місто стало взірцем страхітливих вчинків розгнузданої сваволі. Розперезана юрба гайдамаків під проводом Серединенка, увірвавшись до Животова, спричинила супроти беззбройних мешканців дику жорстокість і різню. Ксьондз ***Сабба Божкевич***, голодьківський унійний парох, спочатку був застрелений, а потім сколотий списами. Ксьондз ***Корнелій Шпановський***, кальницький декан, схоплений розлюченим гайдамацтвом, був битий і жорстоко катований і коли був прийнятий за неживого, одним милосердним парафіянином крадькома вивезений за місто, уцілів (*Акти львівські, т. 1, стор. 172)*.

Того ж року хан Керим Гірей, який обіцяв допомогу барським конфедератам, вторгнувшись до Нової Сербії, дощенту її знищив, на зворотному шляху зачепив і Животівщину, але тут взяв легку відповідь, з огляду на відсутність гармат (*Щенсни Моравський, стор. 100*).

З родини Цєшковських останнім дідичем Животова був ***Ігнацій Цєшковський***, чернігівський підчаший, по бездітній смерті якого посів той маєток ***Северин Віслоцький***, копайгородський староста, дідич Володарки й інших маєтків. Його започатковані спекуляції привели до руїни, так, що його син ***Теодор*** уже надто понищене дідицтво продав ***Валенти Якубовському***, який, хоч залишив двох синів, Кароля і Фелікса, але, коли вони бездітними повмирали, Животів дістався їх сестрі Маріанні за Піусом Красовським, який мав синів Віталіса і Клеменса. ***Віталіс Красовський*** продав Старий Животів баронові ***Шодуар***, а Новий залишився у власності його брата ***Клеменса***. Волость включає 19 місцевостей (містечко Животів, 2 цукроварні, 1 ферма, 1 хутір і 1 корчма), 2314 будинків, 15740 мешканців, 25241 десятину землі (12271 селянської, 12412, двірської, 550 церковної).

Переклад з польської
Олександра Петренка

ДЖЕРЕЛА ДЛЯ ВИВЧЕННЯ МИНУЛОГО

Александер Валеріан Яблоновскі (1829–1913) – польський історик й етнограф.

У 1847–1849 роках вивчав славістичні дисципліни на філологічно-історичному факультеті Київського університету св. Володимира. **У 1853–1858 роках** працював учителем на Київщині та Брацлавщині.

Яблоновський – автор монографій з історії України «***Akademia Kijowsko Mohilaska zarys historycznnatleroz wojuoglnegocywiliz acyiz achodniejna Rusi***» (1899–1900) і «***Historya Rusi południowej do upadku Rzeczy pospolitej Polskiej***» (1912), у яких перебільшував вплив польської культури на українську, заперечував державницькі здібності українців, применшував роль козаччини.

Разом з Адольфом Павінським він видавав **з 1875 року** серію «Zródla dziejowe» («Історичні джерела»), де поруч з документами містив свої розвідки. Два томи цієї серії присвячені українським землям, зокрема, «***Ziemie ruskie. Ukraina (Kijów – Bracław)***». Т. 1 (1894), «***Ziemie ruskie. Ukraina (Kijów – Bracław)***». Т. 3 (1897).

Александер Яблоновський

Ці книги мають особливу цінність, оскільки оригінали документів, згадані в них, уже втрачені. Зокрема, у томі третьому є відомості про князів Забаразьких і Четвертинських та їхні маєтності на Брацлавщині. А в томі першому нас зацікавив так званий «***Сумаріуш***» – короткий звід документів, що стосуються маєтків князів ***Четвертинських***. З нього відібрано записи, де згадані Животів і Животівський маєток.

1574 д. 10 серпня. Напутливого листа від брацлавського земського урядника до князя ***Януша Збаразького*** і його дружини ***Анни з Четвертинських*** з рації привласнення власних маєтностей князів Четвертинських в Брацлавському повіті Боблова, Бундурова, Медвежої, Немирова, Сокільця, Фастівців, Животова, Ставів, Носівців – копія.

1580 д. 28 жовтня. Від п. ***Кропивницького***, брацлавського земського писаря, після вчинення протестації на сеймі у Варшаві того-таки року і поданої до книг його королівської милості про спалення листів і привілеїв на селище Животів і присілки, визнання тих-таки селищ здавна належними князю Янушу Збаразькому і його дружині Анні з Четвертинських по їх предках і тієї ж маніфестації – власноручний присуд.

1601 березня 29 у Вінницькому ґроді. Між його милість пані ***Лащовою***, позивачкою, та князем ***Янушем***, батьком, ***Єжи і Кшиштофом***, синами, ***Збаразькими***, відповідачами, дідичами міста Животова з належними до нього присілками, про збіглих підданих до того-таки маєтку Животова на Люблінський коронний трибунал декрет апеляції.

Того самого року [1602] 24 червня там само [у Вінницькому ґроді]. Також облята* поборового (податкового) квиту з маєтку

---

* *Облята – внесені в судові книги дослівні (повні, без змін і скорочень) записи (головним чином угод, контрактів, заповітів та ін.) або виписи.*

міста Немирова і 31 села, як і з Животова, який **у 1599 році** почав оселятися з 11 селами, дідичних маєтків князів ***Єжи***, пінського старости, і ***Кшиштофа Збаразьких***.

Того самого року [1609] 4 серпня в Сокалі. Власноручного запису від князів ***Єжи***, пінського і сокальського, ***Кшиштофа***, кременецького старости, Збаразьких, братів, пану ***Іванові Микулинському*** на суму 20000 польських злотих, за взяття якої суми випускають у заставу маєтності старе і нове місто Животів з належними до них присілками, з тією умовою, що, якби ті маєтності були спродані або відсуджені, без будь-якого заперечення суму повинні повернути – оригінал.

1618 д. 2 квітня у Вінниці. Від уродженого ***Володимира Микулинського*** запису переведення своїй сестрі княгині ***Стефановій Четвертинській***, брацлавській підкоморині, в сумі 3,333 [злотих] і 10 грошів, яким випускає частини свої Животівського маєтку, як вище, облята в тому-таки ґроді 1621 лютого 18 – витяг.

1619 липня 29 в Животові. Від княгині ***Анни з Микулинських Стефанової Четвертинської***, брацлавської підкоморині, вчиненої заповітом останньої волі, яким своєму синові, прижитому з Ярмолинським, записує 4000, а 10000 польських злотих, записані від своїх братів на Животівському маєтку, князю чоловікові своєму або потомкові, якого має народити, надала – оригінал.

КНЯЗІ - ВЛАСНИКИ ЖИВОТОВА

У радянську добу нас переконували, що князі – гнобителі та експлуататори народу. Нині можемо пересвідчитися, що це не завжди відповідало дійсності, адже поряд із такими князями-свавільниками, як Ярема Вишневецький, були князі-козаки Богдан, Остафій, Михайло Ружинські, Дмитро-Байда Вишневецький.

Історики умовно ділять князівські роди, розселені на території Великого Князівства Литовського, на чотири групи.

1. Князі литовського походження:

а) нащадки володарів литовських удільних князівств, ліквідованих у XIII ст. під час об'єднання Литовської держави;

б) представники панівної династії Ґедиміновичів;

2. Князі руського походження (Рюриковичі);

3. Князі – вихідці з татарських орд з Кримського ханату;

4. Князі невстановленого походження.

В українсько-польському суспільстві XVI ст. князі – єдиний замкнутий стан, до якого не давали доступу ні багатство, ні вплив, ні високі урядові посади. Князем міг стати тільки син князя, тому ні король, ні сейм не могли нікому пожалувати цей титул. Поширеною тоді була приказка: «Королем стають, князем народжуються».

Більшість українських князів, як і раніше, відстоювали ідею незалежності, однак із посиленням польського впливу на землях Великого Князівства Литовського не могли вирішувати долю своєї батьківщини на державному рівні, бо залежали від вказівок із Вільна (*назва Вільнюса до 1939 р.*) чи Кракова. Але княжі роди (наприклад Острозькі, Вишневецькі, Корецькі, Чорторийські, Збаразькі) ще мали силу й авторитет на рівні місцевого

Герб Збаразьких

врядування. В їхніх володіннях діяло княже право з власними податками й судом, були свої митниця та військо.

Серед відомих і впливових тогочасних князівських родів: Заславські, Збаразькі, Вишневецькі, Корецькі, Острозькі, Четвертинські, Сангушки, Порицькі, Пронські.

Найбільшими землевласниками Поділля були князі ***Збаразькі***. Більше за них земель мала тільки родина Заславських. У володіннях Збаразьких випасали худобу на експорт, створювали фільварки, розвивали селітряну промисловість, потрібну для виробництва пороху, засівали великі площі пшеницею. Цей рід збільшував землеволодіння не тільки за рахунок посагів і королівських подарунків за вислуги, а й через розорення слабшої шляхти. На думку більшості істориків та генеалогів, рід Збаразьких був гілкою роду Несвіцьких, який походив із туро-пінських Рюриковичів.

Януш Збаразький, також Іван Збаразький, гербу Корибут (перед 1553–1608) – руський князь, військовий діяч та урядник Речі Посполитої. Староста кременецький (1574–1608), пінський (1581–1590), воєвода брацлавський* (1576–1608).

Народився в родині кременецького старости Миколи Збаразького та його першої дружини Марії Козечанки.

За дарчим документом, виданим його дружиною княгинею ***Анною Четвертинською*** **30 березня 1564 року**, дістав у «вічне» володіння маєтки, розташовані на території Брацлавщини: половину сіл Немирова, Боблова, Хвостівця, Бандурівця, Соколець, половину селища Медвежого і 10 селищ (серед останніх, зокрема, Животів).

1575 р. розбив татарську орду під Збаражем, **а 1578** – під Брацлавом. **1577 р.** переконав Івана Підкову поїхати у Немирів на переговори з представниками короля Стефана Баторія, за наказом якого козацького кошового отамана було заарештовано і страчено у Львові. Разом із гетьманом Станіславом Жолкевським Збаразький командував коронними військами під час придушення повстання Северина Наливайка **1594–1596 років.**

У 1576 році отримав номінацію на Брацлавське воєводство, а в нагороду за війни з Москвою **в 1581 році** – пінське староство (**в 1590 році** формально передав його старшому синові).

Ставши воєводою брацлавським, Януш Збаразький зібрав найбільший у воєводстві маєтковий комплекс, який сягав понад 18000 димів, що було в два з половиною рази більше, ніж у найближчих його конкурентів Калиновських.

З княгинею Анною Четвертинською мали двох синів ***Юрія (Єжи)***, ***Христофора (Кшиштофа).***

Криштоф, або Христофор Збаразький (близько 1580–1627) – магнат, державний діяч Речі Посполитої. **До 1600 р.** вивчав військову справу за кордоном. Як і брат, навчався у Галілео Галілея. Перебуваючи в Європі, перейшов з кальвінізму на католицтво. **1609 року** брав участь у поході короля Сиґізмунда III Вази проти Московії. Учасник Хотинської війни 1620–1621 років. У 1623 році уклав, як посол Речі Посполитої, мир з Османською імперією на таких вигідних умовах, що Великий сейм висловив йому **1624 року** публічну подяку; завдяки його зусиллям з османської неволі було викуплено за 30 тисяч талерів полонених у битві під Цецорою майбутнього великого коронного гетьмана Станіслава Конецпольського і ще кількох відомих шляхтичів. Контактував з родичем князем Григорієм Святополк-Четвертинським, вихованим в антиєзуїтському та антикатолицькому дусі.

Мав посади конюшого великого коронного (1615–1627), члена комісії з козацьких справ та цінових тарифів, краківського каштеляна, старости кременецького (1608–1627), грубешівського, болеславського, віслицького і солецького. Фундатор єзуїтського колеґіуму у Вінниці.

---

* *Брацлавський воєвода (пол. Wojewoda Bracławski) – регіональний уряд (посада) в Короні Польській Речі Посполитої. Голова Брацлавського воєводства та один із його сенаторів – представників воєводства в Сенаті Речі Посполитої. Існувала з 1571 до 1795 року. Місце резиденції воєводи – Брацлав.*

Як і старший брат Юрій, не був одружений та не мав нащадків.

Юрій Збаразький (близько 1573/1574–1631, Краків) – руський князь, військовий та державний діяч Речі Посполитої, меценат. Останній з роду князів Збаразьких. Навчався в Падуанському університеті, слухав лекції Галілео Галілея, там же перейшов з кальвінізму в католицизм. 1598 року з двором короля Сиґізмунда III Вази відвідав Швецію. Разом з братом князем Христофором брав участь у військових діях під час зведення на престол господаря молдавського Єремії Могили.

На чолі свого війська був учасником заспокоєння селянсько-козацьких заворушень. **1623 року** під час виступу на сеймі у Варшаві вимагав жорстко карати непокірних селян і козаків.

У кількох містах побудував прекрасні палаци, а для захисту держави – фортеці. Протектор кримського калги Шагін-Ґерая.

Помер, так ніколи й не одружившись, тому не залишив нащадків, як і його молодший брат Христофор.

Основу багатства ***Вишневецьких*** становили земельні володіння. Збільшення маєтностей сприяло зміцненню їх соціального статусу. Представники цього аристократичного роду знані не тільки як полководці та воєначальники, а й як умілі адміністратори і колонізатори нових територій, дбайливі господарники. Початок формування землеволодінь Вишневецьких припадає на першу половину XV століття – час діяльності родоначальника династії князя Федора Корибутовича Несвіцького. Родині Вишневецьких належали маєтки у Володимирському, Кременецькому, Луцькому повітах Волинського воєводства, Лідському повіті Віленського воєводства (Литва), Ошмянському, Гродненському, Мінському, Новогрудському, Оршанському повітах у Білорусії – Новогородське, Мінське і Вітебське воєводства. Коли **у 1631 році** помер останній представник родини Збаразьких – князь Єжи, каштелян краківський, їхні землі (Збаражчина, Немирівщина, Бершадщина тощо) перейшли до найближчих родичів – Вишневецьких.

Герб Четвертинських

Деякі дослідники називають їх нащадками Рюриковичів, інші – гілкою роду Ґедиміновичів.

Князі Четвертинські (Четвертенські) або Святополк-Четвертинські – рід руський, волинський, нащадки турово-пінських князів, які походили від Рюриковичів. Первісні володіння роду лежали на річці Стир на північ від Луцька. Четвертинські володіли великими маєтками в Україні (Волинь, Брацлавщина) та Білорусі. Згодом окремі представники родини перейшли в католицизм, але більшість залишалися православними. Виходець із цього роду Гедеон Четвертинський займав посаду київського митрополита і **1686 року** підпорядкував українську митрополію московському патріархові.

З великого родоводу Четвертинських нас найбільше цікавить Стефан (деякі дослідники пишуть – Степан). Зібравши інформацію у різних довідниках, статтях та інтернет-ресурсах, маємо портрет князя Стефана Четвертинського – патріота і ревного захисника православної віри.

Четвертинський Стефан Яцькович (1570–1665) – український громадський та державний діяч. Народився, найімовірніше, у маєтку свого батька у Новій Четвертні (нині село Боровичі Волинської області).

Його мати походила з українського шляхетського роду Бокіїв. (В інших джерелах дата народження – **1574.)**

Член Луцького братства, благодійник Київського колегіуму (нині Києво-Могилянська академія), засновник новочетвертинської князівської гілки.

Власник містечка Животова. Тут тримав близько 500 жовнірів, з якими брав участь у битвах з татарами, зокрема, у їх погромі **20 лютого 1626 року** під Галичем. Приятель гетьмана Петра Сагайдачного, учасник битви під Хотином 1621 року. За це **в 1621 році** став хорунжим.

Також був власником Китайгорода, Комаргородка та ряду сіл (компланація* з князем Янушем Вишневецьким); від Остафія Дашкевича набув маєток Кісниця (**1628 рік**); від Шклінського набув Володимирець на волинському Поліссі.

3 лютого 1621 року приймав у Животові ***єрусалимського патріарха Феофана III***. Це відбулося тому, що князь користувався неабиякою довірою у Війська Запорозького і в колі православних священників, оскільки освячення відбувалося таємно від влади Речі Посполитої.

1623 року у видавництві Києво-Печерського монастиря Успіння Пресвятої Богородиці вийшла книга «Бесіди Іоанна Златоуста» з присвятою князеві Стефану Четвертинському, що свідчить про видання цієї книги його коштом.

У 1625–1665 роках Четвертинський – брацлавський підкоморій. Це був уряд чиновника, що відав земельними питаннями у межах Брацлавського воєводства Речі Посполитої і для його посідання необхідно мати відповідну правничу освіту.

В ієрархії земських титулярних урядів підкоморій вважався третьою за значенням особою після каштеляна і маршалка, тому що такі посади, як правило, обіймали представники знатних українських князівських і магнатських родів. У своїй діяльності підкоморій спирався на призначуваних особисто ним коморника, мірника, писаря і копачів. Підкоморій, коморник та писар входили до складу суду довічно, із них підкоморій і коморники повинні були скласти присягу.

До 1648 року князь Четвертинський мешкав у Животові. Відомі випадки його співпраці з Військом Запорозьким. Так **у 1631 або 1632 ро**ці він надав грошову позику на державні потреби Гетьманові Війська Запорозького ***Іванові Кулазі-Петражицькому***. Листувався з ***Богданом Хмельницьким***.

З початком Визвольної війни переїхав на Волинь і оселився у своєму маєтку у Новій Четвертні.

У лютому 1657 року в листі до польського воєначальника князя ***Дмитра-Юрія Вишневецького***, який відступив на Волинь від українського війська, що перебувало у Поході до Варшави, князь Стефан Четвертинський попередив, аби він не ставив своїх військ у його маєтках. Одночасно він звернувся до Гетьмана наказного ***Антіна Ждановича***, щоб той прислав до його маєтків залоги українського війська. Так Четвертинський посприяв відновленню Волинського полку і, зокрема, його Четвертнянської та Володимирецької сотень.

25 лютого 1647 року Стефан Четвертинський брав участь в обранні Сильвестра Косова митрополитом. Разом із синами був командиром посполитого рушення Брацлавського воєводства при королі Польщі Яну II Казимирі.

Через непослух Богдану Хмельницькому козаки стратили в Тульчині сина Януша, зрівняли із землею Животів; а сам князь переховувався у Володимирці.

Помер князь Стефан Четвертинський, найімовірніше, у Новій Четвертні. Одружений він був тричі: з Ганною Бокіївною (**від 1607 року**), Ганною Микулинською та Катериною Лесньовською (**від 1639 року**). Від першого шлюбу він мав синів Олександра, Миколу та Іллю, від другого – сина Януша та дочку Петронелу, від третього – сина Стефана. Йому судилося пережити усіх своїх дітей, крім наймолодшого сина.

З усіх дітей Стефана Четвертинського найбільш відомий Микола (**? – близько грудня 1659 р.**) – князь, руський магнат, військо-

---

* *Компланація – угода про повинності.*

вий та державний діяч Речі Посполитої. **18 травня 1639 р.** призначений королем до складу комісії для розгляду скарг міщан Брацлава на кривди старост, на серпневому сеймику в Луцьку був маршалком лицарського кола. **1647 року**: посол Брацлавського воєводства на сейм; депутат Коронного трибуналу. Відкинув пропозицію Богдана Хмельницького перейти на його сторону, за що повстанці знищили маєтки. Як ротмістр Його Королівської Милості брав участь у битвах під Зборовом, Берестечком. Був одружений із княгинею Доміцеллою Соломирецькою, двоюрідною сестрою Олени Стеткевич (другої дружини Івана Виговського). **З 5 лютого 1649 року** – каштелян мінський.

Протягом XVIII ст. князі Святополк-Четвертинські з цієї лінії обіймали уряди каштелянів і підкоморіїв в Україні та Білорусі. Зокрема, князь Олександр, підкоморій брацлавський, був видатним діячем Барської конфедерації. Ця гілка князів, які стали католиками наприкінці XV– на початку XVIII ст., володіла великими маєтками на Волині й Поділлі до XX ст.

ЯК ЖИВОТІВ СТАВ «ЯБЛУКОМ РОЗБРАТУ»

*У **1911 році** польський історик, археолог, генеалог та геральдик Зиґмунт Фелікс Люба-Радзимінський ввів у науковий обіг документ, що починається словами «Відомість від мене Олехнової Загоровської княжни Софії Іванівни Заславської про моїх предків...», в якому йшлося про з'ясування окремих аспектів з генеалогії князів Заславських, Четвертинських та інших. Ґрунтовний аналіз документа, що міститься у Львівській національній науковій бібліотеці України ім. В. Стефаника, зробив учений зі Львова **Олексій Вінниченко**. У цій довгій і заплутаній історії – багато фактів, що стосуються Животова та його власників, тому подаємо скорочений варіант статті.*

…У своїй реляції* Софія Іванівна (особливо в другій її частині) подала предметну інформацію про низку брацлавських маєтків і розповіла про право власності на них, представивши історію володіння цими маєтками в контексті родинних зв'язків між колишніми й теперішніми власниками – її предками та представниками інших родів.

Зміст зізнання ***Софії Іванівни із Заславських Загоровської***, записаного **9 серпня 1575 р.** в Заславі, в узагальненому вигляді зводився до наступного.

Пан Кальницький був власником значних володінь на Брацлавщині, які успадкували його чотири, не названі на ім'я, доньки (синів він не мав). Усі вони вийшли заміж, і кожна з них отримала від батька рівну частину його володінь – по дванадцять маєтків (po dwanaście maiętnosci). Старша дочка вийшла за князя ***Федора Четвертинського***, друга – за князя Глинського, третя – за князя Масальського, четверта – за волинського («володимирського») хорунжого Івашка Янчинського, тож «кальницька спадщина» була поділена поміж ними та їх дітьми. Про спадкоємців другої і третьої доньок пана Кальницького Софія Іванівна на момент укладення зізнання нічого не знала, а про останню доньку княжна лише додала, що її чоловік був прадідом панів Петра і Прокопа Янчинських. Зрештою, оповідачку потомки цих трьох доньок цікавили мало, бо більша частина її розповіді стосувалася нащадків князя Ф. Четвертинського і старшої доньки пана Кальницького (діда й баби оповідачки) та долі їх брацлавських володінь.

Княгині Федоровій Четвертинській дісталися маєтки під Брацлавом – Немирів з присілками та села Хвостове (згідно з реляцією Софії Іванівни, тут нараховувалось 30 димів), Боблів (60 димів), Медвежа (40 димів), «городище» Лука над Тамерницею (50 димів), Соколець на Бузі (100 димів), Болочківці

---

* *Реляція – повідомлення про які-небудь події, факти.*

(інакше Сорокотиця; 30 димів), Бурграбинці (інакше Зарудинці; 30 димів), Ситківці (8 димів), Животів («неосіле»), «селище» Обухівці на річці («пусте», з бобровими гонами, пасіками й лісами) і «селище» Стави (з рікою Бершадою й бобровими гонами). Після неї ці маєтки – як материнські володіння (prawem macierzystym) – у рівних частках відійшли до її дітей з князем Ф. Четвертинським: князя Василя та княжни Олени (Олександри), яка стала дружиною князя Івана Юрійовича Заславського й матір'ю Софії Іванівни.

Княгиня Олена Заславська розповідала своїй доньці (сама оповідачка цього не пам'ятала), як під час Сокальської битви князь Василь Федорович Четвертинський потрапив у татарський полон і вона – за власні гроші (на чому спеціально наголосила у зізнанні Софія Іванівна) – викупила свого брата з Орди (wykupowała z Ordy), за що він передав їй свою половину «материнських» маєтків під Брацлавом. Ці маєтності мати оповідачки спокійно тримала й користувалася ними до кінця свого життя (do żywota swego w spokoynym trzymaniu y Używaniu była), як зазначала Софія Іванівна, без жодної перешкоди з боку свого брата князя Василя та його сина і свого племінника (bratowicza swego) князя ***Матвія Четвертинського***, який народився після повернення свого батька з татарського полону.

З-поміж дітей князя І. Ю. Заславського й О. Ф. Четвертинської – у шлюбі народилися двоє синів (Михайло і Кузьма) і кілька доньок (Софія, якась княгиня Свистелецька та інші дочки, які померли бездітними й, очевидно, незаміжніми) – маєтки під Брацлавом (ймовірно, вже після смерті батька) опинилися в руках князя Кузьми Івановича Заславського. З розповіді Софії Іванівни не зовсім ясно, чи йдеться про всі «брацлавські» маєтності, чи якусь їх частину.

Спершу оповідачка подала, що після її заміжжя княгиня Олена Федорівна відказала маєтки під Брацлавом її чоловікові, своєму зятеві Олехнові Загоровському, той спокійно тримав їх, а після його смерті маєтки перебрав князь Матвій Васильович Четвертинський (двоюрідний брат Софії Іванівни). Можливо, це була та частина «кальницької спадщини», яка належала батькові останнього до його повернення з ординського полону. Натомість наприкінці реляції оповідачка зазначила, що князь К. І. Заславський і після нього його син князь Януш упродовж двадцяти років тримали «брацлавські» маєтки навпіл з князем Четвертинським (Василем або Матвієм) – вочевидь, це та частина «брацлавських» маєтків, яка від самого початку була власністю Олени Федорівни та від неї дісталася князю Кузьмі.

Так чи інакше, після смерті князя К. І. Заславського (рідного брата Софії Іванівни) та О. Загоровського (її чоловіка), князь М. В. Четвертинський, очевидно, всупереч її правам (прямо про це у зізнанні не сказано), перебрав володіння «брацлавськими» маєтками і невдовзі також помер. Маєтності дісталися його вдові та синові від першого шлюбу князю Янушу Матвійовичу Четвертинському. До них Софія Іванівна зверталася через упоминальні листи (upominalne listy), домагаючись повернення їй маєтків.

Князь Януш дітей не залишив, і його спадкоємицею стала рідна сестра княжна Ганна (також донька від першої дружини М. В. Четвертинського). Маєтки під Брацлавом стали власністю її чоловіка, брацлавського воєводи князя Януша Збаразького (у подружжя народилися сини Юрій і Криштоф), який оволодів і половиною Четвертинських, і «свавільно, над посполите право», часткою Заславських…

Далі Олексій Вінниченко ідентифікує та локалізує маєтки, названі в документі, зокрема і Животів.

Zywodow (Zywodow na rzecie Rusie) – містечко Животів, розташований над річкою Роська; **у 1585 р.** вона вважалась природною межею Животівського маєтку. Його активне заселення почалося **в 1599 р.**, відтак Животів став центром окремого маєткового комплексу: **станом на 1602 р.** до нього відносилося 11 сіл. Животів згаданий **у 1601–1609 рр.** як власність князів Збаразьких; **у 1613** – князя Юрія Збаразького (посесорами тоді були брацлавські шляхтичі Микулинські). Згодом маєтність перебувала у володінні інших влас-

ників (**у 1613 р**. – ***Северина Болановського***, **у 1624 р. – *Юзефіана Халецького***), очевидно, йшлося про тимчасових державців.

Наприкінці XVI ст. мав місце цікавий інцидент, що стосувався володіння Животовом. **3 лютого 1581 р.** брацлавський земський писар ***Северин Судимонтович Кропивницький*** склав зізнання в королівській канцелярії у Варшаві про загибель під час пожежі у Вінницькому замку попереднього року його документів. Останні стосувалися надання предкам писаря маєтків на Брацлавщині, і серед них, як твердив заявник, був привілей великого князя Вітовта Григорієві Судимонтовичу на маєтки Кропивну (над річкою Кропивна), Скоморошки і Животів (над річкою Роською). Проте вже 28 жовтня того ж року в таборі під Псковом С. Кропивницький спеціальним листом (8 листопада його подано в королівську канцелярію) зрікся будь-яких прав і претензій на селище Животів з присілками, оскільки з'ясувалося, що цей маєток ніколи не був ані його, ані його предків власністю, а віддавна є володінням Я. Збаразького і Г. Четвертинської та їх предків…

…Зізнання Софії Іванівни Заславської з'явилося не випадково: княжна розповідала про своїх родичів не лише з суто інформаційною метою, прагнучи донести відомості про родинні зв'язки до наступних поколінь. Поза сумнівом, князі Заславські збиралися відстоювати свої права на брацлавські маєтки та домагатися їх повернення до своїх рук у судовому порядку. Очевидно, до активних заходів у цій справі мало дійти наприкінці XVI – на початку XVII ст., коли відбувається зростання впливовості та заможності роду Заславських. Коли минув період після ранньої смерті князя Януша Кузьмича, якого згадувала Софія Іванівна, та малолітства його синів, першими в роді сенаторами стали Януш Янушович (підляський воєвода в **1591–1604 рр.**, волинський воєвода в **1604–1629 рр.**) та його син Олександр Янушович (волинський каштелян **у 1605–1613 р.,** брацлавський воєвода в **1613–1628 рр.,** київський воєвода **в 1628–1629 рр.**), а діти останнього **в 1620 р.** успадковували Острозьку ординацію. Відтак суспільна вага дозволяла князям Заславським змагатися з князями Збаразькими за «брацлавські» володіння, інтерес до яких додатково мали підживлювати дедалі кращі господарський стан маєтків, їх заселеність і, відповідно, прибутковість.

Це підтверджують подальші дії князів Заславських, про які згадано в трибунальському декреті від **17 травня 1630 р.** Як відомо, книги Коронного трибуналу не збереглися, проте зміст декрету докладно викладено в його чернетковій реґесті* (такі реґести у XVIII ст. укладалися до записів у трибунальські книги Брацлавського, Волинського, Київського і Чернігівського воєводств, разом з якими (книгами) загинув і чистовий варіант реґестів).

Згідно з реґестою декрету, предметом майнових претензій Заславських стали маєтки, розміщені в «Брацлавській землі»: Сидонівці, Буди, Жавотів, Турий Ріг, Немирів і Кути («dobra w ziemi brasławskiey lezące na zwiskiem Sydonowce, Budów, Zawotów, TuryRoh, Niemirów, Kut»). Очевидно, назви населених пунктів не були добре знані скаржникам (зрештою, далі вони самі визнавали, що через віддаленість не можуть знати усіх назв) і тому могли бути записані у помилковій або спотвореній формі. Але, безумовно, йшлося про ті самі маєтки пана Кальницького: далі в декреті наведено перелік населених пунктів, зокрема і zamek y miasto Zywotow.

Позивачі оцінювали прибутковість поіменованих маєтностей у 10 тисяч злотих на рік…

Як вказано в реґесті декрету, стосовно повернення брацлавських маєтностей князь Януш Янушович Заславський звертався до князів Збаразьких з «упоминальними листами» Брацлавського земського суду та позивати їх почав ще спільно зі своїм братом Михайлом Янушовичем Заславським (помер **після травня 1587 р.**). Проте через неодноразове непроведення земських років (сесій) та інші причини судове провадження не відбувалося. Судовий розгляд справи між Заславськими (позивачами) й Збаразькими

---

* *Реґеста (реґест) – реєстр, список, письмовий перелік.*

(відповідачами) розпочався тільки **в 1614 р.** на святоміхалській сесії Брацлавського земського суду, коли позивачам наказано доводити термін позову. За апеляцією позивачів справу розглянув Коронний трибунал, який декретом від **10 серпня 1616 р.** визнав слушність терміну і, вислухавши аргументацію сторін, наказав відповідачам скласти присягу (з шістьма свідками-шляхтичами) такого змісту: «Що генеалогія, яку позвана сторона вивела, є правдива, і що за цією генеалогією позивачі цих маєтків, про які стараються, домагатися не можуть, а це поділене між предками їм належать». Присягу належало скласти на найближчій сесії Брацлавського земського суду після того, як мине шість тижнів від дати видачі трибунальського декрету, проте на трикоролівських і святоміхалських роках

1617 р. краківський каштелян Юрій Збаразький через хворобу отримав дві відстрочки (диляції) присяги, а коронний конюший Криштоф Збаразький – у зв'язку з відсутністю брата – також одержав відкладення (суспенсу) присяги. На святоміхалських роках **1623 р.** суд знову надав відстрочку коронному конюшому, який цього разу мав іншу судову справу. **У 1627 р.** К. Збаразький помер, тож волинський воєвода Я. Заславський мусив домагатися від суду видачі припозову, адресованого вже самому Ю. Збаразькому.

У червні 1629 р. на святотроїцькій сесії Брацлавського земського суду нарешті дійшло до розгляду справи, проте судді не змогли вирішити, чи присяга Ю. Збаразького мала стосуватися лише його частини маєтків, чи й частини, належної його покійному братові, тому справу повторно було відіслано до Коронного трибуналу. Подальшому судовому провадженню зашкодила смерть двох князів Заславських **у 1629 р.:** Януша Янушовича – 4 серпня і Олександра Янушовича – 14 листопада. Позивачі, в ролі яких стали виступати Юрій (останній син Януша Янушовича) і Владислав Домінік, Костянтин Олександр та Ісидор Януш (сини Олександра Янушовича), мусили домагатися видачі додаткових позовів (припозовів), що враховували б зміни в їх (позивачів) складі. На сесії Коронного трибуналу **у червні 1630 р.**, коли справа розглядалася знову і вже було призначено возного для участі в складанні присяги відповідачем, трибунальські депутати ухвалили відкласти справу до наступної сесії – «в надії на угоду й приятельське порозуміння» між сторонами.

Ситуація докорінно змінилася після смерті краківського каштеляна **4 липня 1631 р.** – останнього представника роду князів Збаразьких чоловічої статі. Головними претендентами на його спадщину стали: стосовно батьківських маєтків – кременецький староста (згодом коронний конюший) князь Януш Костянтинович та Гелена Костянтинівна (пізніше заміжня за Станіславом Варшицьким) Вишневецькі (онуки Маруши Миколаївни, сестри Януша Збаразького), стосовно материнських маєтків – князі Четвертинські (онуки Андрія Федоровича, брата Василя Федоровича Четвертинського). Зокрема, 24 вересня 1631 р. у Любліні князі Стефан, Федір та Григорій Четвертинські уклали угоду щодо спадщини Ю. Збаразького. Зокрема, Федір і Григорій відразу зобов'язались відступити Животів Стефану, а той обіцяв сплатити їм по 12 тисяч злотих.

Претензії князів Четвертинських на «брацлавську» частину спадщини Збаразьких додатково обумовлювали майнові трансакції навколо деяких з маєтків у першій третині XVII ст. Ще **4 серпня 1609 р.** у Сокалю Юрій і Криштоф Збаразькі заставили «старе й нове місто» Животів з прилеглими маєтностями за 20 тисяч злотих брацлавському земському писареві Іванові Петровичу Микулинському (запис було облятовано* у Вінницькому ґроді **в 1616 р.**). Після смерті останнього його спадкоємці Олександр і Володимир Микулинські **19 листопада 1616 р.** у Вінницькому ґроді відказали своїй сестрі Ганні, дружині брацлавського підкоморія С. Четвертинського, права на половину Животівського маєтку і на 10 тисяч заставної суми. **2 квітня 1618 р.** у Вінниці В. Микулинський видав своїй сестрі влевковий запис

---

* *Облятувати – вписати документ у судову книгу.*

на суму 3 333 злотих 16 грошів, записану на своїй частині Животова (запис облятовано у Вінницькому ґроді **18 лютого 1621 р.**). **15 серпня 1622 р.** у Вінницькому ґроді, коли подружжя Четвертинських обмінялись взаємними доживотними* записами, Г. Микулинська передала своєму чоловікові набуті від братів права на 10 тисяч злотих, записані на Животові. Ще третина від заставної суми на Животові (як встановлено записом, виданим **28 червня 1620 р.** у Конській Волі й облятованим 30 червня у Вінниці) належала Романові Микулинському – третьому брату (молодшому сину брацлавського писаря), який, будучи малолітнім, перебував під опікою свого шваґра С. Четвертинського. Останній увійшов у посесію Животовом **у 1629 р.**, коли краківський каштелян Ю. Збаразький позичив у нього ще 8 тисяч злотих, записавши їх на «животівських маєтках» і долучивши до них згадані вище 20 тисяч (запис 18 серпня внесено до краківського ґродських книг, екстракт з яких облятовано у Вінницькому ґроді 29 листопада).

Проте інтереси князів Четвертинських під час поділу спадщини князів Збаразьких були враховані лише частково: Я. Вишневецький задовольнив їхні претензії передачею **в червні 1633 р.** кількох маєтностей, у тому числі з-поміж брацлавських – Животова (на користь С. Четвертинського). Основна ж частина спадку потрапила до рук Я. Вишневецького.

---

* *Доживотний – довічний.*

ЗАХАРІЯ КОПИСТЕНСЬКИЙ ПРО КНЯЗЯ СТЕФАНА ЧЕТВЕРТИНСЬКОГО

*Як згадувалося раніше, **1623 року** у видавництві Києво-Печерського монастиря Успіння Пресвятої Богородиці коштом князя Стефана Четвертинського вийшла книга «Бесіди Іоанна Златоуста». Передмову до неї – «Про князів Четвертинських» – написав Захарія Копистенський – український письменник, культурний і церковний діяч, архімандрит Києво- Печерського монастиря **з 1624 року**, один з теоретиків концепції «Київ – Другий Єрусалим».*

Простежуючи генеалогію князів Четвертинських, З. Копистенський показує їх захисниками рідного краю: «…Пам'ять людська, передаючись із роду в рід, із вуст не виходить, що предки вашої княжої милості кров за віру та вітчизну проливали – свідчать окопи луцькі, на яких, із татарами мужньо б'ючись, опочивають полеглі із дому вашої княжої милості»; «Завжди в тому шляхетному гнізді бували люди мужні та дільні, мужеве великі, в раді щирії, в вірі святій православній сталії, бо проздовж усіх віків жодного не знайшлося в тім домі відступника від своєї віри».

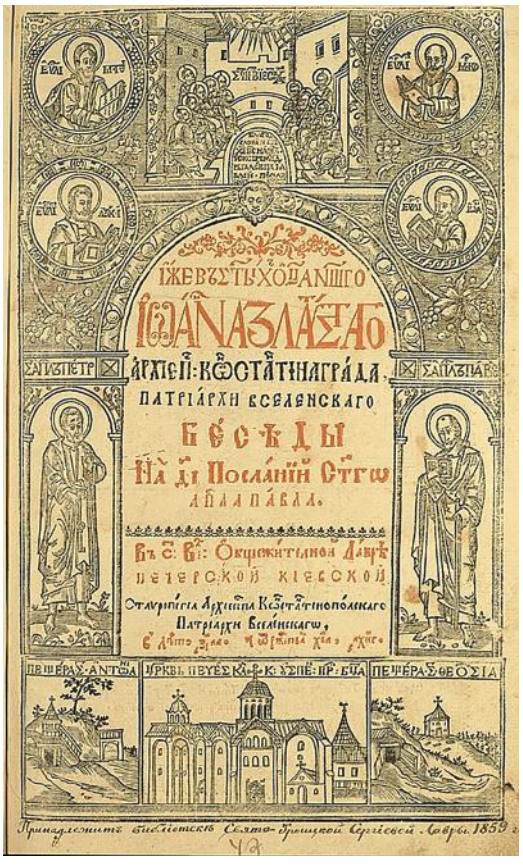

Обкладинка книги

Вміщуємо уривок із цього панегірика*, в якому, знову ж таки, згадується Животів. Весь текст передмови можна прочитати на сайті *http://litopys.org.ua/suspil/sus49.htm.* Переклав українською мовою письменник Валерій Шевчук.

…Сама книга та є високошляхетний дар, так подібно потребує високошляхетного і пресвітлого дароприймача. Така шляхетність і пресвітлість віднаходиться у вашій княжій милості, і слушно належить шляхетне шляхетному і достойне достойному офірувати. А до того офірування тієї шанованої книги вашій княжій милості привели мене причини й поваги такі: перш за все висока шляхетність роду вашої княжої милості, якої через цю оказію замовчати не годилося б, але так, як якась річ має, знаменито про неї родословити і добре славити…

…Четвертинські і ваша княжа милість, почуваючись правдешнім родом та нащадком того Володимира, хрестителя руського, і другого – Мономаха, віру й набоженство, які вони з Константинополя, столиці святого Первозванного апостола Андрія, чудовно прийняли, тримаєте як в роду, так і у вірі предків своїх, не відступаючи і не видаючи, в чому правицею Божою з високості буваєте покріплені і триваєте, уподібнюючись сталому адамантові, про природу якого пишуть, що не залізом, ані вогнем не буває розм'якшений ані розбитий, тому і про чесних Четвертинських тримає і славить, що ані вогонь, ані залізо від віри їхньої вітцівської не відстрашить. А з'являє те, що як ваша княжа милість, так і їхні милості інші тієї генеалогії, браття вашої милості, на кожнім плацу церкви Христової східної і догматів її виявляєтеся ревнителями і блаженних патріархів східних зволюєте ставитися поклонниками та послушниками, наслідком чого далося бачити, як року 1621-го блаженний кир** Теофан, патріарх Божого міста Єрусалима та Святого Сіону, завітав до міста Животова, держави вашої княжої милості, там із преосвященними єпископами та боголюб'язними єпископами із преподобними архімандритами та блаженними ігуменами, пресвитерами благоговійними та іншим численним собором духовних, притому і зі славним рицарем Петром Конашевичем-Сагайдачним, гетьманом війська його королівської милості Запорозького, який з немалим полком рицарства його святительство до кордонів волоських препровадив, був запрошений на замок, де по тому ваша князівська милість покорою та послушенством, як належить ставитися вівці до пастиря, виявляв честь як архієреєві і власному та найближчому наступнику нашого збавителя Ісуса Христа гойно й належним чином, правдиво князівським, пошанувати зводив, сам прислуговуючи разом із шляхетною її милістю панею Анною з Микулинець, дружиною своєю, подібно як Авраам колись із Сарою, жоною своєю, Богові в особах трьох ангелів, який до його дому завітав, за що також благословення і святостей од преславного гробу Господнього і Бога Ісуса Христа святительством та рукою того блаженного патріарха удостоїлися і сподобилися прийняти і бути ударованими…

Також Захарія Копистенський згадує представника ще однієї гілки Четвертинських – Матвія Васильовича Четвертинського: «а Василь народив Маттея, той Маттей народив Анну, дівицю, яка була пошлюблена в стан подружній славної пам'яті світлому князю Янушу Корибуту Збаразькому, воєводі брацлавському. Від неї народжено двох синів – ясносвітних князів: Юрія, каштеляна краківського, і Христофора, конюшого коронного, старосту кременецького, котрих слава і високий розум, притому діяльність, в радах мудрість і поважність, а в поміркуваннях експірація б були знамениті не тільки в тому преславному королівстві Польському, але й по інших численних королівствах та державах відомі і знамениті були».

---

* *Панегірик – похвальний відзив про кого-, що-небудь, похвала.*

** *Кир (від др.-грец. «пан») – додатковий титул, що використовується при називанні патріархів християнських церков.*

В'ячеслав Липинський про князя Четвертинського*

Про авторитет Стефана Четвертинського в сучасників, зокрема тогочасної еліти і Гетьмана Богдана Хмельницького, дізнаємося з книги В'ячеслава Липинського – українського політичного діяча, історика, історіософа, соціолога, публіциста, теоретика українського консерватизму.

…Він був останнім представником того покоління «шляхти руської», тієї старої національної аристократії, що, стоючи непохитно при вірі предківській, зуміла цю віру в найтяжчу годину оборонити та її новій аристократії національній – Війську Запорожському – для дальшого захисту, розвитку й викохування передати. Немов старий дуб, що от-от повалиться й ляже поміж молодих виросли з його насіння дубчаків, стояв серед зовсім уже иншого молодого покоління цей останній могикан старої Руси князівської. Але нація наша тоді не була ще втратила почуття непреривности традиції національної.

Вона ще тоді була нацією. І тому до голосу старого князя прислухались уважно всі, хто з нацією почував себе зв'язаним. Тому постать його цікава й сьогодня для нас, як символ тієї тодішньої непреривности національної традиції, що вязала в одно національне тіло два зовсім неподібні до себе покоління, – як арка сполучення між двома так страшенно ріжними добами нашого національного істнування.

…Він бере діяльну участь в такім важнім і рішаючім для тодішнього національного життя факті, як відновленя православної Єрархії: в **р. 1620** в його маєтку Животові був висвячений Патріархом Теофаном Владика холмський Паісій Іпполитович.

…Соціяльні погляди князя відповідають теж поглядам цілої тодішньої непокозаченої і консервативної шляхти руської. До козаччини, коли вона боронить віру і націю, він ставиться дуже прихильно. Бож тільки дякуючи Гетьману Сагайдачному і оружній охороні козацькій, могло відбутися **в 1620 р.** відновленя Єрархії православної і висвяченя Владики в Животові. «Війську Запорожському остаючись зичливим приятелем, я гроші на військові потреби за гетьманства Й. М. І. Петражицького-Кулаги позичав» – пише він тепер, давні часи згадуючи, в своїм листі до Костянтина Виговського полковника пинського і туровського. Але-ж не забуваймо, що Гетьман Петражицький-Кулага був представником соціяльно поміркованої, статечної, шляхецько-реєстрової частини козацтва і що був він великим ревнителем віри православної, в справах якої він **в 1632 р.** з князем Острожським і зі шляхтою волинською був у постійних зносинах. До бунтівничих нахилів козацьких і їх методів використовування «черні» для оборони своїх власних козацьких інтересів – князь Четвертинський, як і вся консервативна шляхта руська, ставиться вороже. І з цього боку єсть де-що правди в характеристиці, даній князем Збаражським князеві Степанові ще **в 1625 р.**, що «хоча й він (кн. Четвертинський) віри православної, але походженя він не козацького та цноти не козацької, і знаю, що він їх рад бачити всіх в одній ложці потоплених».

Революція **1648-1649 рр.**, як і всій шляхті руській, так і кн. Степанові далась сильно й болюче в знаки. Бо помимо того, що йому всі його маєтки, як і всім иншим, поруйнувано, алеї й сина Януша «чернь» в Нестерварі на Поділлю **в серпні 1648 р.** убила, хоч його старшина козацька всіма силами намагалась врятувати.

Проте при першій змозі кн. Степан вертає до своєї Нової Четвертні і тут з надзвичайною на такі старі літа енерґією боронить він, як уміє, словом і пером своє батьківське гніздо й останки старої, репрезентованої ним, національної культури від усіх численних ворогів. Архіви переховали до наших днів його велику кореспонденцію з ріжними

---

* *Збережено стиль і орфографію автора*

тодішніми достойниками як Річпосполитої так і Війська Запорожського.

При чім у цій кореспонденції кидається у вічі одна риса. По скільки його відносини до представників Польщи стають чим раз більше «ядовитими» (як помічено з боку при однім з таких листів), то відносини до представників козацької України набірають що раз більше приятельського і сердешного характеру.

…Князь Степан Четвертинський вже був застарий, щоб активну участь в державній політиці брати. Сидючи в своїй Новій Четвертні і листуючись звідтам з Гетьманом, полковниками, Митрополитом, єпископами і з «братією шляхтою», він повагою свого авторітету тільки санкціонував новий політичний лад. Прикладом тих творчих людських сил, які виділяв з посеред себе шляхецький стан, прилучаючись активно до українського державного і національного життя, хай послужать його молодші представники…

ПАТРІАРХ ЄРУСАЛИМСЬКИЙ ФЕОФАН III У ЖИВОТОВІ

Щоби зрозуміти, що значила місія Патріарха Єрусалимського Феофана в Україні, зробимо невеличкий історичний екскурс.

П**ісля **Берестейської унії 1596 року тривала міжконфесійна війна між православними міщанами, козаками й духовенством, з одного боку, та уніатами і польською владою, з іншого. Польська адміністрація та уніатське духовенство хотіли насадити у Києві Унію, тобто об'єднання частини православної церкви з католицькою, й заволодіти київськими храмами і монастирями. Завдяки протистоянню було оновлено українську православну церкву та її православну ієрархію; українське козацтво перетворилося на впливову прогресивну частину суспільства, а Києву повернуто статус провідного українського міста – культурного, наукового та духовного центру українства. Це протиборство мобілізувало українське населення у боротьбі за власні національні та соціальні права і наблизило початок Визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького.

Влада Речі Посполитої підтримувала унійну церкву і не бажала йти на поступки православним, тому серед політично активних кіл православної шляхти, духовенства, міщан і козаків виник рух за свою конфесійну свободу. Також народився план відновлення православної ієрархічної структури Київської митрополії в обхід заборон офіційної Варшави. Ігумен Київського Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря Іов Борецький, депутації від Київського Богоявленського братства і Війська Запорозького наполегливо прохали Феофана III висвятити православних архієреїв. Патріарх деякий час вагався, побоюючись репресій з боку польської влади, але все-таки погодився на проведення хіротонії (рукопокладення).

25 березня 1620 року Патріарх із представницькою свитою прибув до Києва і зупинився в Київському Братському Богоявленському монастирі. Його охорону взяли на себе запорозькі козаки, а Гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний видав універсал про гарантування безпеки патріарха Єрусалимського в Україні.

***Феофан III** (також Теофан III; **близько 1570–1644**) – Патріарх Єрусалимський і всієї Палестини (**1608–1644**), племінник попереднього патріарха Софронія IV. (Портрет із Вікіпедії).*

***Петро Конашевич-Сагайдачний** (**близько 1582–1622**) – український полководець і політичний діяч, православний шляхтич гербу Побуг, гетьман реєстрового козацтва, кошовий отаман Запорозької Січі. Організатор успішних походів запорозьких козаків проти Кримського ханства, Османської імперії та Московського царства. Меценат православних братств та опікун братських шкіл.*

Феофан III

Петро Конашевич-Сагайдачний

У період **з 25 (15) серпня по 10 вересня (31 серпня) 1620 року** Феофан III таємно від польської влади висвятив архимандрита Іова (Борецького) на митрополита Київського і Галицького, а разом з ним ще шість єпископів для православних єпархій Київської Митрополії. Єпископом Володимирським та Берестейським став архімандрит Трахтемирівського монастиря Йосип (Курцевич-Коріятович), архієпископом Полоцьким, Мстиславським і Вітебським – чернець Віленського Святого Духа монастиря Мелетій (Смотрицький), єпископом Луцьким і Острозьким – ігумен Чернчицького монастиря Ісакій (Борискович), єпископом Перемишльським і Самбірським – ігумен Київського Межигірського Спасо-Преображенського монастиря Ісайя, єпископом Пінським і Туровським – грецький єпископ Авраамій, єпископом Холмським та Белзьким – Паїсій (Іполитович).

Потім у Києві відбувся Собор, після якого патріарх Феофан III видав Грамоту до православних Речі Посполитої про відновлення у них церковної ієрархії.

На початку лютого 1621 Сигізмунд III оголосив Феофана самозванцем і турецьким шпигуном, а також видав універсал про арешт Іова Борецького та Мелетія Смотрицького за фальшивим звинуваченням у зраді на користь Османської імперії. Православні відповіли на ці звинувачення протестами і посиленням політичної боротьби, щоби домогтися від офіційної Варшави визнання відновленої православної церковної ієрархії (це сталося лише **1633 р.**).

Відновлення Феофаном III православної церковної єрархії Київської митрополії врятувало Православну церкву в Україні та Білорусі від остаточного занепаду, посприяло зміцненню її організаційної структури, а також помітно консолідувало в Україні рух за конфесійну свободу православних.

А тепер уявімо, що одним із місць перебування Патріарха в Україні став Животів. Про це є свідчення у багатьох джерелах. Звернімося ще раз до Едварда Руліковського. Розповідаючи про князя Стефана Четвертинського, історик пише: «Як ревний сповідник східного обряду **у 1620 році** поспішив з маєтків своїх волинських до Животова, аби прийняти Теофана, єрусалимського патріарха, який мав туди приїхати на кількаденні гостини на зворотному шляху з Києва».

В історіографії побутує думка, що тут Феофан висвятив на єпископа Холмського та Белзького Паїсія (Іполитовича), а також призначив на пінсько-туровську кафедру грецького стагонського єпископа Аврамія. Однак деякі дослідники ставлять такі призначення під сумнів. «Насамперед упадає у вічі,

що про пінсько-туровського єпископа немає жодної згадки у березневій **1621 р.** посольській інструкції Війська Запорозького своїм послам до короля, – відзначає історик Петро Сас. – Тим часом цей документ містив вимогу до політичного центру Речі Посполитої леґалізувати відновлену православну церковну ієрархію. Причому запорожці мали вичерпну інформацію про пастирську діяльність патріарха Феофана на українських землях. Вони невідступно були при єрусалимському предстоятелеві аж до того часу, коли він залишив територію України».

Залишимо цю дискусію фахівцям, а натомість відзначимо, що факт перебування високого гостя на нашій землі ніхто не заперечує. Знаємо навіть точну дату його візиту. Так П. Сас, посилаючись на російського славіста-філолога, історика, основоположника історичного вивчення давньоруського літописання і літератури Олександра Шахматова, констатує: «Патріарх повертався додому під надійною охороною і мав нагоду переконатися в тому, з якою великою шаною ставляться до нього православні в Україні. Не був винятком і його прийом у м. Животові (поблизу сучасного м. Оратова Вінницької обл.), що належало князеві Стефанові Четвертинському. ***3 лютого 1621 р.*** назустріч єрусалимському патріарху виїхав сам князь із численним кінним ескортом. Місцеве православне духівництво з хрестами пішки вийшло зустріти іменитого гостя, провівши його до Животівського замку. На третій день по приїзді у Животів Феофан продовжив свою подорож, відтак «там чесно відправивши, тільки віддали [*патріарха*] волохам».

Після такого детального опису груди розпирає гордість. Знай, мовляв, наших! Але потім закрадається нотка сумніву. Чи так воно було насправді, чи історики трохи вигадали задля сенсації. Отже, продовжуємо пошуки… Інтернет підкидає електронну версію книги науковця, мистецтвознавця Миколи Жарких «Трахтемирів», а в ній – перша згадка про так звану ***«Животівську записку»*** – завершальну приписку до Краківського списку Іпатіївського літопису.

То про наш Животів згадано в літописі? Така честь випала небагатьом населеним пунктам!..

МАЙЖЕ ДЕТЕКТИВНА ІСТОРІЯ З ЛІТОПИСАМИ

Що таке Іпатіївський літопис? Це – руське літописне зведення 1420-х років. Містить «Повість временних літ», Київський і Галицько-Волинський літописи. У XVII ст. зберігався в Іпатіївському монастирі (Кострома, Московське царство), від якого отримав назву. Літопис мав кілька списків, тобто копій, у які переписувачі додавали щось від себе, зокрема Хлєбніковський, Погодінський (Четвертинський) і Краківський. Нашої розповіді безпосередньо стосуються два останні, та оскільки вони завдячують своєю появою першому, Хлєбніковському, то перекажемо майже детективну історію, пов'язану з ним.

Хлєбніковський список датується **приблизно 1560 роком**, створений, ймовірно, в Києво-Печерському монастирі. Після 1608 року він опиняється в Усті – подільському володінні молдавського господаря Константина VII Могили, родича українського політичного, церковного і освітнього діяча Петра Могили. Там його нібито викрав Вітольд Мароц, логофет* Молдавського князівства.

У 1620-х роках «Хлєбніковський літопис» з'являється у Києві. Його відкриття справило великий вплив на багатьох київських інтелектуалів, поряд із «Києво-Печерським патериком» він становив важливе джерело для реконструкцій далекого минулого.

---

* *Логофет – канцлер, голова господарської канцелярії, охоронець великої печатки, керівник межової справи в Молдовському князівстві та Волощині.*

23 березня 1621 р. у Животові, в маєтку князя Стефана Святополка-Четвертинського, з Хлєбніковського списку була знята перша копія, відома нині як Погодінський, або ***Четвертинський список***.

Як міг літопис опинитися тут? І чи випадково?..

Близько 1795–1796 років для польського історика Адама Нарушевича виготовлений Краківський літопис. Це – копія Погодінського списку, для зручності замовника переписана латинськими літерами. І саме в ньому – «животівська записка», яку подаємо в перекладі українською мовою (за згаданою книгою Миколи Жарких):

«За волею отця і за сприяння сина і зі звершенням пресвятого і животворящого духа, повелінням і всяким клопотом благолюбезного князя Стефана Четвертинського, поборника і ревнителя єдиної святої католичеської та апостольської церкви, написана ця книга, що зветься Літописець, руська хроніка княжіння російського у державі його милості у благоспасенному городі Животові в рік від створення світу 7129, а від воплощення господа бога і спаса нашого Ісуса **1621, місяця марта дня 23**.

Раніше цього року приїхав Теофан, божою милістю святого города Єрусалима і всієї Палестини патріарх з Москви до Києва, за панування короля його милості польського Жигмонта третього, в Києві поставив митрополита Йова Борецького.

І від'їхав до козацького міста Терехтемірова, боячись, аби від ляхів не був надісланий в ув'язнення, з Терехтірова [*описка в тексті*] відпровадили його козаки запорізькі через Руську землю до землі Молдавської.

А коли проводили патріарха, тоді його милість князь Стефан Четвертинський яко благочестивий пан державця животівський, з великою масою люду кінно зустрів [*патріарха*], а духовенства немало зібравшись, пішо зустріли з хрестами і впровадили в замок животівський, у суботу м'ясопусну **в році 1621, місяця февраля 3 дня**.

Третього дня по приїзді [*6 лютого*], поблагословивши всю фамілію княжати його милості Стефана Четвертинського, від'їхав патріарх, там же з честю провівши його, віддали волохам».

Омелян Пріцак, українсько-американський науковець, історик, сходознавець та філолог, зробив припущення, що створення Четвертинського списку було прямо викликане наміром якось відзначити відновлення православної ієрархії. Важливо те, що робота над списком, схоже, була завершена вже **у березні 1621 р.** у Животові. Очевидно, те, що замовником цієї копії був князь Стефан Святополк Четвертинський.

Четвертинський рукопис **у 1778 році** ще був у руках князів Святополк-Четвертинських, на той час уже полонізованих і католиків. Подальша його доля невідома **до 1852 р.**, коли київський студент, пізніше визначний букініст С. І. Пономарьов продав його відомому російському історикові М. П. Погодіну. З того часу він став називатися Погодінським.

ЗГАДКА У ГУСТИНСЬКОМУ ЛІТОПИСІ

Також Микола Жарких наводить текст Літопису Густинського монастиря, датований **січнем–лютим 1621 року.**

Густинський літопис укладався у Густинському монастирі (село Густиня, нині Чернігівської області). Це український літопис початку XVII століття, що за кількістю залученого матеріалу й широтою картини руської історії не мав рівних серед пам'яток української історіографії XVII ст. Оригінал Густинського літопису не зберігся. Авторство і час написання достовірно не встановлено. Дослідники вважають, що його склав **у 1623–1627 роках** український культурний і церковний діяч Захарія Копистенський. Інші

називають Густинський літопис великою історичною компіляцією*.

Літопис висвітлює історію Густинського монастиря як одного з осередків ідейної боротьби в України проти унії й католицької реакції, розповідає про діяльність українського гетьмана реєстрового козацтва П. К. Сагайдачного, під захистом якого відновлено православну ієрархію (**1620 року**) на чолі з відомим культурним діячем Іовом Борецьким, про опір селянства, козацтва й міщан наступові католицизму й унії.

У Густинському літописі також описано від'їзд патріарха Єрусалимського Теофана III з Києва через Білу Церкву, Трахтемирів, Животів.

«И паки идяху во пут свой, и достигоша до благочестивого князя Стефана Четверътенского, до града его, глаголемого Животова. И тамо три днѣ опочиша, бѣ бо зима зѣло люта, и зде пост[ав]и на єпископство Хелъмское честного мужа Паисия Ипполитовича».

(І знову пішов у свою дорогу, і дійшов до благочестивого князя Стефана Четвертинського, до міста його, названого Животовом. І там три дні відпочив, бо зима була дуже люта, і тут поставив на єпископство Хелмське чесного мужа Паїсія Іполитовича).

М. Жарких зауважує, що автор цього запису, мабуть, самовидець подій. І робить припущення, що переписувач Іпатіївського літопису, він же автор «животівської записки», пізніше міг переселитися до Густині і там написати літопис цього монастиря).

ТАРИФ ПОДИМНОГО** БРАЦЛАВСЬКОГО ВОЄВОДСТВА 1629 Р.

Реєстр подимного, ухваленого конституцією Варшавського генерального сейму **1629**

Витяг.

(З диму по ½ злотого)

Посідачі. Маєтності.

Князь Стефан Четвертинський, брацлавський підкоморій

Животів, містечко, димів 1689.

Комаргород, слобода, димів 300.

Кам'яниця, містечко, димів 100.

Росівка, димів 50.

Кісниця, містечко, новоосіле, димів 40.

Марківка, димів 50.

Китайгород, містечко, димів 94.

Тимонова Вища, містечко, димів 152.

Також тут знаходимо відомості, що в Східному Поділлі було 33 поселення, які мали статус міста. Найбільші серед них за кількістю жителів: Немирів – 2294 (11470 осіб), Животів –1689 (8449), Брацлав – 1409 (7045), Ладижин – 1294 (6470), Липовець – 1100 (5500), Умань – 1067 (5335), Чернівці – 894 (4470), Вінниця – 787 (3935), Погребище і з волостю нараховувало 7514 димів (37 570) та інші.

** Компіляція – неоригінальний, несамостійний твір; праця, побудована на використанні інших творів; поєднання інших творів.*

*** Подимне – одна з форм податі в Київській Русі та Україні XIV–XVIII ст., залежно від кількості печей і димарів у господарстві. Назва походить від одиниці оподаткування – «диму» (двору); за часів Київської Русі подимне сплачували на користь великого литовського князя і польського короля державні селяни-данники і частково панські селяни зі своїх земельних ділянок продуктами і частково грішми; з XVI ст. перетворилося на натуральний чинш.*

ПОДИМНИЙ ПОДАТОК БРАЦЛАВСЬКОГО ВОЄВОДСТВА 1643 Р.

Аркуш 34

Кн. Й. М. Пан підкоморій брацлавський* з маєтності своєї з міста Животова, з міста Скали і двох селищ (висілок) – від димів 1701, з млинами двома дав – злотих 1701.

Він ж з міста Рахнів – димів 297 дав 297 злотих.

Його ж село Сабарівка і село Сабарів і з млина – від димів 41 дав 41 злоту.

Його ж з міста Дашів – з 57 димів, 57 злотих.

Кн. Й. М. Миколай Четвертинський з міста

Комаргрод і Хорошкового – з 350 димів, дав злотих 350.

Його ж село Дашковець – 50 димів – 50 злотих.

З Кошнічки Малої – від 100 димів, сто злотих.

З цього документа дізнаємося, що у Брацлавському воєводстві у 1643 р. було 55 міст і містечок, де проживали євреї. У середньому на одне поселення припадало майже 20 димів, що відповідало близько 100 жителям. Найбільше євреїв проживало в місті Немирів – 140 димів (700 осіб), Погребище – 80 (400), Животів – 60 (300), Кальник – 50 (250), Липовець – 50 (250), Борщагівка – 40 (200), Ладижин – 49 (245).

Євреї Животова платили 60 злотих подимного.

ЖИВОТІВ У ГОРНИЛІ ВИЗВОЛЬНИХ ВОЄН XVII СТОЛІТТЯ

Животів лежить на Чорному Шляху, тому його не оминали жодні завойовники. В часи Хмельниччини він, як багато українських містечок, опинився в епіцентрі воєнних дій. Історик ***Сергій Коваленко***, якого далі цитуємо, зробив перелік битв, походів та угод, що вирішували долю містечка і його мешканців. За тими походами та угодами не завжди – доблесть і звитяга, а переважно – руйновища, потала, плачі й голосіння, які, здається, чути крізь століття…

«Після ***Походу 1648 року Максима Кривоноса до Брацлава*** Животів на початку червня названого року був зайнятий українським військом і увійшов до складу Української держави. Проте не обійшлося без втрат. Ще до приходу українського війська під Животовом з'явилися союзні йому кримські війська. Мешканці Животова вийшли з урочистою зустріччю до них, але зазнали нападу й пограбування. Постраждало й саме місто.

По створенню у червні того ж року Животівського полку Животів став його полковим містом. Олександр Дан та Володимир Кривошея роблять припущення, що принаймні **у вересні 1648 року** Животівським полковником був Іван Чорнота.

За умовами ***Зборівської україно-польської угоди 1649 року*** Животівський полк було скасовано. Животів перетворено на сотенне місто, а Животівську сотню передано до складу Кальницького полку. Животівським сотником був тоді невідомий за прізвищем Логвин.

---

* *Князь Стефан Четвертинський.*

На початку 1651 року було відновлено Паволоцький полк і Животівську сотню передано до його складу. Під час ***Походу 1651 року Богдана Хмельницького до Берестечка*** Гетьман у квітні вказаного року зупинявся у Животові. Тут він відсвяткував Великдень, а напередодні, ***7.04.1651***, прийняв посольство Турецького цісарства. Після відступу українського війська з поля Берестецької битви **1651 року** у Животові у липні вказаного року була ставка ***Кальницького полковника Івана Богуна***.

По укладенню ***Білоцерківської україно-польської угоди 1651 року*** землі колишнього Брацлавського воєводства, а у їх складі і Животів, мали повернутися до Польського королівства. У Животові було поставлено польську залогу.

З початком ***Україно-польської війни 1652–1658 років*** Животів було повернено Українській державі, а Животівську сотню у складі Паволоцького полку – відновлено.

Під час ***Походу 1653 року Степана Чарнецького до Монастирища*** Животів було здобуто й спалено польським військом. Проте місто невдовзі відновилося.

По завершенні ***Походу 1653 року Богдана Хмельницького до Жванця*** Гетьман, вертаючись до столиці, **27.12.1653** зупинявся в Животові. **У січні 1654 року**, вертаючись з цього ж походу, під Животовом для відпочинку зупинилося кримське військо на чолі з Царем Ісламом Гіреєм-Джучидом.

Після ***Охматівської битви 1655 року*** до Животова відступило польське військо і місто, найімовірніше, було знову зруйновано. Саме у Животові керівник польського війська Гетьман великий коронний Станіслав Потоцький залишив його й виїхав до Польського королівства. Військо очолив після цього Гетьман польний коронний Станіслав Лянцкоронський. Під його керівництвом польське військо відбило наступ на Животів українських військ, очолюваних Ніжинським полковником Золотаренком та Брацлавським полковником Михайлом Зеленським. **18.03.1655 р.** польське військо залишило спустошене й зруйноване місто.

По цих подіях місто занепало. **Станом на 1664 рік** у ньому було усього 43 дими, тобто число його мешканців скоротилося до близько 200 осіб. За таких умов Животівська сотня існувати не могла і, найімовірніше, її було скасовано. Тоді в Україні правив уряд Гетьмана Павла Тетері, який допоміг шляхті відновити свої власницькі права на українські землі. Животів знову опинився у власності князя Стефана Четвертинського.

Під час Походу ***1675 року Михайла Радивила на Паволоч*** Животів був зайнятий польським військом. Паволоцький полк, а разом з ним і Животівська сотня, припинили своє існування.

Після падіння, по зреченню **у вересні 1676 року** Гетьмана Петра Дорошенка, Української держави і на підставі ***Журавненської польсько-турецької угоди*** **1676 року** Животів увійшов до складу Турецького цісарства».

БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ МИРНИЙ ДОГОВІР 1651 РОКУ

Оскільки Животів прописаний у Білоцерківському договорі, розповімо про нього трохи більше.

Білоцерківський мирний договір 1651 року, ***Білоцерківські статті*** – договір між урядом Речі Посполитої і гетьманом Війська Запорозького Богданом Хмельницьким, укладений у Білій Церкві **18 (28) вересня 1651 року** після невдалої для селянсько-козацьких військ Берестецької битви.

Пунктом 3 цього Договору місцем розмежування козацьких і польських військ визначався Животів: «*…війська мають затриматися й далі Животова не ходити аж до закінчення реєстру*».

Білоцерківський договір

«Після замирення коронне військо пішло в призначені йому для стоянки місця, на яких повинно було залишатися надалі до складення реєстру; воно розмістилося біля Животова, де призначений був генеральний огляд», – нотував у своєму подорожньому щоденнику **28 вересня 1651 р.** ***Станіслав Освенцім.***

Пише про цю подію ***Іван Крип'якевич*** у своїй праці «***Студії над державою Богдана Хмельницького***». «По козацькій невдачі* коронні війська пішли глибоко в Україну, так само і литовські перейшли границю. Богдан Хмельницький мусів шукати виходу в новім мирі. З початку очевидно гетьман жадав, щоби козакам звернено цілу територію, котру мали у своїм володінню по зборівській умові – «щоби козаки у Винниці, Брацлаві і Чернигові могли бути». Але що значна частина козацьких земель була занята польськими і литовськими військами і Поляки могли використати свою перевагу і обмежити Україну до найвузших границь, – самого київського воєвідства. Тоді Хмельницький хотів добути принайменше се, щоби до різдва, себто до часу, коли буде зладжений реєстр, польські війська не входили до Брацлавщини і Чернигівщини; Поляки згодилися, – але як граничну місцевість поставлено Животів.

В найблизшім часі Поляки берегли пильно нових козацьких границь. Коронне військо **в листопаді і грудні 1651 р.** лишилося на північній межі Брацлавщини (коло Махнівки і Животова).

Такий стан трівав до половини 1652 р.».

---

* *Мається на увазі битва під Берестечком.*

КОРСУНСЬКА БИТВА

Корсунська битва (25–26 травня 1648 року) – одна із найяскравіших звитяг та перемог козацько-татарського війська під час національно-визвольної війни. Майже п'ятнадцятитисячна українська козацько-селянська піхота під командуванням гетьмана Богдана Хмельницького спільно з тритисячною кримськотатарською кіннотою на чолі з Тугай-Беєм розгромили під містом Корсунем Київського воєводства Речі Посполитої польську армію під командуванням гетьманів Миколая Потоцького та Мартина Калиновського, які обидва потрапили до козацько-татарського полону.

А після битви Животів… був пограбований кримськими татарами.

Про участь союзників у Корсунській битві, спільний парад після перемоги та інші – на жаль, трагічні – події дослідники розповідають на основі тогочасних документів і, зокрема, щоденника Гаджі Мегмеда Сенаї (Сеная).

СЕНАЇ Мехмед Гаджі (р. н. невід. – п. **після 1651**) – кримсько-татарський літописець XVII ст. Служив в урядовій канцелярії Кримського ханату, секретарем ханського дивану (ради), суддею. З ініціативи великого візира Сефера Газі-аги був призначений офіційним історіографом кримського хана Іслам-Гірея III, тому дістав псевдонім Сенаї (оспівувач). Написав газа-наме (оповідь про священний похід) «Історія хана Іслам-Гірея III», у якій охоплено події **від 6 липня 1644 до 4 серпня 1651**. Основну увагу у творі приділено кримськотатарським походам проти Речі Посполитої **1648–1649 років**. Літопис відобразив офіційні погляди кримської панівної еліти на Національно-визвольну війну українського народу середини XVII ст. У ньому апологетизується діяльність Іслам-Гірея III, Тугай-бея, калги-султана Крим-Гірея, а характеристики Б. Хмельницького і українських повстанців є суперечливими, але, швидше, позитивними.

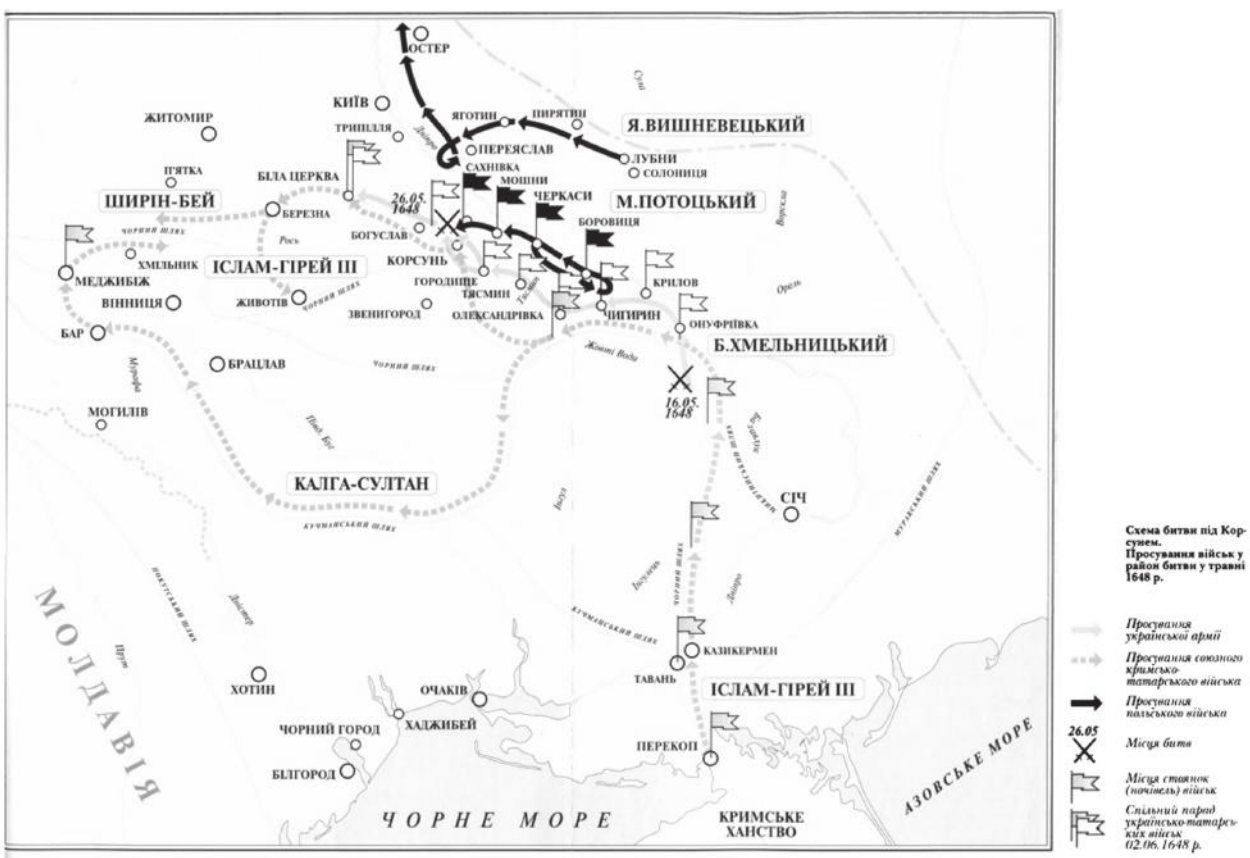

Схема битви під Корсунем. Просування військ у район битви у травні 1648 р.

Просування української армії

Просування союзного кримсько-татарського війська

Просування польського війська

26.05 Місця битв

Місця стоянок (ночівель) військ

Спільний парад українсько-татарських військ 02.06.1648 р.

Дні маршу	Дата	Перехід між пунктами		Величина переходу, км	Місце ночівлі (стоянки)
		зранку	наприкінці дня		
1-4	21-24.05	Перекоп	Тавань	99	Таваньська переправа (р.Дніпро)
5	25.05	Тавань	р.Інгулець	75	р.Інгулець
6-8	26-28.05	р.Інгулець	р.Саксагань	90	р.Саксагань
9	29.05	р.Саксагань	Онуфріївка	90	р.Омельничок
10	30.05	Онуфріївка	Олександрівка	90	р.Тясмин
11	31.05	Олександрівка	Корсунь	100	р.Рось
12-13	01-02.06	Корсунь	Біла Церква	90	р.Рось
Просування зі здобуттям пунктів переходу з метою "беш-баш" (здобичі)					
14-15	03-04.06	Біла Церква	Роставиця	70	р.Роставиця
16-17	05-06.06	Роставиця	Березна	92	р.Півд.Буг
18-20	07-09.06	Березна	Косівка	140	р.Рось
21	10.06	Косівка	Животів	28	р.Роська
22	11.06	Животів	Чорний шлях	(рух до Криму)	
1-22	21.05-11.06	Перекоп (через Білу Церкву)	Животів	964	

Графік просування кримсько-татарського війська, очолюваного кримським ханом Іслам-Гіреєм III, на допомогу Б. Хмельницькому (травень-червень 1648 р.)*

** Середня швидкість просування війська - 43 км за добу.)*

Як повідомляє Сенай, кримський хан Іслам-Гірей III за своїм союзним обов'язком **з 11 травня по 4 червня 1648 р.** здійснив похід на Україну за маршрутом: Бахчисарай, Перекоп, Тавань (переправа через Дніпро), по Чорному шляху до Корсуня, по лівому березі р. Росі до Білої Церкви, далі – Роставиця, Березна, Косівка, Животів, від Животова – повернення до Криму по Чорному шляху. До складу його війська входило: кримських татар – 40 тис., ногайських – 12 тис., білгородських (буджацьких) – 20 тис., астраханських і азовських – 4 тис., найманців – 11 тис., усього – 87 тис.

Перше червня (понеділок). Іслам-Гірей III прибув до Білої Церкви. За містом його урочисто зустрів Тугай-бей, а в місті – Б. Хмельницький.

Друге червня (вівторок). Відбувся парад союзних українсько-татарських військ у Білій Церкві. Хан вишикував і представив Б. Хмельницькому своє військо, а той – своє. Між ними відбулися переговори, які, очевидно, стосувалися питань подальших спільних дій і реалізації результатів перемог на Жовтих Водах та під Корсунем. Після переговорів хан вийшов з міста і розташував свій кіш у степу біля Білої Церкви.

Третє червня (середа). Хан рушив від Білої Церкви на захід і південний захід (на глибину 150 км) за маршрутом Роставиця – Березна – Косівка – Животів і провів протягом тижня (до 10 червня) грабіжницький рейд, здобувши при цьому штурмом низку фортець і замків. Описуючи детально ці грабежі, Сенай відзначає, що все спалювалось від стоянки до стоянки війська. Величезна кількість людей потрапила в неволю.

Схему битви під Корсунем та графік просування кримсько-татарських військ подаємо за книгою історика ***Івана Стороженка.***

ІСЛАМ-ГІРЕЙ III ПІД ЖИВОТОВОМ

На жаль, ця трагедія була не останньою. В «***Історії України-Руси*» *Михайла Грушевського*** дізнаємося про так званий ***«дозвіл на ясир»* у 1653 році** та його наслідки. Історик цитує розповідь Івана Виговського Стрешневу і Бредихину, послам російського царя до гетьмана Хмельницького, але відразу ж застерігає, що це було після Зборівської угоди.

15–16 серпня 1649 року відбулася ***Зборівська битва*** між українським військом на чолі з Богданом Хмельницьким і татарським військом, з одного боку, та польською армією під командуванням короля Яна II Казимира – з іншого. Королівська армія опинилася в катастрофічному становищі, тому король пішов на таємні переговори з кримським ханом Іслам-Гіреєм III. Він пообіцяв татарам велику грошову винагороду, дозвіл брати ясир і грабувати українські землі на шляху до Криму. Хан спокусився і зажадав, щоб Б. Хмельницький припинив битву. Не маючи сил на одночасну війну проти поляків і татар, гетьман змушений був розпочати переговори та 20 серпня укласти не вигідний для України Зборівський договір.

Водночас відбулася Зборівська угода між Кримським ханатом та Річчю Посполитою. Її умови передбачали: укладення «вічної приязні» і надання взаємодопомоги «проти спільного ворога»; зобов'язання Речі Посполитої виплачувати ханові щорічні «упоминки» (різновид данини); заборону татарам нападати на землі Речі Посполитої; залишення 40-тисячного Війська Запорозького «при давніх вольностях» відповідно до укладеної «з ним окремої угоди» та ін. Одним із пунктів угоди був дозвіл татарам брати ясир на українських землях під час повернення до домівок, хоча у самому документі про нього не згадувалося.

Отож повернемося до М. Грушевського. «Хан і Орда вернулися з польських городів, набрали полону і тепер стоять під «черкаським»* городом Животовим. Хан вертається потиху, бо Татари стали голодні і потратили коней. А гетьман, вертаючи до Чигрина з-під Межибожа, післав уманського сотника Івана Зарудного і з ним 500 козаків, щоб пильнувати, як Орда буде вертати, аби не руйнували черкаських городів і сіл і людей не брали в полон. А з-під Літина гетьман післав до хана буківського сотника Івана Бородатого з 5 козаками: аби він в їх городах не приставав (і їх не руйнував) – а коли він черкаські городи і села буде руйнувати, гетьман йому того руйнування не подарує».

Іслам-Гірей III

---

* *Черкаси, черкаські люди – одна з назв українців, поширена у XV–XVIII століттях у Московському царстві. Взагалі черкасами іменувалися українські козаки в офіційних документах Московії у 2-й пол. XVI – 1-й пол. XVII століть до Переяславської ради 1654 р.*

«ДИПЛОМ НА КНЯЗІВСТВО РУСЬКЕ»

Також в історичних джерелах зустрічається інформація про захоплення поляками під Берестечком у козацькому таборі «диплома на Князівство Руське», виданого гетьману османським султаном Мурадом IV і врученого **28 березня 1651 р.** в похідному таборі Б. Хмельницького під Животовом. Але історики заперечують цей факт, оскільки **в 1647 р.** Б. Хмельницький ще не був обраний гетьманом і не мав великих перемог над поляками, без чого він ще не міг бути об'єктом зацікавлення чужинців.

ОБОРОНА МОНАСТИРИЩА

Про оборону Монастирища – кілька рядків в «Енциклопедії історії України». «МОНАСТИРИЩЕНСЬКА ОБОРОНА 1653. **16 (6) березня 1653 р.** підрозділи великого обозного коронного, київ. каштеляна С. Чарнецького вирушили в козац. Україну. Після об'єднання з полками С. Гурського та С. Маховського в м. Паволоч (нині село Попільнянського р-ну Житомир. обл.) їх чисельність зросла до 20 тис. осіб (разом із слугами). **Бл. 29 (19) березня** жовніри знищили Борщагівку (нині село Погребищенського р-ну), пізніше – Погребище, Животів (нині с. Новожитів), Якубівку (нині обидва села Іллінецького р-ну, усі Він. обл.), Немирів, Кальник, Іллінці (нині обидва села Він. обл.) й інші міста».

УРИВОК З ЛИСТА МИКОЛАЯ ЄРМОЛЬОВСЬКОГО ПРО БИТВУ ПІД ОХМАТОВИМ

1655 р. Надзвичайний дуже сильний мороз недостатньо одягненій піхоті не давав добре стати, бо не тільки стріляти, але й мушкету кожен другий не міг втримати в руках. Кінне ж військо хоч кілька разів пробувало розірвати табір, але від густого вогню самопалів було зупинене і мусило відступати. По правді сказати, слушного командування ні від кого зі старших не було. Татари ж знати з давньої знайомості були перекуплені Хмельницьким і не показувалися три дні, але тільки по боках по хуторах крутилися, виправдовуючись якимсь своїм святом, що жодної допомоги у свято давати не годилося, особливо святоші. Але і в наших після п'ятничної битви зменшилася охота. Жадало військо від гетьмана, щоб, облишивши Хмельницького, який уже в Буках був добре забезпечений військом і провіантом, десь на бік відступило і військо, змучене голодом і холодом, якимсь чином підкріпили. Мусив і гетьман прислухатися до війська, і так до Животова було військо звернено. Йдучи, довкола села і містечка дощенту палили і пустошили. Орді задовільнення було призначене над Дністром, які різного ясиру з українського селянства, навіть і з челяді військової, немало набрали, де могли, і замість того, щоб йти в Подністров'я, повернулися до Криму.

Військо ж м'ясопуст (*він закінчився 8 лютого* – ***прим. видавця***) провівши у Животові у великій пустці і начебто відпочивши, радилося, що далі чинити. А так з тої ради гетьман Потоцький, бо був уже похилого віку і військові праці тяжко переносив, з дуже змученою піхотою повернувся до Підгаєць. Лянцкоронському, польному гетьманові, він доручив, щоб з військом рушив у Подністров'я і там з великим солтан-галгою (*Газі-Гіреєм* – ***прим. видавця***), про якого була певна вістка, що йде з 60 000 орди, з'єднався і далі продовжував війну.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ У ЖИВОТОВІ

Богдан Хмельницький не раз вів через Животів козацьке військо, стояв під містом табором і приймав послів. Про це дізнаємося з різних джерел, зокрема з праць ***Михайла Грушевського.***

У березні 1651 року Богдан Хмельницький довго простояв у Білій Церкві. **21 березня (за іншими даними – 25-го)** до нього приїхав литовський шляхтич Мисловский від

Ян Мейссенс. Богдан Хмельницький. Гравюра

Януша Радивила*. «…Потім, коли вже виїздив (Хмельницький) з Білої Церкви, він, прощаючися з ним, хотів довідатися, куди він думає звернутись, і спитав: «Коли-б князь-гетьман (Радивил) знов по щось послав до в. м., де має знайти?». Відповів потиху: «Нехай мене шукають або в Животові, або в Погребищах».

Квітень 1651 року. «Перед Великоднем, в перших дня квітня н. с., коли польське військо, під наступом побожської козацько-татарської армії відступило з-під Бара до Камінця, Хмельницький з Білої Церкви пересунувся на полудневий захід, як заповідав Мисловскому – до Животова, недалеко від полкового города Кальника, приблизно 100 км від Білої Церкви. Чи то щоб бути ближче до подільського театра війни, чи щоб наблизитись до тої дороги, якою мав прибути хан, якого він виглядав, – а головно очевидно хотів перемінити свій провіянтовий район, після того як білоцерковський був так ґрунтовно випорожнений…

Сюди, до Животова в велику пятницю, 7 квітня н. с. прибуло турецьке посольство. Воно привезло звісну нам султанську грамоту з кінця лютого з обіцянкою ханської помочи, парадні убори і шаблю, даровані султаном новому васальові, і цілу купу ріжних листів – від царьгородського патріярха і від ріжних царгородських і очаківських, турецьких і татарських достойників, що обіцяли приспішити висилку військових котінґентів. Звісні нам Греки – дипльомати з табору Хмельницького – доносили московському цареві, що «посол прийшов з тим: скільки гетьманові буде треба війська, він йому пришле…».

23 квітня 1651 року

Хмельницький теж не дуже шпарко наступав на Поляків; досить довго стояв у Животові, потім у другій половині квітня поступив на Погребище і далі на Гончариху – можливо зчаста міняючи місце своєї штабкватири, судячи з різноголосих відомостей.

23 квітня 1651 року

Полк. Ясноґурский висланий на звіди від Каліновского** під козацький табор, подавав йому такі відомости, з 23 квітня:

В тих днях дістав я язика з полку паволоцького війта і від Кривоносенка, що на міс-

---

* *Януш Радзивілл (1612–1655) – князь, державний і військовий діяч. Великий гетьман Литовський (1654–1655), польний гетьман Литовський (1646 –1654).*

** *Марцін Калиновський – державний, політичний і військовий діяч Речі Посполитої. Загинув у битві під Батогом.*

ці того війта тепер у Чуднові, а приїхав з універсалом від Хмеля до того полку: обидва вони на тім сходилися з моїм шпигом, що Хмель напевно в Животові».

13 травня 1651 року

Під Животовим був у Хмельницького екзарх* – так його назвав – патріярха московського, особа зацна; переночувавши і переговоривши з ним, поїхав в нову дорогу – до Царгороду.

10 липня 1651 року, битва під Берестечком

Головно ж кинулись (*поляки* – ***прим. редактора***) грабувати козацький табор, що стояв отвором, як був, з усіми припасами і запасами, з готовою їжею, приладженою до обіду! Вояки і пахолята перед усім заходилися шукати грошей, дорогих річей, коней, харчів. Не було того богацтва, як у польськім таборі пилявецькім, але дещо знаходилось, особливо з запасів. Захоплено в цілости шатро Хмельницького з його річами: соболину шубу і дорогі соболі, привезені з Москви, гроші, приготовлені для Татар, секретну шкатулу з усіми дипльоматичними актами – між иншим з останньою султанською грамотою, привезеною до Животова – «буде що читати!» завважає оден з кореспондентів.

Одного з грецьких духовних, що нібито привозив Хмельницькому шаблю від патріярха, посвячену на війну, «з благословеннєм на війну від усеї грецької релігії», схоплено і живим приведено та, мабуть, потім убито. Другого вбито в замішанню, але його ризу і богослужебні річи принесено королеві».

У примітці до цієї сторінки М. Грушевський зауважує: «Що до патріаршого післанця з благословенною шаблею, мовляв взятого в неволю чи під Берестечком, то, мабуть, тут помішано шаблю, привезену турецьким послом Хмельницькому, коли він стояв під Животовим, з котрим-небудь грецьким духовним, що, мовляв, привіз благословенне від патріярха. Очевидно, вплинула тут асоціяція благословенного папою меча, яким оперезав короля нунцій, виправляючи його на війну. Так очевидно з'явилася намальована Костомаровим в паралелю сій історичній сцені сцена легендарна – як то митроп. коринтський підперезав Хмельницького мечем, що патріярх посвятив «на самім гробі Господнім».

28 грудня 1651 року

«Стрешнев і Бредихин** закликали до себе пізнішого гетьмана***, що тут, як бачимо, виступає в скромній ролі «чигринського козака», і розпитували його про гетьмана і Татар. Він їм сказав, що гетьман того дня ночував у Животові, а сеї ночи буде в Ставищах».

УСІ ДОРОГИ ВЕДУТЬ У ЖИВОТІВ

Для успішного просування багатотисячного війська – кінного чи пішого – з обозом і важкою артилерією потрібні дороги. Якими вони були у XVII столітті і, зокрема, та, що пролягала через Животів?..

Звертаємося до згаданої вище праці Івана Крип'якевича «Студії над державою Богдана Хмельницького».

«Українські шляхи і дороги були вже предметом досліду і мають свою невелику літературу. Часи Хмельниччини заслугують на се, щоби присвятити їм окрему увагу хочби з огляду на богацтво жерельного матеріялу.

---

* *Екзарх – намісник царгородського патріарха.*

** *Посли російського царя до гетьмана Хмельницького.*

*** *Йдеться про Петра Дорошенка (1627 – 1698) – Гетьмана Війська Запорозького Правобережної України (1665 – 1676), очільника Гетьманщини (1668 – 1670).*

У переддень повстання опрацював карти України Ґільом Лявассер де Боплян і на них зазначені головні дороги Придніпрянщини – основне жерело до пізнання комунікаційної сітки XVII в. Важним доповненнєм є тогочасні діярії* і ітінерарі**, в яких подрібно зазначувано місцевости, якими переїздили ріжні посли, купці і инші подорожні; в епоху Хмельниччини, коли гетьман утримував живі дипльоматичні зносини на всі сторони, таких діяріїв стрічаємо дуже богато».

Серед кількох десятків важливих шляхів, виділених І. Крипякевичем у **1630–1640 років**, є такі, що нас цікавлять:

Тростянець – Четвертинівка – Ладижин – Бубнівка – Гайсин – Кисляк – Рахни (?) – Городок – Оратівка – **Животів;**

Животів – П'ятигори – Ставища – Урочище Колодежа, або Наливайкова Криниця – Кошовата – Стеблів – Корсунь – Сяхнівка.

Ці маршрути дослідник відтворив за подорожнім щоденником Станіслава Освенціма. **9 жовтня 1643 р.** Освенцім записав: «У трьох милях далі – Оратівка, потім в одній милі **Животів**, де ми зупинилися для відпочинку і ночівлі».

«Перетерті шляхи й дороги мали велике значіннє підчас війни, – зауважує І. Крип'якевич далі. – Саме собою ясне се, що війська у своїх операціях воліли користуватися вигідними, часто уживаними дорогами, як шукати нових переходів через невідомі місця. Се бачимо особливо підчас походів гетьмана Богдана Хмельницького проти Поляків».

Отже, Хмельницький не раз вів свої війська **через Животів**, йдучи у походи чи повертаючись із них.

«**В 1651 р.** частина війська збиралася коло Білої Церкви, инші частини ішли **з Животова на Погребище** і знов звичайною дорогою на захід на Збараж і Зборів, – читаємо у згаданій праці. – (…) Иншу дорогу стрічаємо при повороті Б. Хмельницького з походу 1653 р.: він ішов від Гусятина на Межибіж, Літин, Винницю, Животів, Ставище до Корсуня».

Хмільницький літопис

Про спустошення Животова у 1648 році згадується і в Хмільницькому літописі.

Хмільницький літопис – пам'ятка української історіографії й літератури першої половини XVII століття, належить до числа так званих місцевих літописів. Складений невідомою особою, яка походила, ймовірно, з міста Хмільника на Вінниччині. Автор літопису реєстрував історичні події на Правобережжі, зокрема в Хмільнику, **в 1636–1650 роках**, а також факти поточного життя. Описав у хронологічному порядку козацькі повстання 1625–1638 років під проводом Павла Пав-

Въ тонъ року Пятницкая преставилася. Року 1641, мѣсяца новября дня осмого, Арсеній Желиборский ставъ епископомъ отъ митрополиты Петра Могилы и Косова епископа и Пузыны: три 4-го посвятили въ Луцку. Того жъ року и жолнѣры въ Хмелнику стояли.

Року 1645, октобря 6 дня, преставився отецъ Андрей, священникъ пятницкий, и братъ его того жъ року Петръ, впередъ его, едвакъ.

Року 1648 незначный приморокъ былъ. Люде барзо упадали, и попадя рождественская того жъ року февраля 11 дня, и отецъ Павелъ Илинъскій и року и мѣсяца того жъ преставився, дня 23. Тогды и мѣсяцъ ся мѣнилъ на Великоднє, и то не дарно: бо ляхи заразъ у великий постъ пошли на козаки на Вкраину, и Богданъ Хмелницкій, гетманъ запорозкий, побилъ ихъ и обоихъ (гетманов) взялъ: перше на Жовтой, где и сынъ гетмана Потоцкого загибъ, а потомъ пудъ Корсуномъ, где и самого уже гетмана Потоцкого и Калиновского, гетмана полного, въ неволю татаромъ поотдавали, мая 16 дня.

Того жъ року и того жъ мѣсяца 30 дня Ивана, сына пана Малынчина, татаре ра(з)сѣяли за Мытинкомъ *) на ляху панскомъ, и воло Хмелника были, засягли ихъ пудъ Костантиновъ-Старый. Съ тои жъ бойки взятъ былъ панъ Синявский, але выкупился за талярь сто тысячъ и 20 тысячъ. А до орды безъ личбы панятъ пошло, и Хомутовскій, войтъ хмелницкій, взятъ. А козаки за ляхами пошли и мѣста, где ся боронили, поплюндровали, ляховъ и жидовъ стинали, боморы и скрынѣ лупали. Кривоносъ из мищими полковниками Немировъ, Жывотовъ, Махновку, Бердычовъ (попустошили). Лекко утекли Вишневецки. У Тулчинѣ много панства погинуло; тамъ и Четвертенскій съ женою згинулъ. Въ Половомъ, въ

*) Мытинкомъ—нынѣ с. балтск. у. под. губ.

Діарій (діаріуш) – щоденник подій приватного і громадського життя (д. сімейні, сеймів, воєнні і д. з'їздів), поширені в Україні у XVII–XVIII ст.

***Ітинерарій – жанр науково-довідкової літератури, хроніка життя якоїсь видатної особи з наголосом на її пересуванні у просторі.*

люка й Карпа Скидана, перші роки війни Богдана Хмельницького: битви під Жовтими Водами, Корсунем і Пилявцями, поразки польського війська на Поділлі, перемоги Максима Кривоноса біля Немирова, Махнівки, **Животова**, Бердичева, Тульчина, спустошення Поділля від татаро-турецької навали тощо.

Хмільницький літопис, виданий у книзі «Летопись Самовидца по новооткрытым спискам» (*К. 1878, с. 77–81*), дослідили Орест Левицький і Володимир Іконніков.

«А козаки за ляхами пішли і міста, де ті боронилися, поплюндрували, ляхів і жидів рубали, комори і скрині розбивали. Кривоніс з іншими полковниками Немирів, **Животів,** Махнівку, Бердичів (попустошили)», – розповідає літописець про жахливі реалії.

«Ледве втекли пани Вишневецькі у Тульчині багато панства погинуло; там і Четвертенський Януш з жоною згинув», – читаємо далі.

Безперечно, смерть сина стала важкою втратою для князя Стефана Четвертинського.

ЖИВОТІВСЬКИЙ ПОЛК

О земле моя родюча, тебе топче ворог знову:
Вкраїнські містечка й села у полум'ї і вогні…
*Удосвіта полк козацький рушає із **Животова,***
*Полковник **Іван Чорнята** на конику воронім.*

*Спішить **Животівська сотня**,*
*веде її **сотник Логвин,***
Чекають на них ще битви:
***Меджибіж, Пилява, Львів**.*
І чується материнське із кожного із порогу:
*«Верніться, синочки любі, живими у **Животів!**»*

«Хай Бог береже вас, хлопці!» –
застигли в молитві сестри,
Засмучені наречені, бо не до весіль – війна…
Із пам'яті не зітруться,
бо вписані у «Реєстрі» –
Допоки є Україна – ці прізвища й імена.

Вже сплакалися дружини,
а діточки веселенькі,
Зробили мерщій шаблюки, гукають:
«І ми в похід!»
*…**Авраменки, Гавриленки,***
два Ющенки і Шевченко…
Ото наші горді предки,
ото наш козацький рід.

Старанно виводить писар:
*«**Чайченко, Шульга, Великий…***
Корецький, Перегорілець, Бородавка
і Кудлай…
Коротич, Сапсай, Царенко, Шостак,
Соломаха, Кикоть,
***Хитчайко, Яцько Корецький**…».*
Сучаснику, їх згадай!

Багатьом людям здається, що козацтво існує з давніх-давен, відтоді, як далекі пращури почали усвідомлювати себе українцями. Втім, початком реєстрового полкового устрою в Україні стало підписання ***Куруківської угоди 27 жовтня 1625 року***, укладеної коронним гетьманом Станіславом Конецпольським і козацькою делегацією на чолі з кошовим отаманом Війська Запорозького Михайлом Дорошенком під час повстання Марка Жмайла. Тоді утворилися Білоцерківський, Канівський, Корсунський, Переяславський, Черкаський, Чигиринський полки.

Під час Визвольної війни **1648–1657 років** під проводом Богдана Хмельницького (її ще називають національною революцією) сформовані додаткові полки, що стали військовою опорою козацької держави. Їх чисельність змінювалася у залежності від тактичних завдань та стратегічних обставин. Окремі з них проіснували лише у період з початку повстання й до ***Зборівської угоди***. Загальна чисельність козацького війська в цей час досягла 360 тисяч чоловік.

Керівництво полками здійснювала полкова старшина на чолі з полковником, яку

обирали на полковій раді. Полкова влада поширювалася не лише на козацтво, а й на все населення полків.

Полки поділялися на сотні. Кожні полк і сотня мали свою хоругву у вигляді полотнища, переважно прямокутного, з держаком-хоругвищем, інколи з навершям у вигляді хреста або кулі. На знаменах різноманітного забарвлення зображувалася різноманітна геральдична символіка.

Вочевидь, мали такі хоругви ***Животівський полк і Животівська сотня,*** але жодних свідчень про це не знайдено.

Порівняно з іншими козацькими полками, Животівський проіснував усього два роки, але вписав вагому сторінку в історію українського козацтва.

Отже, ***Животівський полк,*** як адміністративно-територіальна і військова одиниця Правобережної України, виник **навесні 1648 року** (деякі дослідники уточнюють – у червні).

«Назва походить від м-ка Животівка (Живот, Животин, Животов; нині село Оратівського р-ну Він. обл.)», – пишуть деякі науковці, не бажаючи зайвий раз перевірити інформацію. Але ми то знаємо, що полк діяв саме в нас, і гордимося цим.

Полк мав сотенні центри **в Животові**, Тетієві, Погребищі, Борщагівці, Кошеві. Полковий центр містився у Животові.

Сотня – у Козацько-Гетьманській державі XVII–XVIII столітті та на Слобідській Україні – адміністративно-територіальна, судова й військова одиниця у складі полку. Сотні йменувалися за назвою міст та містечок, у яких перебував сотенний уряд. Кількість сотень у полках була неоднакова (від 7 до 20) й не лишалася незмінною.

Кількість козаків у сотні від кількох десятків до кількох сот (здебільшого 200–250). На чолі сотні стояв сотник, підпорядкований полковому урядові.

1648 року Животівський полк брав участь у військових діях козацько-селянського війська під командуванням ***Максима Кривоноса*** на Поділлі та Волині, зокрема в здобутті ***Старокостянтинова, Меджибіжа, Кам'янця (нині Кам'янець-Подільський), Бару*** та інших міст та містечок, у ***Пилявецькій битві, у походах на Львів і Замостя*** (нині Замосць, Польща).

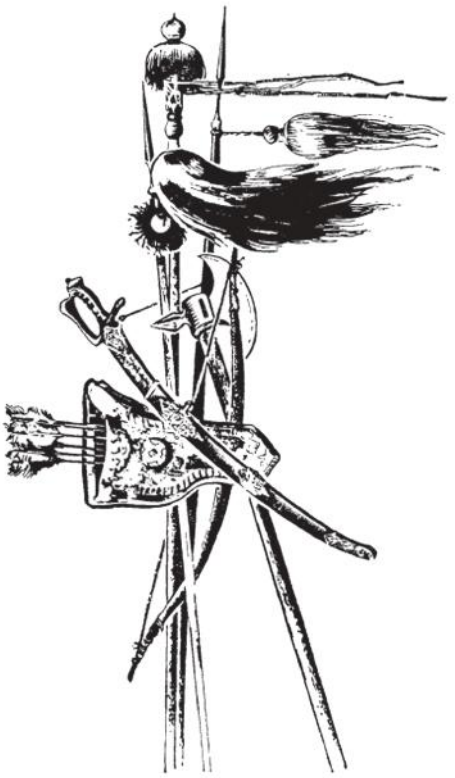

Животівський полк і Животів згадано у ***Літописі Самовидця*** – козацькому літописі староукраїнською мовою, одному з фундаментальних джерел з історії Східної Європи XVII століття, зокрема періоду Хмельниччини і Руїни в Україні, самобутній й оригінальній пам'ятці української мови та літератури, написаній очевидцем подій, вихідцем зі старшини Війська Запорозького.

У розділі **«ПОЧИНАЕТСЯ ВОЙНА ЗБАРАЖСКАЯ РОКУ 1649»** читаємо:

«…полков было: полк Чигиринскій, полк Черкаскій, полк Корсунскій, полк Каневскій, полк Лисянскій, полк Білоцерковскій, полк Паволоцкій, полк Уманскій, полк Колницкій, полк Могилевскій, **полк Животовскій**…» Далі:

«И так Хмелницкій на початку посту святих апостол Петра и Павла на Чорном шляху, за Животином скупившися з тими полками и ханом кримским, просто потягнули были под Межибоже, где зоставало козацтво во облеженю от войска коронного». І хоч у тексті написано «Животин», у примітках зазначено, що йдеться про Животів.

ХТО ВІН, ПОЛКОВНИК ЖИВОТІВСЬКИЙ

Одна з найулюбленіших пісень українського народу – старовинна козацька «Ой на горі та й женці жнуть».

Попереду Дорошенко,
Веде своє військо,
Військо Запорізьке
Хорошенько, – лине в усіх куточках України й світу з гордістю за минуле.

А позаду – Сагайдачний,
Що проміняв жінку
На тютюн, на люльку,
Необачний, – відлунює з надією на те, що здолаємо одвічного ворога і залікуємо рани.

Пісня виникла у другій половині XV століття. Найстаріший варіант зафіксований на Галичині **1713 року**. Дослідники пов'язують цю пісню з військовим діячем, козацьким полковником Михайлом Дорошенком та згадуваним нами полководцем і політичним діячем Петром Конашевичем-Сагайдачним у часи хотинського походу (**1621**).

А хто вів у битви **Животівський полк**? Це міг бути ***Іван Чорнота***. Хто ж він? Чому більшість із нас чують його прізвище вперше?..

Інформацію про цього достойника знаходимо в багатьох джерелах, передусім в енциклопедичному виданні ***Сергія Коваленка «Україна під булавою Богдана Хмельницького».***

Чорнота Іван (?-***1649–1650***-?). Видатний державний та військовий діяч. Перший з відомих нам Військових ***обозних*** в уряді Гетьмана Богдана Хмельницького. Походив з українського шляхетського роду ***Чорнот-Діаментівських гербу «Сас» з Животова***.

Вперше Іван Чорнота згадується серед чільної української старшини під час Львівської облоги **1648 року**, але без зазначення уряду. Відомий дослідник старовини Володимир Кривошея вважає, що він міг бути ***Животівським полковником*** під час короткого існування Животівського ***полку*** на початку Хмельниччини. Під час Замостівської облоги **1648 року** Іван Чорнота дістав поранення в ногу. Вже тоді він був настільки значним, що дозволяв собі докоряти Гетьманові за бездіяльність і називався вже Генеральним обозним.

Генеральний обозний, пише історикиня, архівістка ***Олена Апанович***, зосереджував у своїх руках усе військове управління Гетьманської держави, тобто виконував функції військового міністра. Він був першою особою після гетьмана, виконував обов'язки наказного гетьмана, засідав у суді, був присутній на прийомах послів. Відав арматою (артилерією) всього козацького війська, так званою Генеральною арматою, що перебувала в гетьманській резиденції. Йому підчинялися полкова та сотенна артилерія, артилерійський обоз, а також генеральна артилерійська старшина, яка прилучалася до вищого козацького командування і складалася з артилерійських генеральних – писаря, осавула, хорунжого й отамана. Генеральний обозний обов'язково брав участь у воєнних походах. Він був найвищим квартирмейстером та інженером української армії. Мав окрему канцелярію.

Надзвичайно важливе значення армати в козацькому війську обумовлювало велику роль її начальників, а також давало їм можливість володіти значними маєтностями. За посади генерального обозного й генерального арматного осавула нерідко точилася боротьбі, ці посади ставали спадковими. Спадковість зумовлювалася ще й тим, що вони вимагали спеціальних технічних знань і досвіду, які нерідко батько передавав синові.

Іван Чорнота у званні Гетьмана наказного керував Збаразькою облогою **1649 року**, коли Гетьман Богдан Хмельницький вирушив з-під Збаража назустріч польському війську, очолюваному Королем польським Іваном-Казимиром Вазою.

Після укладення Зборівської україно-польської угоди **1649 року** Іван Чорнота керував складанням ***«Реєстру Війська Запорозького»,*** до якого і сам був вписаний серед військового товариства третім після Гетьмана Богдана Хмельницького та його сина Тимофія з зазначенням посади «обозний військовий». Далі Іван Чорнота в джерелах не згадується...

Вікіпедія «сумнівається» щодо його імені та прізвища: ***«Іван (Герасим?) Чорнота (Чернята, Чарнота)».*** Зате тут написані дати народження (**1613 р.**) та смерті (**1650**). Адже в інших джерелах вказано лише перебування на посаді Генерального обозного (**1649–1650**).

Симпатизує нашому (дуже в це віримо!) землякові ***Іван Крип'якевич***: «Іван Чернята, мабуть із шляхти, вперше згаданий під Замостєм **1648 р.**, виїздить на чолі 6.000 козаків на стрічу польському послови. В лютім **1649 р.** лежав хорий у Переяславі; на проханнє польських послів, щоби заступився за ними у гетьмана у справі визволення бранців, відказав: «Не піду, бо я хворий; був тут у мене гетьман, я пив з ним через ніч; але я йому не радив і не раджу пускати пташків. І ви самі, якби я був здоров, не знаю, як вийшли б». **У квітні 1649 р.** Чернята був при гетьмані у Чигирині. **Літом 1649 р.** був у поході в Галичині, заступав місце гетьмана під Збаражем; Хмельницький писав до нього з Озірної і доручав пильнувати обложених Поляків. По зборівськім мирі Ген. обозний разом з полковниками переводив перепис війська по обох сторонах Дніпра.

«Третім порадником гетьмана (*після Федора Вешняка і Филона Джалалия* – **прим. редактора**) був військовий обозний Іван Чернята, також ворог шляхти, в руках якого зосередилися найважливіші організаційні справи – складання військових реєстрів, керування табором і артилерією, постачання.

…Джалалий, Вешняк і Чернята проявили свої антишляхетські настрої в гострих виступах проти польських комісарів у Переяславі **в 1649 р.**».

Доповнює характеристику державного і військового діяча дослідник історії козацтва Юрій Мицик. ***«ЧОРНОТА (Чернята, Чарнота)*** Іван (р. н. невід. – п. **після 1651**) – генеральний обозний Війська Запорозького, дипломат. Можливо, походив з Поділля, зі шляхетської родини Чарнот. За деякими даними, навч. в Київ. колегіумі (**у 1630-ті рр.**). Учасник Національно-визвол. війни укр. народу серед. XVII ст., обіймав посаду ген. обозного (**1648 – поч. 1650**). Брав участь у переговорах із представниками Речі Посполитої в Переяславі (нині м. Переяслав-Хмельницький; **лютий 1649**), пізніше – з представниками Московської д-ви (див. Унковського Григорія дипломатична місія **1649**), у Збаразькій облозі **1649** та Зборівській битві **1649.** (…) **Із травня 1651** командував одним із козац. полків, що облягали Кам'янець (нині м. Кам'янець-Подільський)».

«**29 червня 1648 р.** 2-полковий відділок українського війська, очолюваний покозаченим шляхтичем Максимом Кривоносом, здобув Брацлав, що був на той час одним з найбільших міських центрів Брацлавського воєводства Речі Посполитої. Це сталося після того, як **21 червня** у бою під Клебанню було погромлено шляхетське ополчення Брацлавського воєводства, а **22 червня** здобуто Тульчин. Таким чином завдання, поставлене Гетьманом Богданом Хмельницьким Кривоносові було в основному виконано. Землі Брацлавського воєводства було звільнено з-під влади адміністрації Речі Посполитої і долучено до Війська Запорозького. На них було створено нові адміністративні одиниці: Брацлавський полк на чолі з Данилом Нечаєм, Уманський полк на чолі з Іваном Ганжею, Кальницький полк на чолі з Остапом Вінницьким та ***Животівський полк на чолі з Іваном Чорнотою***. Тоді українці ще вміли творити державу не за роки, а за місяці», – читаємо на Фейсбук-сторінці історика ***Сергія Коваленка***.

Український письменник, журналіст, видавець, історик ***Юрій Тис-Крохмалюк*** відзначає участь Чорноти у ***Пилявецькій битві***.

«Фронтальні бої Чорнота вів так, що козаки використовували покопані рови для малих тактичних маневрів: підходили ровами під польські застави, втягали в терен польську кінноту, появлялися несподівано й обстрілювали з ровів та зникали назад, щоб вдарити на поляків вогнем у новому місці.

В цей спосіб, напр., впродовж одного дня – у вівторок «самопальники» Чорноти знищили декілька хоругов князя Корецького і хоругву Ляща».

Іван Чорнота оспіваний у повісті Адріана Кащенка «У запалі боротьби». Він – один із головних героїв трилогії Михайла Старицького «Богдан Хмельницький».

У 2022 році при перейменуванні київських вулиць комісія проігнорувала імена багатьох великих українців, у тому числі й Івана Чорноти.

ЖИВОТІВСЬКА СОТНЯ У СКЛАДІ КАЛЬНИЦЬКОГО ПОЛКУ

Згідно з умовами Зборівського договору Війська Запорозького з Польщею **в 1649 році** кілька полків реформовано, в тому числі й Животівський. Сотні були включені до Кальницького полку.

Кальницький полк заснований на початку Великого повстання **1648 року**. Він призначався для перекриття Чорного шляху на випадок вторгнень з боку Кримського царства, захисту від військ Речі Посполитої та для охорони переправ через Південний Буг.

Животівську сотню у складі Кальницького полку згадує ***Михайло Грушевський***: «Всіх сотень 19, називають ся по іменням місць: крім Кальницької (по імени не названої) се ***Животівська***, Борщагівська, Тетіївська, Погребиська, Липовецька, Балабанівська, Ілинська (Ілинці), Кунянська, Рахнівська, Дашівська, Терлицька, Жорницька, Ометинська, Бабинська, Прилуцька, Винницька, Немирівська, Вороновицька».

«Всіх полків у 1650 році шістнадцять... Кальницький, під начальством Івана Федоренка, займав лівий берег Бугу від Вінниці до Райгородка, останньої сотні Брацлавського полку, на північ до берегів Десни, остання сотня Кальницького полку була Прилуки; береги Собу до Погребищ (яке було останньою сотнею на кордоні полку Білоцерківського), у нинішньому повіті Липовецькому, у північній частині Брацлавського, у північно-східній Вінницького, займав західну частину Таращанського і північну половину Махновського. Всіх сотень у ньому було вісімнадцять. Між ними – міста Вінниця і Липовець і значні містечка Немирів і ***Животів***», – читаємо у ***Миколи Костомарова***.

У складі Кальницького полку Животівська сотня внесена в «Реєстр всього Війська Запорозького» **1649 року.**

«РЕЄСТР ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО» 1649 року – реєстр козацький, укладений згідно з умовами Зборівського договору, за якими чисельність реєстрових козаків мала бути збільшена до 40 тис. Містить у собі 40358 імен чи прізвищ козаків-повстанців, вказуються імена полкової та сотенної старшини (полковник, осавули, хорунжі, сотник, сотенний писар).

Укладення проводилося ***восени 1649 року*** за розпорядженням гетьмана Богдана Хмельницького, який встановлював контрольні цифри для полків.

Спочатку створювали сотенні реєстри, потім – полкові, після чого їх направляли до Чигирина, де коригували і зводили в єдину книгу Б. Хмельницький, І. Виговський, генеральний обозний І. Чорнота, генеральний осавул Д. Лисовець та М. Лученко, імовірно, й Т. Хмельницький.

Було створено 2 рівноцінні оригінали реєстру. Один містився в генеральній канцелярії Війська Запорозького і не дійшов до нашого часу, другий, писаний рукою І. Виговського, був направлений ***на початку 1650 року*** польському королю Яну II Казимиру Вазі. Однак реєстр не був затверджений сеймом Речі Посполитої.

Існували також офіційні тогочасні копії реєстру, але жодна не збереглася. Оригінал реєстру, направлений королю, міститься в

Конъдрат Щербаненко
Романъ Шпыченъко
Яхъно Папченко
Лукян Шапаровъ зят
Есипъ Степученъко

СОТЪНЯ ЖИВОТОВСКАЯ

Логвынъ сотъникъ
Штепина Ѳедоровичъ
Клименътый Менецъкыи
Кондрат Хурсенко
Дмитро Чорнятенъко
Петро Федоренъко
Шимъко Кухаренко
Яковъ Липовынъ
Ѳеско Шулга
Иванъ Бородавка
Васил Совоско
Ѳеско Ивановичъ
Анъдрушъко Линяченко
Анъдрѣй Ивановичъ
Грынецъ Харковычъ
Гринецъ Лесниченко
Юрко Кухаренко
Семенъ Ивановичъ
Ѡнушъко
Грыцъко Соломашенко
Соломаха Масалскии
Ѡстапъ Ѡсташенко
Степан Соломаха
Каленикъ Яневич
Хвеско Половъскии //
Корецький [1] Яцько
Иванъ Петренъко
Никифоръ [2] Лучниченко
Павелъ Великый
Гаврыло [3]
Васил Забузъкыи
Павло Гавриленко
Иванъ Гавриленко
Прощыкъ Туренъко
Степанъ Гаврыленко
Иванъ Кобиляцькыи
Васил Панасенко
Мирян [4] Мосур
Петро Лаврышенко
Ѳеско Велкошъкыи
Ѳеско Лавришенъко
Мартинъ Марченко
Гордый Вергуненко
5—Грыцъко Великыи—5
Грыцъко Ѡстапъченко
Иванъ Ющенко

Кальницькый полк

Иванъ Наливайченко [6]
Трохим Коротичъ
Иван Авраменко
Ѳедор Авраменко
Ѳеско Куцевичъ
Юско [7]
Яковъ
Анъдрушъко
Якимъ
Степанъ
Кирикъ
Луцыкъ
Грыцъко [8]
Игнат Шостак
Лаврѣнъ Маликъ
Хведор Ющенко
Семенъ Голобояринко
Игнат Черняченъко
Иляшъ Дахъненъко
Матяшъ Михъненъко
Иванъ Гуценъко
Павло Евхименко
Ѳеско Лаврищенко
Процикъ Сапъсан
Игнат Карпенко
Ѳеско Чанченъко
Мицъко Нестеренко
Юско [7] Бобренъко
Иванъ Авдыченъко
Ящыкъ Мартиненко
Дмитро Ѳедоренко
Крыско
Павло Прехоцкый
Юско [7] Усенъко
Аньтон Пахъненко
Улас Соломашинъ
Иван Караван //
Васил Кудлаи
Степан Пукас
Василъ Журавъскии
Павелъ Авраменъко
Васил Петрашенко
Васил Шовъксеня
Жаданъ Хитчайко
Ѳедоръ Негребенъко
Жаданъ Милашенъко
Степан Пихъ

191 зв.

[1]Б Корощкий [2]Б Пикифоръ [3]Б Гаврило [4]Б Миронъ [5—5]Б пропущено [6]Б Напивайченко [7]Б Іосько [8]Б Грицько

Реєстр Війська Запорозького

Демко Журавъскыи
Яремъка Демянович
Анъдрѣй Луценко
Миско Коноваленъко
Лукянъ Ивановичъ
Васил Пилипенко
Семенъ Пащенъко
Пилипъ Ишенко
Иванъ Яцъковъскыи
Дмитро
Самойло
Лазар Блидченъко
Яхъно Савуценко [9]
Пилипъ Соколенко
Васил Радуненко
Михайло Борсученко
Павло Скражанъко
Хома Коваленъко
Иванъ Ярмаченъко
Иванъ Чарняченъко [10]
Марко Киколт
Иванецъ Царенко
Ѳедоръ Царенъко
Маръко Позолскый [11]
Грыцько Шуляченко
Ѳедоръ Якименъко
Грыцько Шуляченко
Яцько Перегорѣлецъ
Панасъ
Грынецъ
Матвѣй
Шпакъ
Грыцько Шевъченко
Ѳедко
Ивашко Ѡнищенко
Ѡстапъ
Грыцько [12—Ганковъ—12] брат
Савъка Худотеныи

СОТЪНЯ БОРЩОГОВСКАЯ

Криско сотъникъ
Ѳеско Редка асавулъ
Миско Савченко
Стецько Ладыженъко
Ѳеско Боярченко
Васко Галенько [1]
Матвѣй Болоховецъ
Галат Бобровъниченко
Грышъко Ковал
Грыцько Московъченко //
Ѳедоръ Корсунецъ

Максим Зубченъко [2]
Романъ Сарафиненко [3]
Иванецъ Лучъченъко
Хвень Ѡнищенъко
Тымошъ Щеръбачъ
Яхъно Полтавецъ
Тымошъ Рыжаненко
Тымошъ Савущенко
Петро Шевъченко
Ѳедор Гарасименко
Юсько [4] Ющенко
Сидоръ Мисниковъ зят
Иванецъ Величъко
Семенъ Малишенко [5]
Яцько Локацкого
Харъко Воротниченко
Грыцько Перехристенко
Демько Пилиповъ зят
Ѳедоръ Мышъко
Иванъ Грицненко
Панас Мищенъко
Иванецъ Чорнушенко
Иванецъ Голубыченко
Миско
Иванецъ Бучко
Анъдрушъко Чорнушенко
Тимько Железъниченъко
Грыцько Свещенко
Степанъ Болохъ
Грицъ Довъготолченко
Иванъ Лабуса
Яцько Дыденъко
Анъдрус Мовъчанъ
Анъдрушъко Романенко
Романъ Микитенъко
Серъгѣй Брахъненъко
Яцько Кобликъ
Костя Семъченъко
Степанъ Мисниченко
Грыцько Анътоненко
Матяшъ Карпенъко
Семенъ Ященко
Степанъ Чорный
Иванецъ Харченко
Лучъка Снижъчинскии
Иванецъ Харченъко
Лесько Быликов зят
Матвѣй Яцувъскыи
Лавро Сосавъскии зят

[9]Б Савченко [10]Б Черняченко [11]Б Подолский [12—12]Б Чанковъ [1]Б Заленко [2]Б Зудченко [3]Б Саражиненко [4]Б Іосько [5]Б Милашенко

Список козаків Животівської сотні

Російському державному архіві давніх актів у Москві. Повний список його зберігається в Центральному державному архіві України в м. Києві.

Під час складання «Реєстру Війська Запорозького» до Кальницького полку вписано 2050 козаків, що становило 5,06 % всього складу Реєстру. Середня чисельність одного полку Війська Запорозького за Реєстром становила 2530 козаків і, отже, Кальницький полк був меншим за середній. Тому полки, створені на початку Великого повстання **1648 року**, за умовами Зборівської угоди **1649 року** мали бути скасованими. Чи вони і справді були злиті з Кальницьким полком, а чи лише в реєстрі – не відомо.

У 1654 році Кальницький полк називався Вінницьким. Борщагівська, Погребиська і Тетіївська сотні входили до Паволоцького полку. А де ж сотня Животівська?.. Звертаємося до статті видатного українського історика, академіка, автора великої кількості наукових досліджень про українську козацьку державність та Богдана Хмельницького *Івана Крип'якевича* – «Адміністративний поділ України 1648–1654 рр.». Учений порівнює згаданий вище «Реєстр…» і Переписні книги приведених до присяги цареві Олексієві 1654 року (після Переяславської ради). Усього один рядок: «***Животівська сотня – м. Животів***, не згадане 1654 р.».

У складі Животівської сотні Кальницького полку записаний Корецький Яцько – теж доволі відома особистість.

КОРИЦЬКИЙ (Коритський, Корецький, Коряцький) Яків (Гаврилович?) – український військовик доби Гетьманщини, дипломат, один із близьких соратників Петра Дорошенка. Наказний гетьман (**1669**), генеральний обозний (**1668–1669**), чигиринський полковник (**1670–1676**, з перервами).

1848 РІК

З видання ***«Военно-статистическое обозрение Киевской губернии»***, том X, ч. I (Санктпетербург, **1848**) дізнаємося, що **в Животові** був ***завод люльок***, які промисловці збували на місці. Також тут проводилися ярмарки через кожні два тижні. Товару привозили на 7,900 тис. руб., продавали – на 5,600 тис. руб.

У розділі ***«Алфавітний список місць зручних для розміщення різних штабів, ротних і ескадронних дворів у повітах Київської губернії»*** читаємо:

Ст. Животів
Число дворів 202
Величина у верстах 1–4 ½
Число сіл 4
Скільки в них дворів 302
Загальне число дворів 303
Особливих споруд для війська немає
На р. Роська
Млинів 3
Церков дерев'яних 2
Кам'яна каплиця 1
Єврейська школа дерев'яна

Заводи *винокурний, пивоварний, цегляний, черепичний, медоварний.* Тут виробляють із глини люльки. Через кожні два тижні ярмарки.

Титулка

293

М. Ст. Животовъ . . .	202	1-4½	4	301	303	Для войска.
М. Копеватое	405	3-6	3	211	736	Для кавал. или артил.

Въ окрестностяхъ м. Жамковъ. Имѣются большія настоящныя мѣста, еженедѣльно бываютъ торги, преимущественно скотомъ. Осенью пригоняются табуны лошадей.

Особыхъ строеній для войскъ не имѣется.

На р. *Россеи.*
Мѣльницъ . . . . . 3.
Церквей деревянныхъ . . . . . 2.
Каменная каплица. . . . . 1.
Еврейская школа деревянная.

Заводы. { винокуренный. пивоваренный. кирпичный. черепичный. медоваренный.

Здѣсь выдѣлываются изъ глины курительныя трубки.
Чрезъ каждыя 2 недѣли ярмарки.
Около м. Стараго Животовъ р. Роська раздѣляется на 2 рукава, образуя островъ, на которомъ расположено мѣстечко, куда нельзя попасть иначе какъ по плотинамъ. Остатки валовъ свидѣтельствуютъ, что здѣсь была крѣпостца.
Во время татарскаго ига м. Животовъ и сѣдѣлыя селенія платили дань хану: *столовую* (живота животовъ).

Артиллерійскій сарай длиною 26½ шириною 4½ и вышиною 1½ саж. *Цейггаузъ* длиною 4 саж., шириною 3 саж. и 2 арш., вышиною 1 арш. и 12 верш. *Мастерская* длиною 7

Коло Старого Животова Роська розділяється на два рукави, утворюючи острів, на якому розміщене містечко, куди не можна потрапити інакше, ніж по греблі. Залишки валів свідчать, що тут була фортеця.

Під час татарського іга **Животів** і сусідні поселення платили данину хану: харчову (живота животів).

1900 РІК

З видання ***«Список населених місць Київської губернії»***

Таращанський повіт

Старо-Животівська волость*

Волосне Правління знаходиться в м. **Старо-Животів**. Волость входить в райони: Мирового Посередника – 2 дільн., Мирового Судді – 2 дільн., Судового Слідчого – 2 дільн., Сільського Лікаря – 2 дільн., Станового Пристава – 3 стани; по відбуттю військової повинності волость віднесена до 3 призовної дільниці, що знаходиться в м. Тетіїв; по відправленню воєнно-кінної повинності – до 10 дільниці, що знаходиться в **м. Животів**. До складу волості входять: 1 містечко, 11 сіл, 3

* *Переклад з російської зі збереженням стилю документа.*

СПИСОКЪ
НАСЕЛЕННЫХЪ МѢСТЪ
Кіевской губерніи.
Изданіе Кіевскаго Губернскаго Статистическаго Комитета.

присілки*, 1 хутір і 1 ферма. В волості числиться – 18473 чол. жителів обох статей, з них чоловіків – 9237 і жінок – 9236. В загальну кількість жителів увійшло: 16062 православних, 378 католиків, 27 лютеран і 2006 євреїв. В районі волості є 14 церковно-приходських шкіл. В волості налічується всієї землі 24664 дес. З них 11912 дес. належить поміщикам, 508 дес. – церквам і 12244 десят. – селянам; в тому числі: надільної – 11584 дес. і благопридбаної – 660 дес. В загальній кількості землі знаходиться: придатної орної – 23691 дес., сінокісної – 3 дес., під лісами – 276 дес., під кущами і заростями – 16 дес., непридатної – 678 дес., з них під ріками, ставками, озерами і болотами – 603 дес. і під дорогами – 75 дес. Якість землі – чорнозем. 1140 дес. селянської землі обкладені зборами: казенними в 20133 руб. 13 коп. і мирськими – 8118 руб. 23 коп.

Утримання волосних посадових осіб обходиться в 1124 руб. і сільських – в 867 руб. 70 коп. Платню волосний старшина отримує в розмірі 160 руб. на рік, а писар – у розмірі 450 руб.

Населені пункти, що входять у район волості

1. Село Бугаївка (власницьке). В ньому дворів – 210, жителів обох статей – 1314 чол., з них чоловіків – 626 і жінок – 688. Головне заняття жителів – хліборобство. Відстань від повітового міста до села – 80 вер., від найближчих: залізничної станції – 20 вер., поштової казенної і поштової (земської) – 5 вер. Залізнична станція носить назву Оратово; поштова казенна і поштова (земська) станції знаходяться в м. Животів. У селі налічується землі – 1289 дес., з них належать: поміщикам – 740 дес., церкві – 39 дес. і селянам – 510 дес. Село належить Феліксу Ігнатовичу Шостаковському. Господарство в маєтку веде орендатор Олександр Феліксович Веккер. Господарство ведеться за трипільною системою.

В селі є: 1 православна церква, 1 каплиця, 1 церковнопарафіяльна школа, 1 лікарня, 1 аптека, 1 фельдшер, 1 бакалійна лавка, 1 мануфактура й цукрозавод, що належить Височайше затвердженій адміністрації «Бугаївка»; в заводі цьому працює 620 робітників, з них 340 чоловіків і 280 жінок; директором заводу є Технолог Карл Карлович Чапучинський, 1 казенна винна лавка, 1 вальцьовий водяний млин на 2 посади і 5 кузень. Продовольчий капітал **на 1 січня 1900 року** досяг суми в 2605 руб. 46 коп.

2. Присілок Вербівка (власницький). У ньому дворів – 145, жителів обох статей – 736 чол., з них чоловіків – 369 і жінок – 367.

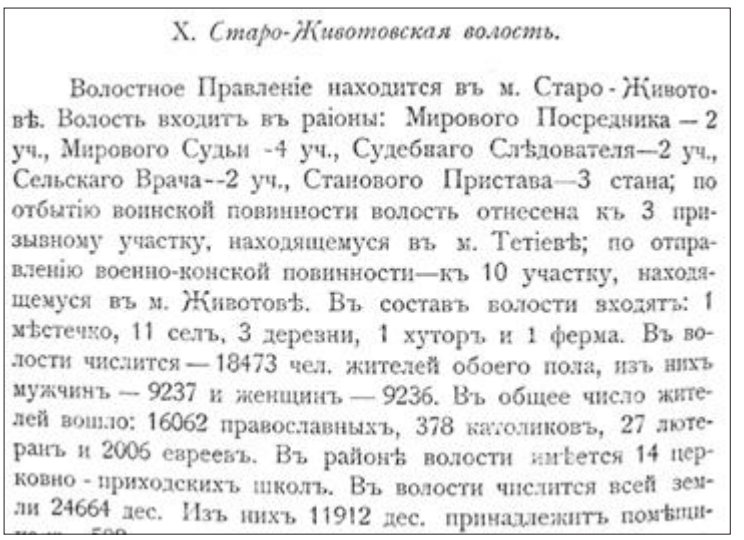
X. *Старо-Животовская волость.*

Волостное Правленіе находится въ м. Старо-Животовѣ. Волость входитъ въ раіоны: Мирового Посредника — 2 уч., Мирового Судьи -4 уч., Судебнаго Слѣдователя—2 уч., Сельскаго Врача--2 уч., Станового Пристава—3 стана; по отбытію воинской повинности волость отнесена къ 3 призывному участку, находящемуся въ м. Тетіевѣ; по отправленію военно-конской повинности—къ 10 участку, находящемуся въ м. Животовѣ. Въ составъ волости входятъ: 1 мѣстечко, 11 селъ, 3 деревни, 1 хуторъ и 1 ферма. Въ волости числится — 18473 чел. жителей обоего пола, изъ нихъ мужчинъ — 9237 и женщинъ — 9236. Въ общее число жителей вошло: 16062 православныхъ, 378 католиковъ, 27 лютеранъ и 2006 евреевъ. Въ районѣ волости имѣется 14 церковно - приходскихъ школъ. Въ волости числится всей земли 24664 дес. Изъ нихъ 11912 дес. принадлежитъ помѣщи-

* *В оригінальному тексті – деревни.*

Головне заняття жителів – хліборобство. Відстань від повітового міста до присілка – 100 вер., від найближчих: залізничної станції – 15 вер., поштової казенної і поштової земської – 7 вер. Залізнична станція носить назву Липовець; поштова казенна і поштова (земська) станції розташовані в м. Животів. В присілку налічується землі 1216 дес., з них належить поміщикам – 759 дес. і селянам – 457 дес. Присілок належить Петру Євтихійовичу Сувчинському. Господарство в маєтку веде орендатор Владислав Антонович Левицький. Господарство ведеться за трипільною системою.

В присілку є: 1 каплиця, 1 церковнопарафіяльна школа, 1 водяний млин, на 3 посади і 1 кузня. Продовольчий капітал **на 1 січня 1900 року** досяг суми в 2101 руб.

3. Село Закрениччя (власницьке). В ньому дворів – 243, жителів обох статей – 1388 чол., з них чоловіків – 725 і жінок – 663. Головне заняття жителів – хліборобство. Відстань від повітового міста до села – 90 вер., від найближчих: залізничної станції – 20 вер., поштової казенної і поштової (земської) – 7 вер. Залізнична станція носить назву Липовець; поштова казенна і поштова (земська) станції знаходяться в м. Животів. У селі налічується землі – 1415 дес., з них належать: поміщикам – 640 дес., церкві – 62 дес. і селянам – 713 дес. Село належить Мар'яну Івановичу Вільчинському. Господарство в маєтку веде сам поміщик за трипільною системою, як і селяни.

В селі є: 1 православна церква, 1 каплиця, 1 церковнопарафіяльна школа, 1 кузня і 2 водяні млини на 1 посад кожен. Продовольчий капітал **на 1 січня 1900 року** досяг суми в 4116 руб.

4. Присілок Калинівка (власницький). У ньому дворів – 68, жителів обох статей – 409 чол., з них чоловіків – 199 і жінок – 210. Головне заняття жителів – хліборобство. Відстань від повітового міста до присілка – 80 вер., від найближчих: залізничної станції – 25 вер., поштової казенної і поштової (земської) – 12 вер. Поштова казенна і поштова (земська) станції знаходяться в м. Животів. У присілку налічується землі – 490 дес., з них належать: поміщикам – 128 дес. і селянам – 352 дес. Присілок належить Миколі Даниловичу Краснянському та Іоанні Іванівні Ольшевській. Господарство в маєтку веде Микола Данилович Краснянський. Господарство ведеться за трипільною системою.

В присілку є: 1 каплиця і 1 церковнопарафіяльна школа. Запасний продовольчий капітал **на 1 січня 1900 року** досяг 1206 руб.

5. Село Клюки (власницьке). В ньому дворів – 255, жителів обох статей – 1603 чол., з них чоловіків – 845 і жінок – 758. Головне заняття жителів – хліборобство. Відстань від повітового міста до села – 80 вер., від найближчих: залізничної станції – 20 вер., поштової казенної і поштової (земської) – 20 вер. Залізнична станція носить назву Монастирище. Поштова казенна і поштова (земська) станції знаходяться в м. Животів. В селі налічується землі – 2431 дес., з них належать: поміщикам – 1158 дес., церкві – 61 дес., селянам – 857 дес. і іншим станам – 355 дес. Село належить Олімпії Валеріївні Єнич, Павлині Войцехівні Генкель, Софії Іосифівні Гуляницькій, Петру Петровичу Мясоєдову, спадкоємцям Іоанни Пржедпельської, Валеріану Олександровичу Пржедпельському, Феодосії Миколаївні Кодьєвій і Сигізмунду Феліксову Генкель. Господарство в маєтку поміщика Мясоєдова веде орендатор-священник з села Клюків Микола Кудрицький, а по частині поміщиці Феодосії Кодьєвої веде господарство орендатор Авксентій Ігнатьєв Кобюк. Інші поміщики ведуть господарство самі.

В селі є: 1 православна церква, 1 каплиця, 1 церковнопарафіяльна школа, 2 вітряки, 1 кузня, 1 бакалійна і 1 винна лавки. Продовольчий капітал **на 1 січня 1900 року** досяг суми в 3137 руб.

6. **Село Ново-Животів** (влас.). У ньому дворів – 270, жителів обох статей – 1378 чол., з них чоловіків – 679 і жінок – 699. Головне заняття жителів – хліборобство. Відстань від повітового міста до села – 90 вер., від найближчих: залізничної станції – 15 вер., поштової казенної і поштової (земської) – 1 вер. Залізнична станція носить назву Оратово; поштова казенна і поштова (земська) станції знаходяться в м. Животів. У селі на-

лічується землі – 2150 дес., з них належать: поміщикам – 939 дес., церкві – 61 дес. і селянам – 1158 дес. Село належить Казиміру Климентійовичу Красовському. Господарство в маєтку веде Фортунант Фортунатович Раковський. Господарство ведеться за трипільною системою. В селі є: 1 православна церква, 1 каплиця, 1 церковнопарафіяльна школа, 1 водяний млин на 1 посад, 1 кузня, 1 казенна винна лавка. Мирський капітал **на 1 січня 1900 року** досяг суми в 1945 руб., а продовольчий – в 3656 руб.

7. Село Осична (власницьке). В ньому дворів – 282, жителів обох статей – 1380 чол., з них чоловіків – 727 і жінок – 654. Головне заняття жителів – хліборобство. Відстань від повітового міста до села – 85 вер., від найближчих: залізничної станції – 20 вер., поштової казенної і поштової (земської) – 7 вер. Залізнична станція носить назву Оратово; поштова казенна і поштова (земська) станції знаходяться в м. Животів. У селі налічується землі – 2583 дес., з них належать: поміщикам – 1181 дес., церкві – 42 дес., селянам – 1342 дес. і іншим станам – 18 дес. Село належить Болеславу Августиновичу Бекерському. Господарство в маєтку веде сам поміщик. Господарство ведеться за трипільною системою.

В селі є: 1 православна церква, 1 каплиця, 1 церковнопарафіяльна школа, 2 водяні млини і 1 вітряк, 1 казенна винна лавка і 2 кузні. Мирський капітал **на 1 січня 1900 року** досяг суми в 960 руб., а продовольчий – в 4505 руб.

8. Ферма при селі Осична (власн.). У ній дворів – 8, жителів обох статей – 21 чол., з них чоловіків – 10 і жінок – 11. Головне заняття жителів – хліборобство. Відстань від повітового міста до села – 85 вер., від найближчих: залізничної станції – 20 вер., поштової казенної і поштової (земської) – 12 вер. Залізнична станція носить назву Оратово; поштова казенна і поштова (земська) станції знаходяться в м. Животів. У фермі налічується землі 602 дес.; вся вона належить Кипріяну Августиновичу Бекерському. Господарство в маєтку веде орендатор Болеслав Августинович Бекерський за трипільною системою.

9. Присілок Попівка (власницький). У ньому дворів – 111, жителів обох статей – 605 чол., з них чоловіків – 298 і жінок – 307. Головне заняття жителів – хліборобство. Відстань від повітового міста до села – 95 верст, від найближчих: залізничної станції – 15 верст, поштової казенної і поштової (земської) – 5 верст. Залізнична станція носить назву Оратово; поштова казенна і поштова (земська) станції знаходяться в м. Животів. У присілку налічується землі – 912 десятин, з них належать: поміщикам – 329 десят., селянам – 515 дес. і іншим станам – 68 дес. Присілок належить Наталії Євстафіївні Даниловій. Господарство в маєтку веде оренд. – адміністрація Скоморошківського цукр. заводу.

В присілку є: 1 каплиця, 1 церковнопарафіяльна школа, 1 водяний млин на 3 посади і 1 кузня. Продовольчий капітал **на 1 січня 1900 року** досяг суми в 1811 руб.

10. Село Рожична (власницьке). В ньому дворів – 202, жителів обох статей – 1041 чол., з них чоловіків – 547 і жінок – 494. Головне заняття жителів – хліборобство. Відстань від повітового міста до села – 95 верст, від найближчих: залізничної станції – 15 верст, поштової казенної і поштової (земської) – 12 верст. Залізнична станція носить назву Оратово; поштова казенна і поштова (земська) станції знаходяться в м. Животів. У селі налічується землі – 1527 десятин, з них належать: поміщикам – 664 десят., церкві – 35 десят., селянам – 678 дес. і іншим станам – 150 десятин. Село належить Іосифу Теофіловичу Лосинському. Господарство в маєтку веде орендар Болеслав Августинович Бекерський за трипільною системою.

В селі є: 1 православна церква, 1 каплиця, 1 церковнопарафіяльна школа, 1 водяний млин на 1 посад, 1 кузня і 1 казенна винна лавка. Продовольчий капітал **на 1 січня 1900 року** досяг суми в 2002 руб.

11. Село Скала (власницьке). В ньому дворів – 357, жителів обох статей – 1712 чол., з них чоловіків – 854 і жінок – 858. Головне заняття жителів – хліборобство. Відстань від повітового міста до села – 100 верст, від найближчих: залізничної станції – 15 верст, поштової казенної і поштової (земської) –

10 верст. Залізнична станція носить назву Липовець; поштова казенна і поштова (земська) станції знаходяться в м. Животів. У селі налічується землі – 2420 десятин, з них належать: поміщикам – 1278 десят., церкві – 59 десят., селянам – 1083 десят. Село належить Фаддею Вікторовичу Флюрковському. Господарство в маєтку веде сам поміщик. Господарство ведеться за трипільною системою.

В селі є: 1 православна церква, 1 каплиця, 1 церковнопарафіяльна школа, 1 винокурний завод, що належить поміщику: в заводі працює 14 робітників, всі чоловіки; 1 кузня, 2 бакалійні лавки, 2 водяні млини на 3 посади кожен. Продовольчий капітал **на 1 січня 1900 року** досяг суми в 4648 руб.

12. Скоморошки (власницьке). В ньому дворів – 240, жителів обох статей – 1245 чол., з них чоловіків – 601 і жінок – 644. Головне заняття жителів – хліборобство. Відстань від повітового міста до села – 95 верст, від найближчих: залізничної станції – 15 верст, поштової казенної і поштової (земської) – 7 верст. Залізнична станція носить назву «Липовець»; поштова казенна і поштова (земська) станції знаходяться в м. Животів. У селі налічується землі – 1718 десятин, з них належать: поміщикам – 931 десят., селянам – 787 десят. Село належить Височайше затвердженій адміністрації «Скоморошки». Господарство ведеться за трипільною системою.

В селі є: 1 православна церква, 1 каплиця, 1 церковнопарафіяльна школа, 1 лікарня, 1 аптека, 1 фельдшер, 1 бурякоцукровий завод, що належить Височайше затвердженій адміністрації «Скоморошки»; в заводі цьому працює 500 робітників, з них 308 чоловіків і 192 жінки. Директором заводу є технолог Іван Станіславович Глинський, 1 кузня, 2 бакалійні лавки, 1 казенна винна лавка. Мирський капітал **на 1 січня 1900 року** досяг суми в 1031 руб., а продовольчий – в 3096 руб.

13. **Містечко Старо-Животів** (власницьке). В ньому дворів – 487, жителів обох статей – 3273 чол., з них чоловіків – 1618 і жінок – 1655. Головне заняття жителів – хліборобство. Відстань від повітового міста до села – 90 верст, від найближчої залізничної станції – 15 верст. Залізнична станція носить назву Оратово; поштова (казенна) і поштова (земська) станції знаходяться в м. Животів. У містечку налічується землі 2476 десятин, з них належать: поміщикам – 1101 десят., церкві – 68 десят., селянам – 1307 десят. Містечко належить Анні Іванівні Сувчинській. Господарство в маєтку веде орендатор Владислав Іванів Дзержко. Господарство ведеться за трипільною системою.

В містечку є: 1 православна церква, 1 каплиця, 3 єврейські синагоги, 1 церковнопарафіяльна школа, казенний винний склад № 13; в складі цьому працює 47 робітників, з них чоловіків 28 і жінок 19, всі місцеві; 1 вальцьовий водяний млин, 1 водяний млин простий на 2 посади, 6 кузень, 46 мануфактурних, бакалійних і мучних лавок, казенна винна лавка, 1 пивна лавка, 1 єврейська школа (талмуд-тора), 1 приймальний покій, 2 лікарі, 2 фельдшери, 2 аптеки і 5 заїжджих дворів.

Пожежний обоз складається з 1 насоса і 4 бочок.

Продовольчий капітал **на 1 січня 1900 року** досяг суми в 3469 руб.

У містечку бувають базари по вівторках через кожні два тижні.

14. Село Човновиця (власницьке). В ньому дворів – 272, жителів обох статей – 1505 чол., з них чоловіків – 715 і жінок – 790. Головне заняття жителів – хліборобство. Відстань від повітового міста до села – 95 верст, від найближчих: залізничної станції – 20 верст, поштової казенної і поштової (земської) – 8 верст. Залізнична станція носить назву Липовець; поштова (казенна) і поштова (земська) станції знаходяться в м. Животів. У селі налічується землі 2180 десятин, з них належать: поміщикам – 940 десят., церкві – 45 десят., селянам – 1231 десят. Село належить Олені Львівні Неверовській. Господарство в маєтку веде адміністрація Скоморошського цукрового заводу. Господарство ведеться за трипільною системою.

В селі є: 1 православна церква, 1 каплиця, 1 церковнопарафіяльна школа, 1 казенна винна лавка, 1 вітряк і 1 кузня. Продоволь-

чий капітал **на 1 січня 1900 року** досяг суми в 3455 руб.

15. Хутір Щербів (власницький). У ньому дворів – 3, жителів обох статей – 15 чол., з них чоловіків – 8 і жінок – 7. Головне заняття жителів – хліборобство. Відстань від повітового міста до села – 85 верст, від найближчих: залізничної станції – 20 верст, поштової казенної і поштової (земської) – 5 верст. Залізнична станція носить назву Оратово; поштова (казенна) і поштова (земська) станції знаходяться в м. Животів. У хуторі налічується землі 67 десятин, з них належать: євреям – 59 десят. і селянам – 8 десятин. Хутір належить євреям: Юзефу Мордковичу Гільбурду, Іосю Айзиковичу Сандлеру, Гдалю Іцковичу Фінгольду, Лейбі Беркову Стопському і сел. м. Животова Микиті Павловичу Житнику. Господарство ведеться за трипільною системою.

16. Село Якимівка (власницьке). В ньому дворів – 165, жителів обох статей – 848 чол., з них чоловіків – 417 і жінок – 431. Головне заняття жителів – хліборобство. Відстань від повітового міста до села – 55 верст, від найближчих: залізничної станції – 18 верст, поштової казенної і поштової (земської) – 2 верст. Залізнична станція носить назву Оратово; поштова казенна і поштова (земська) станції знаходяться в м. Животів. У селі налічується землі 1180 десятин, з них належать: поміщикам – 558 десят., церкві – 36 десят. і селянам – 586 десят. Село належить Павлу Генріховичу Гнатовському. Господарство в маєтку веде сам поміщик. Господарство ведеться за трипільною системою.

В селі є: 1 православна церква, 1 каплиця, 1 церковнопарафіяльна школа, 1 винокурний завод, що належить поміщикові, 1 кузня, 1 казенна винна лавка, 1 водяний млин. Продовольчий капітал **на 1 січня 1900 року** досяг суми в 2216 руб.

ЖИВОТІВ ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ НА СВІТЛИНАХ КОНСТАНЦІЇ МАРКЕВИЧ

Констанція Георгіна Маркевич (уроджена Гор-Бут; 1868–1927) – ірландська політична діячка, революціонерка-соціалістка і націоналістка. Перша жінка, обрана до британського парламенту, перша жінка-міністерка Ірландії, офіцерка армії Ірландії. Її називають ірландською Жанною д'Арк, історію життя цієї неординарної леді ірландці вивчають у школі.

Походила з родини багатих землевласників та філантропів з ірландським корінням. Вивчала образотворче мистецтво в Лондоні і Парижі, де познайомилася з графом Казимиром Дуніним-Маркевичем, майбутнім художником, письменником, драматургом, театральним режисером, сценографом і правником. **У 1900 році** Казимір і Констанція одружилися. **У 1902–1903 році** вони приїздили в родинний маєток Дуніних-Маркевичів **у Животівці.**

Тут Констанція слухала розповіді про Коліївщину, народні повстання, а ще багато фотографувала. В об'єктив її фотоапарата потрапили люди, площі, будівлі, переважно у Животівці. Але є й чотири світлини з животівського базару.

Констанція Маркевич

Відцифровані фотографії до Оратівського краєзнавчого музею привезли нащадки Констанції. На них ми бачимо ярмаркову площу з возами, продавцями й покупцями, старцями. Ось красені-горщики зі знаменитої животівської глини. Жінки дивляться кудись удаль, певне, вперше побачили дивовижу – фотоапарат – у руках пані. Остання світлина цінна ще й тим, що на ній видніється Свято-Миколаївська церква.

1910 РІК

*У довідковому виданні «**Пам'ятна книжка Київської губернії на 1911 рік» в розділі «Таращанскій уезд»** знаходимо таку інформацію. Подаємо в перекладі на українську мову, але зі скороченнями, як в оригіналі.*

Животівська лікарська дільниця, Вацлав Ант. Мичковський, Животів.

Животівська волость, старшина Ів. Ів. Котенко, писар Серг. Рад. Харченко.

Животівська міська управа: голова управи Ель Мордк. Рабинович, члени Фроїм Шлем. Остроброд, Борух Гершк. Ловінський.

Животівське поштово-телеграфне відділення, начальник Аф. Прох. Мізецький, помічник Феод. Мойс. Лапка.

Старо-Животівський № 13 винний склад, м. Старо-Животів, завідуючий складом Ів. Петр. Долгов, конторщик Лев. Дем'ян. Головський.

5-й благочинний округ (23 церкви), м. Животів. Благоч. прот. Іоан. Фед. Менчиць (…) с. Мало-Животів, Мих. Феод. Войцеховський, с. Старо-Животів, протоієр. Іоан. Фед. Менчиць. (…)

Аптека, м. Животів, пров. Цезарія Ів. Голека, управл. пров. Тит Гілевич.

Містечко Старо-Животів. Базари по вівторках щотижня.

1913 рік

Видання ***«Весь Юго-Западный край: справочная и адресная книга по Киевской, Волынской и Подольской губерниях»***

Животів (Старо-Животів), містечко тієї ж волості. Жителів 3273. Відстань: повітове місто 90 верст, залізнична станція Оратово 15 верст.

Волосне правління. Старшина Котенко Ів. Ів.; писар Недзельський Іос. Марк.

Міщанська управа. Голова Рабинович Ель Мордк.; члени: Остроброд Фроїм Шл., Левінський Борух Гершков.; староста зі зборів Штобський Меєр Мордков.

Поштово-телеграфна контора. Начальник не маючий чину Мізецький Афан. Прох. При конторі Ощадна каса.

Акцизне відомство. Старший помічник наглядача колезький асесор Головачов Євг. Мик.

Старо-Животівський № 13 казенний винний склад. Завідуючий складом не маючий чину Долгов Ів. Петр.; конторщик н. ч. Піорковський Іос. Андр. Робітників 45. Річне виробництво 61600 відер в 40°.

Поштова станція земська.

Священик протоієрей Менчиць Іоан Феод., благочинний 5 округу.

Синагоги єврейські (3).

Училище парафіяльне 2-класне. Завідуючий Пасічник Георг. Георг.

Лікарі: Мичковський Вац. Ант. (земський), Янішевський Пав. Іос.

Аптека: Фріц Ізр. Самс.

Аптечні товари
Остроброд Двойра Шаєв.
Сквирський Шльома Гершк.
Фурман Шулим Вольк.

Бакалія
Бабич Мордко Аврум.
Барський Рефуль-Авр. Срул.
Гутман Арон Бенц.
Збаржевська Тіля Шулим.
(і мануфактура).
Каган Хіня-Мойше Мордк.
Красний Волько Мошк.
Ляховецька Рухля Фішел.
Малин Либа Шмул.
Мельникова Хіня Мойше-Морд.
Немировський Пінхас Пейсах.
Остроброд Мошко Іосев.
Паденкара Сіма Шаєв.
Ребчинська Хана Шимон.
Табак Хая Мендел.
Тахман Лейба Меєр.
Шенкар Хаїм Мошк.

Бакалія і галантерея
Гільбурд Ейзик Мордк.
Ловінський Борух Гершков.
Погребинська Рухля Янк.
Залізно-скоб'яні товари
Волинський Хаїм Гершк.
Остроброд Мошко Іос.
Сквирський Гершко Срул.
Файнгольд Лейба Лейзер.
Феднер Аврум Майліх.
Шкіряні товари
Роїч Арон Іосев.
Строковський Іос. Нухім.

Мануфактура
Голуб Бенціон Мошкович.
Голуб Діна Хаїм.
Кельман Янкель Пінхас.
Немировська Сура Аврум.
Одеська Хася Гершк.
Ортенберг Хая Авр.
Остроброд Іцко Мошк.
Остроброд Фрума Єзіф.
Панич Бенціон Вольк.
Погребиська Шева Берк.
Саражинський Хаїм Мошк.
Скольська Перлі Шльом.
Стопський Берко Мошк.
Стопський Меєр Мордк.
Стопський Мошко Лейб.
Ферберман Бецн. Айзик.
Фрідман Нусь Шулим.
Цісін Шльома Мошк.
Школьник Башива Рефул.

Меблі
Остроброд Цаль Міхел.

Медоварні заводи
Влас. Дехтяр, Старо-Животівський № 97, медоварний завод
Влас. Коган Шимон, Старо-Животівський № 28 медоварний завод. Заснован. в 1901 р.

Млин вальцьовий
Сувчинська А., аренд. Клейперман Гершко Айзик. Двигун паровий в 65 л на добу і турбінний 65 л на добу. Добовий помел 800 пудів.

Борошно
Гольденберг Іцко Берк.
Гройзман Цирля Шмул.
Остроброд Доба Мендел.
Остроброд Іцко Бенц.

М'ясна торгівля
Малин Шмерко Лейб.
Паперова торгівля
Ліберман Іцко Мендел.

Одяг готовий селянський
Биргольц Арон Шулим.
Биргольц Борух Арон.
Биргольц Сруль Арон.
Корсинський Нухім Арон.
Смуляр Аврум Герц.
Шор Рухля Фроїм.

Заїжджий двір
Файнгольд Хая-Сура Мошк.

Посуд
Сквирський Лейба Герш.

Сільськогосподарські знаряддя
Стависький Мордко Мендел.

Ощадно-позичкове товариство.

Хліб зерновий і борошно
Вінічко Мошко Іцк.
Вінницька Туба Срул.
Гончар Янкель Нісон.
Остроброд Хаїм-Шмуль Шлем.
Стопська Хая-Сура Іос.

Годинникова торгівля:
Тінкельман Іцко Мошк.

Базари по вівторках щотижня
У списках землевласників Таращанського повіту:
Богдашевський Стеф. Адол, 587 д., м. Ново-Животів,
Сувчинська Ан. Ів., 827 д., с. Старо-Животів.

1914 РІК

*У довідковому виданні «**Пам'ятна книжка Київської губернії на 1914 рік**» теж немало цікавого.*

Животівська поштово-телеграфна контора, начальник Афанасій Мізецький. При ній – поштово-телеграфна ощадна каса.

В Животові діяла **загальна позиково-ощадна каса.**

Животівське позиково-ощадне товариство в Тетієві.

Животівська волость входила до складу урядницьких дільниць. У Животові був **урядник.**

У Животові містилася **дільниця мирового посередника та судово-мирова дільниця.**

Животівська волость належала до 3-ої призовної дільниці (м. Тетіїв).

Животівська лікарська дільниця, лікар Вацлав Мичковський.

Животівська волость, старшина Іван Котенко, писар Йосип Недзельський.

Животівська міська управа, голова Ель Рабинович.

Животівське двокласне училище, директор Михайло Черних.

У м. Животові – **аптека Анни Чарпанської і Ванди Ординець**, упр. провізор **Влад Ставський**.

5-й благочинний церковний округ. Благочинний протоієрей Іоанн Феод. Менчиць, м. Старо-Животів, м. Животів.

У Старому Животові (за даними перепису 1897 року) жило 3733 мешканці.

Старо-Животівська земська станція – 4 коней.

Частина Старо-Животівської волості належала до 4-го акцизного округу (в Бердичеві), інша – до 5-го (в Умані).

Старо-Животівський № 13 казенний винний склад. Зав. складом підполковник Василь Дмитрієв, конторник Йосип Піорковський.

В м. Старо-Животові базари по вівторках щотижня.

ЖИВОТІВ У ВИРІ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ 1917-1921 РОКІВ

Багато хто чув про Перший зимовий похід Армії Української Народної Республіки і трагедію 3-ої Стрілецької дивізії, яку ще називали Залізною, але тільки одиниці знають, що фатальний бій відбувся біля Животова.

Перший зимовий похід – похід Армії Української Народної Республіки тилами Червоної та Добровольчої армій під проводом Михайла Омеляновича-Павленка (**6 грудня 1919 – 6 травня 1920 рр.**)

Головним завданням Зимового походу було збереження присутності української армії на українській території, у ворожому запіллі, шляхом партизанських дій, в той час, як її Головний Отаман Петлюра, займаючись важливими державними справами, перебував зі своїм штабом у Варшаві.

Наприкінці листопада 1919 року рештки Наддніпрянської Армії УНР (Галицька армія, через замирення Петлюри з поляками, яке частина дослідників трактує як зрадницьке, змушена була після 6 листопада 1919 р. увійти до складу російської армії генерала Денікіна) опинилися у так званому «трикутнику смерті» (Любар – Чортория – Миропіль). Тут українські війська були в оточенні трьох ворожих армій – Червоної, Добровольчої та польської (з якою на той час було досягнуто примирення); до того ж українські частини потерпали від епідемії тифу (*З Вікіпедії).*

Хроніку Першого зимового походу відтворили у своїх спогадах визначний український діяч, генерал-полковник Армії УНР, український воєначальник **Михайло-Омелянович-Павленко** та український військовий діяч генерал-хорунжий Армії УНР **Михайло Крат**. Зокрема, з книги першого ми беремо маршрут Армії та схему бойових дій.

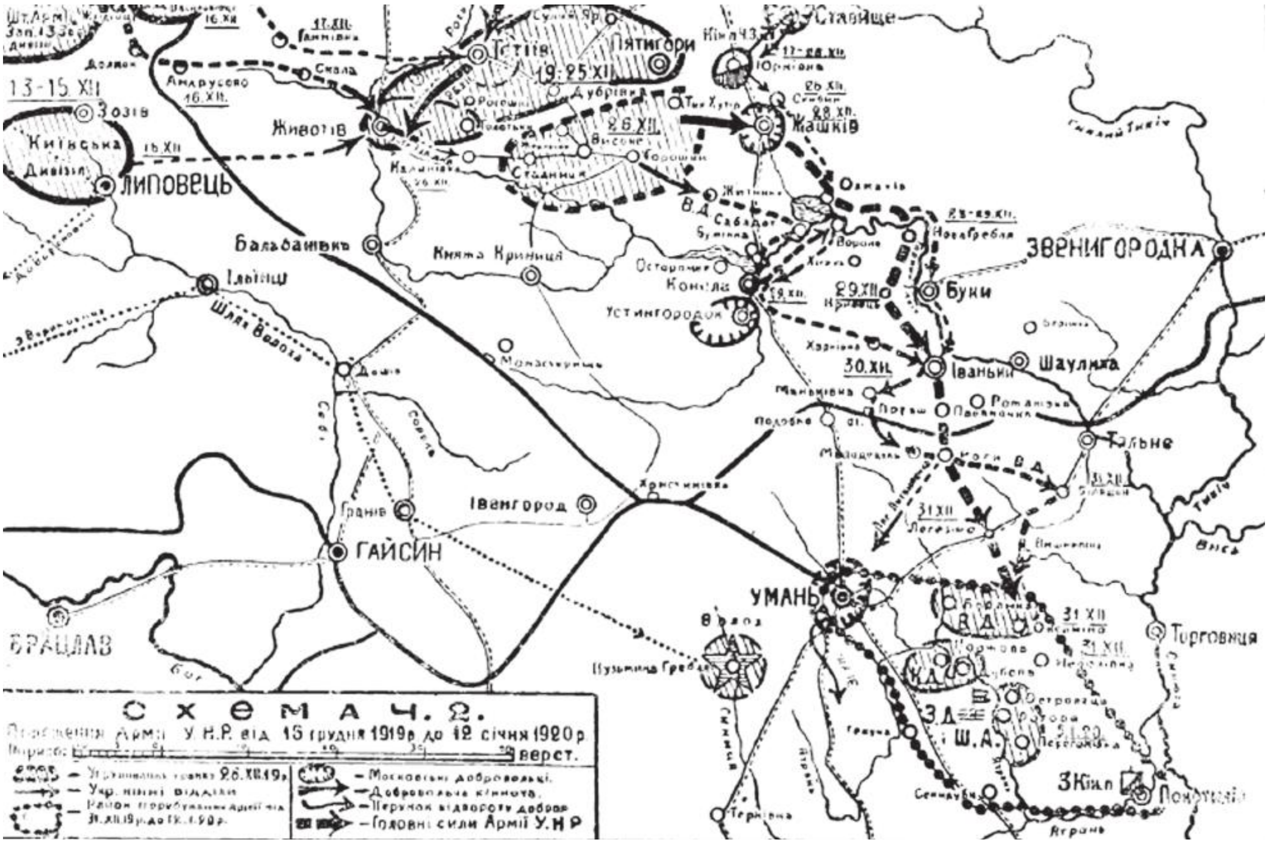

Отож Штаб Армії, Запорозька та 3-я Стрілецька дивізія йшли в центральній колоні, маршрутом:

16 грудня: Ординці – Жидівці – Должок – Андрушів – Пшенів – Чернявка.

18 грудня: Чернявка – Скала – Вербівка.

21 грудня: Вербівка – Животів – Дубрівка…

Трагедію Залізної дивізії подаємо за дослідженням кандидатки історичних наук **Тетяни Швидченко**.

«**26 грудня 1919 р.** сталася трагічна подія, внаслідок якої армія Зимового походу втратила одну свою дивізію майже в повному складі. Ця подія увійшла в історію під назвою «трагедія Залізної дивізії». Повна назва воєнної частини – 3-тя Залізна Стрілецька дивізія, вона утворилася **у червні 1919 р.**, під час Другої українсько-радянської війни (**листопад 1918 – грудень 1919 рр.**) війська УНР опинилися в скрутному становищі, під натиском Червоної Армії вони відступали на захід України. На початку грудня, коли частини Армії УНР під командуванням Михайла Омеляновича-Павленка вирушили у Перший Зимовий похід, Залізна дивізія рушила в похід разом зі Спільною Юнацькою школою. У своєму складі вона мала близько тисячі старшин і козаків, а на озброєнні – 500 багнетів, 110 шабель, 16 кулеметів і 5 гармат. На чолі дивізії був полковник Валентин Трутенко з Юнацької школи. За наказом М. Омеляновича-Павленка він зайняв місце попереднього командувача дивізії Олександра Удовиченка, який захворів на тиф.

Бойовий шлях видався важким, в армії поширювалася епідемія тифу. Під час руху через Київську область дивізія натрапила на болотисту місцевість, вибираючись звідти, вояки змушені були залишити усі важкі вози, дві гармати та два кулемети.

18 грудня 3-тя Залізна дивізія зупинилася на двотижневий відпочинок **в Животові**, що на Київщині. Вони мали завдання налагодити зв'язок з УГА, частини якої перебували **в районі Липовця – Животова**. Приязні стосунки між двома українськими арміями свідчили про те, що об'єднання – це справа часу.

Але відпочинок довелося перервати, М. Омелянович-Павленко **25 грудня** надіслав полковнику В. Трутенку наказ, за яким дивізія мала терміново відступати, щоб змі-

нити місце своєї дислокації через раптовий наступ денікінських частин. Між тим, було ще кілька повідомлень про наближення білогвардійців з різних напрямків і великою кількістю.

Армія Зимового походу зосереджувалася в районі **Тетіїв – П'ятигори –Животів**, у цей бік з півночі по шляху **Біла Церква – Ставище – Жашків – Умань** швидко наближалася значна кількість білогвардійських військ. Наказ про відступ до дивізій УНР був продубльований тричі. **В ніч з 25 на 26 грудня** полковником Трутенком по черзі вислано два розвідувальні роз'їзди, але від жодного донесень так і не було. Це могло свідчити лише про одне – їх перепинив ворог, тому очевидною була потреба якнайшвидше відводити дивізію в напрямку, вказаному головнокомандуючим.

26 грудня, о пів на п'яту ранку, начальник штабу дивізії полковник Михайло Крат вишикував частини у похідні колони й приготував їх до маршу в бік сіл Стадниця – Високе. Але вони були змушені простояти на своїх місцях аж до одинадцятої години ранку, чекаючи на полковника В. Трутенка. У своїй доповіді він пояснив затримку тим, що не мав певних відомостей про ворога і чи вільний шлях на схід, а також остерігався бути захопленим під час руху.

Очевидці подій, зокрема полковник Чижевський, пояснювали цю ситуацію особистою недбалістю полковника Трутенка. За їхніми словами, з В. Трутенком у поході була жінка, яку він представляв своєю дружиною, але насправді його офіційна дружина разом з їхніми дітьми перебувала у рідному селі полковника. А затримка вийшла через те, що він замовив у кравця шапку для своєї супутниці і довго чекав на виконання замовлення.

Дивізія вирушила **з м. Животов**а близько дванадцятої години дня. Бойова частина дивізії складалася з Юнацького полку (35 багнетів), Синього полку (30 багнетів і 7 шабель), гарматної бригади (2 гармати), 9-го стрілецького полку (15–20 багнетів, 5 кулеметів, з яких один був в обозі та без обслуги), Чорноморського полку (28 шабель), кінної окремої сотні (32 шаблі). Всього здатних до бою було 80–85 багнетів, 67 шабель, 4 кулемети та 2 гармати. У місті залишився тільки Чорноморський полк через те, що вони вчасно не підкували коней і їм довелося цим займатися в той час, коли дивізія вже рушила. Відійшовши від **Животова** трохи менше ніж на два кілометри, 3-тя Залізна дивізія була атакована кінним полком у 600 шабель Кавказької збірної дивізії князя Голіцина. Українські вояки, більшість з яких були хворі на тиф та провели на морозі близько шести годин, внаслідок чого замерзли не тільки вони, але й вода у кулеметах, не змогли повноцінно оборонятися від кількості ворога, яка переважала. Колона була повністю знищена. Всіх, хто намагався чинити опір, було вбито, тих, хто лежав хворий в екіпажах (серед них сотник Григоренко та хорунжий Филь), викидали на дорогу й теж розстрілювали. Полоненими взято близько ста чоловік, обози розграбували.

Відразу після взяття в полон українських військових допитували, чи є серед них офіцери. Ті, хто виходив наперед, були розстріляні, є свідчення, що тих, хто промовчав, ніхто з інших бійців не виказав. Загалом врятуватися вдалося тільки кінній сотні 9-го стрілецького полку, яка була в авангарді, кінній сотні 8-го Чорноморсього полку, що була в ар'єргарді, та козакам і старшинам, що були на конях, зокрема начальнику дивізії В. Трутенку, полковнику М. Крату і Г. Чижевському. М. Крат зробив спробу наздогнати білогвардійців, тому що в одному із захоплених обозів була його дружина, але через брак сил та озброєння був змушений відступити. Так дивізія перестала існувати як бойова одиниця та була викреслена зі складу Армії УНР.

ГОЛОДОМОР

Виносять всі крихи з хлівів і комор.
Чи гірше є лихо за Голодомор?
Поглянь, хлібороби й козацькі сини,
Мов тая худоба, скубуть бур'яни!

Забрали корову, зі стін рушники…
Ти знав, Животове, ще гірші роки?
Так то ж були зайди, полки зарізяк!
А нинішня влада – народна? Чи як?..

Мерців – на підводу. Шкапина тягла
Півхати, півроду… либонь, півсела.
На світ весь завити від горя? Амінь.
Урвалися ниті стількох поколінь!

…Бабусі та мами, брати і дядьки,
Ми вас ще у храмі згадаєм таки.
Запалим десяток чи сотню свічок
За всіх янголяток – малих діточок.

Не зраджуймо мрію, гонімо заброд.
Нехай не міліє ні рід, ні народ.
Зійдуть квіти знову з-під листя
й трави…
О наш Животове, в століттях живи!

Голодомор 1932–1933 років – це геноцид українського народу, організований комуністичною партією та урядом Радянського Союзу шляхом створення штучного голоду. За оцінками демографів, загальна кількість жертв Голодомору в Українській РСР становить ***3–7 мільйонів осіб***.

Не оминула ця біда Старий і Новий Животів. Але про це не згадували в родинах, а якщо й говорили, то пошепки й озиралися, чи ніхто не зайде в хату. Люди боялися, що навіть за спогади їх буде покарано.

Дуже важливу справу зробили наші односельці, які записали прізвища убієнних голодом і зафіксували розповіді тих, хто це лихоліття пережив.

Навіть нині, коли читаємо про ті жахіття, серце обливається кров'ю. Де бачено, щоб в Україні, що вважалася житницею Європи, люди їли котів, собак, плазунів, коріння та бруньки, бо все вирощене держава в них відібрала до крихти?! Помирали сім'ями, а потім трупи скидали на підводу, закопували на цвинтарях у спільних ямах, не оплаканих, без священника, бо й церква була під забороною. Кажуть, що траплялися випадки людоїдства.

Скільки животівчан убив голод, невідомо. У краєзнавчій літературі зустрічав цифру близько ***500***. До «Національної книги пам'яті жертв Голодомору в Україні» на основі свідчень односельців занесено ***212 осіб***. Однак і цей скорботний список неточний, бо подекуди – тільки прізвище або ім'я чи навпроти прізвища – кількість дітей. Зникли не просто родини, а цілі покоління. Вирвано потужні дерева й молоді деревцятка у століттями нищеному Українському Саду.

У 1991 році на двох кладовищах села встановлено пам'ятники жертвам Голодомору.

Ми не маємо права забувати про ті роки й робити все можливе, щоби вони не повторилися.

СПОГАДИ ОЧЕВИДЦІВ

Яворська Афанасія Федорівна

10 червня 2005 року

Я пам'ятаю голод у 1932–1933 роках, мені тоді було 9 років.

У нас було шестеро дітей, двоє маленьких померли з голоду.

Старша сестра із татом поїхали в Бородянку Київської області, там був радгосп, за роботу платили дуже мало, але давали їсти. Лукія сапала буряки, а тато не знаю, що робили.

В Бородянці тато померли від дифтерії. Лукія приїхала додому, була дуже виснажена.

Весною 1933 року померла мама. Ми лишилися самі, чотири сестрички. Старші ходили в колгосп на роботу.

Я пішла до сусіда глядіти дитину. Там мене харчували. А найменша Устя навіть не знаю, як вижила. Була дуже опухла, не ходила, сиділа на призьбі.

А в нашої дядини була корова, вона потрошку давала Усті молока, дівчата приносили крихти хліба, і так вона, напевно, вижила.

Їли печені буряки, лопухи, листя липи, ягоди, які були. Ловили черепах у ставу, жарили і їли.

Людей померло дуже багато. Хоронили, в кого не було кому, у спільній ямі.

У селі, на кладовищі, встановлені пам'ятники пам'яті жертв голодомору.

Я розповідала своїм дітям, онукам, правнукам, сусідам.

Я думаю, що голод був штучним, винна у цьому влада.

Записала сільський бібліотекар
Яворська Галина Афанасіївна.

Підпис громадянки Яворської А. Т.
та надані нею спогади на 2 (двох аркушах),
підпис Г. А. Яворської засвідчую.

Сільський голова
с. Новоживотів *В. І. Самгородський*

17.06.2008

Житник Гапка Сидорівна, 1919 р. н.

10 червня 2005 року

Я пам'ятаю голод у 1932–1933 роках, мені тоді було 12 років.

Було нас у сім'ї п'ять душ. Тато робили у стельмашні, получали пайок, а старший брат Петро працював у колгоспі на тракторі, давали трохи зерна.

Люди в селі ховали зерно, закопували.

До нас були прийшли чоловіки і тоже забрали зерно. А як іду з роботи, з поля, охоронники перевіряють, якщо нема нічого, тоді можеш іти додому, але жменьку зерна таки несла додому. Поки дійдеш додому – ні жива, ні мертва. Судили на 5 років.

Була в нас корова, двоє сивих биків. Корову не забрали, а биків забрали і все те, що обробляти землю.

В основному вижили ті, у кого була корова. Їли, що бачили, їли лободу, листя із липи, кропиву, буряки, з акації їли цвіт. Ловили в ставу черепахи, їли люди і жаби, котів і собак, але я цього не їла.

Було таке, що по сусідству жили старі дід і баба, як їх звали, я уже не пам'ятаю, то вони заманювали дітей, вбивали і їли.

Хоронили всіх людей на цвинтарі.

Викопували великі ями, складали штабелями, як уже повна яма, тоді засипали землею. Я близько живу коло цвинтаря, то надивилася всього.

Записала сільський бібліотекар
Яворська Галина Афанасіївна.

Підпис громадянки Житник Г. С.
та надані нею спогади на 2 (двох аркушах),
підпис Г. А. Яворської засвідчую.

Сільський голова
с. Новоживотів *В. І. Самгородський*

17.06.2008

Хміль Ганна Ксенифонтівна, 1927 р. н.

10 червня 2005 року

Я знаю про голод у 1932–1933 роках зі слів своєї мами. Мені тоді було 5 років.

У нас в сім'ї було 9 душ. Три брати, чотири сестри і батьки, вижили усі. Тато з мамою робили в колгоспі, давали маленький пайок, була у нас корова. З поля нічого не можна було взяти. Я чула закон про «п'ять колосків», але мама все-таки жменьку зерна приносила. Казала, що був дитячий будинок на Новоживотові колгоспний, там були діти-сироти, але туди ходили діти, що близько живуть, бо знали, що там дадуть їсти.

Їли все, що можна було з'їсти. Зимою було дуже важко, їли печені буряки, на полі ходили збирати мерзлу картоплю, тоді вже ніхто не гонив. А прийшла весна, люди потроху стали оживати, їли все, що почало зеленіти. Черепахи ловили в ставу, жарили на вогні, жаби ловили. Ходила мама по селах, вимінювала на харчі одяг, рушники, хустки. Померло дуже багато людей.

Ось про що розповіла ***Волинець Явдокія Іванівна,*** 1927 р. н., що її брата з'їли. Було так. У 1933 році у великодну п'ятницю перед пасхою. Тітка на прізвисько Копечериха намовила своїх синів, щоб привели із школи дитину, але щоб не була худа. Її один син дружив із Порфиром (це брат Явдокії), йому було 12 років. Той заманив Порфира додо-

му, сказав, що дасть йому кусочок хліба. Там його зарізали. Його шукали, але не знайшли. А через два тижні до Копечерихи зайшла сусідка і побачила, що там вариться якесь м'ясо і, злякавшись, подумала про дитину, яка пропала. Вона прийшла додому і розказала все чоловікові, що вона побачила. Чоловік був управляючим в колгоспі. До цієї жінки прийшли і зразу почали обшукувати. На горі знайшли чоботи і свиту, мати убитого упізнала їх. Копечериху заарештували на полі, де вона сапала буряки. Її забрали на допит. Вона призналась, як різала його косою, а її сини тримали, як голову занесла на цвинтар і викинула у рів. Показала, де ще було сховане м'ясо, цілий горщок під скринею у ямі. Вона несла це м'ясо через усе село, щоб поховати. Її засудили і забрали із села. Її один син є ще живий, проживає десь у Києві. У цій сім'ї було семеро дітей, залишилось двоє.

Записала сільський бібліотекар
Яворська Галина Афанасіївна.

Підпис громадянки Хміль Г. К.
та надані нею спогади на 2 (двох аркушах),
підпис Г. А. Яворської засвідчую.

Сільський голова
с. Новоживотів *В. І. Самгородський*
17.06.2008

Спогад Бондаренко Марії Федорівни

Про голод 1932–1933 років я добре пам'ятаю, мені тоді було 9 років. У сім'ї нас було 8 душ, п'ятеро померло в ті страшні роки. Людей дуже померло багато від голоду, люди падали, як солома. А ще людей травили в лікарні, давали краплі, як для лікування (від таких крапель помер мій батько). Сестру отравили на майдані, давали порошки, казали, хто не вип'є, тому не дадуть локшин. Сестра з'їла таблетку і до вечора померла. Брат порошок викинув.

Ями були викопані готові, були призначені їздові, вони і звозили мертвих, ями не закопували відразу. Горе було дуже велике, щоб батькові взяти мертву дитину на плечі і занести на цвинтар.

Тоді село було дуже велике, хатів багато і людей багато. Тільки на нашій вулиці було 36 хат, зараз залишилось 14. На кожному подвір'ї було по три хати. Була така вулиця, що хати стояли так близько одна до одної, що між ними великий чоловік не міг протиснутись, цю вулицю називали «Хрещатик».

Бідували люди сильно і повмирали багато. «Влада» ходила по хатах і збирала «лишки» продуктів. Люди їли черепахи, вони не шкодили, а від коріння хабази дуже пухли. Купляли міляс пляшками.

В хаті було пусто. Всю посуду і речі попромінювали на харчі. Їли з черепків, не було чим принести води, бо проміняли навіть відро.

Брат був дуже спухший, але вижив. Як став стухати, почав бачити на очі. Одного разу сусід дав мамі два буряки, мати їх зварила – то було велике свято для сім'ї.

НАЦІОНАЛЬНА КНИГА ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ ГОЛОДОМОРУ 1932–1933 РОКІВ В УКРАЇНІ ВІННИЦЬКА ОБЛАСТЬ

Біленький Порфило Іванович, 1933 р., зарізано людоїдом (свідчення Волинця А. Х.)

Богачук Яків Гаврилович, 1933 р., від голоду (свідчення Богачук О. Я.)

Богачук Яким, 1933 р., від голоду (свідчення Богачук О. Я.)

Богачук Іван Якимович, 5 років, 1933 р., від голоду (свідчення Богачук О. Я.)

Богачук Микола Якимович, 4 роки, 1933 р., від голоду (свідчення Богачук О. Я.)

Бондаренко Афанасія Федорівна, 45 років, колгоспниця, 1933 р., від голоду (свідчення Бондаренко М. Ф.)

Бондаренко Ганна, 1933 р., від голоду (свідчення Зварищук М. М.)

Бондаренко Григорій, 48 років, 1932 р., від голоду (свідчення Житник О. П.)

Бондаренко Катерина, 42 роки, 1933 р., від голоду (свідчення Житник О. П.)

Бондаренко Степанида Григорівна, 13 років, 1933 р., від голоду (свідчення Житник О. П.)

Бондаренко Яків Григорович, 15 років, 1933 р., від голоду (свідчення Житник О. П.)

Бондаренко Зінаїда Омелянівна, 1933 р., від голоду (свідчення Кукурудзи Г. О.)

Бондаренко Ловен Іванович, 34 роки, селянин, 1933 р., від голоду (свідчення Житник Г. А.)

Бондаренко Микола Омелянович, 1932 р., від голоду (свідчення Кукурудзи Г. О.)

Бондаренко Олександр Іванович, 32 роки, колгоспник, 1933 р., від голоду (свідчення Житник Г. А.)

Бондаренко Ольга, 1933 р., від голоду (свідчення Зварищук М. М.)

Бондаренко Сазон Іванович, 30 років, колгоспник, 1932 р., від голоду (свідчення Житник Г. А.)

Бондаренко Тимко, 1933 р., від голоду (свідчення Кукурудзи Г. О.)

Бондаренко Федір Митрофанович, 32 роки, колгоспник, 1932 р., від голоду (свідчення Бондаренко М. Ф.)

Бондаренко Ольга Федорівна, 7 років, дитина колгоспника, 1933 р., від голоду (свідчення Бондаренко М. Ф.)

Бондаренко Параска Федорівна, 5 років, дитина колгоспника, 1933 р., від голоду (свідчення Бондаренко М. Ф.)

Бондаренко Ганна Федорівна, 3 роки, дитина колгоспника, 1933 р., від голоду (свідчення Бондаренко М. Ф.)

Борбоць Михайло, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Борбоць Олекса, 1932 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Бражний Андрій, 50 років, 1933 р., від голоду (свідчення Лавренюк Г. Г.)

Бражний Іван Андрійович, 18 років, 1933 р., від голоду (свідчення Лавренюк Г. Г.)

Бражний Микита Андрійович, 14 років, 1933 р., від голоду (свідчення Лавренюк Г. Г.)

Бражна Ольга Андріївна, 12 років, 1933 р., від голоду (свідчення Лавренюк Г. Г.)

Бражна Явдоха Андріївна, 8 років, 1933 р., від голоду (свідчення Лавренюк Г. Г.)

Будушок Василь, по батькові та вік не встановлено, 1933 р., від голоду (свідчення Богачук Д.)

Будушок Ганна, 1933 р., від голоду (свідчення Богачук Д.)

Василь, 12 років, 1933 р., від голоду (свідчення Осюк Г. Т.)

Васька, 45 років, колгоспниця, 1933 р., від голоду (свідчення Кукурудзи Г. О.)

Волинець Варвара, 10 років, 1933 р., від голоду (свідчення Катраги О. П.)

Волинець Василь, селянин, 1933 р., від голоду (свідчення Житник К. Г.)

Волинець Катерина, 1933 р., від голоду (свідчення Житник К. Г.)

Волинець (4 особи), діти Василя та Катерини, 1933 р., від голоду (свідчення Житник К. Г.)

Волинець Дар'я, 18 років, 1933 р., від голоду (свідчення Катраги О. П.)

Волинець Дарка Юхимівна, 3 роки, дитина колгоспника, 1933 р., від голоду (свідчення Бондаренко П. Ю.)

Волинець Євгенія, 16 років, 1933 р., від голоду (свідчення Катраги О. П.)

Волинець Єфросинія, 8 років, 1933 р., від голоду (свідчення Катраги О. П.)

Волинець Конон, 7 років, 1933 р., від голоду (свідчення Катраги О. П.)

Волинець Корній, 53 роки, 1933 р., від голоду (свідчення Катраги О. П.)

Волинець Ликера, 52 роки, 1933 р., від голоду (свідчення Катраги О. П.)

Волинець Меланія, 20 років, 1933 р., від голоду (свідчення Катраги О. П.)

Волинець Мефодій Хомович, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Волинець Панас, селянин, 1933 р., від голоду (свідчення Кумбатова І. І.)

Волинець Євдокія Панасівна, 1933 р., від голоду (свідчення Кумбатова І. І.)

Волинець Степан Панасович і його діти (9), 1933 р., від голоду (свідчення Кумбатова І. І.)

Волинець Прокіп, 12 років, 1933 р., від голоду (свідчення Катраги О. П.)

Волинець Прокіп, 32 роки, колгоспник, 1933 р., від голоду (свідчення Катраги О. П.)

Волинець Тетяна, 6 років, 1933 р., від голоду (свідчення Катраги О. П.)

Волинець Тодось, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Волинець Югина, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Волинець Іван Тодосійович, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Волинець Фросина Василівна, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Галушка Адам, 10 років, 1933 р., від голоду (свідчення Осюк Г. Т.)

Галушка Мокій, 15 років, 1933 р., від голоду (свідчення Осюк Г. Т.)

Галушка Параска, 12 років, 1933 р., від голоду (свідчення Осюк Г. Т.)

Галушка Параска Пилипівна, 75 років, 1933 р., від голоду (свідчення Осюк Г. Т.)

Гнатюк Варвара Тихонівна, 6 років, 1933 р., від голоду (свідчення Гнатюка М. Т.)

Гнатюк Ганна Тихонівна, 4 роки, 1933 р., від голоду (свідчення Гнатюка М. Т.)

Гнатюк Микола Тихонович, 2 роки, 1933 р., від голоду (свідчення Гнатюка М. Т.)

Гончарук Тодоська, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Григорій, 10 років, 1933 р., від голоду (свідчення Осюк Г. Т.)

Гурська Тетяна, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Гурський Григорій, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Гурський Федір, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Дарка, 1933 р., від голоду (свідчення Осіпчук К. М.)

Доценко Андрій, колгоспник, 1933 р., від голоду (свідчення Доценко М. А.)

Дерев'янко (2 особи), селянин, 1933 р., від голоду (свідчення Заверухи Г. Д.)

Дмитро, 15 років, 1933 р., від голоду (свідчення Осюк Г. Т.)

Драч Влас, 50 років, 1933 р., від голоду (свідчення Драча М. Д.)

Житник Ганна, 65 років, 1933 р., від голоду (свідчення Катраги В. П.)

Житник Давид Павлович, 40 років, колгоспник, 1933 р., від голоду (свідчення Катраги В. П.)

Житник Ділена Никифорівна, 40 років, колгоспниця, 1933 р., від голоду (свідчення Житник Г. К.)

Житник Іван, 14 років, 1933 р., від голоду (свідчення Житник О. П.)

Житник Катерина, 8 років, 1933 р., від голоду (свідчення Житник О. П.)

Житник Мотря, 2 роки, 1933 р., від голоду (свідчення Житник О. П.)

Житник Наталя Давидівна, 3 роки, 1933 р., від голоду (свідчення Катраги В. П.)

Житник Олена Давидівна, 5 років, 1933 р., від голоду (свідчення Катраги В. П.)

Житник Ольга Петрівна, 5 років, 1933 р., від голоду (свідчення Колесник К. П.)

Житник Павло, 60 років, 1933 р., від голоду (свідчення Катраги К. П.)

Житник Хима Антонівна, 20 років, 1933 р., від голоду (свідчення Бондаренко М. І.)

Житник Юхим, 15 років, 1933 р., від голоду (свідчення Житник О. П.)

Загородній Петро Григорович, 7 років, 1933 р., від голоду (свідчення Загороднього О. Г.)

Загородня Параска Григорівна, 8 років, 1933 р., від голоду (свідчення Загороднього О. Г.)

Зінько, селянин, 1933 р., від голоду (свідчення Катраги А. Н.)

Калабернюк Кирило, 45 років, 1933 р., від голоду (свідчення Зінич Ф. К.)

Калабернюк Ганна Кирилівна, дитина колгоспника, 8 років, 1933 р., від голоду (свідчення Зінич Ф. К.)

Калабернюк Іван Кирилович, 15 років, 1933 р., від голоду (свідчення Зінич Ф. К.)

Калабернюк Ониська Кирилівна, дитина колгоспника, 7 років, 1933 р., від голоду (свідчення Зінич Ф. К.)

Калабернюк Фросина Кирилівна, дитина колгоспника, 9 років, 1933 р., від голоду (свідчення Зінич Ф. К.)

Катрага Гнат, 1933 р., від голоду (свідчення Волинець Є. І.)

Катрага Гнат Петрович, 40 років, колгоспник, 1933 р., від голоду. (свідчення Катраги В. П.)

Катрага Марина Григорівна, 58 років, 1933 р., від голоду (свідчення Катраги І. К.)

Катрага Наталія і її діти (4), 1933 р., від голод (свідчення Волинець Є. І.)

Катрага Текля Кирилівна, 6 років, 1933 р., від голоду (свідчення Катраги В. П.)

Катрич Василь, 27 років, 1933 р., від голоду (свідчення Вдовиченко М. С.)

Катрич Андрій Васильович, 4 роки, 1933 р., від голоду (свідчення Вдовиченко М. С.)

Катрич Мотрона Василівна, 4 роки, 1933 р., від голоду (свідчення Вдовиченко М. С.)

Карась (2 особи), селянин, 1933 р., від голоду (свідчення Волинець Є. І.)

Кліщевська Оксана, одноосібниця, 1933 р., від голоду (свідчення Житник К. Г.)

Кліщевський Микола, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Кліщевський Омелько, одноосібник, 1933 р., від голоду (свідчення Житник К. Г.)

Коза (2 особи), селянин, 1933 р., від голоду (свідчення Волинець Є. І.)

Козлюк Данило, 42 роки, 1933 р., від голоду (свідчення Житник О. П.)

Кукурудза Семен Федорович, 50 років, колгоспник, 1933 р., від голоду (свідчення Загородньої М. С.)

Кулибаба Степан Григорович, 1933 р., від голоду (свідчення Драча М. Д.)

Лихо (2 особи), селянин, 1933 р., від голоду (свідчення Волинець Є. І.)

Лихо Зінько, селянин, 1933 р., від голоду (свідчення Дубровської О. М.)

Лихо Марія, селянка, 1933 р., від голоду (свідчення Дубровської О. М.)

Лихо Пилип Зінов'євич, дитина селян, 1933 р., від голоду (свідчення Дубровської О. М.)

Ляшенко Лівон Олексійович, 36 років, 1933 р., від голоду (свідчення Заверухи Ф. Л.)

Ляшенко Іван Лівонович, 1933 р., від голоду (свідчення Заверухи Ф. Л.)

Ляшенко Ониська Стратіївна, 34 роки, 1933 р., від голоду (свідчення Яворської А. Т.)

Ляшенко Тимофій Степанович, 36 років, селянин, 1933 р., від голоду (свідчення Яворської А. Т.)

Ляшенко Марина Тимофіївна, 4 роки, 1933 р., від голоду (свідчення Яворської А. Т.)

Ляшенко Марфа Тимофіївна, 2 роки, 1933 р., від голоду (свідчення Яворської А. Т.)

Марія, селянка, від голоду (свідчення Мацюк М. М.)

Назар, дитина селянки Марії, 1933 р., від голоду (свідчення Мацюк М. М.)

Олекса, дитина селянки Марії, 1933 р., від голоду (свідчення Мацюк М. М.)

Іван, дитина селянки Марії, 1933 р., від голоду (свідчення Мацюк М. М.)

Ірина, дитина селянки Марії, 1933 р., від голоду (свідчення Мацюк М. М.)

Мозгова Марина, 32 роки, колгоспниця, 1933 р., від голоду (свідчення Мозгового Я. М.)

Мозгова Ольга Данилівна, 7 років, 1933 р., від голоду (свідчення Мозгового М. Д.)

Мозговий (а) (9 осіб), діти Мозгової Федори, 1933 р., від голоду (свідчення Щерби М. К.)

Мороз Петро, 58 років, 1933 р., від голоду (свідчення Заверухи М. І.)

Осадчук Анатолій Омельянович, 1933 р., від голоду (свідчення Вдовиченко М. О.)

Осадчук Васька, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Осадчук Катерина, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Осадчук Левко, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Осадчук Лукаш, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Осадчук Ольга, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Осадчук Петро, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Осадчук Тетяна, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Осюк Віра Трохимівна, 3 роки, дитина колгоспників, 1932 р., від голоду (свідчення Осюк Г. Т.)

Палюра Тимофій Вакулович, 12 р., від голоду (свідчення Біленької В. Г.)

Панченко Устя Карпівна, 38 років, 1933 р., від голоду (свідчення Житник К. Ф.)

Пилип, 1933 р., від голоду (свідчення Кукурудзи Г. О.)

Сапіга Євген, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Сапіга Онохрей, 19 років, колгоспник, 1933 р., від голоду (свідчення Катраги В. П.)

Уляна, 9 років, 1933 р., від голоду (свідчення Гурської М. Г.)

Хміль Мотря, 33 роки, колгоспниця, 1933 р., від голоду (свідчення Ткач С. Д.)

Хом'ячук Василь Амбросійович, 36 років, колгоспник, 1933 р., від голоду (свідчення Чернеги С. В.)

Хом'ячук Марія, 3 роки, 1933 р., від голоду (свідчення Чернеги С. В.)

Хом'ячук Ольга, 3 роки, 1933 р., від голоду (свідчення Чернеги С. В.)

Хом'ячук Федір, 50 років, колгоспник, 1933 р., від голоду (свідчення Хом'ячук О. Ф.)

Шарик (2 особи), селянин, 1933 р., від голоду (свідчення Волинець Є. І.)

Шлапак, селянин, 1933 р., від голоду (свідчення Заверухи Г. Д.)

Шлапак, селянка, 1933 р., від голоду (свідчення Заверухи Г. Д.)

Шлянчак Іван, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Шлянчак Варка Ісаківна, 1 рік, 1933 р., від голоду (свідчення Катраги В. П.)

Шлянчак Віктор, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Шлянчак Ісак Федорович, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Шлянчак Марина, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Шлянчак Марина Левківна, 36 років, колгоспниця, 1933 р., від голоду (свідчення Хом'ячук М. О.)

Шлянчак Микола Оксентійович, 7 років, 1933 р., від голоду (свідчення Хом'ячук М. О.)

Шлянчак Ольга Оксентіївна, 4 роки, 1933 р., від голоду (свідчення Хом'ячук М. О.)

Шлянчак Марія Ісаківна, 6 місяців, 1933 р., від голоду (свідчення Катраги В. П.)

Шлянчак Матвій, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Шлянчак Мотря, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Шлянчак Олександра Володимирівна, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Шлянчак Петро, 1933 р., від голоду (свідчення Волинця А. Х.)

Щерба (2 особи), селянин, 1933 р., від голоду (свідчення Заверухи Г. Д.)

Щерба Антон, колгоспник, 1933 р., від голоду (свідчення Щерби К. А.)

Щерба Іван Антонович, дитина колгоспника, 1933 р., від голоду (свідчення Щерби К. А.)

Щерба Катерина Антонівна, 1933 р., від голоду (свідчення Щерби К. А.)

Щерба Макар Антонович, дитина колгоспника, 1933 р., від голоду (свідчення Щерби К. А.)

Щерба Сергій Антонович, дитина колгоспника, 1933 р., від голоду. (свідчення Щерби К. А.)

Пам'ятний знак
жертвам Голодомору

Щерба Тетяна Антонівна, 1933 р., від голоду (свідчення Щерби К. А.)

Щерба Тодось Антонович, дитина колгоспника, 1933 р., від голоду (свідчення Щерби К. А.)

Щерба Юстим Антонович, дитина колгоспника, 1933 р., від голоду (свідчення Щерби К. А.)

Щерба Василь Кузьмович, 6 років, дитина колгоспників, 1933 р., від голоду (свідчення Осюк Г. Т.)

Щерба Григорій Кузьмович, 3 роки, дитина колгоспників, 1933 р., від голоду (відчення Осюк Г. Т.)

Щерба Василь і його діти (4), 1933 р., від голоду (свідчення Волинець М. П.)

Щерба Данило Андрійович, 56 років, селянин, 1933 р., від голоду (свідчення Осюк Г. Т.)

Щерба Марко, 1933 р., від голоду (свідчення Волинець М. П.)

Щерба Сергій, 1933 р., від голоду (свідчення Волинець М. П.)

Щерба Меланія Данилівна, 16 років, 1933 р., від голоду (свідчення Осюк Г. Т.)

Щерба Мифодь Кузьмович, 5 років, дитина колгоспників, 1933 р., від голоду (свідчення Осюк Г. Т.)

Щерба Олександр, 1933 р., від голоду (свідчення Осюк Г. Т.)

Щерба Явдоха, 7 р., дитина колгоспників, 1933 р., від голоду (свідчення Осюк Г. Т.)

Явдоха, 1933 р., від голоду (свідчення Гурської М. Г.)

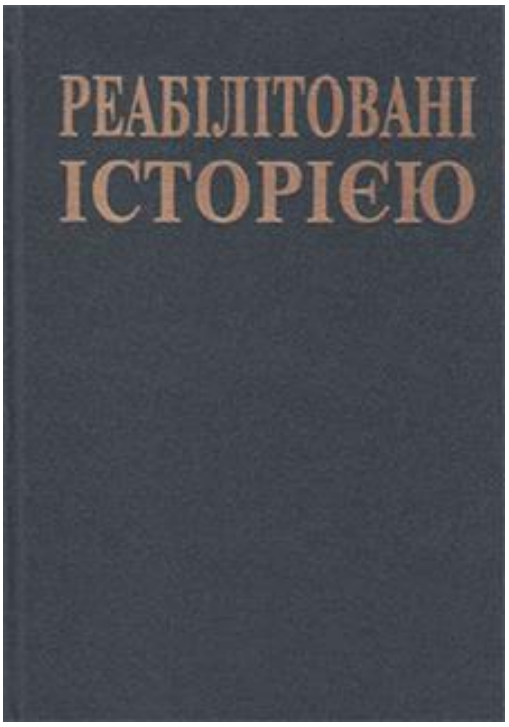

ЖЕРТВИ РЕПРЕСІЙ

Сталінські репресії – це масові репресії в СРСР ***у 1930–1950-ті роки*** (за правління Йосипа Сталіна). З точки зору міжнародного права, вони класифікуються як злочин проти людяності. Це геноцид українців, розкуркулення, депортації етнічних груп, масові ув'язнення та розстріли ворогів народу. Загалом у ***1921–1953*** роках було засуджено ***23,77 млн осіб***, з них до найвищої міри покарання – ***6,43 млн***, на заслання – ***3,765 млн.***

Зазвичай справи фабрикувалися поспіхом. Кожна область мала плани на засудження і розстріли, останні часто приурочували до державних свят.

За допомогою репресій партійні функціонери й начальники позбувалися конкурентів і вільнодумців. У селах долі людей залежали від голови сільської ради чи дільничного міліціонера.

Репресивна машина знищувала не лише фізично, а й морально. Якщо хтось повертався живим із в'язниці чи заслання, то тавро ворога народу носив до кінця своїх днів, а його родина теж страждала.

Список репресованих земляків, складений за п'ятитомним виданням ***«Реабілітовані історією»***. Деякі прізвища, чисто животівські, також зустрічаються в мартирологах жертв голодомору та загиблих у Другій світовій війні. Є тут і жінка, ім'я якої навряд чи хто дізнається.

Так багато трагедій для одного народу за короткий проміжок часу!

БАРАН НИКИФОР ОПАНАСОВИЧ, 1879 р. н., с. Новий Животів Оратівського р-ну, українець, із селян, малописьменний, колгоспник. Арешт. 07.05.1933. Звинувач. за ст. 54–7, 97 КК УСРР. За вироком Київського облсуду 31.05.1933 засудж. на 10 р. ВТТ. Реабіл. 27.09.1960.

БАРДОШЕНКО ТРОХИМ МАРКОВИЧ, 1897 р. н., с. Животів Оратівського р-ну, прож. теп. с. Прибережне, українець, із селян, малописьменний, колгоспник, одруж. Звинувач. за ст. 54-10 КК УРСР. За постановою Трійки УНКВС Вінн. обл. розстріляний 02.01.1938. Реабіл. 15.07.1989.

БІЛЕНЬКИЙ ФЕДІР ЛЕОНТІЙОВИЧ, 1875 р. н., с. Новоживотів Оратівського р-ну, українець, із селян, освіта початкова, старший конюх колгоспу, одруж. Арешт. 07.05.1933. Звинувач. за ст. 54–7 КК УСРР. За вироком Київського облсуду 31.05.1933 засудж. на 7 р. ВТТ. Реабіл. 27.09.1960.

БОБИК АДАМ ТИМКОВИЧ, 1908 р. н., с. Новоживотів Оратівського р- ну, українець, колгоспник. Звинувач. за ст. 54–10 КК

УРСР. За вироком ВТ 151-СД 18.02.1944 засудж. на 10 р. ВТТ. Реабіл. 08.10.1991.

БОНДАРЕНКО ДЕНИС ПЕТРОВИЧ, с. Животів Оратівського р-ну, із селян, хлібороб, одруж. Арешт. 16.02.1932. Звинувач. за ст. 54–10 КК УСРР. За постановою прокурора Липовецької дільниці справа припинена.

БРАЖНИЙ ПАВЛО НИКИФОРОВИЧ, 1901 р. н., с. Новоживотів Оратівського р-ну, українець, хлібороб. Арешт. 08.07.1937. Звинувач. за ст. 78 «г», 54–10 КК УРСР. За постановою Трійки УНКВС Вінн. обл. 16.09.1937 ув'язн. на 10 р. ВТТ. Реабіл. 17.05.1989.

БРАЖНИЙ ТЕРЕНТІЙ ЯКОВИЧ, 1882 р. н., с. Новоживотів Оратівського р-ну, українець, із селян, освіта початкова, бригадир колгоспу. Арешт. 07.05.1933. Звинувач. за ст. 54–7 КК УСРР. За вироком Київського облсуду 31.05.1933 засудж. на 10 р. ВТТ. Реабіл. 27.09.1960.

ВИЖГОРОДСЬКИЙ СЕМЕН ЕЛЬОВИЧ, 1908 р. н., м. Животів Київської обл., прож. м. Вінниця, єврей, із міщан, освіта початкова, чл. ВКП(б), зав. двором заводу, одруж. Арешт. 12.11.1936. Звинувач. за ст. 54–10 КК УСРР. За постановою ОН НКВС СРСР 15.01.1937 ув'язн. на 3 р. ВТТ. Реабіл. 27.02.1957.

ЗИБЕРЛІХТ ГРИГОРІЙ САМІЙЛОВИЧ, 1913 р. н., кол. м. Тарноград Люблінської губ, Польща, прож. Ст. Животів Оратівського р-ну, єврей, вчитель. Звинувач. за ст. 54–10 КК УРСР. За постановою ОН НКВС СРСР 20.02.1943 ув'язн. на 5 р. концтаборів. Реабіл. 04.05.1990.

ЗЛОЧІВСЬКА Н. Р., 1896 р. н., с. Новий Животів Оратівського р-ну, прож. м. Київ, українка, із службовців, освіта вища, бухгалтер відділу фінансів міськвиконкому. Арешт. 26.08.1937. Звинувач. за ст. 54–6 КК УРСР. За рішенням Нарк. ВС і Прокур. СРСР розстріляна 31.10.1937. Реабіл.

КАТРАГА МИХАЙЛО СТРАТОНОВИЧ, 1885 р. н., с. Новий Животів Оратівського р-ну, українець, із селян, освіта початкова, завгосп колгоспу. Арешт. 07.05.1933 р. Звинувач. за ст. 54-7 КК УСРР. За вироком Київського облсуду від 31.05.1933 р. засудж. на 10 р. ВТТ. Реабіл. 27.09.1960 р.

КАТРАГА ПАВЛО ЄВДОКИМОВИЧ, 1890 р. н., с. Новий Животів Оратівського р-ну, українець, із селян, освіта початкова, бригадир колгоспу. Арешт. 07.05.1933 р. Звинувач. за ст. 54-7 КК УСРР. За вироком Київського облсуду від 31.05.1933 р. засудж. на 10 р. ВТТ. Реабіл. 27.09.1960 р.

КИБАЛЬЧИЦЯ МИКОЛА СТЕПАНОВИЧ, 1892 р. н., м. Чернігів, прож. с. Старий Животів Оратівського р-ну, українець, із службовців, освіта середня, одноосібник. Арешт. 15.03.1933 р. Звинувач. за ст. 54-11 КК УСРР. За постановою ОН ДПУ УСРР від 06.05.1933 р. ув'язн. на 3 р. концтаборів. Реабіл. 13.12.1989 р.

КИРИЛЕНКО ЄВМЕН МАТВІЙОВИЧ, 1895 р. н., с. Старий Животів Оратівського р-ну, українець, із селян, письменний, коваль, одруж., 3 дітей. Арешт. 27.10.1937 р. Звинувач. за ст. 54-10 КК УРСР. За постановою Трійки УНКВС Вінницької обл. від 06.11.1937 р. ув'язн. на 10 р. ВТТ. Реабіл. 15.07.1989 р.

КИСЕЛЕНКО ДЕМИД ДМИТРОВИЧ, 1886 р. н., с. Животів Оратівського р-ну, українець, із селян, неписьменний, на час арешту без певних занять, одруж., 2 дітей. Арешт. 27.10.1937 р. Звинувач. за ст. 54-10 КК УРСР. За постановою Трійки УНКВС Вінницької обл. від 06.11.1937 р. ув'язн. на 10 р. ВТТ. Реабіл. 11.01.1990 р.

КИСЕЛЕНКО ТРИФОН ДМИТРОВИЧ, 1899 р. н., с. Новоживотів Оратівського р-ну, українець, із селян, освіта середня, завідувач школи, одруж., 2 дітей. Арешт. 15.03.1933 р. Звинувач. за ст. 54-11 КК УСРР. За постановою ОН ДПУ УСРР від 29.04.1933 р. справа припинена.

КОЗЯР ФЕДІР ЛЕОНТІЙОВИЧ, 1901 р. н., с. Новий Животів Оратівського р-ну, українець, із селян, освіта початкова, голова колгоспу. Арешт. 07.01.1933 р. Звинувач. за ст. 54-7, 97 КК УСРР. За вироком Київського облсуду від 31.05.1933 р. засудж. на 10 р. ВТТ. Реабіл. 27.09.1960 р.

КОТРАГА МИХАЙЛО СТРАТОНОВИЧ, 1875 р. н., с. Новоживотів Оратівського р-ну, українець, письменний, завгосп колгоспу. Арешт. 04.1933 р. Звинувач. за ст.

54-7 КК УСРР. За вироком Київського облсуду від 31.05.1933 р. засуджений до розстрілу. За ухвалою Верховного суду УСРР від 22.11.1933 р. термін покарання змінено на 10 р. ВТТ. Реабіл. 27.09.1960 р.

КУЛИБАБА ВАКУЛА СЕМЕНОВИЧ, 1900 р. н., с. Новоживотів Оратівського р-ну, українець, із селян, освіта початкова, комірник колгоспу. Арешт. 07.05.1933 р. Звинувач. за ст. 54-7 КК УСРР. За вироком Київського облсуду від 31.05.1933 р. засудж. на 10 р. ВТТ. Реабіл.

ЛОЗИНСЬКИЙ ВІКТОР МАТВІЙОВИЧ, 1884 р. н., с. Новоживотів Оратівського р-ну, прож. с. Сологубівка Іллінецького р-ну, поляк, із селян, письменний, робітник радгоспу, одруж., 2 дітей. Арешт. 12.12.1937 р. Звинувач. за ст. 54-10 КК УРСР. За рішенням Нарк. ВС і Прокур. СРСР від 09.01.1938 р. розстріляний 26.03.1938 р. Реабіл. 03.08.1989 р.

ОМЕЛЬЧУК САВА ЮХИМОВИЧ, 1895 р. н., кол. с. Староживотів Оратівського р-ну, українець, із селян, малописьменний, колгоспник, одруж., 2 дітей. Арешт. 05.09.1937 р. Звинувач. за ст. 54–10 КК УРСР. За постановою Трійки УНКВС Київської обл. від 16.09.1937 р. ув'язн. на 10 р. ВТТ. Реабіл. 22.05.1989 р.

ОСИПЧУК ОЛЕКСІЙ ВАСИЛЬОВИЧ, 1901 р. н., с. Новоживотів Оратівського р-ну, українець, із селян, освіта початкова, бригадир колгоспу. Арешт. 1933 р. Звинувач. за ст. 97 КК УСРР. За вироком Київського облсуду від 29.05.1933 р. засудж. на 5 р. ВТТ. Реабіл. 27.09.1960 р.

ПОДОЛЕЦЬ АНТОН КАРПОВИЧ, 1890 р. н., с. Якимівка, прож. с. Животів Оратівського р-ну, українець, із селян, освіта початкова, колгоспник, одруж., 8 дітей. Арешт. 09.02.1944 р. Звинувач. За ст. 54–3, 10 ч. 2 КК УРСР. За постановою УНКВС Вінницької обл. від 19.06.1944 р. справа припинена.

РАДОМСЬКИЙ ПЕТРО АНТОНОВИЧ, 1894 р. н., с. Росошки Тетіївського р-ну Київської обл., прож. с. Животів Оратівського р-ну, українець, із селян, освіта початкова, одноосібник, одруж., 4 дітей. Арешт. 28.02.1933 р. Звинувач. за ст. 54–6 КК УСРР. За постановою Київського облвідділу ДПУ від 01.02.1934 р. справа припинена.

РОСТОВЕЦЬКИЙ ЙОСИП АНДРІЙОВИЧ, 1894 р. н., с. Новоживотів Оратівського р-ну, українець, із селян, малописьменний, бригадир колгоспу, одруж., 4 дітей. Арешт. 10.04.1933 р. Звинувач. за ст. 54–10 КК УСРР. За постановою ОН ДПУ УСРР від 07.05.1933 р. справа припинена.

САПІГА ОВСІЙ ФЕДОРОВИЧ, 1901 р. н., с. Новоживотів Оратівського р-ну, українець, із селян, освіта початкова, хлібороб. Арешт. 07.05.1933 р. Звинувач. за ст. 54–7, 97 КК УСРР. За вироком Київського облсуду від 31.05.1933 р. засудж. на 10 р. ВТТ. Реабіл. 27.09.1960 р.

СПІВАК УШЕР ГЕДАЛЬОВИЧ, 1890 р. н., с. Животів Оратівського р-ну, прож. м. Вінниця, єврей, із ремісників, малописьменний, на час арешту без певних занять, одруж., 1 дитина. Арешт. 15.03.1953 р. Звинувач. за ст. 54–10, 11 КК УРСР. За постановою УМДБ Вінницької обл. від 05.05.1953 р. справа припинена.

ХМІЛЬ ІВАН ПРОКОПОВИЧ, 1893 р. н., с. Новоживотів Оратівського р-ну, українець, із селян, письменний, секретар колгоспу. Звинувач. за ст. 99, 170 п. «е» КК УСРР. За вироком Київського обл суду від 30.05.1933 р. засудж. на 7 р. ВТТ. Реабіл. 27.09.1960 р.

ХОМЕНЧУК ГРИГОРІЙ ЯКОВИЧ, 1881 р. н., кол. с. Старий Животів, теп. у складі с. Якимівка Оратівського р-ну, українець, із селян, малописьменний, завідувач господарства спиртзаводу, одруж., 3 дітей. Арешт. 27.10.1937 р. Звинувач. За ст. 54-10 КК УРСР. За постановою Трійки УНКВС Вінницької обл. від 13.11.1937 р. ув'язн. на 10 р. ВТТ. Реабіл. 17.01.1990 р.

ХОМИЦЬКИЙ ІЛЛЯ КІНДРАТОВИЧ, 1883 р. н., кол. с. Старий Животів, теп. у складі с. Якимівка Оратівського р-ну, українець, із службовців, письменний, хлібороб, не одруж. Арешт. 07.02.1938 р. Звинувач. за ст. 54-10 КК УРСР. За постановою Трійки УНКВС Вінницької обл. від 06.04.1938 р. розстріляний 09.04.1938 р. Реабіл. 27.09.1989 р.

ХОМ'ЯЧУК МИКОЛА ПАВЛОВИЧ, 1901 р. н., кол. с. Старий Животів, теп. у скла-

ді с. Якимівка Оратівського р-ну, українець, із селян, письменний, колгоспник, одруж., 4 дітей. Арешт. 26.12.1937 р. Звинувач. за ст. 54-10 КК УРСР. За постановою Трійки УНКВС Вінницької обл. від 31.12.1937 р. розстріляний 11.01.1938 р. Реабіл. 19.07.1989 р.

ХОМ'ЯЧУК ПИЛИП ТРОХИМОВИЧ, 1914 р. н., кол. с. Старий Животів, теп. у складі с. Якимівка Оратівського р-ну, українець, із селян, неписьменний, одноосібник, не одруж. Арешт. 30.11.1932 р. Звинувач. за ст. 54-10 КК УСРР. За постановою ОН ДПУ УСРР від 17.01.1933 р. ув'язн. на 3 р. концтаборів. Реабіл. 10.10.1989 р.

ХОМ'ЯЧУК САВА ПАВЛОВИЧ, 1890 р. н., кол. с. Старий Животів, теп. у складі с. Якимівка, прож. с. Бугаївка Оратівського р-ну, українець, із селян, малописьменний, швець промислової артілі, одруж., 3 дітей. Арешт. 11.03.1938 р. Звинувач. за ст. 54-2, 11 КК УРСР. За постановою Трійки УНКВС Вінницької обл. від 10.04.1938 р. розстріляний 27.04.1938 р. Реабіл. 04.04.1962 р.

ХОМ'ЯЧУК ТИМОФІЙ БОРИСОВИЧ, 1913 р. н., кол. с. Старий Животів, теп. у складі с. Якимівка Оратівського р-ну, українець, із селян, освіта початкова, військовослужбовець, військовополонений Фінляндії, одруж. Арешт. 25.08.1940 р. Звинувач за «здачу в полон противнику». За постановою ОН НКВС СРСР від 15.06.1942 р. ув'язн. у ВТТ на період війни. Реабіл. 29.05.1958 р.

ХРУСТОВСЬКИЙ ЙОСИП АВГУСТОВИЧ, 1900 р. н., с. Новоживотів Оратівського р-ну, поляк, коваль колгоспу. Арешт. 26.12.1937 р. Звинувач. за ст. 54-10 КК УРСР. За рішенням Нарк. ВС і Прокур. СРСР від 31.01.1938 р. розстріляний 26.03.1938 р. Реабіл. 05.05.1989 р.

ШАТКІВСЬКИЙ (ШАТКОВСЬКИЙ) ТАДЕЙ СЕМЕНОВИЧ, 1893 р. н., смт Деражня Хмельницької обл., прож. кол. с. Старий Животів, теп. У складі с. Якимівка Оратівського р-ну, поляк, із робітників, освіта середня, бухгалтер дитячого будинку, одруж. Арешт. 26.12.1937 р. Звинувач. за ст. 54-10 ч. 1 КК УРСР. За рішенням Нарк. ВС і Прокур. СРСР від 31.01.1938 р. Розстріляний 26.03.1938 р. Реабіл. 04.05.1989 р.

ШЛЯНЧУК КАРПО САМІЙЛОВИЧ, 1896 р. н., с. Новоживотів Оратівського р-ну, українець, із селян, малописьменний, колгоспник, одруж. Арешт. 07.05.1933 р. Звинувач. за ст. 54-7 КК УСРР. За вироком Київського обл су ду від 31.05.1933 р. засудж. до розстрілу. За ухвалою Верховного суду УСРР від 23.11.1933 р. міра покарання змінена на 10 р. ВТТ. Реабіл. 27.09.1960 р.

ЩЕРБА АНДРІЙ СИЛЬВЕСТРОВИЧ, 1886 р. н., с. Новоживотів Оратівського р-ну, українець, із селян, письменний, голова ревізійної комісії колгоспу, одруж. Звинувач. за ст. 100 ч. 1 КК УСРР. За вироком Київського облсуду від 29.05.1933 р. засудж. на 6 р. ВТТ. Реабіл. 27.09.1960 р.

ЩЕРБА ПАРФЕН МИХАЙЛОВИЧ, 1913 р. н., с. Новоживотів Оратівського р-ну, українець, із селян, освіта початкова, колгоспник, одруж., 1 дитина. Арешт. 09.08.1935 р. Звинувач. за ст. 54-10 ч. 1 КК УСРР. За вироком Київського облсуду від 26.08.1935 р. засудж. на 3 р. ВТТ. Реабіл. 14.04.1992 р.

Архівно-кримінальна справа селян Ф. С. Біленького, С. Я. Ляшенка і М. А. Палюри, жителів с. Старий Животів Оратівського району Вінницької області.

13 березня 1931 р.
Спр. 75478-фп

Постанови про початок слідства **від 13 березня 1931 р.**, протоколи обшуків, протоколи допитів обвинувачених та свідків, постанова про обрання запобіжних заходів від **16 жовтня 1931 р.,** постанова про припинення справи стосовно обвинувачених С. Я. ЛЯШЕНКА та М. А. ПАЛЮРИ **від 13 листопада 1931 р.**, протокол пред'явлення слідчих матеріалів **від 13 листопада 1931 р.**, обвинувальний висновок, постанова Липовецького дільничного прокурора **від 15 листопада 1931 р.**

БІЛЕНЬКИЙ Федот Степанович, ЛЯШЕНКО Семен Якович і ПАЛЮРА Мефодій Авакумович обвинувачувалися за статтями 54-10 і 58 КК УСРР у проведенні систематичної агітації з метою зриву всіх кампаній ра-

дянської влади на селі та злісному ухилянні від виконання плану хлібозаготівлі.

Обвинувачені активно проводили серед селян агітацію проти колективізації та хлібозаготівлі, не сплачували податки і не здавали хліб за планом хлібозаготівлі. Висловлювалися: «Дурні селяни, які здають хліб комуністам… Селян грабують, останніх корів забирають»; «В колгоспі працюють, тобто відбувають панщину».

Так, Ф. С. БІЛЕНЬКИЙ активно виступав проти колективізації в селах Старий Животів та Новий Животів Оратівського району Вінницької області. У жовтні 1931 р. комісією із хлібозаготівлі у нього було вилучено 18 пудів зерна, яке він закопав.

Обвинувач – Оратівське районне відділення Вінницького сектору ДПУ УСРР (районний уповноважений відділення ПЬОРИШКО).

За постановою районного уповноваженого Оратівського районного відділення від 13 листопада 1931 р. справу стосовно С. Я. ЛЯШЕНКА та М. А. ПАЛЮРИ припинено у зв'язку з недоведеністю в їх діях складу злочину та звільнено їх з-під варти.

За вироком Оратівського народного суду від 27 листопада 1931 р. Ф. С. БІЛЕНЬКИЙ засуджений за ч. 1 ст. 54-10 і ч. 2 ст. 54-8 КК УСРР до позбавлення волі у виправно-трудових таборах строком на 4 роки з конфіскацією майна на 1000 карбованців і поразкою у правах на 3 роки та висилкою за межі України на 5 років. Реабілітований 11 листопада 1993 р.

Місце зберігання:
Галузевий державний архів СБУ
Шифр: ГДА СБУ, ф. 75478-фп

ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА

Животівчанам,
які не повернулися з фронтів

Вік двадцятий знову множить
чорні списки.
На землі й у душах – незагойні рани.
По усій Європі – скорбні обеліски,
Там лежать ***Волинці, Житники, Гречані,***
Бражні, Гамузинські, Щерби, Вдовиченки,
Бовкуни, Ляшенки, Драчуки й Драчі…
Не діждавшись сина, склала руки ненька,
Плакала вдовиця гірко уночі.
Щоб пісні дзвеніли і дитячі ігри,
Колосилось жито на святій землі,
Піднялись ***Палюри, Шлянчаки, Сапіги,***
Панченки, Хрустовські, Євчуки, Хмелі,
Бо́рбоці і Залів, Гурські, Бондаренки,
Козярі, Катраги і Мельничуки,
Мозгові, Біленькі, Кри́вки, Василенки,
Тимчуки, Галушка і Хом'ячуки.
Прізвища козацькі – ***Завірюха, Чирва,***
Сирота, Кусливий, Загнибородa!
Нас ніхто ніколи з коренем не вирвав,
Хоч пройшла цим краєм не одна орда.
Чи хоч хтось з них думав, ідучи до бою,
Що й нащадкам також випаде війна?..
Кланяємось низько землякам-героям,
В пам'яті навічно їхні імена.

Як свідчить офіційна статистика, Друга світова – найбільший збройний конфлікт і найважча трагедія в історії людства. До неї долучилися ***62*** держави з існуючих тоді ***73-ох***. Зброю взяли до рук ***110 мільйонів осіб***. Вперше і востаннє була застосована ядерна зброя. Вчинено найжахливіші військові злочини та злочини проти людяності. Від бойових дій, репресій військовополонених і цивільних, голоду, хвороб і виснаження загинули близько ***80 мільйонів осіб***.

Сукупні людські втрати на території України впродовж ***1939–1945 років***, включаючи військових і цивільних, оцінюють у ***8–10 мільйонів осіб***.

Та війна випалила і зруйнувала не лише території, а й людські долі. Старий і Новий Животів перебували під нацистською оку-

пацією від липня 1941 року до січня 1944-го. «Нова влада» відразу почала встановлювати свої порядки, за порушення яких нещадно карала.

Багато років після війни по всіх сільських кутках можна було почути бувальщини про підбитий радянський літак, розстріл євреїв з Містечка та облави на молодь, про спостережний пункт у церкві та снайпера на дзвіниці. Жаль, що не позаписували ті справдешні свідчення по гарячих слідах. Особливо дається взнаки відсутність інформації про остарбайтерів – рабів двадцятого сторіччя.

Підприємливі німці піднімали економіку Третього Рейху за рахунок дармової робочої сили із загарбаних територій. До вересня 1944 року з УРСР забрано ***1,7–2,4 мільйона осіб***… Скільки було вивезено зі Старого й Нового Животова? Скільки повернулося назад? Уже ніхто не скаже…

Моя мама Ганна Мозгова (Житник) разом із хлопцями-односельцями вистрибнула з ешелону і врятувалася.

Маємо фото з чужини, де наші дівчата-красуні з тавром на грудях – OST. Його передала ***Віта Щерба***. Це була звісточка з Німеччини, надіслана ***Параскою Миколаївною Волинець (у дівоцтві Осіпчук***), яка поїхала на каторжні роботи замість своєї сестри. Дівчата з Животова й Животівки працювали у Штутгарді на швейній фабриці, шили німцям парашути. Коли почалося звільнення міста, літало багато літаків, але вони заховалися в шалаші й лишилися живі. А коли повернулися в село і на свята ходили до клубу, всі задивлялися на їхні плаття.

Старий Животів звільнено від гітлерівців ***2 січня 1944 року***, Новий Животів – ***3 січня 1944 року.*** У кровопролитних боях загинуло ***93 бійці***.

220 земляків заплатили своїми життями за рідну землю, за продовження роду й народу. Деякі з них були мобілізовані в січні 1944-го і, неозброєні, непідготовлені, необмундировані, невдовзі загинули, звільняючи село **Баштечки Черкаської області,** й поховані у братській могилі. Дякуючи працівникам Баштечківської сільської ради, маємо світлину з меморіального комплексу, де на гранітних плитах викарбувані й прізвища животівчан.

Не було, певне, в селі жодної родини, якої біда не торкнулася своєю міткою: там хтось загинув, там – повернувся покалічений фізично чи морально, в тій хаті не дочекалися остарбайтерів.

У тій війні загинув мій дід ***Житник Іван Антонович***, 1904 року народження. Він був мобілізований на початку 1944 року, а 29 лютого загинув. Похований у селі Красне Київської області.

Меморіальний комплекс у с. Баштечки Черкаської області, при звільненні якого полягли наші земляки

Дід по мамі, ***Мозговий Михайло Кириловичь***, воював із 1939 по 1945 рік.

Друга світова й досі кривавить у народній пам'яті, і війна нинішня не применшує, не згладжує болів, страждань і скорбот, що пережили наші співвітчизники, наші з вами рідні 80 років тому.

Зі спогадів
Степана Хоміцького

В роки війни я був підлітком, проживав у селі і став свідком визволення. Неподалік від вулиці, де я жив, на полі, як говорили в селі, «біля Рудки», фашисти підбили радянський літак. Він приземлився на полі, пілот утік у бік Турського лісу і фашисти його переслідували. Обшивку з літака люди розібрали по частинах, і згодом сільські майстри-умільці робили з неї відра, кружки та інші предмети домашнього вжитку.

Бої за визволення села були дуже важкі. Червоноармійці вели наступ зі сторони Бугаївки. Жорстокий бій був неподалік села. І потім були жорстокі бої в самому селі. Мирні жителі декілька днів переховувалися по землянках і погребах.

Старий Животів було звільнено від гітлерівців 2 січня 1944 року, а Новий Животів – 3 січня 1944 року.

Як уже німці відступили, мирні жителі забрали і захоронили у братській могилі декілька десятків бійців Червоної Армії, які загинули, визволяючи наше село. Як згадували очевидці тих подій, сніг був червоний від крові.

Зі спогадів
Степана Миколайовича Житника

В роки німецької окупації я був підлітком і разом із декількома однолітками став свідком того, як фашисти вели на розстріл євреїв, які жили в частині села, що називалася Містечко. Групу, десь близько 50 чоловік, перевели через міст і греблю з Містечка і повели через «Бурти» до Якимівського хутора. Там їх і розстріляли.

Коли на початку січня 1944 року розпочалися бої за село, то вони були дуже жорстокими. Біля церкви німці влаштували спостережний пункт, розмістили гармату і з самої будівлі церкви стріляв снайпер. Загинуло дуже багато солдатів Червоної Армії.

Після визволення Старого Животова в тій частині, де я жив, на вулиці було багато зброї, патронів, гільз. Люди все це зібрали і вкинули в річку.

КНИГА ПАМ'ЯТІ УКРАЇНИ
Вінницька область
Оратівський район
Новоживотівська сільська рада

Б

Баран Олександр Якович, 1910 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 29.12.44. Похов. с. Пештсентермартоката, Угорщина.

Береговенко Родіон Федотович, 1918 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 24.01.45. Похов. с. Будзюв, Польща.

Біленький Андрій Семенович, українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 00.06.44.

Біленький Семен Олександрович, 1914 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 27.01.44. Похов. с. Баштечки, Жашківський р-н, Черкаська обл.

Біленький Сергій Іванович, 1905 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.03.44.

Бірчак Герасим Савич, 1900 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Помер від ран 00.01.45. Похов. Закарпатська обл.

Бірчак Петро Артемович, 1918 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 1944.

Бірчак Степан Романович, 1907 р., українець, селянин. Мобілізований у 1945 р. Рядовий. Загинув 01.05.45. Похов. м. Берлін, Німеччина.

Бірчак Федір Артемович, українець, селянин.

Богачук Макар Юхимович,1908 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.04.44.

Богачук Никифор Якович, 1912 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.03.44. Загинув 1944.

Богачук Олексій Васильович, 1908 р., українець, селянин. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув 26.09.44. Похов. Чехо-Словаччина.

Богачук Павло Михайлович, 1922 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.08.41. Похов. Миколаївська обл.

Богачук Петро Вакулович, 1912 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Мол. сержант. Загинув 23.02.45. Похов. м. Градець, Польща.

Богачук Терентій Євменович, 1911 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 28.01.44. Похов. с. Баштечки, Жашківський р-н, Черкаська обл.

Богачук Фока Ілліч, 1905 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 17.09.44. Похов. с. Буковець, Івано-Франківська обл.

Бовкун Євген Федорович, 1912 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Сержант. Помер від ран 00.06.44. Похов. с. Ходачків, Козівський р-н, Тернопільська обл.

Бовкун Іван Якович, 1923 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 10.03.45. Похов. ст. Мезекором, Угорщина.

Бондаренко Адам Антонович, 1901 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 00.07.44.

Бондаренко Адам Кіндратович, 1916 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 1944 р.

Бондаренко Григорій Павлович, 1919 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 1944 р.

Бондаренко Дмитро Матвійович, 1921 р., українець, селянин. Мобілізований у 1940 р. Рядовий. Загинув 00.04.44.

Бондаренко Зіновій Леонтійович, 1899 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 00.07.44.

Бондаренко Іван Матвійович, 1921 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 06.08.44.

Бондаренко Конон Павлович, 1898 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 24.07.44. Похов. с. Юзефівка, Івано-Франківська обл.

Бондаренко Михайло Якимович, 1924 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Помер від ран 20.03.44.

Бондаренко Пилип Пилипович, 1916 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р.

Рядовий. Загинув 17.09.44. Похов. с. Ібанешти, Румунія.

Бондаренко Прокіп Григорович, українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 19.03.44. Похов. с. Мурашка, Барський р-н.

Бондаренко Степан Андрійович, 1921 р., українець, селянин. Мобілізований у 1940 р. Рядовий. Загинув 00.05.44.

Борбоць Григорій Михайлович, 1917 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Помер від ран 00.02.45.

Борбоць Мусій Олексійович, 1925 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Помер від ран 26.02.45. Похов. с. Хелміжа, Східна Пруссія.

Бражний Авакум Никифорович, 1912 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.04.44.

Бражний Іван Костянтинович, 1907 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 00.05.45.

Бражний Микита Андрійович,1911 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Офіцер.

Бражний Омелян Іванович, 1914 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.03.44.

Бражний Степан Мефодійович, 1925 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 23.04.45. Похов. м. Берлін, Німеччина.

Бражний Фока Автомонович, 1904 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 00.06.44.

Бражний Яким Васильович, 1910 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.06.44.

В

Василенко Григорій Юхимович, 1903 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 21.03.45. Похов. м. Прудник, Польща.

Василенко Михайло Лук'янович, 1917 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 00.01.45.

Василенко Степан Євдокимович, 1909 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 12.05.42. Похов. м. Байрак, Харківська обл.

Вдовиченко Адам Васильович, 1915 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 1944 р.

Вдовиченко Степан Митрофанович, 1913 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.11.44.

Вихованець Василь Семенович, 1907 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.09.45.

Вихованець Лука Мартинович, 1911 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 00.03.44.

Вихованець Олександр Пилипович, 1922 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.09.44.

Вихованець Сильвестр Пилипович, 1898 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 31.03.44. Похов. Хотинський р-н, Чернівецька обл.

Вихованець Юхим Семенович, 1906 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.01.42.

Волинець Акакій Вікторович, 1901 р., українець. Кадровий військовий. Підполковник. Помер від ран 28.07.45. Похов. м. Фокшани, Румунія.

Волинець Василь Хомич, 1920 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.05.45.

Волинець Денис Хомич, 1909 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.09.44.

Волинець Іван Олександрович, 1920, українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 05.05.45. Похов. Чехов-Словаччина.

Волинець Конон Володимирович, 1920 р., українець, селянин. Мобілізований у 1939 р. Рядовий. Загинув 00.07.44.

Волинець Назар Степанович, 1903 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Помер від ран 00.01.45. Похов. Хмельницька обл.

Г

Гаврилюк Петро Васильович, 1915 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 1944 р.

Галушка Василь Семенович, 1902 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р.

Рядовий. Загинув 11.02.44. Похов. с. Глинки, Чорнобильський район, Київська обл.

Галушка Влас Семенович, 1905 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Сержант. Загинув 08.02.45. Похов. с. Шладінськ, Східна Пруссія.

Галушка Михайло Семенович, 1914 р., українець, селянин. Мобілізований у 1939 р. Рядовий. Загинув 19.05.44. Похов. Румунія.

Галушка Нестор Логвинович, 1898 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 00.09.44.

Гамузинський Ахтимон Пилипович, 1919 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 1944 р.

Гамузинський Іван Захарович, 1921 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.05.43 р.

Гамузинський Петро Федорович, 1923 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 1944 р.

Гарбар Мусій Олександрович, 1925 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Помер від ран 26.02.45. Похов. с. Хижма, Польща.

Гасюк Іван Мусійович, 1913 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 22.07.41.

Геращенко. Полковник. Загинув 1941 р. Похов. с. Новоживотів.

Гнатюк Тихін Мусійович, 1896 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 09.09.44, Похов. с. Джендзяновіца, Краківське в-во, Польща.

Голуб Анатолій Сидорович, 1920 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув у полоні 00.03.45. Похов. Фінляндія.

Гречаний Адам Кузьмич, 1921 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 1944 р.

Гурський Іван Омелянович, 1917 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Заволзьким РВК, Іванівська обл. Рядовий. Загинув 06.09.42. Похов. м. Волгоград.

Гурський Кіндрат Омелянович, 1899 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 26.07.44.

Гурський Трохим Кузьмич, 1912 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 08.09.42. Похов. х. Ярський, Волгоградська обл.

Гурський Федір Степанович, 1904 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 24.07.44. Похов. Івано-Франківська обл.

Гусак Михайло Ілліч, 1922 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Помер від ран 16.05.42.

Д

Доганчук Андрій Никонович,1917 р., українець. Кадровий. Мол. лейтенант. Загинув 31.01.43. Похов. х. Арпагін, Ростовська обл.

Драч Іван Аврамович, 1912 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.07.44.

Драч Марко Данилович, 1921 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 1944 р.

Драч Олександр Власович, 1921 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.05.44.

Драч Сергій Тодосійович, 1920 р, українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.06.41.

Драчук Дмитро Олександрович, 1908 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 20.03.42. Похов. с. Поганець, Мценський р-н, Орловська обл.

Драчук Конон Лукич, 1901 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 00.07.44.

Дубравський Андрій Миколайович, 1911 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.04.44.

Дяченко Семен Савич, 1909 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 28.01.44. Похов. с. Баштечки, Жашківський р-н, Черкаська обл.

Е

Ежелюк Омелян Тихонович, 1911 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Лейтенант. Загинув 07.05.43. Похов. с. Бузулук, Курська обл.

Ежелюк Сава Гаврилович, 1915 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 13.03.44. Похов. с. Кам'яногірка, Іллінецький р-н, Вінницька обл.

Є

Євчук Єфрем Вакулович, 1918 р., українець, селянин. Мобілізований у 1940 р. Рядовий. Загинув 1944 р. Похов. с. Станіславчик, Ставищенський р-н, Київська обл.

Євчук Микола Іванович, 1921 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 1944 р.

Євчук Митрофан Іванович, 1916 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Сержант. Загинув 20.02.43. Похов. с. Степаново, Курська обл.

Ж

Жилін Сергій Іванович, українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий.

Житник Андрій Єфремович, українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий.

Житник Гнат Сидорович, 1915 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 00.12.41.

Житник Григорій Антонович, 1920 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий.

Житник Григорій Фадейович, 1919 р., українець, селянин. Мобілізований у 1939 р. Рядовий. Загинув 00.07.44.

Житник Іван Антонович, 1904 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 29.02.44. Похов. с. Красне, Київська обл.

Житник Іван Федорович, 1908 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 09.08.44. Похов. с. Казумин, Нестеровський р-н, Львівська обл.

Житник Йосип Трохимович, 1907 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Старшина. Загинув 01.04.45. Похов. м. Бельськ, Польща.

Житник Кузьма Данилович, українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий.

Житник Микола Мартинович, 1901 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 08.04.45. Похов. с. Ейнберг, Австрія.

Житник Мусій Іванович, 1900 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Помер від ран 07.06.44. Похов. Тернопільська обл.

Житник Мусій Фадейович, 1901 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 1944 р.

Житник Никон Антонович, 1918 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 1944 р.

Житник Никон Антонович, 1908 р., українець, селянин. Страчений ворогами 1942 р. як активіст.

Житник Опанас Парамонович, 1911 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.10.44.

Житник Семен Макарович,1911 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 16.04.45. Похов. с. Ямковець, Югославія.

Житник Федір Романович, 1922 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 1941 р.

Житник Юхим Дементійович, 1910 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.10.44.

З

Завірюха Іван Федорович, 1906 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.08.41.

Завірюха Лука Йосипович, 1920 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.07.44.

Завірюха Степан Йосипович, 1920 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 13.04.44. Похов. с. Городище, Козівський р-н, Тернопільська обл.

Загниборода Павло Андрійович, 1901 р., українець. Кадровий. Мол. лейтенант. Загинув 24.01.42. Похов, с. Вишне-Довге, Курська обл.

Закревський Анатолій Денисович, 1923 р., українець, селянин. Мобілізований в 1940 р. Рядовий. Помер від ран 16.09,42. Похов. с. Дракіно, Воронезька обл.

Залів Олексій Павлович, 1905 р. Мобілізований в 1941 р. Рядовий. Загинув 30.09.42. Похов. м. Волгоград.

Зварищук Михайло Ісакович, 1902 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 00.03.44. Похов. м. Кішкашша, Угорщина,

К

Катрага Іван Дмитрович, 1918 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий.

Катрага Корній Іванович, 1890 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 25.10.44.

Катрага Микола Михайлович, 1907 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Мол. сержант. Помер від ран 00.03.44. Похов. Бессарабія.

Катрага Никифор Михайлович, 1900 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 27.01.44. Похов. с. Баштечки, Жашківський р-н. Черкаська обл.

Катрага Олександр Андрійович, українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий.

Катрага Тимофій Павлович, 1921 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Сержант. Помер від ран 31.03.45. Похов. м. Намислув, Польща.

Катрага Харитон Матвійович, 1920 р., українець. Мобілізований у 1940 р. Рядовий.

Козяр Авксентій Степанович, 1915 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.12.43.

Козяр Андрій Павлович, 1922 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Помер від ран 08.07.44. Похов. м. Мінськ.

Кривка Іван Григорович, 1923 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 00.09.44. Похов. х. Писарово, Івано-Франківська обл.

Кривка Михайло Антонович, 1918 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Ст. сержант. Загинув 26.08.43. Похов. с. Прилепи, Курська обл.

Кричанюк Євмен Дмитрович, українець, селянин, Мобілізований у 1941 р. Рядовий.

Кричанюк Марко Григорович, 1906 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Гв. сержант. Загинув 15.07.44. Похов. с. Данилівці, Тернопільська обл.

Кузьміченко Герасим Якович, 1903 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 23.05.43.

Кулибаба Вакула Семенович, 1899 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 19.11.44. Похов. с. Канчі, Латвія.

Кусливий Кирило Данилович, 1925 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 22.10.44. Похов. с. Чернен, Східна Пруссія.

Л

Лавренюк Василь Андрійович, 1907 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.04.44.

Лавренюк Сергій Гордійович, 1914 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.05.44.

Левицький Семен Іванович, 1915 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.09.41.

Любич Іван Степанович, 1910 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 04.08.44. Похов. с. Лужки, Польща.

Ляшенко Опанас Іванович, 1908 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Ст. лейтенант. Помер від ран 15.11.45. Похов. м. Котовськ.

Ляшенко Семен Іванович, 1906 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.09.41.

Ляшенко Тимофій Кузьмич, 1923 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Сержант. Помер від ран 18.07.44. Похов. Тернопільська обл.

Ляшенко Федір Олексійович, українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий.

М

Мартинюк Марко Григорович, 1903 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Лебединським РВК. Старшина. Загинув 00.09.41. Похов. Харківська обл.

Мельник Сава Петрович, 1914 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.02.45.

Мельничук Василь Єфремович, 1913 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий.

Мельничук Василь Петрович, 1905 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий.

Мельничук Марко Климович, 1918 р., українець, селянин. Страчений ворогами 1943 р. як активіст.

Мигалюк Степан Миколайович, 1919 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 19.05.44. Похов. м. Пашкані, Румунія.

Мозговий Василь Єрофейович, 1922 р., українець. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Помер від ран 17,03.44. Похов. Бережанський р-н, Тернопільська обл.

Мозговий Іван Євтухович, 1922 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 18.09.42.

Мозговий Олексій Адамович, 1911 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 08.02.45. Похов. х. Чирин, Угорщина,

Мозгова Фросина Тимофіївна, 1900 р., українка, селянка. Страчена ворогами 1942 р. як активістка.

Н

Неліпович Андрій Гаврилович, 1896 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Сержант. Загинув 11.02.45. Похов. с. Зальдув, Польща.

Нерезко Яків Митрофанович, 1920 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Луганським РВК. Сержант. Загинув 00.09.41.

Никончук Степан Данилович, 1909 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.11.44.

О

Омельчук Іван Антонович, 1918 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 27.09.44. Похов. с. Берегі-Гурня, Польща.

Омельчук Семен Семенович, 1921 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 02.04.42. Похов. с. Кересть, Ленінградська обл.

Осадчук Омелян Левкович, 1910 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий.

Осадчук Хома Кузьмич, 1902 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий.

Осипчук Микола Пилипович, 1901 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 00.04.44.

Осташевський Григорій Володимирович, 1907 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 24.07.44. Похов. Виборзький р-н, Ленінградська обл.

П

Палюра Герасим Мусійович, 1920 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.05.44.

Палюра Григорій Вакулович, 1909 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 00.01.44. Похов. с. Баштечки, Жашківський р-н, Черкаська обл.

Палюра Митрофан Вакулович, 1908 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 00.09.44.

Панченко Андрій Карпович, 1902 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 27.09.44. Похов. м. Аюд, Румунія.

Панченко Василь Стратонович, 1922 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Гв. мол. сержант. Загинув 21.10.43. Похов. с. Веселий Кут, Петровський р-н, Кіровоградська обл.

Панченко Григорій Семенович, 1913 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 00.03.44.

Панченко Григорій Стратонович, 1924 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 00.00.44.

Пиріжок Михайло Олексійович, 1904 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 00.19.44.

Підгурський Іван Володимирович, 1914 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 31.03.44. Похов. с. Доробани, Хотинський р-н, Чернівецька обл.

Піснюк Василь Филимонович, 1921 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Сержант. Загинув 05.08.41.

Поліщук Адам Якимович, 1921 р., українець, селянин. Мобілізований у 1940 р. Рядовий. Загинув 00.05.44.

Поліщученко Дмитро Миколайович, 1914 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.07.41.

Проценко Петро Авер'янович, 1921 р., українець, селянин. Мобілізований у 1940 р. Рядовий. Загинув 00.04.44.

Р

Ростовецький Ісак Григорович, 1905 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Помер від ран 20.03.45. Похов. м. Шамодвар, Угорщина.

Ростовецький Кирило Григорович, 1921 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув у полоні 22.04.43. Табір 318, Ламсдорф, Німеччина.

С

Савченко Трохим Дмитрович, 1906 р., українець, селянин. Мобілізований у 1940 р. Рядовий. Помер від ран 18.08.43. Похов. с. Єлісеєво, Єльнинський р-н, Смоленська обл.

Сапіга Авксентій Григорович, 1911 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 1944 р. Похов. с. Баштечки, Жашківський р-н, Черкаська обл.

Сапіга Василь Тодосійович, 1914 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий.

Сапіга Герасим Васильович, 1908 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 13.03.44. Похов. с. Балабанівка.

Сапіга Онуфрій Григорович, 1921 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.05.44.

Сапіга Степан Феодосійович, 1919 р., українець, селянин. Мобілізований у 1938 р. Рядовий. Загинув 20.02.42.

Сирота Семен Мусійович, 1923 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий.

Сіренко Левко Леонтійович, 1898 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Помер від ран 10.02.44. Похов. с. Скибин, Жашківський р-н, Черкаська обл.

Скрима Гаврило Григорович, 1908 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р, Рядовий. Помер від ран 06.03.45. Похов. м. Приєкулє, Латвія.

Слободяник Семен Кіндратович, 1919 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 12.05.44.

Сокур Герасим Никифорович, 1904 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 1944 р.

Стрілецький. Комбат. Загинув 1941 р. Похов. с. Новоживотів.

Т

Тимчук Артем Несторович, 1903 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Сержант. Загинув 08.03.44. Похов. с. Великий Чернятин, Калинівський р-н.

Тимчук Йосип Несторович, 1909 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 00.12.44.

Ф

Файкберг Михайло Юхимович, 1923 р., єврей. Мобілізований у 1941 р. Матрос. Загинув 20.05.43. Похов. о. Мисхако, Краснодарський кр.

Х

Хміль Іван Степанович, 1913 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 20.04.45. Похов. с. Шпревімц, Німеччина.

Хміль Михайло Сергійович, 1924 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Помер від ран 01.10.44. Похов. Польща.

Хміль Олександр Прокопович, 1909 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 03.08. 44. Похов. м. Долина, Івано-Франківська обл.

Хміль Юхим Прокопович, 1907 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Помер у полоні 28.12.42.

Хоміцький Володимир Миколайович, 1920 р., українець, селянин. Мобілізований у 1940 р. Рядовий. Загинув 00.10.44.

Хом'ячук Денис Амбросійович, 1911 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Помер від ран 06.12.42. Похов. х. Деліванів, Клецький р-н, Волгоградська обл.

Хом'ячук Іван Сергійович, 1914 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 17.02.43.

Хом'ячук Іларіон Никифорович, 1913 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 26.01.44. Похов. с. Баштечки, Жашківський р-н, Черкаська обл.

Хом'ячук Матвій Амбросійович, 1919 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.01.44.

Хом'ячук Михайло Федорович, 1919 р., українець, селянин. Мобілізований у 1939 р. Рядовий. Загинув 00.12.41.

Хом'ячук Яків Олексійович, 1903 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Гв. рядовий. Загинув 27.04.44. Похов. с. Слобода Кошловецька, Тернопільська обл.

Хрустовський Андрій Якович, 1918 р., українець, селянин. Мол. лейтенант. Загинув 07.04.44. Похов. с. Василівка, Запорізька обл.

Хрустовський Павло Миколайович, 1911 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 00.07.44.

Ч

Чернега Володимир Іванович, українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий.

Чирва Іван Антонович, 1909 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 26.01.44. Похов с. Баштечки, Жашківський р-н, Черкаська обл.

Чугункін Іван Якович, 1921 р., українець, селянин. Мобілізований у 1940 р. Ст. сержант. Помер від ран 00.02.44. Похов. с. Новоживотів.

Ш

Шкрабуля Матвій Максимович, 1915 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув 20.10.42. Похов. х. Плешаковський, Басківський р-н, Ростовська обл.

Шлапак Іван Степанович, 1924 р., українець, селянин. Мобілізований у 1942 р. Копейським РВК, Челябінська обл. Рядовий. Загинув 12.03.43. Похов. с. Красна Гусарівка, Харківська обл.

Шлянчак Іван Касянович, 1918 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий.

Шлянчак Максим Касянович, 1909 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 18.01.45. Похов. м. Будапешт, Угорщина.

Щ

Щерба Василь Кіндратович, 1914 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 1945 р.

Щерба Григорій Михайлович, 1911 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 01.02.45. Похов. с. Бухенау, Польща.

Щерба Демид Антонович, 1917 р., українець, селянин. Мобілізований у 1941 р. Сержант. Загинув 20.10.44. Похов. с. Сарваш, Чехо-Словаччина.

Щерблюк Семен Іванович, 1914 р., українець, селянин. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув 26.01.44. Похов. с. Баштечки, Жашківський р-н, Черкаська обл.

УЧАСНИКИ БОЙОВИХ ДІЙ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ТА ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВОЄН

Альошкіна Олена Миколаївна, 1924 р., с. Флорине, Бершадський р-н, українка, колгоспниця. Учасниця бойових дій ВВВ 1941–1945 рр. 732 зенап. Навідниця. Орден Червоної Зірки, медаль Жукова. Продавець.

Богачук Данило Самойлович, 1903 р., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1941–1945 рр. Колгоспник. Помер 1967 р.

Богачук Іван Петрович, 1925 р., українець. Учасник бойових дій ВВВ. Бригадир, голова сільради. Помер 1995 р.

Богачук Петро Євменович, 1904 р., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1941–1945 рр. Бригадир. Помер 1993 р.

Богачук Степан Ілліч, 1910 р., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1941–1945 рр. Механізатор. Помер 1993 р.

Бражний Пилип Фокович, 1926 р., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944–1945 рр. 1-й БФ. 61 А 75 гв. сд, 212 сп. Зв'язківець. Медалі «За відвагу», «За взяття Берліна», «За трудову доблесть». Шофер, пасічник.

Волинець Архип Хомич, 1921 р., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1944–1945 рр. Орден Вітчизняної війни. Вчитель.

Волинець Іван Остапович, 1912 р., українець. Учасник бойових дій ВВВ. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.». Інвалід війни. Помер 31.03.1995 р.

Волинець Феодосій Іларіонович, 1910 р., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. Гвардії рядовий. Медалі «За відвагу», «За бойові заслуги», «За оборону Києва». Закрійник-кравець. Помер 25.07.1984 р.

Волинець Юхим Іларіонович, 1906 р., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1941–1945 рр. Колгоспник. Помер 2000 р.

Гайдуков Володимир Миколайович, 1923 р., росіянин, студент. Учасник бойових дій ВВВ 07.1942–06.1944 рр. 737 сп 206 сд. Нач. артилерії. Ст. лейтенант. Герой Радянського Союзу. Ордени Леніна, Трудового Червоного Прапора, Червоної Зірки (два), «Знак Пошани», в'єтнамський орден праці II ст. Працівник держкомітету СРСР із зовнішньоекономічних зв'язків. Прожив. м. Москва, Російська Федерація.

Гамузінський Іван Антонович, 1924 р., українець. Учасник бойових дій ВВВ. Рядовий. Помер 14.01.1995 р.

Гамузінський Федір Стратонович, 1903 р. Учасник бойових дій ВВВ. Рядовий. Медаль «За відвагу». Бухгалтер. Помер 1996 р.

Дерев'янко Филимон Петрович, 1920, с. Косинівка, Уманський р-н, Черкаська обл., українець. Учасник бойових дій ВВВ. Орден Вітчизняної війни, медаль «За відвагу».

Драчук Кіндрат Олександрович, 1914 р., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1941–1945 рр. Столяр. Помер 2001 р.

Житник Сава Фадейович, 1922., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1942–1945 рр. Ком. Взводу. Мол. лейтенант. Медалі «За відвагу», «За взяття Будапешта». Завфермою. Помер 07.07.1988 р.

Закржевський Болеслав Денисович, 1925 р., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1944–1945 рр. Мол. сержант. Орден Вітчизняної війни» II ст., «За відвагу». Помер 10.11.1993 р.

Катрага Василь Павлович, 1925 р., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1944–1945 рр. 4 гв. ТА. Кулеметник. Рядовий. Медалі «За відвагу», «За взяття Берліна», «За визволення Праги», «Ветеран праці». Колгоспник.

Кулибаба Гордій Гаврилович, 1903 р., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941–1945 рр. Рядовий. Машиніст молотарки. Помер 1955 р.

Мельничук Михайло Петрович, 1921 р., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1941–1945 рр. ЗахФ. Рядовий. Орден Вітчизняної війни, медаль «Ветеран праці». Будівельник.

Мельничук Яків Ксенофонтович, 1921 р., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1943–1945 рр. 4-й УФ. Телефоніст. Рядовий. Орден Вітчизняної війни II ст., медаль «Ветеран праці». Помер 1993 р.

Мозговий Михайло Кирилович, 1898 р., українець. Учасник бойових дій ВВВ. Рядовий. Ветеран праці. Помер 1981 р.

Мозговий Пилип Кирилович, 1902 р., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ. Кулеметник. Рядовий. Орден Вітчизняної війни II ст., медаль «Ветеран праці». Помер 1993 р.

Мозговий Яків Михайлович, 1926 р., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1944–1945 рр. Сержант. Ордени Вітчизняної війни I ст., «За мужність» III ст., медаль «За відвагу». Робітник.

Ніколаєв Іван Михайлович, 1921 р., м. Самара, Російська Федерація, росіянин, зв'язківець. Учасник бойових дій ВВВ. Інвалід війни. Помер 05.06.1998 р.

Вшанування ветеранів Другої світової війни

Огородник Гордій Феодосійович, 1910 р., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1941–1945 рр. Рядовий. Слюсар. Помер 2002 р.

Омельчук Севастян Антонович, 1907 р., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ. Помер 1999 р.

Осипчук Іван Левкович, 1924 р., українець, службовець. Учасник бойових дій ВВВ 1943–1945 рр. 1250 сп. Сержант. Орден Вітчизняної війни II ст., медаль «За оборону Ленінграда». Секретар школи. Помер 18.12.2000 р.

Подлєсний Олександр Васильович, 1925 р., Рязанська обл., Російська Федерація, росіянин. Учасник бойових дій ВВВ 1945 р. Телефоніст, рядовий. Медалі «За взяття Берліна», «Ветеран праці». Робітник. Помер 16.07.2002 р. Похов. с. Якимівка.

Сапіга Григорій Олексійович, 1903 р., українець, колгоспник. Учасник бойових дій.

ВВВ 1943–944 рр. Стрілець. Рядовий. Медаль «За відвагу». Помер 1981 р.

Сапіга Данило Харитонович, 1905 р., українець. Учасник бойових дій ВВВ. Рядовий. Помер.

Сапіга Мефодій Овсійович, 1914 р., українець. Учасник бойових дій ВВВ. Рядовий.

Сапіга Павло Євменович, 1915 р., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1941–1944 рр. Ст. сержант. Орден Червоної Зірки. Ветсанітар. Помер 19.01.1992 р.

Слюсар Василь Зотович, 1921 р., українець. Учасник бойових дій ВВВ. Робітник. Помер.

Хрустовський Борис Йосипович, 1907 р., українець. Учасник бойових дій ВВВ. Рядовий. Помер 05.10.1996 р.

Яворський Михайло Павлович, 1918 р., с. Стадниця, Тетіївський р-н, Київська обл., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1941–1945 рр. 123 сд. Рядовий. Ордени Вітчизняної війни, «За мужність» III ст., медаль «Ветеран праці». Учитель.

ЧОРНОБИЛЬЦІ

Чорнобильська катастрофа – техногенна екологічно-гуманітарна катастрофа, спричинена двома тепловими вибухами і подальшим руйнуванням четвертого енергоблока Чорнобильської атомної електростанції, розташованої на території Української РСР, в ніч на 26 квітня 1986 року. До 30-кілометрової зони навколо ЧАЕС почали прибувати фахівці, яких відправляли для проведення робіт на аварійному блоці і навколо нього, а також військові частини, як регулярні, так і складені з терміново зібраних резервістів. Їх усіх згодом стали називати «ліквідаторами».

Можливо, біля пекельного реактора працювали більше новоживотівців, але знайшли тільки два прізвища.

ЖИТНИК Микола Дмитрович, 25.08. 1959 р. н., с. Новоживотів, українець, освіта середня спеціальна. До і після аварії – водій районної ветеринарної лікарні та «Райсількомунгоспу». Учасник ліквідації 08.06–3.07.1987 р. Доставляв на роботу до четвертого енергоблоку учасників ліквідації наслідків аварії. II категорія ліквідатора. Помер 29.01.2006 р.

КОЛЕСНИК Петро Іванович, 10.07. 1949 р. н., українець, освіта середня спеціальна. До і після аварії – водій Оратівського АТП-10536. Учасник ліквідації 4.11–04.12.1986 р. Водій. II категорія ліквідатора. Помер.

ЛЮДИ - ГОРДІСТЬ СЕЛА

Гордістю і найбільшим скарбом цієї священної і водночас стражденної землі були, є і залишатимуться люди. Прості трудівники і трудівниці, які рясно кропили її кров'ю і потом, засівали, обробляли, отримуючи злиденні трудодні. Нинішня молодь так мало знає про попередні покоління. А дехто ставиться ще й скептично, бо жили за радянського ладу, в епоху так званого соціалізму. Ми маємо засуджувати комунізм, тоталітаризм, але про своїх предків, які жили в ті часи, говорімо з повагою і любов'ю. Бо вони того варті.

НОВОЖИВОТІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА

Голови сільської ради

Список зроблений на основі спогадів односельців. Він неповний, бо багато чого забулося. Роки головування теж можуть бути неточними.

Залів Олексій Павлович, 1900 р. н. Голова сільської ради до червня 1929 року. Загинув 30.09.1942 р. Похований у Волгограді.

«Мене назвали на честь діда ***Заліва Олексія Павловича***. Дідусь закінчив Одеську духовну семінарію в 1919–1920 роках. Після семінарії працював головою сільської ради до червня 1929 року.

У 1928 році одружився з Ганною Волинець.

Під час колективізації ні на кого не писав доносів, завжди попереджав односельців. Навчав людей грамоти. Але хтось із них написав донос на дідуся. Він казав, що не знав, хто це. Добрі люди порадили здати зброю (йому видали наган), печатку і тікати з села. Він так і зробив та написав заяву. Пішов пішки з села, спочатку в Тетіїв, а потім – у Київ.

Дядько ***Андрієвський*** влаштував його «учотчиком» (обліковцем) у радгосп «Жуляни». Працював там до 1935 року. Потім – головним бухгалтером на заводі «Більшовик» до початку війни 1942 р.

Воював на фронті, загинув під Волгоградом.

Прадід ***Залів Павло Михайлович*** займався розписом церков. У 1951–1952 роках розписав нинішню церкву. Був уже хворий, але його вмовили, що допоможуть. Так як йому вже тяжко було вилізти на висоту, то допомагав дяк ***Семен Люлька***.

Прадід по мамі ***Волинець Хома*** був дяком».

Зі спогадів Заліва Олексія Павловича (нар. 1951 р. у с. Новоживотів, нині проживає у м. Києві).

Залів Олексій Павлович

Волощук Панас Матвійович (1909–2000).

Головував у 1920–1930, 1944–1949/50 рр. Не був комуністом.

Тимчук Федір Нестерович (1938–2007).

Голова сільської ради у 1950–1960 рр. Не був комуністом.

Тимчук Федір Нестерович

Богачук Іван Петрович

Потім довгий час був секретарем сільської ради.

Гарбар Марія Оверківна (1938 –2007).

Була головою у 1960–1964 рр.

Кузьміченко Петро Герасимович (1932 р. н.).

Голова сільської ради у 1964–1968 рр.

Богачук Іван Петрович (1925–1996). Головував у 1968–1975 рр.

Катрага Василь Миколайович (27.04. 1937 р. н.).

Був головою у 1975–1980 рр.

Руденко Василь Федотович

Голова у 1977–1988 рр.

Яворський Володимир Михайлович (1952–2022). Був головою у 1988–1990 рр.

Катрага Василь Миколайович – 1990–1994, 1994–1998 рр.

Самгородський Володимир Іванович (1969 р. н.). Головував у 2002–2006, 2006–2010 рр.

Кузьміченко Петро Герасимович

Самгородський Володимир Іванович

Сербіна Тетяна Володимирівна

Староста Новоживотівського старостинського округу – Тукач Віталій Петрович

Сербіна Тетяна Володимирівна (1966 р. н.)

Головувала з 2010 по 2020 рр.

СЕКРЕТАРІ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ

Коцюк Йосип Олександрович (1912–1986).

Тимчук Дмитро Карпович.

Тимчук Федір Нестерович.

Гурський Петро Максимович (1941 р. н.). Працював секретарем 17,5 року. 1 рік навчався в Зозові. Був на цілині в Казахстані.

Хом'ячук Тетяна Григорівна.

Волинець Людмила Миколаївна.

Богачук Любов Іванівна.

Хом'ячук Ірина Володимирівна.

У 2020 році сільські ради ліквідовані у зв'язку з утворенням Оратівської ОТГ.

У 2021 році утворений Новоживотівський старостинський округ. Старостою була ***Сербіна Тетяна Володимирівна.*** До Новоживотівського старостинського округу приєднані Бугаївка, Животівка, Якимівка. Адміністративний центр у с. Новоживотів.

ГОЛОВИ КОЛГОСПУ

Євтух Андрійович Катрага

У книзі «Оратівський край» знаходимо таку інформацію: «**У 1929 році** в селі було організовано колгосп, який налічував 20 пар коней, 20 кінних плугів, 15 драпаків, 3 млинки, 6 кінних сівників. Перший голова колгоспу – ***Євтух Андрійович Катрага***».

«Колгосп у нас створили у кінці двадцятих – на початку тридцятих років. На Старому Животові – колгосп «Перемога», на Новому Животові – імені Петровського. Потім їх об'єднали в колгосп імені Петровського»*(Зі спогадів **Михайла Яковича Мельничука**).*

Осіпчук Левко Лук'янович (1898–1969).

Зі слів онука ***Осіпчука Миколи Івановича***, був головою у 1936 р. та після війни.

Волощук Панас Матвійович (1909–2000).

Панас Волощук з донькою Ганною і внуками. 1980 р.

Мозговий Семен Агейович.

Ласкарунський.

Бондар Федір Явдокимович.

Зі слів дочки ***Осюк Ганни Федорівни***, батько змінив Ласкарунського.

Федір Явдокимович Бондар був засновником Оратівського міжколгоспбуду, при ньому була збудована цегельня.

Як згадує ***Михайло Якович Мельничук***, у 1956 р. Бондаря змінив тридцятитисячник Калєєв.

Грінберг Наум Абрамович (орієнтовно 1950-і–1964).

Танасієнко Василь Микитович (1964–1967 рр.).

Івашківський Микола Федотович (12.12.1923–4.08.2015).

Був головою колгоспу з січня 1967 до січня 1984 р.

Михайло Якович Мельничук.

Народився 14 жовтня 1945 року в с. Новоживотів. У 1961 році після восьмого класу вступив до Комаргородського сільськогосподарського технікуму, який закінчив у 1965-му з червоним дипломом.

У січні 1966 року обійняв посаду агронома в колгоспі ім. Свердлова с. Новоживотів. У цьому ж році вступив до Харківського сільськогосподарського інституту, на факультет агрохімії та ґрунтознавства. Закінчив у 1971 році.

З листопада 1973 року по березень 1976 року працював заступником голови колгоспу ім. Свердлова в с. Новоживотів. З березня 1976-го по лютий 1978-го – заступник голови колгоспу «Україна» після об'єднання двох господарств. З лютого 1978 року після приєднання с. Бугаївка працював головним агрономом колгоспу «Україна» с. Новоживотів. З липня 1981 року, після роз'єднання, по лютий 1984-го – заступник голови колгоспу в с. Новоживотів. З 1984 р. по січень 1998-го – голова правління колгоспу ім. Свердлова (згодом перейменовано на «Промінь»). З квітня 1999 по квітень 2009-го – начальник Оратівського районного відділу статистики.

Після виходу на пенсію у 2007 році продовжував працювати на цій посаді.

Нагороджений медаллю «За доблесну працю» (1970). Удостоєний почесного звання «Відмінник освіти України» (1991). Має посвідчення «Ветеран праці».

Василь Васильович Хом'ячук (1998–1999).

Павло Панасович Осюк (1999–2003).

З 2004 р. донині – ТОВ «Агробуд», селище Оратів.

НОВОЖИВОТІВСЬКА ШКОЛА

У 1906 році побудоване ***Старо-Животівське чотирикласне земське парафіяльне училище***. Навчання велося російською мовою. Нараховувало 150–160 учнів із навколишніх сіл.

Після 1917 року училище називалося народним. У 1918 році в ньому стали вивчати українську мову. Першим учителем був ***Михайло Іванович Чернишов***.

У 1930-х роках на території сіл Нового і Старого Животова функціонували Новоживотівська чотирирічна політехнічна школа, Староживотівська неповна середня школа (семирічка) і Староживотівська середня школа (8–10 класи). З 1932 року, коли в Україні були створені області (Оратівський район до 1938 року входив до складу Київської області), учнями Староживотівської середньої школи були випускники неповних середніх шкіл із сіл ***Стадниця, Голодьки, Ситківці*** (тепер – Тетіївського району Київської області), ***Юшківці, Осична, Животівка, Сологубівка, Велика Ростівка, Якимівна, Бугаївка***.

Останній випуск у Староживотівській середній школі відбувся у червні ***1941 року***. Збереглася світлина, датована червнем 1941-го, на якій директор Володимир Михайлович Черненко в оточенні вихованців. Відреставрувати її неможливо, але видно, що дівчатка одягнені в національні строї.

З вересня 1944-го по вересень 1959 року школа була семирічною, після 1959-го – восьмирічною. З 1963 р. – Новоживотівська восьмирічна школа.

З вересня 1968 року школа набула статусу середньої. За період діяльності вона змі-

Черненко Володимир Миколайович

нила 4 приміщення і в останньому новому типовому працює з 10 січня 1993 року.

Крім навчальних класів, тут є кабінети хімії, фізики, 2 комп'ютерні класи, спортивний і актовий зали, бібліотека з читальним залом, гардероб, майстерня, їдальня, кухня.

При школі є спортивний майданчик із необхідним обладнанням, ігровий майданчик для молодших школярів.

З 16 червня 2022 року школа перейменована в Новоживотівський ліцей.

ДИРЕКТОРИ ШКОЛИ

Черненко Володимир Михайлович – з 1 вересня 1947 р. по 15 серпня 1949 р.

Грінберг Наум Абрамович – з 18 серпня 1949 р. по вересень 1956 р.

Луцик Симон Терентійович – з 30 вересня 1956 р. по 15 березня 1961 р.

Філіпенко Іван Дмитрович – з 15 березня 1961 р. по 14 серпня 1961 р.

Грущинський Юлій Титович – учитель фізики, ***директор школи*** (з 14 серпня 1961 р. по 1 квітня 1965 р.; з 26 серпня 1973 р. по 1 вересня 1976 р.)

Дерев'янко Філімон Петрович – учитель української мови та літератури, ***директор*** з 1 квітня 1965 року до 25 травня 1973 р.

Максименко Леонід Лук'янович – *з 1 вересня 1976 р. до 1 вересня 1977* р.

Петрик Анатолій Олексійович – *учитель історії,* **директор** *з 1 вересня 1977 р. до 25 червня 2002 р.*

Яворський Володимир Михайлович – *учитель математики,* ***директор*** *з 26 червня 2002 р. до 22 серпня 2013 р.*

Хом'ячук Любов Павлівна – *учителька початкових класів,* ***директор*** *з 23 серпня 2013 р.*

Цимбалюк Сергій Миколайович – ***директор*** *з 3 жовтня 2022 р.*

Коломієць Василь Григорович – *учитель математики,* **заступник директора** *з 1 лютого 1972 р. до 2002 р.*

ВЕЛИКА РАДІСТЬ, ПОДАРОВАНА НА ВСІХ ОДНА

Репортаж з відкриття нової середньої школи в селі Новоживотові

Ще 1910 року введено в дію приміщення Новоживотівської школи. Тепер уже колишнє приміщення. Днями винятково гарну школу відкрито в селі. В добру путь!

Відкриття нової школи у Новоживотові стало справжнім святом для села. Цього дня з нетерпінням чекали всі: і школярі, і їх батьки. Святково одягнені, сходилися на шкільне подвір'я, щоб стати учасниками радісної події, яка славною сторінкою впишеться в історію села.

Школярі гостинно запрошують усіх присутніх взяти участь у святі відкриття нової школи. Перед головним входом гордо розвівається полотнище Державного прапора України, на широких сходах встановлено мікрофони. Свято відкриває директор школи А. О. Петрик.

– Дорогі односельчани, гості! Сьогодні наші учні і педагоги отримують прекрасний дарунок, чудову школу, про яку мріялось роками.

В його словах – хвилювання, радість і глибока вдячність усім, хто доклав зусиль, праці, щоб за порівняно короткі строки в досить складний і нестабільний наш час у селі звелася нова школа, яку без перебільшення можна назвати палацом знань.

Луцик Симон Терентійович

Грущинський Юлій Титович

Дерев'янко Філімон Петрович

Максименко Леонід Лук'янович

Петрик Анатолій Олексійович

Яворський Володимир Михайлович

Хом'ячук Любов Павлівна

Цимбалюк Сергій Миколайович

Коломієць Василь Григорович

«РІДНИЙ КРАЙ» 21 січня 1993 року

ВЕЛИКА РАДІСТ

ФОТОРЕПОРТАЖ З ВІДКРИТТЯ НОВОЇ ШКОЛИ В СЕЛІ НОВОЖИВОТОВІ

«РІДНИЙ КРАЙ» 21 січня 1993 року 3 стор.

ПОДАРОВАНА НА ВСІХ ОДНА

ЗАКОН — НЕ ДИШЕЛЬ

Стаття в газеті «Рідний край» про відкриття нової школи

«Це найкраща будівля в нашому селі» – з гордістю говорять у Новоживотові. І це справді так. Двоповерхова, з широкими коридорами, просторими, світлими класами-кабінетами, обставленими новенькими зручними меблями, з чудовим спортивним залом на першому поверсі, обладнаним усім необхідним спортивним інвентарем, як і, до речі, спортивний майданчик біля школи, з просторою їдальнею, актовим залом. Майже у кожному класі встановлено нові кольорові телевізори, а в кабінеті інформатики комп'ютери останнього випуску.

До цього слід додати, що, як і зовні, так і всередині, школа має привабливий естетичний вигляд, нічого зайвого, все витримано, зі смаком, а головне – зручно.

Звичайно, за нинішніми мірками все це коштує чимало: понад двадцять п'ять мільйонів карбованців, якщо бути точними. Але трудівники в недалекому минулому колгоспу імені Свердлова, а нині колективного підприємства «Промінь», очолюваного М. Я. Мельничуком, без найменшого сумніву вклали їх у будівництво нової школи, де навчатимуться їх діти, онуки, їхня зміна, майбутнє їхнього села.

– Ми пишаємося тим, що зуміли дати нашим дітям прекрасну школу, – підкреслив у своєму виступі Михайло Якович Мельничук. – Я вважаю, що працівники нашого колективного підприємства зуміли практично, на ділі підтвердити відомий у нас лозунг «Усе найкраще – дітям!», що часто залишався лише голослівним. Це будова для покоління нинішнього і майбутнього. Хочеться, щоб у стінах цієї школи завжди панував здоровий дух знань, дружби і братства, щоб випускники цієї школи, незалежно від того, яку

професію оберуть у житті, були насамперед людьми, добрими, чесними, працелюбними.

Мені сьогодні особливо радісно бути учасником цього свята, адже я теж родом з цієї школи, з цього села. А воно у нас славне своїми людьми, своїми традиціями. Багато ще маємо зробити для його розквіту – газифікувати, прокласти дороги з твердим покриттям по всіх вулицях, звести новий будинок культури, об'єкти виробничого призначення. А найголовніше – вирощувати дорідні врожаї на ланах, дбати про продуктивність тваринництва. У цьому покладаємо велику надію на молоді руки, гарячі серця і виважений розум молодих, для кого сьогодні відчиняє гостинно двері ця красуня-школа.

Свято продовжується. До слова запрошується представник Президента у районі М. Г. Цимбалюк.

– Сьогодні у житті села – важлива подія, яку чекали давно, до якої готувались, у прискоренні якої брали участь не тільки будівельники, а й учителі, учні, батьки. Про керівників села нині судять по тому, як вони розв'язують соціальні проблеми, а школа в колі цих проблем – на особливому місці, школа – серце села. Це красиве зручне приміщення, збудоване за кошти місцевого господарства. Для того, щоб розпочати це будівництво, домогтися його успішного закінчення, доклали зусиль, енергії правління сільськогосподарського підприємства «Промінь», зокрема, його голова М. Я. Мельничук, головний бухгалтер І. М. Гурський, голова сільської ради народних депутатів В. М. Катрага. Добрим словом подяки хочеться відзначити сумлінну роботу працівників колективу МПМК-13, зокрема, її начальника О. П. Шевчука, головного інженера В. Ю. Василенка, виконроба В. П. Бурчака. Великий внесок у спорудження школи зробила бригада мулярів під керівництвом М. К. Савченка, члени бригади: С. А. Сапіга, Г. Г. Сторожук, Г. П. Дубровський, П. О. Хом'ячук, В. О. Богачук. М. Т. Колесник, О. А. Богачук, М. П. Волинець, М. М. Щерба. Успішно справлялися зі своєю роботою кранівники О. В. Хрустовський, П. І. Осипчук, тракторист на підвезенні матеріалів М. П. Вишталюк, водії М. Г. Хом'ячук, М. Г. Палюра, В. Д. Приймак, Г. П. Поліщук. Багато праці доклали й столяри В. І. Вербовий, В. Г. Хом'ячук, А. Г. Гнатюк.

Не можна не згадати сьогодні й колективи субпідрядних організацій, зокрема Вінницької ПМК-4, де начальником О. О. Піскун, головним інженером С. Зайцев, яка здійснювала опоряджувальні внутрішні роботи. Внутрішні електромонтажні роботи виконала Вінницька БПМК-67, де начальник Я. А. Дячук, виконроб В. А. Фурманов. З високою відповідальністю поставилися до виконання своїх обов'язків і працівники місцевих субпідрядних організацій – міжгосподарська шляхова будівельна дільниця, начальник С. М. Вовкотруб, головний інженер М. П. Герасик. Дуже багато залежало від енергетиків, і вони не підвели, не допустили жодного збою у постачанні електроенергії, якісно провели зовнішню мережу, своєчасно здійснили підключення об'єкту. В цьому немала заслуга району електромереж, його начальника М. П. Фурмана, а також райагропроменерго, яким керує П. М. Пінчук.

Відчутну допомогу у спорудженні школи надали районні організації, зокрема рибгосп, очолюваний М. О. Хмелем, «Агромаш», де начальником В. П. Зброцький. Спасибі жителям села, педагогічному колективу, усім тим, хто допомагав споруджувати цю школу.

Микола Григорович побажав усім міцного здоров'я, щастя й благополуччя у сім'ях, а педагогічному колективу – натхнення у праці, успіхів у навчанні й вихованні школярів, у прилученні їх до знань, до культури свого народу.

– В житті кожної людини школа залишає глибокий слід, адже недарма кажуть, що всі ми родом із школи, – так звернувся до учасників свята завідуючий районним відділом народної освіти В. І. Гулько. – Роль школи в нашому житті неоціненна, шкода тільки, що не завжди ми це розуміємо вчасно.

Ця школа готова сьогодні прийняти усіх учнів. У неї вкладено чималі кошти, зароблені працею трудівників місцевого сільськогосподарського підприємства. Щире спасибі всім, хто причетний до її будівництва, – будівельникам, колгоспникам, учителям, учням.

Особливо ж хочу сказати кілька добрих теплих слів Михайлові Яковичу Мельничуку. Ми, освітяни, висловлюємо вам глибоку вдячність за ваш внесок у новобудову. Образно кажучи, ви собі збудували пам'ятник у селі. Люди це будуть пам'ятати завжди. За внесок, що зробив голова правління колективного підприємства «Промінь» у будівництво нової середньої школи у селі, відділ освіти представив його до нагородження значком «Відмінник освіти України».

Від імені будівельників на святі виступив виконроб МПМК-13 В. П. Бурчак. А потім до мікрофона підійшов ветеран праці, в минулому директор Новоживотівської школи Ф. П. Дерев'янко:

– Односельчани знають, що ця школа мала бути відкрита ще двадцять років тому. Однак був не той час, а основне – не ті люди. Тій школі не судилося звестися, її зруйнували ще недобудованою. А як мріяли про неї наші вчителі, діти. Багато з педагогів, які у свій час закладали підмурівок доброї справи, яка сьогодні увінчалася успіхом, вже на пенсії, але їх зусилля виявилися немарними. Та найбільша подяка, безперечно, нашим односельчанам, колгоспникам, голові правління М. Я. Мельничуку. Вони вписали одну з найяскравіших сторінок у літопис нашого села. Я щиро заздрю нинішньому педагогічному колективу, учням, які з цієї хвилини стають господарями такої прекрасної школи. А нам, ветеранам, радісно на серці від того, що наші задуми, наші мрії нині здійснились.

Радісно звучать дзвінкі дитячі голоси, школярі дякують всім за нову школу, за турботу:

Наче весела родина,
Радо заходимо в клас.
Знаємо, це Україна
Школу відкрила для нас.

За добрим українським звичаєм старшокласники вручають на вишитих рушниках пишні короваї голові правління підприємства «Промінь», будівельникам, директору школи. В цей час учителька молодших класів О. М. Ліщинська та класний керівник 11 класу Л. П. Голодюк запалюють символічний факел знань, якому палати завжди у стінах цієї прекрасної школи.

Наближається урочиста мить. М. Я. Мельничук отримує право перерізати червону стрічку. Школа розчиняє перед усіма двері, а голосний дзвінок запрошує усіх учасників завітати на шкільне новосілля.

М. Я. Мельничук вручає символічний ключ від новозбудованої школи А. О. Петрику

Нова школа – велика радість у селі

Збуджені, радісні школярі разом із класними керівниками займають місця за партами, а дорослі вирушають на невелику екскурсію, знайомлячись зі школою.

Священник Новоживотівської церкви отець Віктор освятив приміщення школи, а церковний хор виконав прекрасні колядки, величальні пісні життю, добру і вселюдській любові.

Ю. ЛУК'ЯНЧУК
Фото П. Содзи
Районна газета «Рідний край», 21 січня 1993 року

НОВОЖИВОТІВСЬКА ЛІКАРНЯ

Станом на 1900 рік це був приймальний передпокій з двома лікарями і двома фельдшерами у Старому Животові як адміністративному центрі Староживотівської волості Таращанського повіту Київської губернії.

Пізніше, після заснування земств на Правобережній Україні (з 1911 року), – це вже Староживотівська амбулаторія, а з початку 1920-х – Староживотівська лікарня. Діяла у приміщенні колишньої винокурні, збудованої 1886 року. Стояла на дерев'яних стовпах, обтинькованих глиною на дранці. Покрита бляхою, мала 4 дерев'яні фронтони з вікнами.

Функціонувала в роки Другої світової війни і в післявоєнний час.

У 1970-ті роки і до початку XXI ст. – дільнична лікарня на 40 ліжко-місць, з двома операційними, рентгенкабінетом, лабораторією, стоматологічним кабінетом, пологовим відділенням, харчоблоком, пральнею, господарським двором.

На виклики хворих виїздив автомобіль «швидкої допомоги». Вантажний автомобіль забезпечував лікарню вугіллям, дровами та іншими вантажами. Дві пари коней обробляли закріплену за лікарнею земельну ділянку у 5 га за допомогою плугів, борін, кінної сівалки і косарки, граблів.

Після пожежі у 2003 році заклад було переведено до приміщення дитячого садка, а в 2006 р. – до аптеки, де він функціонує і нині як Новоживотівська амбулаторія сімейної медицини загальної практики.

Персонал

Прізвища перших лікарів не відомі. А з 1935 року на посаду завідувачки амбулаторії призначена ***Самгородська Євгенія Дмитрівна***.

Самгородська Є. Д.

Народилася Євгенія Дмитрівна 1892 року в с. Посухів Мурованокуриловецького району Вінницької області в сім'ї священника. Закінчила гімназію, навчалася в Берлінському медичному університеті. Проте у зв'язку з початком Першої світової війни змушена була повернутися додому. Пройшла курси військових медсестер, брала участь у складі військово-польових шпиталів у наданні медичної допомоги пораненим бійцям.

Офіційну трудову діяльність розпочала у 1925 році. У 1926-му працювала в Уманському тубдиспансері, у 1934–1935 рр. – зав. амбулаторією в с. Мала Токмачка Оріхівського району Запорізької області.

З 1935-го по 1960-й була головним лікарем Новоживотівської (Староживотівської) дільничної лікарні.

Працювала і в роки німецької окупації, таємно надаючи допомогу партизанам. Одного разу навіть довелося рятувати високого партизанського керівника з Шабелянських лісів, який у післявоєнні роки допоміг їй уникнути репресій з боку радянської влади.

За багаторічну діяльність врятувала чимало життів, багато жителів із навколишніх сіл завдячують їй своїм народженням.

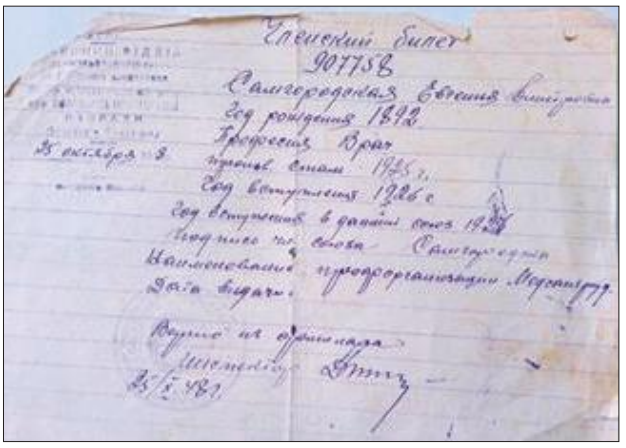

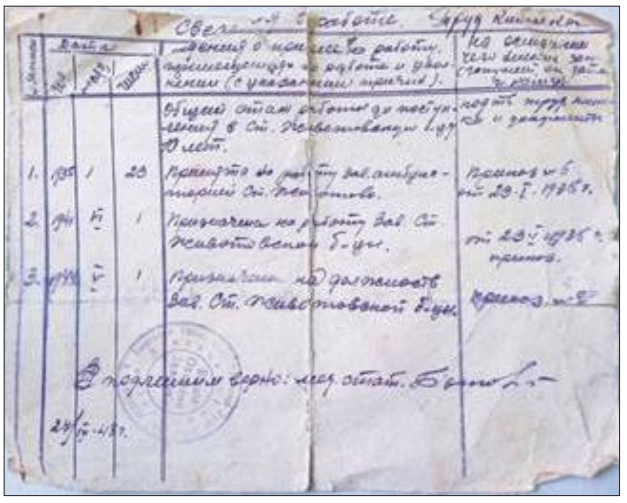

Профспілковий квиток та трудова книжка Самгородської Є. Д.

8 лютого 1963 року Євгенії Дмитрівні присвоєне почесне звання «Заслужений лікар УРСР».

Померла Є. Д. Самгородська 14 жовтня 1964 року. Похована на кладовищі в с. Правилівка.

В наступні роки Новоживотівською лікарнею керували: ***Чижик Юлія Борисівна, Ткач Микола Тимофійович, Праворенко Іван Трохимович, Горковлюк, Дідик Віктор Романович, Ковтун Микола Артемович, Дрогомерецький Микола Дмитрович, Криклюк Олександр Петрович***.

Також працювали лікарі-стоматологи: ***Чижик, Єрентюк Анатолій Іванович, Доценко Володимир Федорович, Раков Микола, Міщенко Валерій Олександрович.***

Нині лікарню очолює ***Вітенко Леонід Григорович***.

Виконувати щоденну нелегку роботу лікарям допомагали медичні сестри і фельдше-

Самгородська Євгенія Дмитрівна з колегами

ри: ***Котік Устим Дмитрович, Баран Ганна Корніївна, Дзюник Лідія Василівна, Катрич Мотря Никифорівна, Дацюк Лідія Іванівна, Гуменюк Анастасія Адамівна, Самгородський Іван Олександрович, Самгородська Ніна Федорівна, Гирба Катерина Іванівна, Ставнича Віра Кузьмівна, Метельська Віра Семенівна, Рудюк Ніна Іванівна, Безугла Катерина Іванівна, Пшенична Олександра Ульянівна, Драч Віра Іванівна, Подолець Галина Мефодіївна*** та інші.

Лабораторію очолювала ***Мартинюк Євгенія Кирилівна***.

Смачні обіди для пацієнтів на лікарняному харчоблоці готували: ***Картавих Анастасія Федорівна, Хміль Надія Микитівна, Неліпович Ольга Петрівна, Павлюк Марія Іванівна***.

Постійно тримати у чистоті приміщення лікарні, амбулаторії, розносити їжу хворим, міняти постільну білизну входило в обов'язки санітарного персоналу. Цю нелегку, але таку почесну роботу виконували: ***Бондаренко Марія Іванівна, Савченко Горпина Калістратівна, Савченко Мар'яна Калістратівна, Хом'ячук Марія, Сокур Ганна, Бражна Дарка Костянтинівна, Синявська Дарія Порфирівна, Бондаренко Ганна Ахтизівна, Тимчук Ганна Гаврилівна, Паламарчук Анастасія Кирилівна, Бральчук Лідія Кузьмівна***.

За будь-якої погоди завжди готовим до виїзду був автомобіль «швидкої допомоги». Водіями в різні роки були: ***Ставничий Павло Васильович, Дацюк Іван Васильович, Слободяник Григорій, Чирва Григорій Володимирович, Самелюк Іван Дмитрович, Хрустовський Сергій Броніславович, Романов Володимир Михайлович, Шлянчак Валерій Миколайович***.

Ще за керівництва Є. Д. Самгородської в медичному закладі було чимале підсобне господарство, що складалося з конюшні, свинарника, корівника. Було своє поле. Вирощену продукцію використовували для приготування їжі для стаціонарних хворих. Пізніше в господарстві залишилися лише коні, які використовували для підвезення різних вантажів і продуктів із магазинів. Їздовими були ***Бондаренко Семен Ахтизович, Шеремета Іван Васильович***.

Завгоспами працювали ***Нікітенко Григорій, Щерблюк Григорій Семенович, Гамузінська Павліна Михайлівна, Гамузінський Микола Гаврилович.***

Пролетіли роки. Вже мало хто пам'ятає про стару Новоживотівську лікарню біля річки в оточенні високих дерев, що й досі шумлять своїми могутніми кронами. Але залишаються архівні документи, фотографії, родинні перекази, що постійно нагадуватимуть про ті часи, людей і їхню працю.

Працівники лікарні: Шеремета Іван Сергійович, стоматолог Микола Сергійович, Хрустовський Сергій Броніславович, Катрич Мотря Ничипорівна, Хрустовська Галина Денисівна, Гуменюк Анастасія Адамівна, Гамузінський Микола Гаврилович, Самелюк Іван Дмитрович

Колектив лікарні

Історію лікарні записав і надав фотографії внук ***Є. Д. Самгородської – Володимир Іванович Самгородський.***

Чи виживе Новоживотівська амбулаторія

Стаття про Новоживотівську амбулаторію в районній газеті

Новоживотівська лікувальна амбулаторія обслуговує мешканців свого села, а також Якимівки, Бугаївки і Сологубівки – всього понад 4100 чоловік. Щоправда, жителі Сологубівки набагато частіше звертаються за меддопомогою в Оратів, позаяк польовими дорогами добиратися 7–8 кілометрів далеко не кожному під силу, а до райцентру все-таки можна чимось під'їхати. При амбулаторії є відділення реабілітації на 20 ліжок стаціонарного обслуговування і 2 ліжка денного (хворі лікуються, обідають, а увечері йдуть додому). Другий рік очолює заклад – і амбулаторію, і, за сумісництвом, відділення реабілітації Леонід Вітенко. До цього він після закінчення вузу працював у Скоморошківській дільничній лікарні. З 1983-го року іде вже четвертий завідуючий. А всього їх змінилось десь із 15. Були проміж ними і заслужені лікарі України.

За словами Леоніда Григоровича, у штаті ще вакантною залишається тільки професія педіатра. Медперсонал сумлінний і компетентний, в основному, передпенсійного і пенсійного віку. З медиками-фахівцями є проблеми. А от з санітарами проблем нема. З техніки є «УАЗ» – автомашина швидкої допомоги. Службовий, бо власне «швидка», тобто медбригада, відсутня. Автомобіль свій ресурс вичерпав ще позаторік, відпрацювавши на сьогодні 12 років. Півроку був на ремонті, нещодавно знов став до ладу. Втім, через відсутність запчастин і скруту з пальним використовується він далеко не так, як би хотілось. За останні сім місяців лікарня отримала всього-на-всього 150 літрів бензину від господарств, інші джерела постачання відсутні. Правда, днями Якимівське сільгосппідприємство виділило 200 літрів, у Сологубівці взагалі відмовились розмовляти з цього приводу. Може, й мають рацію з вищезгаданої причини. Незважаючи на такі негаразди, лікар не пам'ятає випадку, щоб важкохворий чи потерпілий не був доставлений в амбулаторію, відправлений до районної лікарні чи при потребі – у Вінницю. Завжди викликається і «швидка» з Оратова, і сільгосппідприємства виділяють транспорт. Підсобляють, особливо по господарству, пара коней, що є при медзакладі.

З обладнанням начебто не дуже погано. У фізпроцедурному кабінеті є ампіпульс, один з двох наявних у районі. На більше немає коштів. З ліками в наш час – час безладдя, хаосу і інфляції – дуже скрутно. Втім, дістаються ліки власноруч, як стверджує завідуючий, одні зі ста. Показник, яким не можуть похвалитися навіть в обласному центрі.

Розташовані амбулаторія і реабілітаційне відділення у парку, поруч – сад. Були колись тут і вимощені камінням алейки. Про їх поновлення Л. Вітенко мав розмову з головою Новоживотівського сільгосппідприємства. Як і про впорядкування під'їзних шляхів. Поки що зрушень нема. Начебто обіцяв допомогти у спорудженні огорожі навколо лікарні виконком Новоживотівської сільради. Було прийнято відповідне рішення, та досі воно повисло в повітрі.

Загалом місце розташування амбулаторії досить хороше, чого не скажеш про самі її будівлі. Стан їхній не викликає захоплення, а навіває глибокий сум. Старі, пристосовані приміщення уже давно відслужили своє.

Амбулаторія – у будинку колишнього страхового агентства, зведеного у 1820 році. Глинобитні стіни вже починають де-не-де розсуватись. Стеля з дощок, що місцями підгнили. Опалюється приміщення грубками, які теж не у вельми привабливому стані. Щоправда, будівля відділення реабілітації обкладена цеглою. Є там, окрім грубок, і водяне опалення: коли тепліше, користуються тільки ним, холодніше – ще й грубки задіюють. Водогону медзаклад не має. Проте неподалік є криниця. Витяжна вентиляція, де потрібно, відсутня. Зате в санпропускнику і влітку через протяги прохолодно. Через ці та подібні причини висловлювали своє невдоволення і санстанція, і пожежна охорона, і представники обласного керівництва профспілки медиків. За попередніми оцінками, затрати на капітальний ремонт становитимуть десь 30 відсотків кошторису, необхідного для будівництва нової лікарні. А може, й більше. Це тільки на ремонт. Незручності, пов'язані з тим, що приміщення пристосовані, полишатимуться. Поточним ремонтом, як ось і зараз, займається медперсонал. Ремонт електромережі, що досить часто виходить з ладу, проводить Оратівський РЕМ. Зваживши, напевно, на те, що краще побудувати поруч підстанцію, ніж їздити з Оратова, її таки звели. Взимку. На сьогодні, на кінець літа, вона ще не підключена.

У зв'язку зі скороченням ліжкомісць, що проводиться в області, району запропоновано зменшити їх на 30. Викликано це, напевно, все тими ж фінансовими труднощами. З цього приводу придивляються до Новоживотівського реабілітаційного відділення. Посилаються при цьому і на начебто зручне сполучення з Оратовом. Хоча при сьогоднішніх проблемах з пальним, майже повній відсутності рейсових автобусів ні про яку «зручність» вести мову не можна. А обслуговувати здебільшого доводиться престарілих, проміж яких і багато одиноких. Часто-густо і допомогти яким нікому вдома.

Проект будівництва одноповерхової амбулаторії з денним стаціонаром на 35 ліжок готовий. Справа за коштами. А їх – катма. З сільгосппідприємств будівництво згодне фінансувати тільки Якимівське, з зауваженням – на території свого села. Новоживотівське посилається на труднощі, викликані зведенням нової школи, відкритої минулого року. Про Сологубівське мова вже була. З Бугаївки взяти нічого – сама ледве зводить кінці з кінцями. Районний бюджет сумнівно, що витримає будівництво ще однієї лікарні, з огляду на давно заплановане спорудження лікарні у Скоморошках, на яку і проект давно готовий, і садок під неї вже не один рік як «розчищений». Однак, думаючи про майбутнє, нормальне обслуговування хворих, за висловом Л. Вітенка, безперечно, краще будувати нову лікарню.

В цьому з завідуючим Новоживотівською амбулаторією важко не погодитись.

Юрій БОЯРУНЕЦЬ
с. Новоживотів
Районна газета «Рідний край»,
14 серпня 1993 року

НАШІ ОРДЕНОНОСЦІ

Марія Никифорівна БАРАН

Працювала ланковою буряківничої ланки в колгоспі ім. Свердлова с. Новоживотів. Нагороджена орденом «Знак Пошани».

Олена Сергіївна БІЛЕНЬКА

Народилася 14 жовтня 1941 року в с. Новоживотів. Її мама ***Надія Пименівна*** самотужки ставила на ноги шістьох дітей, бо батько не повернувся з війни.

Після четвертого класу Олена не могла вчитися далі, мусила заробляти на хліб. У 16-річному віці пішла працювати в колгосп вантажницею. Потім доїла і пасла корів до виходу на пенсію.

У 1968 році вийшла заміж, народила двоє діток.

Мала подяки та нагороди за високі надої. У 1986 році нагороджена медаллю «Ветеран праці».

Іван Михайлович БОГАЧУК (1930–2014).

З 1960 по 1998 рік був бригадиром рільничої бригади, потім – баштанної.

У 1947 році сів на трактор, був першим трактористом.

Дарія Юхимівна ВОЛИНЕЦЬ

Народилася 19 вересня 1934 року в с. Новоживотів. Батько ***Волинець Юхим Ларіонович*** працював ковалем, мати ***Килина Юхимівна*** – в колгоспі ланковою. В сім'ї зростало п'ятеро дітей. Дарія була другою, тож багато роботи лягало на її тендітні плечі.

Після сьомого класу пішла в колгосп. Спочатку працювала в Новоживотові, потім – в Угарові. У 20 років пішла на Скоморошківський цукрокомбінат, де пропрацювала 24 роки. Після виходу на пенсію трудилася ще рік. Має 34 роки безперервного трудового стажу.

Нагороджена орденом «Знак Пошани», медалями «За трудову доблесть», «Ветеран праці».

Явдокія Іванівна ВОЛИНЕЦЬ

Народилася 9 березня 1927 року в сім'ї ***Явдохи*** та ***Івана Маланчуків***. У родині було восьмеро діток, але поталанило вижити тільки одній Явдоні.

Нелегке життя судилося дівчинці. Закінчивши 6 класів у Новоживотові, 1942 року пішла працювати в колгосп у с. Сологубівка, бо німці вивозили юнаків та дівчат до Німеччини.

Після визволення села від німецьких загарбників у 1944 році повернулася в рідний колгосп. Працювала в буряківничій ланці. Довгий час була ланковою. У 1946 році вийшла заміж за ***Архипа Фомича Волинця***. У щасливому шлюбі народила двох донечок і сина.

У 1975 році нагороджена медаллю «За трудову доблесть».

Померла 13 квітня 2021 р.

Іван Кузьмович ГРЕЧАНИЙ

Народився 1 липня 1936 року в с. Новоживотові в родині ***Кузьми Лавроновича*** і ***Тетяни Денисівни***. Був першим із п'яти дітей. На його долю випали війна, важке повоєння, відбудова народного господарства.

Після закінчення семирічки (1952) пішов працювати у колгосп.

У 1954–1955 рр. навчався в Кузьминецькому училищі, де отримав спеціальність «тракторист-дизеліст».

11 вересня 1955 р. одружився з ***Мотроною Миколаївною Осіпчук***. У них теж народилося п'ятеро дітей.

З жовтня 1955-го по жовтень 1958 року служив в армії. Після звільнення працював у колгоспі трактористом-комбайнером.

У жовтні 1963 року пройшов курси Липовецької школи підвищення професійної кваліфікації ланкових ланок з вирощування цукрових буряків.

Усі роки Іван Кузьмович сумлінно працював, досягав високих результатів. Неодноразово отримував подяки, грамоти, перехідні

БОГАЧУК Іван Михайлович

ВОЛИНЕЦЬ Явдокія Іванівна

ГРЕЧАНИЙ Іван Кузьмович

вимпели за високі досягнення у соціалістичному змаганні.

Нагороджений медаллю «За доблесний труд» (1970), орденом Трудової Слави III ступеня (1977).

У вільний від роботи час відвідував місцеву вечірню школу, здобув середню освіту. У 1996-му, маючи 44 роки стажу, вийшов на заслужений відпочинок.

Помер 1 травня 2005 року.

*Записано зі слів доньки **Мазур Людмили Іванівни** 19 липня 2017 року.*

Іван Кирилович ЖИТНИК

Народився 15 січня 1934 року в с. Новоживотів у сім'ї ***Кирила Юхимовича*** та ***Домни Никифорівни Житників***. У родині зростало ще четверо дітей.

Закінчивши сім класів, Іван пішов працювати у колгосп.

У 1953–1956 роках служив в армії. Після демобілізації повернувся в рідне село. Працював комбайнером. Невдовзі вступив до Зозівського ПТУ, вивчився на механізатора.

У 1959 році одружився з односельчанкою ***Галиною Данилівною***. Виховали п'ятеро дітей. На роботі Івана Кириловича поважали. Нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора (1973). Мав посвідчення «Ударник дев'ятої п'ятирічки».

Помер 4 жовтня 2020 р.

Микола Васильович ЛАВРЕНЮК

Народився 19 грудня 1935 р. у селі Новоживотів. Закінчив Уманський сільськогосподарський технікум, Київську сільськогосподарську академію. Працював бригадиром тракторної бригади, інженером колгоспу ім. Свердлова с. Новоживотів, головою правління колгоспу ім. Леніна с. Осична, головою районного агропромислового об'єднання.

Нагороджений орденом «Знак Пошани».

Помер 1 січня 2004 р.

Микола Данилович МОЗГОВИЙ

Народився 22 травня 1934 р. у с. Новоживотів. Працював комбайнером. У 1977 р. нагороджений орденом Трудової Слави.

Помер у 2012 р.

Микола Кирилович ХМІЛЬ

Народився 22 травня 1938 р. у селі Новоживотів у родині ***Кирила Терентійовича*** і ***Палагеї Хтомівни Хмілів***. У сім'ї було семеро дітей.

Важкі роки випали на долю Миколи Кириловича. Закінчив Новоживотівську семирічку, почав працювати. З 12 років пас у колгоспі коней, овець. У 1957 році шоферував. У тому ж році був призваний до армії. Відслуживши три кроки, повернувся в колгосп, знову працював шофером і водночас електриком.

ЖИТНИК Іван Кирилович

ЛАВРЕНЮК Микола Васильович

МОЗГОВИЙ Микола Данилович

ХМІЛЬ Микола Кирилович

ХМІЛЬ Мотря Миколаївна

4 березня 1962 р. одружився. Виховали з дружиною трьох дітей.

Трудився у колгоспі до 1998 року. За багаторічну сумлінну працю нагороджений багатьма відзнаками, серед яких – медаль «За трудову відзнаку», орден Трудового Червоного Прапора (1978).

Неодноразово отримував подяки від сільської, районної та обласної рад.

Віра Іванівна РЕЗНІЧЕНКО. Ланкова буряківничої ланки колгоспу ім. Свердлова с. Новоживотів. Нагороджена орденом «Знак Пошани».

Параска Антонівна САПІГА (25.06.1936–23.12.2014) Ланкова буряківничої ланки колгоспу ім. Свердлова с. Новоживотів. Нагороджена орденом «Знак Пошани».

Мотря Миколаївна ХМІЛЬ (22.02.1929–17.10.2009)

Ланкова буряківничої ланки. Виховала чотирьох синів і двох доньок.

Нагороди: «Медаль материнства», «За доблесний труд», «Ударник дев'ятої п'ятирічки», «Ветеран праці».

Ольга Ісаківна ХОМ'ЯЧУК

Народилася 22 липня 1922 року в с. Новоживотів у сім'ї ***Ісака Федоровича*** та ***Мотрі Павлівни Шленчаків***. У родині було десятеро дітей.

Закінчивши чотири класи, пішла на роботу, бо далі вчитися не було змоги. Важко працювала, доїла корів.

У 1941 році насильно вивезена до Німеччини. Там важко працювала на заводі за токарським станком.

У 1945 році повернулася додому. Пішла працювати в колгосп ім. Свердлова. У 1948 році вийшла заміж за ***Хом'ячука Федора Борисовича***. Народила шістьох синів і двох донечок.

Важка праця і те, що рано залишилася вдовою, не зламали жінки. Трудилася в колгоспі до 1977 року. За невтомну працю має подяки та грамоти. Нагороджена медаллю «Ветеран праці», орденом «Мати-героїня».

БРИГАДИРИ РІЛЬНИЧОЇ БРИГАДИ

Хом'ячук Григорій Федорович (1921–1996). Згодом довгий час працював бригадиром городньої бригади.

Житник Павло Маркович (1914–1985).

Богачук Іван Михайлович (1930–2014). З 1960 по 1998 рр. – бригадир рільничої, потім – баштанної. На трактор сів у 1947 році.

Тимчук Дмитро Карпович (1921–1996).

Мартинюк Володимир Маркович.

БРИГАДИРИ ПОЛЬОВОЇ БРИГАДИ

Кулибаба Тихін Семенович (1909–2001).

Завірюха Онисія Йосипівна (1922–1988).

ЛАНКОВІ БУРЯКІВНИЧИХ ЛАНОК

Бобик Марія Адамівна (12.10.1934–12.07.2007).

Баран Марія Нечипорівна (27.11.1925–03.01.2000). Нагороджена орденом «Знак Пошани».

Біленька Віра Григорівна (8.05.1940–05.08.2016).

Богачук Варвара Петрівна (1.08.1941–05.01.2023).

Богачук Віра Данилівна (7.10.1938–03.06.2021).

Бондаренко Наталія Семенівна (25.08.1929–14.11.2008).

Бражна Марія Кіндратівна (30.09.1940–27.12.2022).

Волинець Ганна Панасівна (1936 р. н.).

Волинець Параска Родіонівна (1943 р. н.).

Волинець Явдокія Іванівна (9.03.1927–13.04.2021). Нагороджена медаллю «За трудову доблесть» (1975).

Гарбар Марія Оверківна (14.05.1938 – 16.04.2007).

Житник Віра Іванівна (21.09.1935-02.10.2021).

Житник Ганна Степанівна (1944 р. н.).

Житник Явдоха Пилипівна.

Ляшенко Марія Митрофанівна (18.10.1939–19.11.1978).

Катрага Наталка Остапівна (22.12.1922–04.05.1983).

Колесник Катерина Петрівна (24.12.1941).

Кузьменко Меланія.

Кулибаба Марія Павлівна (1933 р. н.)

Мозгова Надія Іванівна (1936 р. н.).

Осюк Ганна Трохимівна (7.08.1922–01.09.2008).

Осташевська Галина Фадеївна (4.05.1946–27.02.2021).

Проценко Марія Захарівна (1936 р. н.).

Резніченко Віра Іванівна (1931–13.07.2007). Нагороджена орденом «Знак Пошани».

Сапіга Параска Антонівна (25.06.1936–23.12.2014). Нагороджена орденом «Знак Пошани».

Сапіга Явдокія Логвинівна (03.03.1914–05.04.2004).

Хміль Мотря Миколаївна (22.02.1929–17.10.2009).

Хом'ячук Галина Трифонівна (14.02.1910 – 9.10.1975).

Хом'ячук Марія Овксентіївна (1928 р. н.).

Щерба Марія Адамівна (24.08.1938–18.12.2020).

ЛАНКОВІ КУКУРУДЗЯНОЇ ЛАНКИ

Волинець Ганна Панасівна.

Осіпчук Олександр Сергійович.

*Записала **Осюк Катерина Миколаївна** у грудні 2023 року зі спогадів Осюк Ганни Федорівни, Кузьміченко Ганни Фоківни, Мозгової Надії Іванівни, Колесник Катерини Петрівни, Ляшенко Марії Петрівни.*

ЖІНКИ-ТРАКТОРИСТКИ

Житник Гапка Сидорівна (23.02.1919–25.10.2011).

Зі слів онука ***Шлянчака Анатолія Андрійовича***, бабуся працювала трактористкою в 1938–1946 рр. Також була ланковою, помічником бригадира рільничої бригади, бригадиром.

Житник Гапка Сидорівна

На буряках. 1960 рік. Зліва направо: (невпізнана), Євчук Мотря, Гречана Ольга, Гречана Тетяна, Богачук Мотря, Волинець Явдокія, Артем'юк Франя, Осіпчук Катерина, Сапіга Ялина, Богачук Віра, Ліщинська Зіна, Кравцова Єва, Тимчук Ликера, Мельничук Ольга. Сидять: Щерба Марва, Волинець Оксана

Осюк Ганна Трохимівна

Була трактористкою в МТС, ланковою, на заправці, комірником. 32 р. стажу – з 1956 по 1988 рік.

ПАСІЧНИКИ

Богачук Петро Євменович – після війни.

Катрага Олександр Андрійович (1902 –1982).

Бражний Пилип Фокович (26.10.1926–16.04.2012).

Хрустовська Катерина (1969 р. н.).

КОВАЛІ КОЛГОСПУ

Огородник Гордій Тодосійович (1914–2001).

Волинець Юхим Іларіонович (1906–2000).

Хом'ячук Марко Нестерович (1916–1991). Був делегатом III з'їзду колгоспників.

РИБГОСП

У* 1978 році** створено міжколгоспний рибгосп, до якого входили ставки сіл ***Якимівка, Новоживотів, Оратів, Осична, Рожична, Животівка, Сологубівка, Балабанівка, Фронтівка, Юшківці. База його була в ***Новоживотові.***

Директор рибгоспу ***Хміль Микола Олександрович*** (1937–2000), головний бухгалтер ***Гамузінський Петро Іванович*** (1953 р. н.). Головний рибовод ***Хміль Петро Прокопович*** (1960–2012). Зав. дільницями: ***Щерба Олександр, Чирва Федір Володимирович, Завірюха Іван, Кучерявий Микола***.

ХМІЛЬ Микола Олександрович

Закінчивши місцеву семирічку, навчався в Макіївському ФЗО. Після служби в армії працював у колгоспі теслею.

ХМІЛЬ Микола Олександрович

Микола Хміль і Микола Івашківський
з дружиною Раїсою

«Ловися, рибко...»

Закінчив однорічну школу рибоводів при Новоселицькому зооветеринарному технікумі, що в Старокостянтинівському районі Хмельницької області. Згодом – Білгород-Дністровський морський рибопромисловий технікум, відділення іхтіологів-рибоводів (1972). До 1972 р. працював рибоводом у місцевому колгоспі.

Рибгосп займався розведенням та вирощуванням риби: білий амур і товстолобик.

Завдяки наполегливій і злагодженій роботі колектив посідав призові місця у всесоюзних змаганнях, був на виставках народного господарства. Вісім років підряд за виконання плану з вирощування й вилову товарної риби нагороджувався транспортними засобами.

Реорганізований у ТОВ «Агрофірма «Злагода». Директор ***Кулик-Куличенко Валерій Леонідович***.

Світлини рибгоспу з сімейного альбому ***Катерини Миколаївни Осюк***, доньки ***Миколи Хміля***.

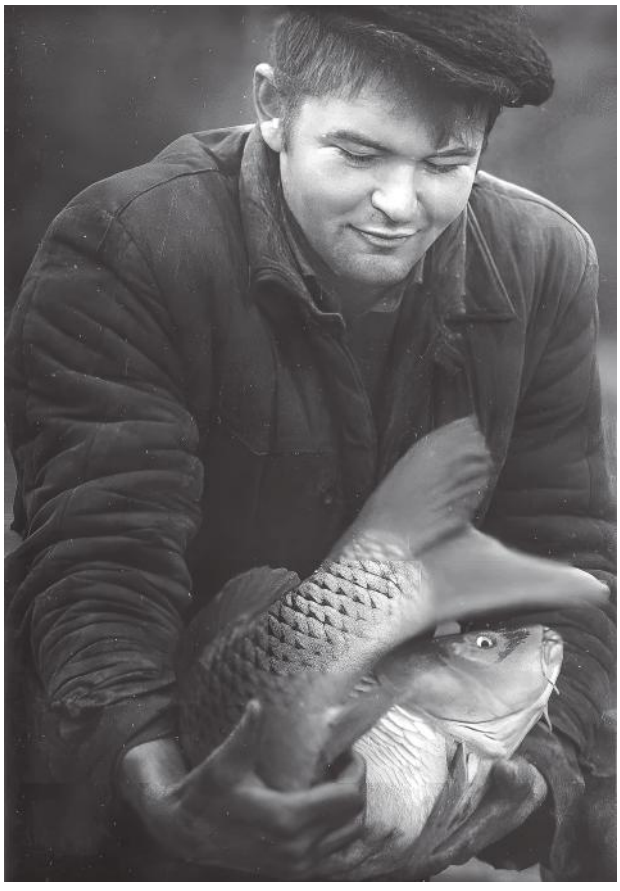

МИХАЙЛО МЕЛЬНИЧУК: «ТУТ МОЇ КОРЕНІ З ДІДА-ПРАДІДА»

– Михайле Яковичу, Ви багато років працювали в колгоспі, зробили чимало гарних справ для села і для людей. Односельці досі згадують Вас добрим словом.

– Так, тут мої корені з діда-прадіда. Я ж, так би мовити, з куркульської родини. У 20-х роках минулого століття заможних селян, яких зараз називають фермерами, оголосили куркулями. Таким був мій дід ***Волинець Панас Якович***, якого я не бачив і навіть мама моя не знала, бо він загинув до її народження. Такі люди мали землю, мали коней, мали зброю і могли себе захистити. У діда Панаса хата в Новому Животові була під бляхою. А тоді, в основному, всі житла – під соломою.

Югина Никифорівна і Панас Якович Волинці з донькою Лукією і сином Миколою

У двадцятих роках у селі часто мінялася влада: то будьонівці наступали, то денікінці… От одного разу люди вийшли захищати село – кіньми, зі зброєю. Поклали на полях за селом (зі сторони Оратова) борони зубами догори, думали, що денікінці не пройдуть. Але то буди будьонівці. Тих захисників захопили і в Новому Животові на кладовищі змусили викопати дві ями. Це було у червні, на Зелені свята. Їх порубали шаблями. Моя бабуся ***Югина Никифорівна Волинець*** розповідала, що спочатку відрубали вуха, потім – голови. І поховали в одній могилі сім чоловік.

У 2021 році ми зробили на тій могилі пам'ятник і поставили невеличкий обеліск. Написали прізвища трьох односельців. ***Це Волинець Панас Якович,*** *мій дідусь,* ***Волинець Сидір Захарович, Кулибаба Степан Григорович.*** Прізвищ чотирьох інших, на жаль, не знаємо.

– Розкажіть про створення колгоспу.

– Колгосп у нас створили у кінці двадцятих – на початку тридцятих років, точних даних не маю. Тоді ж було два села – Старий Животів і Новий Животів і, відповідно, два колгоспи: на Старому Животові – «Перемога», на Новому Животові – імені Петров-

ського. Потім їх об'єднали в колгосп ***імені Петровського.***

До того, правда, створювали колгоспи й раніше, але не надовго – на два-три місяці. Це все я знаю з розповідей старших людей, зокрема і своєї бабусі…

Коли створили колгосп імені Петровського, головою був ***Бондар Федір***, Ганни Бондар батько. Це приблизно п'ятдесят четвертий рік. Чому я запам'ятав? Бо тоді в Гані померла мати. Я був на похороні…

Потім прислали головою тридцятитисячника, росіянина, передовика ***Калєєва.*** Він не знав сільського господарства, взагалі нічого не знав. Проса від пшениці не міг відрізнити!.. Просто член партії. Як його звали, ніхто не пам'ятає.

Це було у п'ятдесятих роках.

Далі був головою ***Грінберг Наум Абрамович***. Після нього – ***Танасієнко Василь Микитович.***

– Ви розпочали свою трудову діяльність при Танасієнкові…

– Наприкінці 1964-го року я навчався на четвертому курсі Комаргородського технікуму і проходив у колгоспі практику. Вже мав права тракториста, комбайнера. Працював на тракторі «Т-74» з навісними плугами. То я увечері приїжджав велосипедом до своєї майбутньої дружини (нині покійної). А від неї опівночі – на поле. Велосипед – під скирду, і до ранку орю.

Танасієнко спочатку жив на квартирі. (Твій, Артуре, прадід ***Василь Миколайович Катрага*** возив його.) Згодом він побудував хату там, де зараз ***Володя Самгородський*** живе. За магазином – дві хати, то це Василь Миколайович Танасієнко і покійний ***Василь Семенович Ляшенко***, який тоді був автомеханіком, побудувалися.

У 1964 році контора колгоспу була в тому приміщенні, де зараз старостат.

– Як довго Танасієнко головував?

– До 1967 року. Я якраз закінчив технікум. Був так званим «п'ятипроцентником». Тобто в ті часи після закінчення технікуму не всі мали право вступати в інститут – потрібно було відпрацювати. Такий привілей мали п'ять відсотків випускників із тих, які отримали диплом з відзнакою. Я був таким щасливчиком. Вступив заочно. Тоді був ще один закон. Якщо «червонодипломники» складали перший вступний іспит на «відмінно», то від решти екзаменів звільнялися. Але я пошкодував свій диплом. Бо під час навчання ще й екстерном склав іспити за одинадцятий клас, тому здав атестат. Ну, звісно, мусив ходити на всі екзамени. Але оскільки я мав гарні знання, то здав їх без проблем.

– І куди ж Ви вступили?

– У Вінницький педагогічний інститут на загальнонауковий факультет. Рік вчилися, а потім переводилися хто куди. Мої одногрупники – в Умань, в агрономічний. А я у 1965 році, коли при Хрущові почалася хімізація, – на факультет агрохімії і ґрунтознавства Харківського сільськогосподарського інституту.

Отже, у січні 1966 року я прийшов у колгосп головним агрономом. У січні 1967 року поїхав до Вінниці на сесію колгоспним мотоциклом – дали мені «їжачка». А в цей час – загальні збори…

– Без Вашої участі?..

– Так планувалося, але не так вийшло. Я пропрацював із Танасієнком рік. А був хлопцем із характером… Чекай-но, думаю, якщо я – головний агроном і керую комбайнами, то – раз! – і загнав комбайни на Лису гору, бо подивився, що вже треба молотити... Поїхав по справах. Повертаюся, а голова колгоспу перегнав комбайни в інше місце. Як же це так?.. Трохи заколотилося…

– Отож, загальні колгоспні збори…

– Збори проходили у старій школі. У класах і коридорі – повно народу! А було так заведено, що спочатку надають слово голові колгоспу для доповіді, а потім співдоповідь робить головний агроном. Ну, Танасієнко виступив. Оголошують: «Слово – головному агрономy!»

А поки я був на сесії, мене заміщав ***Бовкун Федір Корнійович***. Отож підводиться цей дідусь і йде. А я встаю і гукаю: «Ні, я тут головний агроном!». Виступив, капітально «прокатав» голову. І збори проголосували за те, щоби його звільнити. Кого ж вибрати? Пропонують то того, то цього. То когось із Юшківець, бо він, мовляв, зі мною вчився в

Комаргороді. Кажу: «Не знаю я такого, бо він вчився заочно». Три дні йшли збори. І тоді запросили Івашківського Миколу Федотовича. Пропрацював він із січня 1967 до січня 1984 року.

– Чув, що Ви, працюючи в колгоспі, закінчили інститут з відзнакою.

– Можеш уявити, що мене в 1971 році, коли закінчував виш, не пустили на захист диплома! Але я поїхав, захистився на відмінно. Повернувся і кажу до дружини: «Їдемо у Харків на випуск». Отоді мене й звільнили з роботи…

– А де Ви жили з молодою дружиною на перших порах?

– У 1968 році, коли я одружився, жили у фінському будиночку, що перебував на балансі сільської ради. Там в одній половині містилася сільська бібліотека, в іншій – медпункт. Коли медпункт закрили, голова сільради ***Петро Герасимович Кузьміченко*** вручив мені ключі від тих двох кімнаток.

У 1971 році мені дали квартиру в колгоспному будиночку. Він містився тут, де зараз пошта. Колгосп викупив його у покійного Гурського.

А коли мене звільнили, то я перейшов у приймаки, і в 1974 році побудував цю хату.

– Куди ж Ви подалися після звільнення?

– Ага, звільнили, але не відпустили. Роботу я знаходив: і в Черкаській області, і в інших місцях, бо скрізь мав хороших знайомих. Але з партійного обліку не знімають, а в ті часи – це величезна проблема. Та я був дуже настирливий! Пишу скарги в ЦК партії, в Москву, і в газету «Правда». Приходить відповідь: «Подавайте скаргу в обком. Подавайте райком на суд». А що ти висудиш?..

Закрили мої документи у сейфі. «Йди головою колгоспу в Жадани! Чи ще кудись». Що ж я буду по якихось хащах ходити?..

У Животівці була молодіжна ланка. Посилають туди агрономом. Попрацював я декілька місяців. Викликають у райком: «Як Ви дивитеся на те, щоб вернутися в колгосп агрономом?» (А це все було при Івашківському.) «А що? Я не пропив нічого, не прокрався. Піду!» – «А як будете з ним миритися? Він же Вас звільнив». – «Я буду робити свою роботу, а він – свою»…

– Потім була епопея із об'єднанням і роз'єднанням…

– У 1976 році нас об'єднали з Якимівкою. Колгосп називався «Україна». Мене взяли головним агрономом на два господарства. А з 1973 року був ще й секретарем партійної організації, заступником голови колгоспу. Бо нині покійний ***Микола Васильович Лавренюк***, голова парткому, пішов в Осичну головою колгоспу. І коли об'єднали нас із Якимівкою, то я залишився заступником у Івашківського і одночасно секретарем парторганізації.

У ті роки вулиці не мали сучасних назв, а тільки – «кутки». Коли постало питання дати офіційні назви, я долучився до цієї справи. Так центральну, де стоїть обеліск загиблим, названо – вулиця Перемоги. У роки Визвольної війни в славному містечку Животові не раз бував Богдан Хмельницький, тож і його іменем назвали вулицю. Оскільки в нас, крім колгоспників, жили працівники різних професій, а також представники різних національностей, одній з вулиць дали ім'я Пролетарська…

У 1978 році до нас «чіпляють» ще й Бугаївку. Три господарства! І мене призначають головним агрономом на всі три! У кожному селі в мене були заввідділком, головний агроном і хімік, з якими я працював.

Потім роз'єднали. Знов – колгосп імені Свердлова. Знову працював заступником голови… У 1984 році ***Микола Федотович Івашківський*** вийшов на пенсію і я став головою ***КСП «Промінь» с. Новоживотова***.

– Ви теж чимало головували.

– До 1999 року. Потім пішов начальником районного управління статистики. Там пропрацював 10 років.

– Кажуть, вас із села не відпускали.

– Коли я написав заяву, загальні збори не хотіли мене звільняти. Не хвалюся, але люди були задоволені моєю роботою. Звісно, у будь-якому колективі, як і в кожній сім'ї, знайдуться незадоволені, але їх було мало.

Після мене став головувати ***Василь Васильович Хом'ячук***. Працював він рік чи два. А

Михайло Мельничук у робочому кабінеті. 1987 р.

потім ***Павло Панасович Осюк*** був останнім головою колгоспу…

Я передав Василю Хом'ячуку трактори, комбайни. Ми тоді першими закупили комбайни «Дон», ніде їх ще не було, а в у нас – аж сім! Три продали, а чотири собі лишили: три січкарні і одного подрібнювача соломи. Толя Криченюк на ньому працював. У колгоспі були гроші! Могли щось купити і щось продати…

– Михайле Яковичу, розкажіть про будівництво дороги, бо це дуже болюче питання. Адже в багатьох селах ще й досі – суцільне бездоріжжя.

– У 1964 році в селі проклали шосейну дорогу. Я пам'ятаю, як це було. Привозили великий камінь і тут, на місці, били його на «шашки». Зробили дорогу до Оратова. Така «шосейка» ще лишилася коло млина. До того не було доріг із твердим покриттям. Усе возили кіньми, навіть пошту й молоко. До райцентру люди добиралися – хто як міг, дуже часто – пішки. Я сам у дитинстві ходив до Оратова, щоб купити буханець сірого «солдатського» хліба…

У 1991 році держава прокладала асфальтовану дорогу. Будівельники харчувалися у нашій колгоспній їдальні. Бо коли я став головою колгоспу, то насамперед ми зробили їдальню. (До цього обіди в поле варили в дитячому садочку.)

Ми звели в садку (його вже немає) двоповерховий будинок тваринника, там облаштували їдальню і гуртожиток на багато кімнат. А в районі в ті часи готелю не було. Хтось із області приїде, дзвонять мені: «Можна у вас поселити?» Будь ласка! Є кімнати на одного, на двох і навіть на десятьох, бо в район різні бригади приїжджали…

Отож, коли будували дорогу, «дорожники» харчувалися у нашій їдальні, техніку у нас ставили. І коло могили, на в'їзді в село, був їхній пересувний асфальтний завод. Заасфальтували дорогу від Оратова аж за Бугаївку. А раз робітники з технікою тут і ми надаємо їм послуги, то чого не скористатись такою нагодою?..

Давай робити дороги по селу. Спочатку – від пам'ятника до новоживотівського кладовища. А там жили мої батьки. (До речі, сьогодні, 16 вересня, – 32 роки, як помер мій батько.) От у селі й почали говорити: «О, робить дорогу до батьків!» (А я знав, що батько – онкохворий і проживе ще місяць-два.) Так ця дорога залишилася закільцьована і вийшла до центральної.

На Бессарабії іду я з Сергієм Михайловичем Вовкотрубом, начальником «Агрошляхбуду». Болото, калюжі. «Михайле Яковичу, що тут буде». – «Асфальт». – «Ви що?»… Проклали й сюди асфальтовану дорогу. Так само зробили до дитячого садочка.

Або, візьмімо, те місце, де Катраги живуть. Там була висока гора. А будівельники – з потужними скреперами, зняли ту гору, поставили труби, зробили дорогу.

Або, візьмімо, Вивіз. Там теж була гора! Загнали скрепери, зчесали, висипали щебенем… І тут є дорога!

– З будівництвом школи теж мали багато проблем?

– Найважче було зробити проєктну документацію на школу і ввійти в титульний список на будівництво в області. Доводилось вдаватися до всього… Зате звели «красуню»

на 400 місць. Будувала ПМК (тепер – Агробуд) за кошти колгоспу.

Каже мені ***Міша Дука***, мій свояк, чоловік моєї покійної сестри Лєни: «Спортзал малий!» Прошу директора ПМК Миколу Григоровича Цимбалюка: «Давай зробимо зміни до проєктної документації». Зробили. От у Якимівці такий самий проєкт, і маленький спортзал. А в нас є де грати у баскетбол та інші ігри…

Болить мене душа за нашу школу, бо ще рік-два тому вона вважалася базовою. А зараз хочуть об'єднати старостинські округи, і Новоживотівський ліквідувати. Ходять чутки, що об'єднають Животівку, Новоживотів і Якимівку з центром у Якимівці. Відповідно – центральною буде Якимівська школа. Це треба підключати усіх впливових людей, у тому числі ***Володимира Житника*** і народного депутата ***Михайла Волинця***, щоби цього не допустити.

– Кажуть, за Вашого головування колгосп процвітав.

– У нас було 13 тваринницьких приміщень. Усі заповнені худобою. Два чотирирядні корівники на 400 корів та ще один корівник, з'єднані в молочний блок. Були холодильники і молокопровід. Дівчата звикли ходити на роботу зранку. А я сказав: «Буде двозмінка». – «Що це таке?» – «Сьогодні ти зміну відробила – завтра вдома». – «Михайле Яковичу, – бідкаються доярки, – як же це так?» – «Отак, кажу, молоко буде йти по трубочках, тільки вчепи апарат».

Спочатку не вірили, але поступово все зробили. Те, що дехто зараз упроваджує, у нас було ще тоді.

Або, візьмімо, школу. Хлопці у випускному класі вчилися на механізаторів, а дівчата – на операторів машинного доїння.

У селі добре пам'ятають ***Тетяну Григорівну Хом'ячук***, секретаря сільської ради. А перед тим я взяв ***Василя Хом'ячука*** до себе заступником, а її – головним зоотехніком. І до неї дівчатка приходили в білих халатиках. На фермі був клас, де вивчали тваринництво.

– Молодшому поколінню нині важко повірити, що був на все дефіцит, в тому числі і на будівельні матеріали. Як Ви шукали вихід зі становища?

– У мене був дуже впливовий свояк – двоюрідний дядько моєї мами, родом із Якимівки. Військовий, підполковник, відав залізобетонними військовими заводами усього Радянського Союзу. Він казав мені, куди послати листа, на яку частину, і так ми отримували дефіцитні плити… Будували в Оратові військкомат і відділ міліції – з наших плит. Якщо селянам потрібно, виписували… Крутилися як могли…

– Як дбали про побут колгоспних працівників?

– Поставили сучасний ангар для тракторів сільськогосподарської техніки, щоб хлопцям було зимою тепло. Два баки по 25 кубометрів – усього 50 кубометрів води. Котли електричні по 100 кіловат, гріють воду і опалюють усе приміщення.

Будинок механізатора за проєктом мав бути одноповерховим. Але ж у нас плит повно! Там останнім часом і контора була. Зробили басейн – викопали, плиткою обклали. Сауна, душові установки. Вони ще зараз там є, у тому двоповерховому будиночку, коли їхати до рибгоспу.

Були банні дні для жінок і для чоловіків. Більярдна була, механізатори й шофери у вільний час грали у більярд. Чергувала колгоспна медсестра ***Ірина Хом'ячук***, яка була у нас у штаті. Електрик ***Коля Житник*** завідував спортом.

У мене був такий інтерес – кожен рік щось зводити: чи тваринницьке приміщення, чи щось інше. І в полі працювати хотілося.

– За духовий оркестр – правда?

– Так, закупили інструменти для духового оркестру. Але ж треба, щоб хтось навчив людей! Покійний Гецько, батько теперішнього начальника поліції, дуже гарно грав, вчителював у Якимівці. Плачу йому зарплату, як головному спеціалісту, а він вчить хлопців грати на духових інструментах. Потім віддали ті інструменти в школу. Не знаю, чи щось із них залишилося…

– А з високих трибун любили виступати?

– Наш багатостраждальний Оратівський район то створювали, то розформовували.

Були ми і в Іллінецькому районі. Є в мене фотографія та посвідчення, де я на районній Дощці пошани. А коли у 1979 році знову створили Оратівський район, був членом райкому партії. А тоді як? Треба написати текст виступу і дати для перевірки інструкторові райкому. Ну, писав я щось для годиться, але потім – папери вбік. А треба ж було щось позитивне сказати і покритикувати. Але я ж знав, як кого і критикувати…

– *Розкажіть, будь ласка, про виробничі показники і передовиків.*

– У колгоспі були ланки з вирощування різних рослин. Високих показників у вирощуванні цукрових буряків досягнув ***Богачук Григор Фокович***. За це був нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора.

Знаєш поле, що при виїзді з Новоживотова праворуч, де стоїть залізне «крило»?.. Коли я був секретарем парторганізації, Василь Васильович Козлов, заввідділом агітації і пропаганди райкому, не пускав мене у відпустку, доки я не зробив з хлопцями у кузні той «іменний знак» і не поставив у полі. Це було поле Богачука Григора Фоковича, механізатора з вирощування цукрових буряків. Ми тоді «діставали» німецьке насіння. Сіяли за новими технологіями, щоби вирощувати без затрат ручної праці. 400 гектарів буряка тільки офіційно! Зараз у всьому районі немає стільки посівів буряка, як тоді – в одному Новоживотові! І Григор Фокович пунктуально цим займався.

Вирощували 50 гектарів картоплі. Школа ходила допомагати…

Які тоді врожаї були по району? Приміром, пшениці – 17–20 центнерів з гектара, а в Новоживотові – 30–33! Це найвищий урожай у районі. Головний агроном – на Дощці пошани.

Колись поле, що тягнеться від тракторної бригади аж догори, було все поливне. Там, де зараз «Лайфівська» вишка, був басейн. Туди накачували воду зі ставка, а звідти качали насосами, і все це поле – 172 гектари! – поливали, вирощували культури.

Наприклад, сіяли ми кормовий буряк. Перший секретар обкому партії Криворучко питає: «Який буде урожай?». А я ж – хімік, порахував. Кажу: «Тисячу центнерів з гектара!» – «Як?» Бо ж зазвичай – 200–250 центнерів, а тут – 1000! А я запрограмував, скільки і яких добрив потрібно внести. «Добре, – каже Криворучко, – я буду в тебе парторгом, а ти станеш ланковим».

Такі тоді кормові буряки вродили на тих сорока гектарах!.. Просто цікаво було втілити на практиці отримані знання. І це вдавалося…

Або, візьмімо, картоплю. Зв'язуюся з Інститутом картоплярства у Немішаєві. Я вважаюся і головою, і неофіційним (тобто офіційним, але не на платній основі) директором з вирощування картоплі в Оратівському районі. Мені дають штатного агронома, йому – машину.

У нас вирощуванням картоплі займався передовий механізатор ***Михайло Денисович Волинець.***

Я керую у всьому районі і разом засіваю дослідні поля. Дізнаюся, де яка культура, і її впроваджую. Чи багаторічні трави. Продаємо – і маємо гроші для колгоспу. Дістану картоплю «супереліту», а потім вирощуємо еліту першої репродукції, і в нас вона масово йде.

Чи, скажімо, побудували чотирирядні корівники, а їх треба наповнити поголів'ям. А я в Москві на виставці познайомився з головою колгоспу з Білорусі. У них чорно-рябі корови, продуктивні. Їду в Білорусь, Поліщук Микола Архипович – зі мною. Туди веземо зерно, звідти – в обмін – телиць.

Так само картопля. Потрібні хороші сорти. Веземо з Білорусі, а вона ж узагалі славиться картоплею…

Ще спільно з науковцями створили районну систему з вирощування гречки – «Гречиха». Я також був її директором на добровільних засадах. По району сіяли понад 1500 гектарів гречки.

Більшість районних семінарів з посіву та збирання сільськогосподарських культур, із впровадження передових технологій вирощування проводилися на базі Новоживотова.

Інтерв'ю записав **Артур СКОРОПАД**
16 вересня 2023 року

РАЙОННА ГАЗЕТА ПРО НОВОЖИВОТІВСЬКИХ ТРУДАРІВ

З БОЙОВИМ НАСТРОЄМ

Фоторепортаж

***В**ідчувалось, що і в Григорія Фоковича є залишки отого буряководського «хай ще підросте». Бо доводилось не раз бачити досвідченого механізатора в розпал попередніх бурякових жнив. Тоді він і сам набирав високого темпу, й іншим не давав з ритму вибитись.*

Необхідність у темпах є і зараз. Бо в колгоспі імені Свердлова цукристі займають мало не півтисячі гектарів, стоять погожі дні. Хтозна-коли задощить і чи надовго? До того ж є графік постачання цукросировини заводу. З іншого боку – буряк все-таки росте, набирає не тільки ваги, а й цукру. Як тут бути?

– Буряководові, як тому марафонцеві, потрібно розумно сили розподілити на всій довгій дистанції других жнив, – говорить Г. Ф. Богачук (*на знімку – зліва вгорі*).

Десятки років вирощує він солодкі корені, але навіть два схожі в усьому для буряковода роки пригадати не може. Зате багатий досвід і властиве йому передчуття підказують: поспішати треба, бо дві настільки погожі осені, як торік, підряд не буває.

За традицією розпочав з обкопування площ, розбивання загінок, з віддалених клинців, щоб на екваторі збирання не допустити втрат дорогоцінного часу (*фото внизу*).

Один з кращих буряководів району у своєму ж господарстві має гідних послідовників. Станіслав Петрович Матвійчук, Микола Петрович Зварищук та Іван Кирилович Митник (*на знімку в центрі – зліва направо*) сумлінно й майстерно трудяться на своїх місцях: перший – на копанні коренів, другий – на скошуванні гички, третій – на відвезенні буряків у бурти. Настрій у кожного під несений, бойовий. Це видно і по вправних, впевнених рухах, і по оптимізму, який випромінює обличчя кожного.

Ленінський шлях

Орган Оратінського районного комітету Компартії України і районної Ради народних депутатів Вінницької області

ВІВТОРОК, 15 вересня 1987 р.

70 1917-1987

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ПРО РЕВОЛЮЦІЮ

З бойовим настроєм

ФОТОРЕПОРТАЖ

ЛЕКЦІЙНІ ДНІ — ТРАДИЦІЙНІ

Все наростає гуркіт техніки, ростуть і бурти коренів, але тут же зменшуються. Вправно керує потужним навантажувачем СКС-4,2 Анатолій Парфенович Богачук. Тепер слово – за водіями.

Натужившись сталевими тілами, «Колхіди» комсомольців Петра Огородника та Анатолія Мозгового (*фото – вгорі праворуч*) беруть курс на Скоморошківський цукрозавод. Ще до служби в Радянській Армії хлопці розпочали шоферування, а після звільнення в запас показали себе вже умілими водіями. Головне ж – старань не позичати. Бурякозбирання – саме та кампанія, де їх автомобілі є

можливість використати в господарстві на всю потужність.

Включається в роботу і третій комбайн Михайла Кириловича Хміля. Бо завершився отой період, що його стартовим називають.

Тепер соціалістичне змагання розгортається з новою силою, не ослаблюватиметься аж до останніх загінок. Різні зобов'язання брали механізовані ланки, а по господарству необхідно зібрати щонайменше по 360 центнерів солодких коренів на круг. Попередні підрахунки показали, що цей рубіж можна перекрити тільки при умові високоякісного збирання. Отож стараються буряководи.

М. Васильчук
с. Новоживотів
Газета «Ленінський шлях»,
15 вересня 1987 р.

ЩОБ МАТИ І КРУПИ, І МЕД

***У** минулому номері «Ленінського шляху» публікувався фоторепортаж про нову організацію сівби гречки в колгоспі імені Свердлова. Редакція газети попросила голову правління господарства М. Мельничука більш детально розповісти на сторінках газети про перспективи вирощування цієї культури в районі, на що Михайло Якович охоче відгукнувся.*

Те, що гречка – цінна продовольча культура, всім відомо. Але низькі її врожаї не дають змоги виконувати замовлення держави і в повній мірі забезпечити потребу населення в гречаній крупі. Адже в минулій п'ятирічці в районі забрано лише по 10,7 центнера з гектара.

Щоб докорінно виправити таке становище, за пропозицією облагропрому в нашому районі на базі дванадцяти господарств спільно з Українським ордена Трудового Червоного Прапора науково-дослідним інститутом землеробства створено Оратівську виробничо-наукову систему «Гречка». На першому організаційному засіданні ради системи було затверджено базовим господарством колгосп імені Свердлова с. Новоживотова.

Наше завдання – запровадити на виробництві рекомендації наукових працівників

ПОЛЬОВИЙ МАРШРУТ: УРОЖАЙ-88

ПОСІЯЛИ ГРЕЧКУ

Поле ожило з самого ранку, наповнилось гулом двигунів. Те поле, де має рости гречка...

Раніше ця цінна культура такою увагою хліборобів не користувалась. І обробіток грунту, сівбу її нерідко ставили в чергу. І площі не з кращих діставались. Якась недобра звичка щодо гречки виробилась. Тому й отримували її в цілому по району низький врожай.

Поламати оті недобрі звички й покликала Оратівська виробничо-наукова система «Гречка», створена в дванадцяти господарствах району спільно з Українським науково-дослідним інститутом землеробства. Базове господарство — колгосп імені Свердлова, а очолив виробничо-наукову систему голова правління цього господарства М. Я. Мельничук.

Саме в базовому господарстві й показують зразки якісно нового підходу до вирощування гречки. Коли наближаєшся до поля, аж не віриться, що сіють саме її. Та й довірено ці роботи найсумлиннішим механізаторам. Скажімо, на підготовці грунту старанням відзначається комуніст А. М. Вірчак (на знімку зліва). З нього беруть приклад колеги В. Ф. Хом'янчук та Олександр Боровиков.

А ось один за одним у роботу включаються посівні агрегати М. К. Хміля та І. І. Біленького, в яких сівачами І. С. Біленький та В. А. Житник (на знімку внизу). Рівненьку, як стріла, канавку залишають орієнтири — попереду ж міжрядний обробіток посіва. Особливу увагу приділяючи якості роботи, трудівники поля не забували і про оперативне завершення робіт.

Старт взято добрий, але попереду ще багато роботи.

П. СОЗДИ.
Фото автора.

Газета «Ленінський шлях», 12 травня 1988 р.

інституту і вже в нинішньому році на площі 1010 гектарів, закріпленій за системою, отримати по 16–18 центнерів гречки з гектара. Господарствам системи базовим колгоспом розроблено стосовно до кожного поля технологічний паспорт вирощування гречки за інтенсивною технологією.

З настанням стійкого термічного режиму – вище семи градусів – господарства розпочали сівбу гречки. 6 травня у базовому господарстві з участю всіх агрономів колгоспів і радгоспів було проведено семінар, де звернено увагу на особливості інтенсивної технології вирощування цієї культури. Насамперед маю на увазі пристосування для сівби СТЯ-2700, використання орієнтирів, застосування на площах 80–100 га двох посівних агрегатів з тим, щоб за два-три дні насіння лягло у грунт.

Усе це дасть можливість вчасно провести досходове боронування, раннє розпушення грунту культиваторами ЛФ-5,4, застосувати підгортання посівів.

Для якісного запилення 1010 гектарів потрібно щонайменше 3 тисячі сильних бджолосімей. Тому, крім залучення колгоспних пасік, ми запрошуємо до цієї справи власників бджіл вже сьогодні обдумати свої можливості щодо вивезення пасік на поля. Господарства системи надаватимуть допомогу транспортом. У залежності від отриманої врожайності стимулюватимуться зерном гречки в розрахунку на повноцінну бджолосім'ю власники кожної пасіки, яка протягом всього періоду цвітіння перебуватиме на посівах.

Спільне завдання всіх – спеціалістів, науковців, механізаторів, пасічників – отримати запланований врожай зерна, меду, на якісно новий рівень поставити вирощування цінної культури в районі.

М. Мельничук,
голова правління колгоспу
імені Свердлова,
голова Оратівської виробничо-наукової
системи «Гречка».
Газета «Ленінський шлях»,
14 травня 1988 року

Механізатор
Микола Петрович Зварищук

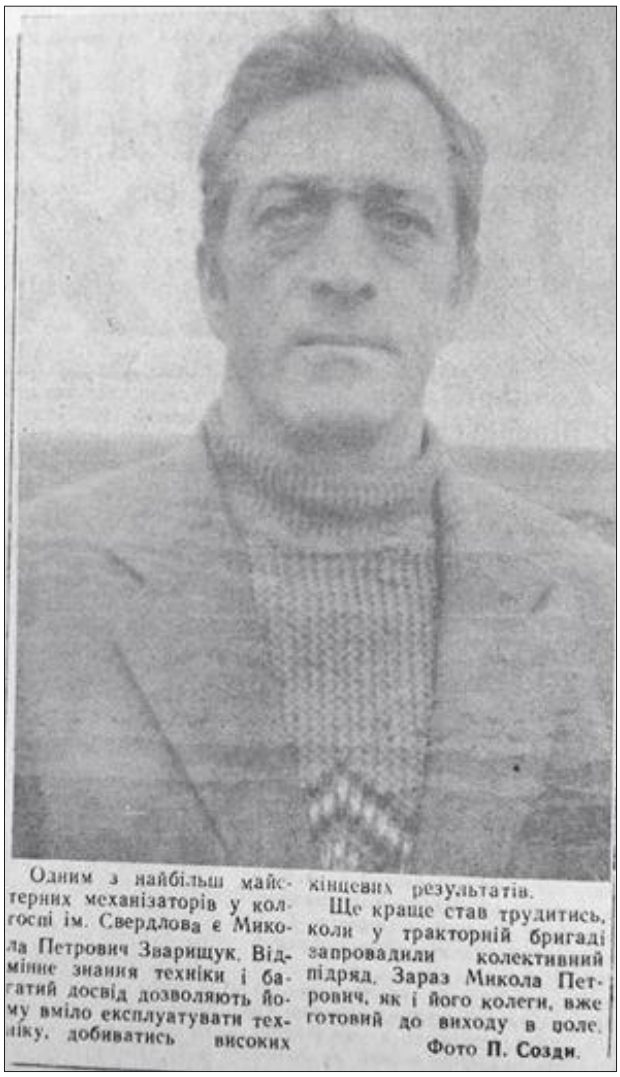

Одним з найбільш майстерних механізаторів у колгоспі ім. Свердлова є Микола Петрович Зварищук. Відмінне знання техніки і багатий досвід дозволяють йому вміло експлуатувати техніку, добиватись високих кінцевих результатів.

Ще краще став трудитись, коли у тракторній бригаді запровадили колективний підряд. Зараз Микола Петрович, як і його колеги, вже готовий до виходу в поле.

Фото П. Созди.

Газета «Ленінський шлях»,
3 березня 1988 року

Водій
Микола Іванович Хміль

Лише сім років працює водієм у колгоспі імені Свердлова с. Новоживотова М. І. Хміль. І хоч стаж роботи у нього невеликий, Микола Іванович з року в рік домагається високих результатів у праці, неодноразово виходить переможцем соціалістичного змагання серед автотранспортників місцевого господарства. «Урожайним» видався для комсомольця Хміля 1987 рік. Тоді за збирання зернових він здобув першість у трудовому суперництві і був нагороджений Почесною грамотою.

У напруженому ритмі працює М. І. Хміль і в нинішньому році. Добре потрудились на силосуванні кукурудзи, він і вже в числі перших на відвезенні гречки від бурякозбирального комплексу.

На знімку: М. І. Хміль.

Газета «Ленінський шлях», 22 жовтня 1988 року

ВОЛИНЕЦЬ
ФЕОДОСІЙ ІЛАРІОНОВИЧ
(6.06.1910–25.07.1984)

Феодосій Волинець із родиною

*Л*юди старшого покоління досі теплим словом згадують Феодосія Волинця. Феодосій Іларіонович завідував швейною майстернею. Був майстер із пошиву верхнього чоловічого та жіночого одягу. Своєї справи навчався у євреїв.

У всі часи такі умільці користувалися повагою та авторитетом в односельців, особливо у представниць прекрасної половини, які й у важкі повоєнні роки хотіли носити гарні речі. Жіночий сачок, пошитий Феодосієм Волинцем, зберігається в Оратівському краєзнавчому музеї. Він і досі не втратив своєї елегантності та привабливості.

САВА ЖИТНИК – ГОНЧАР

Животів здавна славився глиною та виробами з неї, тому тут у всі часи крутився гончарний круг і шанувалася праця майстрів. Один із них ***Сава Житник****, чиї вироби можна побачити в Оратівському краєзнавчому музеї.*

У 2018 році ***Новоживотівська сільська бібліотека*** *підготувала буклет, присвячений пам'яті Сави Фадейовича Житника. У ньому вміщена цікава розповідь* ***Володимира Івановича Самгородського*** *про нелегке життя самобутнього гончара. Хай ця історія про талановитого гончара прикрасить нашу книгу і стане відомою для широкого кола читачів.*

*М*орозної ночі 23 лютого 1922 року в селі Старий Животів у родині Фадея та Дарини Житників народився хлопчик. Нарекли його Савою. Він був другим з дев'яти дітей подружжя.

*С*кладні, але цікаві події відбувалися того часу в сільській громаді. Чотири роки тому закінчилася Перша світова війна. Як у калейдоскопі, змінювалася влада – від царату до Директорії і Гетьманату. От вже й «совіти» з Московії простягли свої щупальця до України-неньки, топлячи непокірні українські голови у кривавому морі. Вигнавши панів зі своїх володінь, народ нуртував у п'янкій атмосфері здобутої, як йому здавалося, свобо-

Сава Житник (Світлина надана Оратівським краєзнавчим музеєм)

ди. Нова економічна політика (неп) породила дрібних, відносно самостійних господарів, які об'єднувались у різноманітні артілі. Кожен сам вибирав свій шлях у труді, та й життя до цього спонукало.

Один зі старших дітей у сім'ї, малий Сава пішов в одну з таких артілей на місцевий цегельний завод – потрібно допомагати батькам годувати та одягати менших братів і сестер. Було йому тоді 12 років.

Переймаючи досвід від старших майстрів, опанував він гончарну справу. З величезним подивом і захопленням спостерігав хлопчик, як у вмілих руках гончара невеличкий шмат звичайної рудої глини, яку він щоденно топтав босими ногами, виганяючи худобу на пасовище, або бігав по ній, граючись у невибагливі дитячі ігри разом зі своїми однолітками, раптом перетворювався на горнятко, миску, макітру чи коника-свистунця.

Поступово його руки набували особливого чуття до глини, що ставала неначе живою від дотику, а фантазія витворювала все нові й нові форми. Разом із задоволенням від улюбленої справи почали з'являтися і непогані статки. Відбувалося ж це у місці, де зовсім поруч щотижня гудів-гомонів відомий за межами села знаменитий Староживотівський базар у «Містечку». Сила-силенна люду, скрип возів, іржання-ревіння худоби, незліченні ятки, магазини і лавки. Все вирувало від зорі до зорі…

З-поміж величезного різноманіття товарів уже тоді вирізнялися гончарні вироби Савки, у кожен з яких він вселяв частинку свого серця і душі. Тому й охоче розбирали їх – тонкі й дзвінкі – господарі й господині: горнятка-близнятка для борщу і каші в поле, глечики для молока, макітри для вареників і кухлі для квасу...

Минав час, артіль стала колгоспною, майстерність Сави зростала, як і попит на його вироби. Життя ставало розміреним і спокійним, як раптом...

«Війна!» – пролунало із гучномовця на стовпі біля контори артілі. Страшною чорною птахою накрила вона кожну сім'ю. Плач рідних, короткі збори – і вже Сава Житникз перших днів у строю.

Спритного, кмітливого хлопця запримітило начальство і призначило у розвідку. Потягнулися довгі дні і роки жорстоких воєнних буднів: без свят і вихідних, у спеку чи мороз, під дощами і вітрами. Важкі кілометри оборонних боїв, відступ, поранення, втрата бойових побратимів, безкінечні сутички з ворогом. В одній з таких, зустрівшись віч-на-віч у ворожому окопі з німцем, Сава уже відчував подих смерті, коли той німчура, набагато важчий і краще озброєний, почав карабіном душити йому горло. Розум спонукав застосувати нестандартний прийом, і Сава щосили вкусив німця за обличчя. Завивши від несподіванки і болю, ворог на якусь мить утратив пильність, і цього було достатньо.

Ось вже Сава Житник жене ворога з рідної землі. Змужнілий, загартований у боях, у складі розвідувального підрозділу перебував поблизу станції Оратів на початку 1944 року. Відпросившись у свого начальства, вирішив провести «розвідку боєм» у Старий Животів, де в той час ще були німці, щоб здобути необхідну інформацію. Та й про рідних треба щось дізнатися, бо ж скільки років не бачились!

Разом із кількома побратимами, переодягнувшись у цивільний одяг, під покровом ночі постав на батьківському порозі. Радість зустрічі, сльози, розмови, запитання… Вже й

пора повертатися до свого підрозділу з нехитрими домашніми гостинцями для товаришів і цінними розвідданими для начальства. Але повернулися, вирвавшись з німецької облави, лише побратими, а Савку схопили німці, бо місцевий поліцай вистежив і здав його катам. Короткий допит, швидкий вирок, і ось сміливця ведуть надвечір до яру. Пролунала команда – гримнув постріл. Світло згасло в його очах.

«Закопаємо завтра, бо сьогодні вже темно», – кинув німцям поліцай.

...Тихий стогін почувся серед ночі і, немов примара, на дні яру забовваніла людська постать, яка, то падаючи, то встаючи, повільно вибиралася нагору. Божа ласка відвела смерть – куля пройшла навиліт вище хороброго серця. Воля до життя перемогла, а тут ще й побратими нагодилися…

Весна 45-го, Угорщина, Будапешт. Навкруги переможна стрільба. Салютують всі стволи і калібри. Молодший лейтенант Сава Житник разом зі своїм підрозділом проходить повз колону танків «Т-34», що стоять на узбіччі дороги. Неохолола броня від бою і запах горілого пороху з танкових гармат лоскочуть ніздрі. Піднесений настрій у всіх, а особливо в одного танкіста, який виліз на башту танка і щось голосно викрикує, одночасно показуючи рукою в бік України. Якимсь дуже знайомим видалося його обличчя Саві. Аж раптом звідкілясь узялися озброєні військові у незвичайно чистій, новесенькій формі. Тут же стягнули цього танкіста з броні, ведуть попід руки до вантажної затентованої машини.

«Так це ж Федір! Федір Доценко з Якимівки! – промайнуло в голові у Савки. – За що це його? Навіщо?»

Підійшовши до командира «смершівців» (а це були саме вони), дізнався, що танкіст у пориві емоцій не зовсім пристойно висловлювався щодо «мадярів» за українських матерів, дружин, сестер. Якимось чином вдалося

Гончарні вироби Сави Житника
в Оратівському краєзнавчому музеї

залагодити конфлікт, і танкіста відпустили. Не останню роль у цьому звільненні зіграли американська тушонка і каністра радянського спирту. А танкістом тим виявився… мій дід Доценко Федір Кузьмович. Мабуть, її Величність Доля вже тоді пов'язала майбутніх сватів. Дуже неохоче потім згадував про це мій дід, Царство йому Небесне.

Відгриміли бої. Прийшли додому не всі. Молоде подружжя Житників – Сава і Оксана, яка нещодавно повернулася з примусових робіт у Німеччині – працює у місцевому колгоспі. Вона – дояркою і телятницею. Він – бригадиром, завфермою. Відновлюється помалу село. Народжуються діти, зростає сім'я. Важка сільська праця і втома часом валять з ніг. Та все ж не забули руки старого ремесла, знову виліплюють, дряпають, малюють на глині.

Спекотне полум'я гончарного горнила дарує кожному з дітей (а буде їх з часом дев'ятеро, як у Савчиних батьків) по мисочці полив'яній, сватам, кумам, знайомим – чи макітру, чи горнятко. А якщо є лишки – на все той же Животівський базар, бо ж дітей і одягнути потрібно, і в школу зібрати, та й хата стара затісною стала для її численних мешканців. Тож потрібно за нову братися («каменючу», як просила батька одна з дочок). Навіть служаки з податкової інспекції, які за чиїмось наклепом навідалися додому до Житників розібратися із «нетрудовими доходами» Сави, засоромлені, поїхати ні з чим. Бо які ж це «нетрудові» доходи у сім'ї з дванадцяти душ, коли працювали в колгоспі за трудодень, а улюбленою справою доводилося займатися ночами?..

Промайнули роки. Купальська ніч 1988 року забрала у вічність Майстра. Розсохся гончарний круг. Та залишились у людей Савчині горнятка й макітри, що служать їм і донині. Є така макітра і в нашій сім'ї – старенька, витерта макогоном, перетягнута попід вінця дротом, щоб не лопнула. І от вже й мої онуки смакують з неї кутю на Різдво. І живе пам'ять про їхнього діда-прадіда, Майстра живої глини Саву Фадейовича Житника. Світла пам'ять.

ДУХОВИЙ ОРКЕСТР

Наш духовий оркестр заснував ***Антон Євменович Мозговий*** (1910–1954).

Зі спогадів його дочки ***Щерби Надії Антонівни***, батько навчив грати на духових інструментах три групи. Навчання проводив удома. А вона з сестрами сиділа на рядні, яке стелила мама, і слухала гру. Музикантів запрошували грати у різні села району на весілля, проводи в армію, похорони.

Учасниками духового оркестру були ***Бондаренко Савка, Вихованець Федір Пилипович, Баран Прокіп, Панченко Григорій, Волинець Микола Володимирович*** (1927–2001). ***Жінка*** грала на барабані, прізвище ніхто не пригадує, ***Лесь***, прізвища якого теж ніхто не знає.

Осіпчук Іван Леонтійович (1924–2000) навчався гри в А. Є. Мозгового в 1939–1940 роках. Зі слів його сина ***Осіпчука Миколи Івановича***, який після А. Мозгового став керівником оркестру. В селі казали: «Став капельмейстером».

Також в оркестрі в різні роки грали ***Шлянчак Василь Остапович, Тимчук Дмитро Йосипович, Чернега Микола Федотович*** (1938–1970), ***Харчук Петро Миронович*** (1925–1995), ***Мозговий Яків Михайлович*** (1926–2011), ***Хрустовський Віктор Павлович*** (1937–2012), ***Сапіга Михайло Васильович*** (1939–2014), ***Богачук Михайло Іванович*** (1928–2019), ***Волинець Василь Іванович*** (1938 р. н.), ***Житник Дмитро Андрійович*** (1927–2014), ***Богачук Степан Михайлович*** (1949–2013), ***Біленький Петро Лукашович***.

Наприкінці 1970-их років навчав молодих хлопців гри на інструментах ***Осюк Володимир Панасович*** (1956–2002), а в 2000 р. – ***Гецко Дмитро***. Однак молодь роз'їхалася з села і не було кому продовжити цю гарну справу.

Слід відмітити талановитого художнього керівника Будинку культури ***Івана Аркадійовича Гиренка*** (1961–2011). Його спів та гра лунали не на одному концерті в селі та районі.

Духовий оркестр у різні роки

ЗВИТЯЖЦІ НОВОЇ ДОБИ. ГЕРОЇ, ЯКІ ПОЛЯГЛИ ЗА СВОБОДУ І НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ

ЛАДНИЙ Олександр Олександрович (7.03.1997 – 15.06.2022)

Солдат, танкіст. Народився в Новоживотові. Закінчив 9 класів Новоживотівської загальноосвітньої школи I–III ступенів. Навчався в Тетіївському професійно-технічному училищі, отримав спеціальність мулярштукатура 4 розряду.

У 2016 р. підписав контракт зі Збройними Силами України. Служив у танковому підрозділі однієї з бригад Сухопутних військ. Пройшов 6 років військової служби в зоні антитерористичної операції/операції об'єднаних сил, займався евакуацією населення з м. Волновахи Донецької області, за що отримав особисту подяку місцевої влади.

У грудні 2019 р. підписав новий контракт із ЗСУ, перебував у складі 9-го окремого мотопіхотного батальйону «Вінницькі скіфи». З перших днів повномасштабного вторгнення Росії став на захист України.

Загинув у с. Времівка Волноваського району Донецької області.

Похований у Новоживотові. У Героя залишилася мама.

Нагороди та відзнаки: медаль «Учасник АТО», «Ветеран війни», «За військову службу України», «За жертовність та любов до України» (посмертно).

Світлини з сайту Оратівської селищної ради

КРАВЦОВ Микола Анатолійович (26.06.1975 – 8.09.2022)

Рядовий, гранатометник 2-ої аеромобільної десантної роти 95-ої окремої десантно-штурмової бригади.

Народився в Новоживотові. Навчався в Новоживотівській школі, у Вінницькому професійно-технічному училищі на слюсаря. У 1993 – 1994 рр. служив у Збройних Силах України. Працював електромонтером з експлуатації розподільних мереж III групи (Вінницькі східні електричні мережі, Оратівська дільниця).

З листопада 2014 по вересень 2015 р. був у зоні антитерористичної операції в Донецькій та Луганській областях, обороняв Донецький аеропорт. З початком повномасштабного вторгнення пішов на війну.

Отримав поранення під час артилерійського обстрілу поблизу населеного пункту Тернові Поди Миколаївської області. Помер у Миколаївській міській лікарні. Похований у с. Новоживотів.

У Героя залишилися батьки Анатолій Павлович та Ольга Іванівна, дружина Вікторія Василівна, донечки Альона та Аня.

Нагороди та відзнаки: «За оборону Донецького аеропорту», «За вірність народу України», «Взірцевість у Військовій справі», «За участь в антитерористичній операції», «Почесний десантник», «Учасник АТО», «Учасник бойових дій».

Світлини з сайту
«Вінницяобленерго»

МОЗГОВИЙ Ігор Анатолійович (18.11. 1989 – 10.08.2023)

Народився в с. Новоживотів Оратівського району. Тут закінчив школу. Навчався в Київському технологічному коледжі. Після коледжу проходив строкову військову службу. Згодом працював у закладах громадського харчування. З 2014 по 2016 р. захищав нашу державу у складі 128-ої гірсько-штурмової бригади. У лютому 2015 року потрапив у «дебальцевський котел», з якого вдалося вийти. Був учасником АТО та нагороджений медаллю «Захиснику Вітчизни».З 24 лютого 2022 р. став на захист нашої держави. Загинув 10 серпня 2023 року. Був неодружений. Батько Анатолій Іванович та мама Любов Прокопівна померли. Залишився брат Руслан. Похований Ігор Анатолійович, позивний «Дємбель», у рідному селі.

Кожного разу все важче і важче підбирати слова. Вічна пам'ять тобі, солдате! Щирі співчуття рідним.

Слава Україні!!! Слава її Героям!!!

Недокохав, недолюбив.
І не пройшов, і не прожив.
Від сотні літ якась лиш чверть,
І вчатувала тебе смерть.

Зерно не кинув в чисте лоно.
Не бути дітям твоїм кровним.
Життя багаттям розгорілось,
Та серце раптом зупинилось.

У всьому винна ця війна.
Життя все випила до дна.
Схрестила гірко твої руки.
Лиш біль залишився і смуток.

Автор **Ольга Дриль**
Текст і світлина з сайту
Оратівської селищної ради

ОНУФРІЙЧУК Олександр Миколайович (15.08.1998–1.06.2022). с. Животівка – с. Новоживотів

Закінчив 9 класів Животівської ЗОШ І–ІІ ст. Навчався в Тетіївському ДНЗ. По завершенні навчання був призваний на строкову службу. Там підписав контракт із ЗСУ. Служив у 59-ій бригаді, 10-му батальйоні, 9-ій роті. 18 лютого 2022 року закінчився контракт, а з 24 лютого він став на захист Батьківщини.

Друзі та колеги по службі запам'ятали його як небайдужого надійного товариша. У Сашка завжди були золоті руки, він свідомо і сумлінно виконував поставлені завдання, працював на совість. Нашого Героя народила і виховала чудова матуся – Зінаїда Олексіївна. Маленьким Сашко говорив: «Матусю, я виросту – ти ще мною будеш гордитись!». Допомагав виховувати трьох братиків і сестричку та хотів бачити маму щасливою. Він був надійною опорою та другом для неї.

У вільний час захоплювався ремонтом техніки. Йому подобалося «повертати до життя» механізми, які іншими майстрами вже давно вважалися безповоротно пошкодженими. За словами колег, Олександр дуже любив життя, мріяв, повернувшись з війни, більше часу проводити зі своїми рідними, близькими, посадити сад, одружитися, виховувати дітей.

Не знала мама, що син стане Героєм, сином-патріотом, який, не шкодуючи власного життя, захищав Україну і виборював мир для всіх нас.

1 червня 2022 року Саша разом зі своїми побратимами прийняли бій біля населеного пункту Шевченкове Миколаївської області. Бій тривав 12 годин: з 8 ранку до 20 вечора. Було підбито багато ворожої техніки. По закінченні бою о 20.30 забіг в бліндаж, щоб зателефонувати мамі. А в 20.35 його не стало... Було обстріляно бліндаж, де разом з Сашею перебувало ще два його товариші, серед яких був також наш земляк, наш Герой –Дем'янюк Михайло Леонідович.

Похований Сашко в с. Животівка, де він народився та де пройшли його дитячі роки. Онуфрійчука Олександра посмертно нагороджено медаллю Православної церкви України «За жертовність і любов до України» та орденом «За мужність» ІІІ ст.

Мама Героя живе в Новоживотові.

Текст і світлина з сайту Животівської гімназії

ПАСІЧНЮК АНАТОЛІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

(22.10.1977–7.06.2023)

Минає час, а війна продовжує нещадно знищувати цвіт української нації. Не втихає невгамовний біль втрати. Пам'ятаємо велич подвигу кожного захисника, який став світлим янголом Небес.

Сьогодні з глибоким сумом згадуємо річницю загибелі у російсько-українській війні одного з кращих синів нашої територіальної громади – Анатолія Пасічнюка (22.10.1977 – 07.06.2023). Це був важкий, скорботний і тривожний рік для згорьованих батьків Миколи Петровича і Катерини Іванівни, для дружини Любові Василівни та трьох дітей Героя – Катерини, Анастасії і Данила.

Анатолій Миколайович народився у селі Новоживотів. Там пройшли його дитинство і

шкільні роки. Після навчання у Зозівському ПТУ і строкової військової служби працював водієм у місцевому господарстві.

Анатолій був щирим, доброзичливим, працелюбним і відповідальним. Він любив Україну, свій край, рідну оратівську землю. Як справжній патріот, у лиху годину російської агресії, не роздумуючи, став на захист Батьківщини. Сумлінно виконував громадянський і військовий обов'язок у безжальній боротьбі з рашизмом. Сильний духом, чесний і справедливий воїн мужньо захищав цілісність і незалежність нашої держави, мир і спокій своєї родини та кожного з нас.

Загинув Анатолій Пасічнюк під час виконання бойового завдання в штурмовому бою під Покровськом, у районі населеного пункту Первомайськ Донецької області. Похований у рідному селі.

Нехай велика жертва та відданість захисника миру, добра і світла вічно залишаться у наших серцях і будуть прикладом для наступних поколінь.

Вічна і світла пам'ять Герою! Згадаймо його вдячним словом та пом'янімо тихою молитвою.

Текст і світлина із сайту Оратівської селищної ради

БОГАТИРЬОВ Денис Юрійович
(6.10.1988–13.09.2023)

Заступник командира 3-ої розвідувальної групи спеціального призначення 2-ої роти спеціального призначення 1-го загону спеціального призначення військової частини А4030.

З 4 березня 2022 р. воював у складі 71-ї окремої єгерської бригади. З 10.04.2022 по 13.05.2022 р. виконував бойові завдання на Ізюмському напрямку.

З 14 травня 2022 по 23 листопада 2022 року успішно виконував завдання з оборони визначених рубежів поблизу населених пунктів Олександропіль, Новоселівка, Нью-Йорк. 6 березня 2023 р. брав участь у штурмових діях у н. п. Новоселівка Донецької обл. З 9 вересня 2023 р. відбивав ворога на Запорізькому напрямку, біля населеного пункту Вербове. Допомагав в евакуації поранених побратимів.

Загинув у районі Вербового Запорізької області під час виконання бойового завдання при мінометному обстрілі.

Залишилися батьки, дружина, донька, син. Похований у Новоживотові.

Із сайту Оратівської селищної ради

ХОМ'ЯЧУК Максим Володимирович
(19.02.1999 – 25.09.2020)

Максим Хом'ячук народився 19 лютого 1999 року в родині Катерини Андріївни та Володимира Костянтиновича Хом'ячуків у

с. Новоживотів. Зростав добрим, щирим та люблячим сином і онуком. Мав багато друзів, планів і мрій. Та найбільшою мрією було літати. Максим наполегливо навчався і вступив до Харківського національного університету Повітряних Сил ім. Івана Кожедуба.

25 вересня 2020 року літак Ан-26 Збройних Сил України, що виконував навчальний політ, розбився біля аеродрому «Чугуїв» на Харківщині. В тій авіатрощі загинули 7 членів екіпажу і 19 курсантів, серед них і Максим Хом'ячук.

Указом Президента України № 421 від 6 жовтня 2020 року за самовіддане служіння українському народові, зразкове виконання військового обов'язку Хом'ячук Максим Володимирович нагороджений медаллю «За військову службу Україні».

Матеріали і фото з Фейсбук-сторінки Оратівського краєзнавчого музею

УЧАСНИКИ БОЙОВИХ ДІЙ

1. **Поліщук Ігор Олександрович**, 11. 11.1994
2. **Катрага Ярослав Олександрович**, 28.03.1987
3. **Житник Анатолій Якович**, 24.08.1973
4. **Чугункін Олег Павлович**, 29.05.1975
5. **Гоменюк Михайло Михайлович**, 14.02.1988
6. **Богачук Володимир Анатолійович**, 25.02.1992
7. **Ковальчук Ярослав Іванович**, 10.12. 1971
8. **Чирва Володимир Федорович**, 12.04. 1971
9. **Катрага Михайло Петрович**, 20.11. 1976
10. **Волинець Анатолій Миколайович**, 3.02.1969
11. **Ставничий Сергій Анатолійович**, 16.03.1992
12. **Гречаний Володимир Васильович**, 11.01.1973
13. **Житник Сергій Володимирович**, 7.04.1995
14. **Возний Олександр Анатолійович**, 7.08.1986
15. **Матвіяшин Олег Володимирович**, 20.07.1995
16. **Шкрябій Віктор Васильович**, 3.03. 1964
17. **Борбоць Руслан Михайлович**, 14.04. 1993
18. **Козяр Павло Павлович**, 3.04.1995
19. **Гречаний Юрій Віталійович**, 06.05. 1990
20. **Бовсуновський Олександр Володимирович**,10.12.1982
21. **Мостовенко Олександр Олегович**, 29.05.1995
22. **Бабак Олександр Іванович**, 23.03. 1999
23. **Хрустовський Віктор Вікторович**, 3.02.1972
24. **Шеремета Євген Анатолійович**, 8.06.1981
25. **Лавренюк Євгеній Володимирович**, 2.09.1989
26. **Катрага Володимир Васильович**, 11.03.1964
27. **Катрага Анатолій Миколайович**, 9.12.1978
28. **Яворський Михайло Володимирович**, 5.03.1983
29. **Петрик Анатолій Анатолійович**, 6.04.1972
30. **Остапчук Олександр Володимирович,** 14.12.1981

СВЯТО-ПОКРОВСЬКА ЦЕРКВА

Коли при в'їзді в Новоживотів зупинитися і вийти з машини, то, наче на долоні, видно Свято-Покровську церкву – окрасу села і центр його духовності.

Час будівництва храму припадає на період з 1907 до 1912 року. Згодом церква піднята на кам'яний фундамент. Переживши багато трагічних подій, вона збереглася до наших днів. У середині XX ст. це була єдина діюча церква в районі.

З історичних джерел знаємо, що в Животові була ще Свято-Миколаївська церква, побудована у 1737 році, як значилося у написі над західними дверима. У 1848 році до неї зроблені кам'яні прибудови, в одній з яких була тепла церква в ім'я Св. Христова Митрофана, а у другій – ризниця. Церква мала 87 десятин землі. Проіснувала вона майже 200 років і варварськи зруйнована місцевою владою 1936 року.

У 2023 р. громада Новоживотова спільно з місцевою Свято-Покровською парафією ПЦУ на чолі з отцем-настоятелем Ярославом Мацюком звернулася до всіх небайдужих односельців з проханням надати посильну благодійну допомогу для виконання невідкладних будівельних робіт з реконструкції купола церкви. Зусиллями громади, благодійників і депутатів проведена часткова реконструкція храму.

ДУХОВНІ СКАРБИ

Новоживотів — неповторний край героїчних легенд

Історична святиня потребує реконструкції

Тетяна ПАРХОМЧУК

Село Животів, або Новоживотів, як його називають тепер, що у Вінницькому районі — одне з тих, чиє коріння заглиблене в сиву давнину.
З давніх часів і до сьогодні село плекає предковічні духовні цінності, національну вартісність, гідно переймає спадок героїзму предків.
Протягом століть мешканцям Новоживотова, як і всій Україні, доводилось у важких боях та випробуваннях виборювати право бути вільними на своїй землі, відстоюючи власну ідентичність.
Не просто так і сьогодні далось новоживотівцям повернення до основ, духовних витоків, а саме — перехід віри місцевого Свято-Покровського храму, що має археологічну та історичну цінність, — з-під юрисдикції московської до Православної церкви України. Довелось пережити тривалі кількарічні судові баталії.
Водночас наразі й релігійна святиня мешканців Новоживотова потребує реконструкції.

Свято-Покровська церква Новоживотова з синьо-жовтим прапором.

Новоживотівська Оранта

Час заснування Новоживотова не відомий. Однак, за різними історичними даними, в цих краях колись формувалася прадавня культура землеробства, яка стала одним з найвищих досягнень людської цивілізації.

На цій території жили нащадки білогрудівської культури, праслов'янські землеробські племена. Геродот згадував їх як скіфів-орачів.

Про період виникнення Животова існує кілька версій. За однією, що належить історику, краєзнавцю та священнослужителю Лаврентію Похилевичу, перші поселення на цій території з'явилися вже на межі першого та другого тисячоліть.

А за твердженням дослідника козацьких могил, що ними оточене село, Івана Фундуклея, час заснування Животова слід віднести ще далі — до IX століття.

У давнину поселення розташовувалось на півострові, котрий омивала річка Роська. Ось як пише про це Лаврентій Похилевич: «Животів — містечко в західній частині Таращанського повіту, розташоване по обох боках річки Роськи, яка живописно тече поміж кам'яними скелями, і по струмках, які впадають в неї з правої сторони. Середина містечка вигином річки утворює півострів з вузьким перешийком на півночі. Подібність цього півострова із шлунком, або по-малоросійськи «животом», і дало в древності назву поселенню».

Варто зазначити, що в різні часи село числилось то за Київською губернією (Таращанський повіт), то за Кам'янець-Подільською (територія сучасної Вінниччини). Своєю чергою Фундуклей пояснює походження назви села від слів «жити» і «годувальне помістя».

Про древню історію заснування села також свідчать залишки фортеці, збудованої на протилежному березі річки Роськи, навпроти півострова, князями Четвертенськими. Це древня династія руських князів, яка походить із роду Володимира Святославовича «Святого» (980-1015 рр.). Саме руським князям Четвертенським належало у XV—XVII ст. містечко Животів.

Дике поле Животова

Животів пишається своєю історією і має на це право. Він справді є одним із найстаріших поселень, що лежить серед великих чорноземних степів Поділля, на тому кордоні, за яким пролягло колись Дике Поле.

У період феодальної роздробленості територія сучасної Вінниччини відійшла до Галицько- Волинського князівства.

Після загарбання Києва в 1240 році монголо-татарські завойовники захопили й подільські землі. Незабаром війська Данила Галицького визволили цю територію. Проте 1259 року монголо-татари знову заволоділи Подільським краєм.

Понад сто років пращури животовців були під гнітом Золотої Орди. З цим періодом пов'язані численні народні переказ та легенди про подільський край загалом та Животів зокрема.

Також про древність поселення в цій місцевості свідчать і численні кам'яні хрести, які з'явилися вже пізніше, через III—IV століття. На одному з них, за свідченням Похилевича, «... церковнослов'янськими літерами написано, що «в 1443 році місяця липня, 31 дня похована раба божа Домнікія». Ця жителька Животова під час нападу татарського, одягнена в козачий одяг і на коні билась з ворогами хоробро, якими була вбита і похована на місці своєї смерті». До цього часу зберігся курган на південному сході від села. А за свідченнями Леонтія Похилевича, у 1864 році поблизу села на південному і південно-східному напрямках їх було три.

Іван Фундуклей робить припущення, що ці кургани служили спостережними пунктами під час монголо-татарської навали. З них за допомогою диму чи вогню в містечко подавали сигнали про наближення ворога.

Залишки фортифікаційних споруд свідчать про майстерність тодішніх будівельників, а система курганів — про добру військову підготовку населення.

Древні знахідки та написи на кам'яних хрестах і гробових плитах говорять про освіченість та наявність писемності.

Без сумніву, побудова більшої частини укріплень є заслугою поляків, які в Животові та його передмістях мали численне військо для тримання в покорі місцевих мешканців. Останні, звичайно ж, були невдоволені шляхтичами. Часто це виражалося масовими втечами в інші поселення. Чимало втікачів ішло на Січ, де формувалися сили для відсічі загарбникам.

Полк Богдана Хмельницького

Животів — це легендарна земля, по якій проходили переможні полки війська Богдана Хмельницького. Відомо, що гетьман особисто перебував тут у 1649-му, 1651-му і 1653 роках. І в Старому Животові (ще одна назва села) 1648 року було сформовано Животівський козацький полк.

Також по цій землі проходили з Києва на Умань гайдамацькі загони Максима Залізняка й Івана Гонти в часи Коліївщини. До повстанських гайдамацьких загонів приєднувалися і мешканці Животова. Легенди стверджують, що в цьому краї й досі б'ють цілющі джерела, вибиті копитами Гонтиного коня.

У період міжусобиць, як ми вже зазначали, на протилежному березі Роськи, як і в самому містечку, животовці побудували укріплену фортецю, обнесли її глиняним ровом, який заповнили водою, дубовим частоколом, високим насипом, також змайстрували підйомні мости. Фортеця була серйозною перешкодою на шляху ворогів. Крім того, фортецю з півостровом з'єднувала розгалужена мережа підземних ходів, загальна довжина яких сягала 6 кілометрів.

Пізніше біля мостів було збудовано бійниці і встановлено гармати. Гарнізон фортеці набирався з місцевих жителів або козаків і утримувався за рахунок власників животівських. Начальник гарнізону називався отаманом.

З історичних джерел відомо, що у черані 1649 року Богдан Хмельницький вів свої війська через Старий Животів, готуючись до облоги Збаража. А сам Животів став збірним пунктом козацьких полків Хмельницького з військом союзника козаків кримського хана Іслам-Гірея.

Бурхливими хвилями котилася по землі України визвольна війна. В ті роки й була зруйнована Животівська фортеця.

Всеосяжна релігійна спадщина

У 1620 році, повертаючись із москви через Київ, патріарх Ієрусалимський Феофан благословив на єпископство Паїсія Іполітовича.

Історик Микола Аркас написав: «Феофан, призначивши в Києві, Трехтемирові, Білій Церкві єпископів для єпархії Київської, Перемишльської, Туровської і Пінської, Полоцької, Володимирської і Брестської, Луцької і Острозької, на виїзді з Малоросії виїхав з гетьманом Сагайдачним, що його супроводжував, і новопосвяченим митрополитом Київським Іовом Борецьким і трьома тисячами козаків у Животів. Тут у князя Четвертенського гостював три дні. І тут же з митрополитом поставили на єпископство Холмське і Бельське Паїсія Іполітовича».

Згодом Животів почав обростати храмами. Свято-Миколаївську церкву збудували на півострові; Покровську спорудили в передмісті Животова, або Новому Животові; церкву Св. Трійці — на Київському передмісті містечка, що називалося Янимівкою. Перші дві — дерев'яні. Свято-Миколаївська церква побудована в 1737 році, а в 1848 році до неї зробили кам'яні прибудови. Церква мала 87 десятин землі. Проіснувавши майже 200 років, вона була варварськи зруйнована в 1936 році московською владою, яка панувала тоді в Україні.

Доля сучасної Покровської церкви дещо інша. Час її будівництва припадає на період з 1907-го до 1912 року. Згодом церкву оновили — підняли на кам'яний фундамент. Переживши багато подій — революції, громадянську війну, німецько-фашистську окупацію, — храм зберігся до наших днів.

Святиня потребує допомоги

У 2019 році громада села прийняла доленосне рішення про приєднання до складу Єдиної помісної Православної церкви України. Однак за утвердження цього духовного ренесансу довелось чимало поборотись, адже опоненти з УПЦ МП довго не могли змиритися з таким станом речей і свідомо затягли безперспективні судові тяжби, що тривали протягом трьох років.

Однак у травні 2022 року суд прийняв доленосне для віряв рішення і визнав їхнє право молитися, звертатися до Бога рідною українською мовою, нести світлу правду про свою землю, протистояти кремлівській брехні, котру в усіх регіонах України агресивно поширює серед православних московський патріархат. І сьогодні їхній храм потребує фінансової підтримки для реконструкції.

За свою багатовікову історію Животів — Старий Животів — Новоживотів явив світові чимало відомих постатей. Серед них знаний сучасник — голова Незалежної профспілки гірників України, Конфедерації вільних профспілок України, депутат ВР IV, V, VI та IX скликань Михайло Волинець.

Сьогодні новоживотівці звертаються і до нього, й до інших достойних земляків із проханням: «Громада села Новоживотів спільно з місцевою Свято-Покровською парафією ПЦУ на чолі з отцем-настоятелем Ярославом Мадроном персонально звертається до кожного з уродженців нашого рідного села, а також до всіх інших небайдужих людей доброї волі з переконливим проханням: вишукати можливість та надати посильну благодійну допомогу для виконання невідкладних будівельних робіт з реконструкції купола церкви Покрови Пресвятої Богородиці, яка має понад столітню історію (1907—1912 рр.), увесь цей час була діючою, центром духовності та окрасою нашої малої батьківщини і має залишатися такою ж і в майбутньому». ■

Банківські реквізити:
АТ КТБ «Приватбанк». Карточка «Ключ до радості» 4246001002333106.
Рахунок отримувача: UA25305 299000002600806109803.
РНОКПП отримувача: 42787914.
Релігійна організація «Релігійна громада Свято-Покровської парафії Української православної церкви (Православної церкви України)».

Стаття Т. Пархомчук у газеті «Україна молода» 9 серпня 2023

ТОПОНІМИ

У Новоживотові, як і в усіх населених пунктах, вулиці (по-народному – кутки), яри, долини та інші місцини мають колоритні, самобутні назви, тобто ***топоніми***. Вони пов'язані з певними людьми, явищами, подіями. Зазвичай їх походження можуть пояснити лише старожили.

КУТКИ

В***олинці*** – жили і живуть носії прізвища ***Волинець.***

Щерба Віта Іванівна зі спогадів своєї мами ***Гречаної Моті Миколаївни*** записала, що за пани цю вулицю називали ***Двораки***. Там, де подвір'я ***Руденко Марії***, були панські покої. На подвір'ї Гречаної Моті – кузня, через город – дорога, якою гонили панську худобу на водопій до річки. Тому тут родила городина.

Бражни – жили носії прізвища ***Бражний***.

Кривда – зі слів ***Богачук Олександри Іванівни***, тут жило багато носіїв прізвища ***Кривка***.

Козаки – селяни схиляються до думки, що колись тут стояли козаки. Зі слів ***Біленької Галини Іванівни***, ще окремо на цій вулиці виділяли куточки ***Бовкуни*** і ***Драчуки***.

Стінка – зі слів ***Катраги Василя Миколайовича***, жителя вулиці, – це півострів. Вулиця була широка і хати стояли рівненько по обидва боки, як стіна.

Гарбарівка – зі слів ***Гурського Петра Максимовича***, швидше за все, назва походить від слова «гарба», тому що ця вулиця довга.

Огрудок – зі слів ***Осюк Ганни Федорівни***, якій розповідала свекруха ***Осюк Гапка***, та ***Катраги Василя Миколайовича***, тут жили піп і пан. Весь куток – то були панські землі, було посаджено великий садок. Вулиця іде кругляком.

Євчуки – жили носії прізвища ***Євчук***.

На долині – долина.

Бурти – вулиця на підвищенні.

Містечко – тут був центр міста і фортеці, проводився ярмарок.

Сметани, Кислики – зі слів ***Щерби Надії Антонівни*** та ***Хом'ячук Марії Оксентіївни.***

Басерабія – зі слів ***Волинця Василя Івановича, Богачука Адама Парфентійовича,*** які припускають, що така назва, мабуть, пішла від того, що тут жило багато циганських сімей.

Загороди – вулиця від поля і, мабуть, тому так назвали, що вона розташована за іншими городами.

Нагомісто – так ті, хто жив і живе на території Старого Животова, кажуть на жителів Нового Животова. Зі слів ***Гурського Петра Максимовича***, спочатку було ***Новомісто*** (нове поселення), а потім почали казати – ***Нагомісто***.

СТАРОДАВНІ КРИНИЦІ

А***ртемова криниця*** – вул. Богатирська (куток Кривда).

Богачук Олександра Іванівна та ***Осюк Ганна Федорівна*** пригадують, що жили два сусіди. Один, якого звали Гомелько, мав криницю і не хотів нікому давати води. Другого звали Артем. Він сказав, що викопає криницю і воду будуть брати всі. Коли трохи прокопав, то наткнувся на камінь. А він працював на кар'єрі, то взяв вибухівку і зробив підрив. Криниця має одне пудло, а далі – камінь.

Довганьова криниця – на березі Огрудка. Часто освячується, коли влітку довго немає дощу. Люди вірять, що коли її освятять, то піде дощ.

Сазаньова криниця – вул. Набережна, коло річки. Там жила сім'я Сазанських. Викопав її хазяїн. Сюди по воду сходився весь куток.

Криниця над Морозами, або ***Морозова***. Коли заходити на вулицю Покровську з центру, є доріжка до річка, а на березі – криниця. Названа, мабуть, на честь того, хто її викопав.

Рябчикова криниця – на вулиці Зарічній, у кінці кутка Басерабія.

Криниця «До Копійки» – початок вулиці Зарічної.З розповіді ***Василя Івановича Волинця*** дізнаємося, що давно тут жила сім'я,

в якої була одна донька. Вона захворіла і померла. Батьки спродали все господарство і викопали криницю.

Левкова криниця викопана 1926 року в центрі села, біля зупинки.

Андронова криниця. Викопав у 1917 році дід Андрон. Розташована між подвір'ями ***Богачук Люби Іванівни*** та ***Хміль Надії***. Також – у центрі, тільки з іншого боку.

Криниця «Бірчачка». Зі слів ***Савченко Ганни***, викопана у 1905 році, біля подвір'я ***Журавської Люби***. Тут була дорога до річки, де купалися діти. Казали, що йдуть купатися до Шамраїв. Мабуть, там жили якісь Шамраї.

РІЧКИ

Річка Жива тече з Животівки і впадає у Фосу. Також у Фосу впадає річка Пікалка, що тече від Сологубівки. Через село протікає річка Роська (басейн Дніпра).

Є ставок Вольський – для вирощування малька.

ЯРИ, ЛЕВАДИ, ЛІСИ

Скарбовий яр, Гедзовий, Шовковий, Свинячий, Босий.

Ідуть один за одним біля ставка Шкрабове, в народі його ще називають Ставіськи. Далі за Босим яром іде Грицевий Ліс.

З іншого боку Шкрабового є територія, яку називають Біла Глина. Трохи далі – Лиса Гора. Перед нею, ліворуч від дороги, ліс Хутір. Моя бабуся Слободяник Настя розповідала (а там жили її дід з бабою), що там було кілька сімей, які мали землю і тримали худобу.

Далі розташований Петрів яр. Біля нього були Капкова левада, Щурова левада.

За Лисою горою донизу був Демидів кар'єр. (Зараз ця територія засаджена соснами). Ще далі – яр Вила.

Внизу праворуч – яр Рудка, де протікає невеличка річечка з джерельною водою. Чому Рудка? Бо там глинисті ґрунти і славнозвісний гончар Савка Житник брав глину тільки там.

ЯРИ ТА ТЕРИТОРІЇ НОВОГО ЖИВОТОВА

Камінний, Братерський, Перший, Другий, Мамчуровий, а також Сазанська левада, Чорногузів яр, Сливі левади. Останні три – уздовж ставу Широке.

Зі слів Ліщинської Зінаїди Іванівни, якій розповідала бабуся, пан узяв воли-близнята, оборав ними все село і сказав, що в селі не буде ніякого природного лиха. Можливо, це легенда чи переказ, але ми чули її неодноразово.

Також на Старому Животові на полі є артезіанська свердловина.

Записала
Осюк Катерина Миколаївна

КУРГАН

В околицях Новоживотова є археологічні об'єкти. На північній околиці – черняхівське поселення. В самому селі – поселення VI –VII століть. На острові Роськи є погано збережене городище XVII століть. На березі ріки, на північно-східній околиці містечка, в урочищі Бурти – чотирикутне городище площею 5000 квадратних метрів.

Також за Новоживотовом є два високі давні кургани, на одному з них встановлений державний прапор.

ВІДОМІ ЗЕМЛЯКИ

АРКАДІЙ ЛЮБЧЕНКО

*А*ркадій Панасович Любченко народився ***8 березня 1899*** року в селі ***Старий Животів*** (тоді Липовецького повіту Київської губернії). Зростав і виховувався без батька. 1912 року закінчив церковнопарафіяльну школу, 1918 року – Сквирську чоловічу гімназію. У 1918–1919 роках навчався на медичному факультеті університету святого Володимира в Києві.

Служив у війську УНР. На початку 1920-х років грав у Державному театрі імені І. Франка. Протягом 1921–1922 років перебував у лавах Червоної армії, був медбратом.

Перші твори написав ще в шкільні роки, друкуватися почав із 1918 року. 1923 року переїхав до Харкова, де професійно зайнявся літературною діяльністю: став членом літературного об'єднання «Гарт», одним із фундаторів ВАПЛІТЕ, членом Пролітфронту. Його твори друкували газети, журнали «Червоний шлях», «Життя й революція» та інша періодика.

Весною 1933 року разом зі своїм найкращим товаришем Миколою Хвильовим мандрував українськими селами; враження від наслідків Голодомору лягли в основу деяких його оповідань.

З початком німецько-радянської війни перебував у Харкові. Під час окупації відкрито співпрацював з нацистською Німеччиною, був редактором газети «Нова Україна», де публікував антирадянські статті.

Восени, з настанням голоду, у важкому стані потрапив до хірургічної клініки із виразкою шлунка. Після лікування переїхав до Львова, певний час перебував у Моршині. 18 листопада був заарештований гестапівцями, однак звільнений через два місяці. З в'язниці вийшов тяжко хворим. 1944 року емігрував із сином до Німеччини, поселився в Постдамі під Берліном.

Помер після невдалої операції 25 лютого 1945 року, похований у місті Бад-Кіссінген. Після Другої світової війни ім'я і твори Аркадія Любченка були заборонені в радянській Україні (згодом реабілітований наказом Головліту УРСР від 15 листопада 1989 року).

(З Вікіпедії)

ЄВГЕН ГУЦАЛО

Євген Гуцало увійшов у новітню українську літературу пліч-о-пліч із письменниками-шістдесятниками Ліною Костенко, Миколою Вінграновським, Іваном Драчем, Григором Тютюнником і вписав у неї вагому сторінку. Його доробок, як відзна-

чали критики, один із найбагатших кількісно і найрізноманітніших жанрово в українській літературі 2-ї половини XX століття. Поет, новеліст, повістяр, романіст, публіцист, есеїст залишив читачам у спадок 34 прозові збірки (а це близько 200 оповідань), 20 повістей, 4 романи, 5 поетичних збірок, 6 видань для дітей, публіцистичну книгу «Ментальність орди». 8 його творів були екранізовані. Лауреат літературної премії ім. Юрія Яновського, Національної премії України ім. Тараса Шевченка, Міжнародної премії фундації Антоновичів, премії ім. Івана Огієнка.

Ми маємо гордитися, що саме на цій землі 14 січня 1937 року з'явився на Божий світ Євген Гуцало. Хоч прожив тут недовго і не родичався, але все одно це наш славний земляк. Бо скрізь, де згадується його ім'я та прізвище, неодмінно пишеться: «Старий Животів (нині Новоживотів)». І хтось неодмінно та й запитає: «Де воно, те село, що народило великого майстра слова?»

А стосовно того, що не відгукувався на запрошення земляків, то, думаю, справа не в гордині. Письменники, яким пощастило спілкуватися з Євгеном Пилиповичем, відзначали, що він не любив почестей, слави, а каторжно працював за друкарською машинкою, наче передчуваючи, що доля відміряла так мало…

Не раз у мене закрадалася думка: «Невже Гуцало бодай словом не згадав про найперше село свого дитинства?» Саме завдяки роботі над цією книгою маємо фрагмент з його матеріалу «Створимо книгу пам'яті народної», в якому йшлося про вшанування жертв голодомору в Україні.

«Десять років тому поїхав я у Старий Животів на Вінниччині. (Тут перед війною короткий час учителювали мої батько і мати, тут я народився. Коли почалася окупація, наша сім'я виїхала із села.) У Старому Животові був саме поминальний храмний день. Зайшов до першої-ліпшої хати, де також поминали померлих і загиблих, і запитав, чи не пам'ятають вони отакого ото вчителя і отаку ото вчительку, які жили тут наприкінці тридцятих років і вчили дітей у школі. Згадали! Згадали хату попівську, в якій ми проживали з іншою вчительською родиною (хата вже не збереглася). Згадали навіть їхніх дітей, згадали й мене, дрібного. Кількоро жінок сказали, що тоді вони, ще діти, вчилися в матері та батька. А якась жінка згадала, що саме в неї, від її корови, ми брали молоко, бо своєї не тримали. Зайшла мова про голод тридцять третього року. І в той узвичаєний у народі поминальний день, коли ми забалакали про це лихоліття, вперше за всю розмову я побачив на людських очах сльози.

– А чому був голод, чому голодували? – запитав я.

– Бо хліб відбирали… Свої ж відбирали дочиста, – почулося у відповідь. – А їм за те галстуки на шиї чіпляли.

Мені оці «галстуки» запам'яталися – й пам'ятаються.

Сільський люд через багато літ після трагедії заплакав так, наче ця трагедія зовсім свіжа – чи сьогоднішня, чи вчорашня, – страшним болем запечена в душі, не списана з історії.

Чи можна стверджувати, що голод тридцять третього року – це минувшина? Що я, народившись пізніше, не застав його? Що його не застали пізніші покоління, в тому числі – й нинішнє? Що його не застануть завтрашні покоління? Так стверджувати – безглуздо. Голод тридцять третього року – це трагедія насамперед нашого народу, але водночас це трагедія всього людства, так само, як і трагедія Чорнобиля – це трагедія насамперед нашого народу, але водночас і вселюдська».

(«Літературна Україна», 10 листопада 1988)

МИХАЙЛО ВОЛИНЕЦЬ

ВОЛИНЕЦЬ Михайло Якович – голова Конфедерації вільних профспілок України і Незалежної профспілки гірників України.

2020 р. – січень 2024 р. – двічі обирався віцепрезидентом Міжнародної конфедерації профспілок, із жовтня 2022 р. – член виконкому Європейської конфедерації профспілок, із грудня 2023 р. – віцепрезидент Всеєвропейської регіональної ради Міжнародної

конфедерації профспілок, заступник голови Спільного представницького органу репрезентативних всеукраїнських об'єднань профспілок на національному рівні (СПО об'єднань профспілок), член Національної тристоронньої соціально-економічної ради від профспілкової сторони, член колегії Міністерства енергетики України, Держпраці, інших державних відомств. Народний депутат України IV, V, VI і IX скликань.

Народився 30 жовтня 1956 року у селі Новоживотів Іллінецького району Вінницької області у багатодітній селянській родині. Після закінчення загальноосвітньої школи у 1974–1975 рр. навчався в гірничому професійно-технічному училищі міста Мирноград (кол. Димитрів) Донецької області. Був призваний на строкову військову службу. Офіцер запасу.

Після служби в армії, із 1977 по 1983 рік, працював підземним електрослюсарем на шахті ім. О. Стаханова ВО «Красноармійськвугілля». Без відриву від виробництва закінчив Комунарський гірничо-металургійний інститут, де здобув спеціальність гірничого інженера-електромеханіка. Працював гірничим майстром, помічником начальника дільниці, начальником дільниці на шахті ім. О. Стаханова. Був депутатом Красноармійської міської ради народних депутатів двох скликань. У 1985 році обраний головою профспілкового комітету шахти ім. О. Стаханова.

У 1989 році під час шахтарських страйків переобраний головою профкому, що у той час було рідкісним випадком. У 1991 році, виконуючи рішення II з'їзду шахтарів СРСР, створив на шахті ім. О. Стаханова первинну організацію Незалежної профспілки гірників. Того ж року очолив Міжрегіональне об'єднання НПГ, до складу якого входило близько третини усіх членів НПГ в Україні.

У червні 1991 року був організатором установчої конференції Незалежної профспілки гірників України, що відбулася у м. Димитрів (нині Мирноград), але відмовився очолити НПГУ, віддавши перевагу роботі над зміцненням її Міжрегіонального об'єднання. Коли НПГУ опинилась у кризовій ситуації, а її чисельність знизилася на третину, у лютому 1995 року на II з'їзді НПГУ за наполяганням колег згодився очолити профспілку. Переобирався на посаду голови НПГУ на третьому і четвертому з'їздах. У 1997 році після створення за участю НПГУ Всеукраїнського об'єднання вільних профспілок (тепер Конфедерація вільних профспілок України) був обраний головою.

У 2004 році, як голова Конфедерації вільних профспілок України, відзначений премією Американської федерації праці – Конфедерації виробничих профспілок (АФП-КВП) у галузі прав людини ім. Джорджа Міні і Лейна Кіркленда «За самовідданість, хоробрість і лідерство у відстоюванні прав людини». Кошти із цієї премії перерахував на користь незалежних профспілок.

Як народний депутат України IV, V і VI скликань був заступником голови Комітету Верховної Ради України з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки. Зараз – голова підкомітету з питань взаємодії з державними органами влади та громадськістю Комітету Верховної Ради України з питань енергетики та житлово-комунальних послуг.

Нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня та відзнаками «Шахтарська слава» II і III ступенів.

З ДОПОМОГОЮ ДО ЗЕМЛЯКІВ

14 січня 2023 року, на Старий новий рік, гуманітарна місія Конфедерації вільних профспілок України побувала у земляків очільника КВПУ. Голова Конфедерації Михайло Волинець та його заступник Петро Тулей доставили гуманітарний вантаж у с. Новоживотів Вінницької області, в якому народився й виріс лідер КВПУ.

Перш за все, заїхали до колишньої школи, що свого часу закінчили Михайло Волинець та семеро його братів і сестер. У новому приміщенні, збудованому Михайлом Мельничуком, двоюрідним братом очільника КВПУ, нині працює Новоживотівський ліцей. Щоб освітньому закладу не доводилося припиняти навчальний процес через аварійні відклю-

Фрагменти благодійної акції

чення електропостачання, які стали наслідком ракетних ударів і обстрілів російською армією об'єктів енергетичної інфраструктури, представники Конфедерації вільних профспілок України забезпечили його генератором. Також ліцею передали обігрівач, шкільне приладдя та набори продуктів харчування для учнів, які були вимушені тимчасово переїхати на Вінниччину через збройне вторгнення російської армії у регіони, де вони раніше мешкали.

До речі, лідер КВПУ і народний депутат Михайло Волинець доклав чимало зусиль для того, щоб захистити освітній заклад у Новоживотові, коли його свого часу намагалися закрити.

Після теплого й щирого спілкування з учителями й ліцеїстами представники КВПУ зустрілися із родинами переселенців, які були вимушені залишити свої домівки через розв'язану росією війну і знайшли тимчасовий прихисток у Новоживотові.

Олексій Волинець в молодості та із сестрою Галиною біля своїх робіт

ВОЛИНЕЦЬ
ОЛЕКСІЙ ФЕОДОСІЙОВИЧ
(25.01.1952–23.10.2022)

Син Феодосія Волинця. Закінчив восьмирічну школу, вступив до Вінницького політехнічного технікуму. Під час служби в Новограді-Волинському займався оформленням вітрин. Художньої освіти не мав, художник-самоучка.

Зі слів сестри Волинець Галини.

Картини Олексія Волинця зберігаються у фондах Оратівського краєзнавчого музею.

Роботи Олексія Волинця див. на кольоровій вкладці.

Ганна СЕКРЕТ:
«ТРУДОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ
Я ПОЧИНАЛА
У СТАРОМУ ЖИВОТОВІ»

Ганна Василівна Секрет – відома тележурналістка, заслужений журналіст України, почесний краєзнавець України, кавалер ордена княгині Ольги III ступеня, лауреат премій ім. Степана Руданського, Євгена Гуцала, Костянтина Гришина, Володимира Забаштанського. На Вінницькому обласному державному телебаченні з 1992-го до 2018-ий року вела авторські програми «Будьмо знайомі» та «Дивоцвіти», які, без перебільшення, дивилися майже вся Вінницька область і кілька сусідніх. Вона – авторка художніх і документальних фільмів «Здрастуйте, сеньйоро Грасселлі», «Циганське щастя», «Два кольори селянської долі» та інших, які посідали призові місця на всеукраїнських та міжнародних телефестивалях.

Ганна Василівна – засновниця мистецького «Театру на городі», який створила на батьківській садибі у Правилівці. Її проєкти «Мамині рушники», «Хустка тернова», «Молитва за Україну», «Свято борщу» буди відомі далеко за межами Вінниччини. Читачам припали до вподоби книги Ганни Секрет «Будьмо знайомі», «Правилівські придибенції», «На борщах зростає Україна», «Золота скриня дивоцвітів», «Правда життя сумна і весела», «Від «балєту на гарбузі» – до «театру на городі».

– Ганно Василівно, всі знають, що Ви «прийшли в цей світ», як говорив Василь Кобець, у Правилівці, але у Вашій метриці записано, що у Старому Животові, а в паспорті – в Новоживотові.

– Нічого дивного: в нас не було сільської ради! У мого тата, Василя Карповича Ляшенка, 1928 року, і мами, Насті Сергіївни, 1929-го, теж місце народження – Старий Животів.

– Та й ми добре знаємо, що Правилівка (в давні часи – Привилівка) була передмістям Животова. Здавна багато сімей поєдналися,

Ганна Секрет у своїй телестудії

переплелися коренями, і ці два села – одна велика родина.

– Мій тато працював на Староживотівському кар'єрі, Староживотівській цегельні, на Староживотівському млині, до якого з'їжджалися з усіх усюд, «завмаслобойнею», як тоді казали. У мене є ось таке раритетне довоєнне фото цегельні…

– Розкажіть якісь цікаві випадки зі свого життя (у Вас є гарне слово – придибенції), що пов'язані з Новоживотовом.

– У мене там було перше кохання! У Правилівку з Росії приїхав наш односелець Іван Палюра з дружиною-росіянкою і двома синами. Старший, Валік, – красень, з гарним голосом, у наших виставах грав головні ролі. Всі дівчатка в нього закохалися, і я в тому числі. У Правилівці школи не було, ми всі ходили в Якимівську десятирічку. А його записали в Староживотівську восьмирічку. А мені так хотілося бачити того Валіка і щоб він на мене увагу звернув! Що робити? Я придумала «п'єсу». Скривилася перед батьком, що не можу ходити три кілометри в Якимівку, бо дуже болять ноги. «Переведіть мене в Загребельську школу, – благаю, – це ж під боком». (У нас на Старий Животів казали: «Загребля».)

Батько домовився із завучем Староживотівської восьмирічки. Тижні два я була королевою в новому колективі, всі хлопчики звертали на мене увагу, крім… Валіка. А в Якимівці директор не віддавав документи і порадив батькові завезти мене до районної лікарні, аби там перевірили мої ноги. Щоби не бути викритою у брехні, попленталась я у свою стару школу…

– Драма для дитячого серця.

– Є що згадати. У Старому Животові я починала свій трудовий шлях. Після закінчення Якимівської десятирічки вступала до Київського театрального інституту імені Карпенка-Карого, але в перший рік не пощастило. Повернулася додому. А тут приїжджає на велосипеді директор Староживотівської школи Філімон Петрович Дерев'янко. Він знав про мої таланти, бо я з дитинства – в художній самодіяльності. Просить: «Йди до нас піонервожатою».

Була я вожатою і трохи вела уроки французької мови. Молоденька вчителька вийшла заміж і пішла в декрет, а замінити ніким. Всі

вчили, як не німецьку, то англійську, а я після Якимівської школи трохи знала французьку. «Француженка» мені пояснювала, що і як робити, і помаленьку закінчили навчальний рік.

– Ви там і в клубі концерти ставили?

– Так, піднімала художню самодіяльність у Новоживотівському клубі, поки завклубом Іван Кумбатов був у відпустці.

Я привела своїх друзів-правилівчан, побілили старий клуб, поклеїли на стінах кольорові ілюстрації з журналів «Україна» і «Новини кіноекрану». Кіномеханік дав нам афіші й фото артистів. Прибрали, одним словом. Коло Новоживотівської школи були клумби з рясними чорнобривцями. Крадькома викопали тут-там, посадили в банки з-під фарби, прикрашені витинанками. Винахідливі були!..

У Правилівці був духовий оркестр, то я брала музикантів, щоб грали на танцях. Ходили з концертами в Сологубівку, Попівку, Кам'яногірку. Заробили гроші, купили радіолу «Сіріус», як зараз бачу її, платівки, гармошку. Вистави ставили. Люди йшли на наші концерти, наперед місця займали.

Були в мене в клубі помічниці – доярки, активні комсомолки. І в хорі співали, і в самодіяльності участь брали. Довго я з ними дружила…

– Ганно Василівно, Ви – лауреат премії імені Євгена Гуцала. Цю почесну нагороду Вам вручали у Новоживотівській школі, Вас вітали високі гості з Києва і Вінниці, казали гарні слово новоживотівці. Незабутній наш колега Іван Волошенюк написав до «Вінницької газети статтю «Свято в Новоживотові». А чи

Ганна Секрет і Наталя Вільцанюк із Сологубівки

Після вручення премії імені Є. Гуцала в колі земляків, друзів і героїв фільмів

доводилося Вам бачитися з Євгеном Пилиповичем?

– Не пощастило. Скільки разів запрошували його в Новоживотів у школу, але він не приїжджав.

– *Недавно знайшла в «Літературній Україні» за 1988 рік матеріал Євгена Гуцала про голодомор в Україні. Він там пише, що був у Старому Животові, люди йому розповідали про те лихо.*

– Може, приїжджав приватно, коли писав книгу про голод. Але урочистої зустрічі у великому дружньому колі, з хлібом-сіллю в селі ніхто не пригадує.

– *Цікавитеся новинами із Новоживотова?*

– Аякже! Кожного разу, коли дзвоню до своєї сестрички Віри Катрич, яка живе у Правилівці на батьківському обійсті, то спочатку розпитаю про правилівчан, а потім про новоживотівців. За когось потішуся, за кимось зітхну, бо Новоживотів – це частинка мого життя, моєї долі.

Інтерв'ю записала
***Валентина Сторожук** 25 серпня 2024 року*

ЗАК КОСТЯНТИН ПЕТРОВИЧ

(24.07.1924, с. Старий Животів, нині у складі с. Новоживотів Оратівського р-ну Вінницької обл.) – ендокринолог, гематолог, доктор медичних наук(1971), професор (1978).

Закінчив Київський медичний інститут (1949). Працював в Інституті фізіології АН УРСР (1949–1965), з 1958 р. – старший науковий співробітник; з 1965 р. – завідувач лабораторії гормональної регуляції кровотворення Інституту ендокринології та обміну речовин АМН України.

Автор та співавтор понад 400 наукових праць, у т. ч. 8 монографій. Наукові дослідження: механізми гормональної регуляції кровотворення й імунітету у здорових людей та хворих на ендокринні захворювання; дія на організм людини випромінювання внаслідок аварії на ЧАЕС; біологічна дія цитокінів, проблеми їхнього застосування для лікування злоякісних пухлин та роль у патогенезі цукрового діабету. Започаткував в Україні вивчення стовбурових клітин і електронномікроскопічне дослідження кровотворних та імунокомпетентних клітин.

Заслужений діяч науки і техніки України (1999). Лауреат премії ім. В. Комісаренка (1997) та О. Богомольця (2001) НАН України.

(З довідника «Вінниччина медична – 2019»)

ГАЙДУКОВ ВОЛОДИМИР МИКОЛАЙОВИЧ

(15.06.1923, с. Новоживотів – 1.07.2006, Москва) – військовик. Герой Радянського Союзу (1944). Учасник 2-ї світової війни. Мав державні та бойові нагороди.

В армії від 1940 року. Закінчив Краснодарське артилерійське училище (РФ). На фронті був від липня 1942 року. Після війни закінчив Всесоюзну академію зовнішньої

торгівлі (1950). Працював у системі Міністерства зовнішньої торгівлі СРСР. Жив у Москві. Підтримував стосунки з односельцями.

ЩЕРБАТЄЄВ
ЯКІВ ФЕДОРОВИЧ

(1.01.1945–2.01.2024) – соліст-вокаліст, заслужений артист України (1985).

З 1970 по 1985 рік – соліст Державної капели бандуристів України. У 1985–1990 рр. – соліст-вокаліст Ансамблю пісні і танцю Збройних сил України.

Закінчив театральний університет імені І. Карпенка-Карого за спеціальністю «Організація та управління театральною справою», Київську державну консерваторію імені П. Чайковського за спеціальністю «Сольний спів (тенор)».

З 1991 року працював на посадах викладача, старшого викладача, доцента, з 2015 року – професора кафедри теорії та методики постановки голосу в Національному педагогічному університеті ім. М. П. Драгоманова.

У репертуарі Якова Щербатєєва були сольні концертні програми з творів західноєвропейських, російських та українських композиторів-класиків, обробки українських народних пісень, твори сучасних композиторів. Гастролював у Югославії, Франції, Канаді, Мексиці, Аргентині, Німеччині, Угорщині, Італії та США. П'ять років працював за контрактом у групі солістів-вокалістів у ФРН.

Пісні у його записах, зокрема всесвітньо відомі «Стоїть гора високая», «Ой ти, дівчино, з горіха зерня», «Повій, вітре, на Вкраїну», «Чорнії брови, карії очі», «Дивлюсь я на небо», і досі хвилюють серця шанувальників народного співу.

Яків Федорович приїжджав до земляків і родичів, про ті зустрічі згадують з теплотою. На Містечку жила його мама, її хата збереглася донині.

Яків Щербатєєв сам і з Ганною Секрет

У Новоживотові добрим словом відгукуються про сестру Якова Федоровича – учительку української мови і літератури ***Ярославу Федорівну Петрик,*** яка разом з чоловіком ***Анатолієм Олексійовичем Петриком***, учителем історії, директором школи, сіяла в дитячі душі зернятка любові й доброти. Їхній син, племінник Якова Щербатєєва, ***Анатолій Анатолійович Петрик***, – захисник України.

ДЕРЕВО МОГО РОДУ

(Автобіографічне від автора книги)

Хто бачив великі дерева, звернув увагу на їхні потужні кореневища, які дістають із глибин землі цілющі соки й живлять ними розлогі крони. Дерево сильне своїм корінням, а людина – родом та родоводом. Народ складається із сотень тисяч родів, його могутність – у єдності тих родів (по-сучасному – консолідації). Сила роду вимірюється не кількістю, а міццю, бо часом десятеро, згуртованих загальною метою, досягають більше, ніж сотня розрізнених і пересварених.

Рід, як і народ, не вибирають, від нього не відрікаються ні за яких обставин. Бо, як каже приказка, земля без води мертва, людина без сім'ї – пустоцвіт. Той, хто гордиться своїми предками, робить усе, щоби залишити пам'ять про них, а заодно і про себе, для нащадків.

Колись казали, що кожен чоловік, який себе поважає, повинен збудувати дім, посадити сад, викопати криницю, виховати синів. Нині додалися ще два обов'язкові пункти – дослідити свій родовід та написати історію свого села.

Хочу втілити ще й ці два задуми на знак вдячності своєму селу, своєму роду і передусім своїм батькам.

Серед поширених у Новоживотові прізвищ – давнє українське Житник. Навіть з першого погляду видно, що воно утворене від слова жито, а те, у свою чергу, походить від праслов'янського žito («хліб на корені», «збіжжя»).

Давно знаю, що слово ЖИТНИК має багато значень, зокрема: круглий хліб із житнього або ячмінного борошна; доглядач житніх, хлібних запасів, особливо в монастирях, коли вони володіли маєтками; той, хто годується житнім хлібом.

На сайті ***Інтернет-ресурсу Рідні – Генеалогічне Товариство*** знайшов інформацію, що в Україні кількість носіїв цього прізвища – ***2068***, зокрема, у Києві (144), Харкові (88), Дніпрі (75). Далі прочитав: «Оратівський район – найгустіший осередок прізвища ЖИТНИК. На одного носія прізвища припадає ***150*** жителів».

Новоживотівчани старшого покоління досі добрим словом згадують моїх батьків Григорія Івановича і Ганну Михайлівну Житників, які зоставили по собі добрий слід у людських серцях і долях. Обоє народилися у Старому Животові. Були старшими дітьми у багатодітних селянських родинах. На їхні дитинство й молодість випали ті біди, що й на долі всіх жителів України, – голодомор, репресії, Друга світова війна та важке повоєнне життя.

Григорій Іванович Житник народився 29 липня 1929 року. Закінчив 4 класи Староживотівської школи. Був знаним у селі столяром, шив взуття, займався бджолярством.

Після загибелі 1944 року батька Івана Антоновича став помічником у всіх справах для матері Марії Муфтеївни. У голодному 1947 році разом із майбутнім тестем Михайлом Кириловичем Мозговим їздив у західні області України, там наймалися шити взуття і заробляли на хліб.

Мама Ганна Михайлівна Житник (Мозгова) народилася 13 грудня 1923 року. Закінчила дев'ять класів. Юність мами, як і всіх її ровесників та односельців, обпалила війна. На мамин 100-річний ювілей ми з сестрою Валентиною приїхали на її могилу, пом'янули матусю у колі рідних і знайомих. Родичі охоче пригадували, якою сміливою була Ганя в юності…

Під час окупації села гітлерівці виловлювали працездатне населення, а надто молодь, і вивозили на примусові роботи до Третього Рейху. Там працьовиті з діда-прадіда українці гарували на заводах і фабриках, у сільському господарстві. Хто читав гіркі спогади остарбайтерів, уявляє, що їм довелося пережити! Скільки їх назавжди лишилися в чужій землі, скільки повернулися додому скаліченими духовно і фізично!..

У грудні 1942 року дев'ятнадцятирічна Ганнуся з братом Миколою потрапила в таку

Мама Аня

облаву. З іншими односельцями їх запакували у вагони, щоби відправити до Німеччини. Неважко здогадатися, що пережили бранці. Певно, подумки прощалися з батьками, друзями, рідним селом чи, може, й життям. Але Ганна Мозгова, у жилах якої текла козацька кров, не злякалася і підбила хлопців до втечі. Зробили отвір у днищі вагона і біля Шепетівки вистрибнули.

З документальних книг і фільмів знаємо, що бранці часто робили такі ризиковані трюки, щоби не потрапити на каторгу, але не всі закінчувалися добре. Бо, зрозуміло, могли вбитися, покалічитися чи отримати кулю від охоронців.

Нині комфортною трасою швидкісне авто долає відстань від Шепетівки до Новоживотова (а це майже двісті шістдесят кілометрів) чотири з половиною години. А наші сміливці йшли пішки. В мороз, у завірюху, манівцями, щоби не втрапити в нову халепу. Змучені, голодні, але щасливі, бо – на волі. Мабуть, стукали часом у вікно якоїсь оселі, щоби попросити окраєць хліба чи пару бараболь «в мундирах». Бо хоч тоді жилося скрутно, але добрі люди теж були.

У селі втікачів не чекали з розпростертими обіймами. Хату Мозгових окупанти спалили. Мусили в морози перебиратися з меншими дітьми в сарай. Ганна ж два роки переховувалася у скирдах і погребах. Знайомі носили їй їжу та одяг.

Після звільнення Оратівщини у 1944 році Ганна Мозгова працювала на Якимівському спиртозаводі. Возила кіньми вантажі, бо чоловіків забрали на фронт, і багато з них, ненавчених, неозброєних, необмундированих, загинули у перших же боях.

Одружилися мої тато й мама у жовтні 1949 року. Спочатку жили в Старому Животові, на кутку Осадьби. У 1952 році Григорія Житника мобілізували до армії, три роки він служив на Курилах. Після повернення працював у колгоспі. Звели хату в гарній місцині.

Згодом мама завідувала поштовим відділенням, забезпечувала односельців пенсіями, зв'язком, газетами і журналами, грошовими переказами. Пошта була тоді на п'ять сіл. Дуже часто доводилося нести важкі сумки з кореспонденцією і дванадцять кілометрів йти з Оратова пішки.

Із шаленим розвитком технологій професія поштаря (листоноші) невдовзі зникне і в словниках проти цього слова писатимуть: архаїчне, застаріле. А в епоху соціалізму поштар (чи завідувач пошти) – шанована людина. Цих жінок (бо чоловіки працювали рідко) у селах чекали з нетерпінням. Вони приносили такі довгоочікувані телеграми, листи, бандеролі, газети, журнали! На пошті можна було придбати листівки до свят, конверти і марки, ручки, блокноти й інший дріб'язок. А ще зателефонувати в будь-який куточок Союзу, отримати й переслати грошові перекази, зробити необхідні платежі. Тобто в добу соціалізму пошта була, кажучи теперішніми термінами, Новою Поштою, відділенням банку, мобільним оператором, магазином канцелярії – одне слово, місточком зі світом.

Доки батьки не звело власну хату, жили в другій половині того будинку, де містилася

пошта. Отож односельці приходили в будь-яку пору, щоби подзвонити до рідних чи дати телеграму, особливо у свята.

Моя старша сестра Валя згадує, що у мами була гвинтівка, і вона щороку здавала екзамен зі стрільби. Але, попри ненормований робочий день, дуже любила готувати.

Тато з мамою були на роботі, за нами приглядали дві бабусі та дідусь. Один дід загинув на фронті, щоби ми, його нащадки, жили щасливо.

Теплі спогади про дитинство й досі зігрівають мене, хоч і сам маю онуків.

Дід Житник Іван Антонович, 1906 року народження. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув 29 лютого 1944 року. Похований с. Красне Київської області.

Баба Житник (Бондаренко) Марія Мухтеївна народилася 10 серпня 1910 року в Старому Животові. Працювала в колгоспі в рільничій бригаді. Залишившись вдовою, виховала п'ятеро дітей. Сама теж була з багатодітної родини. Два її брати загинули у Другій світовій війні.

Дід Мозговий Михайло Кирилович народився 23 травня 1898 року, теж у Старому Животові. Пізнав усі злигодні Другої світової війни з 1939 по 1945 рік. Шив взуття, крив дахи житньою соломою. Був хліборобом, першим колгоспником. Працював обліковцем на цегельному заводі. Помер 19 листопада 1981 року.

«Батько і мати – два серця гарячі...»

Приміщення пошти

Баба Мозгова (Кулибаба) Фросина Григорівна (5.01.1902–26.10.1975). Була домогосподаркою. В часи голодомору і життєвої скрути народила й виховала з чоловіком п'ятеро дітей.

Нас у мами й тата було троє. Ми робили все, щоби вони пишалися нами.

Сестра Валентина Тимчук (Житник) народилася 10 жовтня 1950 року. Закінчила Вінницький політехнічний інститут, працювала технологом на заводі. Сестра Марія Приходченко (Житник) народилася 3 січня 1952 року. Працювала бухгалтером в експедиції № 241.

У нас гарні родинні стосунки. Тішимося, коли всій родині вдається зібратися за столом, пригадати минуле, помріяти про день завтрашній. Сестри дослухаються до мого слова, хоч я і молодший.

А з моїм днем народження (вірніше, реєстрацією) сталася придибенція. Я народився 17 березня 1956 року. Батьки нарекли та охрестили Анатолієм, але працівники сільської ради зареєстрували тільки 17 жовтня й записали… Володимиром. Коли у 1963 році мене збирали до школи, то виникла проблема зі свідоцтвом. Довелося виписувати його повторно. Тому рідні й друзі досі називають мене Анатолієм, а по життю й за документами я – Володимир.

У 1978 році закінчив енергетичний факультет Вінницького політехнічного інституту (нині – національний технічний університет), отримав спеціальність інженера-електрика. Трудову діяльність починав майстром Піщанської електромережі, згодом був заступником директора зі збуту електроенергії.

Діти зібралися на татове сімдесятиріччя

З Анатолієм Матвієнком

З 1980 по 1989 рік займався громадсько-політичною діяльністю. 1989–1996 роки – початок бізнесу. У 1996–1997 рр. обіймав посаду заступника голови Вінницької ОДА. 1997–1998 – керівник спільного підприємства.

У 1998–2002 – помічник депутата Верховної Ради України.

З 2002 до виходу на пенсію – президент ТОВ «Енергоінвест». Займався впровадженням технологій виробництва електроенергії з відновлювальних джерел енергії.

Двічі обирався депутатом Вінницької обласної ради від Піщанського району.

Дякую долі, що працював і спілкувався з цікавими людьми, які вписали рядки в історію краю і країни, – громадськими діячами, політиками, письменниками, журналістами, економістами. З багатьма зберіг теплі стосунки на багато літ.

Дружина Житник (Кучерявенко) Валентина Василівна. Народилася в с. Винокурня (тоді Шпиківського району). Закінчила 1978 року енергетичний факультет Вінницького політехнічного інституту, за фахом – інженер-електрик. Працювала інженером у Піщанській електромережі та в проєктному інституті в м. Вінниці. Присвятила себе родині.

Наша з дружиною гордість – сини Ігор і Віталій. Невістка Юля з сином Віталієм подарували нам внучок Даринку, Катрусю, Сашу.

Мої найбільші захоплення – пасіка і сад. Це таке задоволення – садити у землю тоненькі пагінці, плекати їх, як дітей, а потім смакувати в сімейному колі запашні плоди і пригощати друзів.

Захоплююся вивченням історії України, рідного краю, своєї родини. Хочу, щоб прийдешні покоління глибоко її знали, щоби ніхто не зміг маніпулювати, обманювати. Врешті-решт, потрібно розуміти, хто ми є, якого кореня, чого вартують наша свобода, наша незалежність і наша віра.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Новоживотів /Т. В. Сербіна // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2021. – Режим доступу: https://esu.com.ua/article-73419.

2. Мудраченко М. Пам'ятки історії та пам'ятні місця на Вінниччині: Калинівський та Оратівський райони (науковий опис). – Вінниця: 2009. – С. 226–229.

3. Фундуклей Иван. Обозрение могил, валов и городищ Киевской губернии. – Киев: 1848. – С. 55.

4. Фундуклей Иван. Статистическое описание Киевской губернии / изд. Иваном Фундуклеем. – Санкт-Петербург: 1852. Ч. 1. – С. 536–537.

5. Лаврентий Похилевич. Сказания о населенных местностях Киевской губернии или статистические, исторические и церковные заметки обо всех деревнях, селах, местечках и огородах, в пределах губернии находящихся. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1864. – С. 457–461.

6. Żywotów // Słownik geograficzny Królestwa Polskiego. – Warszawa : Druk «Wieku», 1895. – T. XIV. – S. 919–924. (пол.)

7. Źródła dziejowe. Tom XXII. Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. Tom XI. Ziemie Ruskie. Ukraina (Kijów–Bracław). Dział III opisane prssess Aleksandra Jabłonowskiego. – Warszawa,1897. – С. 226, 277, 602–603.

8. Źródła dziejowe. Tom XX. Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. Tom IX. Ziemie Ruskie. Ukraina (Kijów–Bracław). Dział I-szy opisane prssess Aleksandra Jabłonowskiego. – Warszawa: 1894. – С. 119–120, 122, 123, 126, 127, 128, 130, 136.

9. Яковенко Наталя. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. Київ: 1993. – С. 77.

10. Топ-десятка українських магнатів литовсько-польської доби (https://agravery.com/uk/posts/show/top-desatka-ukrainskih-magnativ-litovsko-polskoi-dobi)

11. Дан Олександр. Козацтво Брацлавщини у боротьбі за свободу і незалежність. – К.: 2004. – С. 22.

12. Мицик Ю. А., Томазов В. В. Четвертинські // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В.А.Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – К.: 2013. – Т. 10: Т – Я. – С. 533–534.

13. Вінниченко Олексій. Ще раз про зізнання Софії Іванівни зі Заславських Загоровської (причинок до історії землеволодінь брацлавської шляхти XVI–XVII століть) – Крізь століття: студії на пошану Миколи Крикуна з нагоди 80-річчя. – Львів: 2012. – С. 151–173.

14. Захарія Копистенський. [Про князів Четвертинських] (http://litopys.org.ua/suspil/sus49.htm)

15. Липинський В'ячеслав. Україна на переломі 1657–1659. Замітки до історії українського державного будівництва в XVII-ім століттю. – Відень: 1920. – С. 198–210.

16. Петро Сас. Відновлення православної церковної ієрархії Київської митрополії (1620 р.). /Український історичний журнал. – 2010, № 4 (липень-серпень). – С. 29.

17. Жарких Микола. Трахтемирів. – К., 2013. – С. 31–33.

18. Коваленко Сергій. Україна під булавою Богдана Хмельницького. Енциклопедія у 3-х т. Т.3. – Київ: 2009. – С. 24–25.

19. Дневник Станислава Освенцима // Киевская старина, 1882, т. 12. – С. 551.

20. Крип'якевич Іван. Студії над державою Богдана Хмельницького. III. Державні межі. IV. Дороги. – Записки наукового товариства імени Шевченка. Том CXLIV- CXLV. – Львів: 1926. – С. 117–118.

21. Мицик Ю. А. Мехмед Гаджі Сенаї // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – К.: 2012. – Т. 9: – С. 528–529.

22. Стороженко Іван. Богдан Хмельницький і воєнне мистецтво у визвольній війні українського народу середини XVII століття. К. 1. Воєнні дії 1648–1652 рр. – Дніпропетровськ: 1996. – С. 148, 165.

23. Грушевський Михайло. Історія України-Руси. Т.9, ч. 1. – Нью-Йорк: 1957. – С. 716.

24. Степанков В. С. Монастирищенська оборона 1653 [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 7: Мі-О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2010. – С. 51.

25. Джерела з історії Національно-визвольної війни українського народу 1648–1658 рр. Т. 4. (1655–1658 рр.) / Упорядн. О. Ю. Мицик. – К.: 2015. – С. 240–241.

26. Грушевський Михайло. Історія України-Руси. Т. 9, ч. 1. – Нью-Йорк: 1957. – С. 213–214, 217, 235, 236, 247, 298–299, 721.

27. Крип'якевич Іван. Студії над державою Богдана Хмельницького. III. Державні межі. IV. Дороги. – Записки наукового товариства імени Шевченка. Том CXLIV–CXLV. – Львів: 1926. – С. 128, 138.

28. Дневник Станислава Освенцима / / Киевская старина, 1882, т. 1. – С. 133.

39. Літопис Самовидця. – Київ, «Наукова думка», 1971. – С. 56–57.

30. Коваленко Сергій. Україна під булавою Богдана Хмельницького. Енциклопедія у 3-х т. Т. 3. – Київ, 2009, 24–25.

31. Апанович Олена. Козацька енциклопедія для юнацтва. – К.: 2008. – С. 550–551.

32. Крип'якевич Іван. Студії над державою Б. Хмельницького. I. Рада. II. Генеральна старшина // ЗНТШ. – Т. 138–140. – Львів: 1925. – С. 75.

33. Крип'якевич Іван. Богдан Хмельницький. – 2-е вид., виправлене і доповнене. – Львів: 1990. – С. 129, 228.

34. Мицик Ю. А. ЧОРНОТА Іван [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 10: Т-Я / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: 2013. –С. 572: іл.

35. Юрій Тис-Крохмалюк. Бої Хмельницького: військово-історична студія. – Мюнхен, 1952. С. 95–98.

36. Маленков Р. Забуті та проігнороровані: Великих українців проігнорували при перейменуванні київських вулиць. – Історична правда. – 5 липня 2022 (https://www.istpravda.com.ua/columns/2022/07/5/161519/ українське онлайнове суспільно-історичне, науково-популярне видання).

37. Грушевський Михайло. Історія України-Руси. Том VIII. Розділ III. – Нью-Йорк: 1956. – С. 10.

38. Реєстр Війська Запорозького 1649 року. – К.: 1995. – С. 268–269.

39. Степанков В. С. Зборівський договір між кримським ханатом та Річчю Посполитою 1649 // Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: Наукова думка, 2005. – 672 с.

40. Літопис Гадяцького полковника Григорія Грабянки / Пер. із староукр. – К.: 1992, 192. – С. 141.

41. Панашенко В. В. Полковий устрій // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – К.: 2011. – Т. 8: Па–Прик. – С. 345.

42. Военно-статистическое обозрение Киевской губернии, том X, ч. I (Санктпетербург: 1848. – С. 293.

43. Список населенных мест Киевской губернии. – К.: 1900. – С. 1491–1497.

44. Памятная книжка Киевской губернии на 1911 год. – Киев: 1911. – С. 178–183.

45. Весь Юго-Западный край: справочная и адресная книга по Киевской, Волынской и Подольской губерниях / М. В. Довнар-Запольский. – Киев: 1913, 1158 с. – С. 597–598, 604–605.

54. Памятная книжка Киевской губернии на 1914 год. – Киев: 1914. – С.221, 234, 237, 248, 252, 278, 288, 294, 296.

55. Генерал М. Омелянович-Павленко Старший. Зимовий похід. – Каліш: 1934. – С. 16–19, 40–43.

56. Тетяна Швидченко. Перший зимовий похід армії УНР в контексті національно-визвольної революції 1917–1921 років. – К.: 2016. – С. 74–77. (Дисертація).

57. Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932–1933 років в Україні. Вінницька область. – Вінниця: 2008, с. 636–639.

58. Реабілітовані історією. Вінницька область. Книга друга. – Вінниця: 2007. – С. 126, 132, 186, 209, 240, 262, 348, 796, 800.

59. Реабілітовані історією. Вінницька область. Книга третя. – Вінниця: 2010. – С. 111, 134, 140, 148, 235, 315.

60. Реабілітовані історією. Вінницька область. Книга четверта. – Вінниця: 2012. – 776 с. – С. 200, 222, 362, 459, 525, 580, 708.

61. Реабілітовані історією. Вінницька область. Книга п'ята. – К.: 2015. – С. 366, 373, 374, 375, 380, 472, 519, 553.

62. Книга пам'яті України. Вінницька область. 5-й том. – К.: 1994, с. 717–719.

63. Переможці: учасники бойових дій Другої світової та Великої Вітчизняної воєн, які померли в повоєнний період або проживають на території області. Вінницька область. Т. 5: Мурованокуриловецький р-н, Немирівський р-н, Оратівський р-н. – Вінниця: 2011. – С. 622 – 624

64. Дзвони пам'яті Чорнобиля: Вінницька область. – Вінниця, Нілан-ЛТД,2017. – С. 176.

65. Вінниччина медична – 2019: календар знаменних і пам'ятних дат / уклад. О. А. Юрчишина; відп. за вип. Н. М. Кравчук. – Вінниця, 2018. – 108 с. – С. 57.

66. Тетяна Пархомчук. Новоживотів – неповторний край героїчних легенд / Україна молода, 9 серпня 2023 р., № 32 (5944). – с. 14.

ЗМІСТ

Пісня про Новоживотів. 3
Там, де закопана пуповина 4
Чи легко писати історію рідного краю 5
Із глибини віків 7
Важливі події в історії населеного пункту 8
Тетяна Сербіна. Новоживотів 10
Список найбільших міст на території України за роками 11
Животівська фортеця (замок) другої половини XV –
другої половини XVIII століть. 12
Іван Фундуклей про Животів 13
Лаврентій Похилевич про Животів 14
Едвард Руліковський про Животів. 18
Джерела для вивчення минулого 27
Князі – власники Животова. 28
Як Животів став «яблуком розбрату» 32
Захарія Копистенський про князя Стефана Четвертинського. 36
В'ячеслав Липинський про князя Четвертинського 38
Патріарх Єрусалимський Феофан III у Животові 39
Майже детективна історія з літописами 41
Згадка у Густинському літописі. 42
Тариф подимного Брацлавського воєводства 1629 р. 43
Подимний податок Брацлавського воєводства 1643 р. 44
Животів у горнилі визвольних воєн XVII століття 44
Білоцерківський мирний договір 1651 року 46
Корсунська битва 47
Іслам-Гірей III під Животовом 49
«Диплом на Князівство Руське» 50
Оборона Монастирища 50
Уривок з листа Миколая Єрмольовського про битву під Охматовим. . . . 50
Хмельницький у Животові. 51
Усі дороги ведуть у Животів 52
Хмільницький літопис. 53
Животівський полк 54
Хто він, полковник животівський 56
Животівська сотня у складі Кальницького полку 58

Животів початку XX століття на світлинах Констанції Маркевич 65
Животів у вирі визвольних змагань 1917–1921 років 70
Голодомор 73
Друга світова війна 84
Чорнобильці 97
Люди – гордість села 98
Свято-Покровська церква 137
Топоніми 139
Курган 141
Відомі земляки 142
Дерево мого роду 151
Бібліографія 155

Науково-популярне видання

ЖИТНИК Володимир

НАШ ЖИВОТІВ

Редактор-упорядник, поетичні тексти
Валентина Сторожук

Дизайн
ТОВ «Видавничий дім “Бук-Друк”»

Формат 60х84/8. Ум. друк. арк. 18,6.
Наклад 200 прим. Зам. № 304.

ТОВ «Видавничий дім “Бук-Друк”»
м. Житомир, вул. М. Бердичівська, 17А.
тел.: 073 101 22 33

Свідоцтво серія ДК №7412 від 27.07.2021 р.

Друк та палітурні роботи ФОП О.О. Євенок
м. Житомир, вул. М. Бердичівська, 17А
тел.: 073 101 22 33, e-mail: bookovych@gmail.com

Свідоцтво серія ДК №3544 від 05.08.2009 р.